

Tilburg University

Gelegenheid alléén maakt nog geen dief

Nederstigt, A.T.A.M.

Publication date:
2011

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Nederstigt, A. T. A. M. (2011). *Gelegenheid alléén maakt nog geen dief: Theoretische, methodische en operationele suggesties voor een integrale benadering van winkeldiefstal*. BOXPress BV.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

GELEGENHEID ALLÉÉN MAAKT NOG GEEN DIEF

Theoretische, methodologische en operationele suggesties voor een integrale
benadering van winkeldiefstal

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor
aan Tilburg University
op gezag van de rector magnificus,
prof. dr. Ph. Eijlander,
in het openbaar te verdedigen ten overstaan van een
door het college voor promoties aangewezen commissie
in de aula van de Universiteit
op woensdag 30 maart 2011 om 14.15 uur
door Agnes Theresia Anne Marie Nederstigt
geboren op 1 januari 1964 te Tilburg.

Promotores:

Prof. dr. Th.B.C. Poiesz

Prof. dr. S. Bogaerts

Promotiecommissie:

Prof. dr. P. Ponsaers

Prof. dr. A.Th.H. Pruyn

Prof. dr. W.F. van Raaij

Prof. dr. W.J.M. Reijnders

Dr. M. Spreen

ISBN 978-90-8891-251-1

Dit onderzoek is mogelijk gemaakt met een financiële bijdrage van Fontys Hogescholen.

Woord vooraf

In 1981 schreef Hans Moerland in zijn proefschrift 'Winkeldiefstal, een te riskante zaak?' dat iemand die over 10 jaar op dit onderwerp zou promoveren nog steeds een actueel onderwerp zou hebben. Hij heeft ruimschoots gelijk gekregen: anno 2011 is winkeldiefstal nog steeds actueel. En ik ben bang dat ook mijn onderzoek niet het einde van dit probleem betekent. Toch denk ik dat mijn proefschrift een bijdrage kan leveren door de andere kijk op winkeldiefstal (en ander gedrag) die wordt gepresenteerd. Op 17 oktober 2009 was in Volkskrant Magazine de uitspraak te lezen: 'Promoveren is vooral mierenneuken op de vierkante centimeter'. Ik probeer met mijn verhaal aan te tonen dat het ook anders kan: geen 'vierkante centimeter' maar een 'compleet, realistisch probleem' en niet 'mierenneuken' maar 'de grote lijn vinden'.

Promoveren is een eenzaam proces. Daar kon ik wel van genieten. Met veel plezier kijk ik terug op de dagen dat ik in mijn eentje in Blankenberge zat te werken, met de hond als enig levend wezen om me heen. Maar natuurlijk zou dit proefschrift nooit tot stand zijn gekomen als ik er alleen had voor gestaan.

Om te beginnen wil ik mijn promotoren, Theo Poiesz en Stefan Bogaerts, bedanken voor hun deskundige begeleiding, hun vertrouwen en geduld. Ik voel me bevoorrecht dat ik met deze twee inspirerende hoogleraren heb mogen samenwerken.

Daarnaast een woord van dank aan iedereen bij Fontys die heeft bijgedragen aan de mogelijkheid om ook in werktijd aan dit proefschrift te werken.

Ook iedereen die vanuit de praktijk een bijdrage heeft geleverd wil ik graag bedanken, zoals de experts die bereid waren mee te werken aan interviews. (Omwille van privacy noem ik geen namen.) Het Cobbenhagencollege in Tilburg ben ik zeer erkentelijk voor de mogelijkheid om vragenlijsten af te nemen. Hetzelfde geldt voor de leerkrachten bij wie ik groepsgesprekken mocht houden in de klas.

Een woord van dank ook voor alle collega's die met belangstelling mijn onderzoek volgden. In het bijzonder bedank ik Robert, die als collega-promovendus een kritische sparring partner was. Ik ben erg blij dat hij en Christianne als paranimfen tijdens de verdediging letterlijk en figuurlijk achter me willen staan.

Voor het feit dat het thuis de afgelopen jaren op rolletjes bleef lopen wil ik mijn persoonlijke 'hulptroepen', Ria en Rieky, heel erg bedanken. Zonder hen was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Voor de broodnodige ontspanning tussendoor, en voor een luisterend oor -vooral als het tegenzat- wil ik mijn vriendinnen bedanken. Speciaal Maddy en Dof, maar ook alle anderen -te veel om allemaal met naam te noemen- dank ik voor hun betrokkenheid.

Lat but not least een woord van dank voor mijn familie. Alle (schoon-)broers en -zussen wil ik bedanken voor hun belangstelling en het vertrouwen in een goede afloop dat ze lieten blijken.

De ambitie en motivatie om aan dit traject te beginnen en het af te maken heb ik van huis uit meegekregen, en daar prijs ik me gelukkig mee! De lieve zorg en morele steun van mama, en de speciale steun 'van boven' van papa zijn heel belangrijk voor mij.

Emma, Thomas, Douwe, en Pieter: dankzij jullie is het me altijd duidelijk gebleven dat er belangrijkere dingen in het leven zijn dan promoveren.

Lieve Ruud, dank voor alle steun en stimulans. Ik had het niet beter kunnen treffen.

Jeske Nederstigt
Oisterwijk, januari 2011

INHOUD

WOORD VOORAF	III
DEEL 1: PROBLEEMANALYSE	1
1 INLEIDING	3
1.1 Relevantie van het onderwerp	3
1.2 Opzet van het proefschrift	5
2 PRAKTISCHE ORIËNTATIE	7
2.1 Begripsafbakening	7
2.2 Kennis over winkeldiefstal in de praktijk	9
2.3 De huidige aanpak van winkeldiefstal	15
2.4 Voorlopige probleemstelling	20
3 LITERATUURSTUDIE	25
3.1 Begripsafbakening	25
3.2 Gedragsdeterminanten van winkeldiefstal	27
3.3 Interactie tussen gedragsdeterminanten	34
3.4 Bestrijding van winkeldiefstal	40
3.5 Generaliseerbaarheid van inzichten	44
3.6 Conclusie van het literatuuronderzoek	46
4 DEFINITIEVE PROBLEEMSTELLING	49
4.1 Probleemstelling	49
4.2 Doelstelling	51
4.3 Gekozen theoretische benadering	52
4.4 Implicaties van een generaliseerbare en integrale benadering	55
4.5 Onderzoeksvragen	57
4.6 Afbakening van het onderzoek	58
4.7 Aanpak van het onderzoek	59

DEEL 2: THEORETISCH KADER	61
5 NAAR EEN ALTERNATIEF THEORETISCH KADER	63
5.1 <i>Criteria voor een bruikbaar model</i>	63
5.2 <i>Unificatie van kennis</i>	67
5.3 <i>Terugkoppeling naar de literatuur betreffende winkeldiefstal</i>	70
5.4 <i>Conclusie</i>	73
6 EEN INTEGRAAL EN GENERALISEERBAAR MODEL	75
6.1 <i>Het MOA-framework</i>	75
6.2 <i>Triade-model</i>	77
6.3 <i>MOA-framework versus Triade-model</i>	81
6.4 <i>Het Triade-model als unificerend kader</i>	83
6.5 <i>Conceptueel model</i>	86
DEEL 3: EMPIRISCH ONDERZOEK	89
7 ONDERZOEKSONTWERP	91
7.1 <i>Doel van het empirisch onderzoek</i>	91
7.2 <i>Onderzoeksstrategie</i>	92
7.3 <i>Respondenten</i>	96
7.4 <i>Procedure</i>	98
7.5 <i>Operationalisatie</i>	100
7.6 <i>Resumé</i>	107
8 STUDIE 1: SCENARIOBESCHRIJVING	111
8.1 <i>Doelstelling en onderzoeksvragen</i>	112
8.2 <i>Respondenten</i>	112
8.3 <i>Methode van dataverzameling</i>	114
8.4 <i>Dataverwerking</i>	116
8.5 <i>Resultaten van het kwalitatieve onderzoek</i>	117
8.6 <i>Scenario-ontwerp</i>	121
9 STUDIE 2: IDENTIFICATIE M-, C- EN G-WAARDEN	129
9.1 <i>Pilotstudy 1: Test operationalisatie en procedure.</i>	130
9.2 <i>Pilotstudy 2: Sociale wenselijkheid en balanseffecten</i>	134
9.3 <i>Identificatie M-, C- en G-waarden</i>	141
9.4 <i>Hertest en paralleltest</i>	149
9.5 <i>Conclusies en implicaties voor nader onderzoek</i>	157
10 STUDIE 3: TRIADE-ONDERZOEK	161
10.1 <i>Methode</i>	162
10.2 <i>Resultaten</i>	164
10.3 <i>Conclusie</i>	168

11	AANVULLEND ONDERZOEK	171
11.1	<i>Methodologische overwegingen</i>	171
11.2	<i>Opzet aanvullend onderzoek</i>	173
11.3	<i>Resultaten aanvullend onderzoek</i>	176
11.4	<i>Conclusies aanvullend onderzoek</i>	182
	DEEL 4: CONCLUSIE	183
12	SLOTBESCHOUWING	185
12.1	<i>Algemene conclusie</i>	185
12.2	<i>Discussie</i>	186
12.3	<i>Suggesties voor vervolgonderzoek</i>	188
12.4	<i>Praktische aanbevelingen</i>	190
12.5	<i>Tot besluit</i>	194
	LITERATUUR	195
	BIJLAGEN	205
1.1	<i>Begrippenlijst</i>	205
2.1	<i>Gesprekspartners praktijkoriëntatie</i>	207
7.1	<i>Keuzeproces meetinstrument M, C en G</i>	208
8.1	<i>Vragenlijst kwalitatief onderzoek</i>	211
8.2	<i>Scenariobeschrijvingen</i>	214
9.1	<i>Vragenlijst voor controle balanseffecten en sociale wenselijkheid</i>	226
9.2.	<i>Klassikale instructie</i>	230
9.3	<i>Vragenlijst 'Identificatie van M-, C- en G-waarden' (T1)</i>	233
9.4	<i>Toets normaalverdeling data pilot2</i>	244
9.5	<i>Kenmerken frequentieverdelingen Pilot2</i>	245
9.6	<i>Resultaten pilot 2: controle balanseffecten</i>	247
9.7	<i>Resultaten pilot 2: controle sociale wenselijkheid</i>	249
9.8	<i>Toets normaalverdelingen frequenties 'Identificatie M-, C- en G-waarden</i>	250
9.9	<i>Kenmerken frequentieverdelingen data 'Identificatie M-, C- en G-waarden'</i>	253
9.10	<i>Toets normaalverdelingen subgroepen</i>	258
9.11	<i>M-, C- en G-scores ten aanzien van deelname aan het onderzoek</i>	261
9.12	<i>Vragenlijst T2: hertest en paralleltest</i>	263
9.13	<i>Resultaten hertest: verschillen T1 en T2</i>	275
9.14	<i>Toets normaalverdeling gemiddelden op multi-itemschalen</i>	281
9.15	<i>Resultaten paralleltest</i>	283
10.1	<i>Triade-onderzoek: between subjects Triade-scores versus Intentiescores</i>	289
11.1	<i>M-, C- en G-scores stand-ins versus M-, C- en G-scores scholieren</i>	292

<i>11.2 Intentiescores stand-ins versus Intentiescores scholieren</i>	295
<i>11.3 Triade-scores stand-ins versus Intentiescores scholieren</i>	297
<i>11.4 Triade-scores stand-ins versus Intentiescores stand-ins</i>	299
<i>11.5 Intentie in combinatie met M, C en G versus afzonderlijk gemeten Intentie</i>	300
SAMENVATTING	301
SUMMARY	309
CURRICULUM VITAE	317

DEEL 1

PROBLEEMANALYSE

Na een onderbouwing van de relevantie van het onderwerp –winkeldiefstal- en toelichting op de opbouw van dit proefschrift volgt in hoofdstuk 2 een praktische oriëntatie op het probleem, gebaseerd op interviews en deskresearch. Een oriëntatie op de wetenschappelijke literatuur volgt in hoofdstuk 3. Hoofdstuk 4 betreft de probleemstelling van het onderzoek, afgeleid uit de praktische en theoretische oriëntatie.

DEEL 1

HOOFDSTUK 1

1 Inleiding

1.1 Relevantie van het onderwerp

In 2009 heeft winkeldiefstal de Nederlandse detailhandel 325 miljoen euro gekost, exclusief de kosten voor preventie (Detailhandel Nederland, 2010)¹. Om diefstal te voorkomen investeert de detailhandel jaarlijks circa 130 miljoen euro in mensen en techniek: trainingen voor medewerkers, camera's, artikelbeveiliging, en surveillance. De nasleep van winkeldiefstal –aangifte doen bij politie en verzekering- kost de winkeliers nog eens circa 60 miljoen euro per jaar (Schaafsma, 2009).

Na een jarenlange daling vertoont de financiële schade ten gevolge van winkeldiefstal weer een stijgende lijn. In 2003 bedroeg de waarde van de gestolen goederen 310 miljoen euro. Dit bedrag nam geleidelijk af tot 270 miljoen in 2006 en 2007. Daarna nam de schade weer toe tot 310 miljoen in 2008 en 325 miljoen in 2009. Bamfield (2010) noemt in de Global Retail Theft Barometer - een onderzoek dat jaarlijks wordt uitgevoerd door het Engels Centre for Retail Research – de economische recessie als belangrijkste oorzaak van de stijging van de schade door winkeldiefstal. Overigens is deze stijging in heel Europa zichtbaar, maar in Nederland het sterkste (Bamfield, 2010).

Niet alleen de financiële gevolgen voor de detailhandel maken winkeldiefstal tot een serieus probleem. De negatieve gevolgen van winkeldiefstal zijn, behalve op het niveau van de detailhandel, ook merkbaar op maatschappelijk en individueel niveau.

1 Platform Detailhandel is een samenwerkingsverband van de Raad Nederlandse Detailhandel (RND) en de Nationale Winkelraad van MKB-Nederland, met als doel de belangenbehartiging van de detailhandel in Brussel en Den Haag te optimaliseren en te versterken.

Op maatschappelijk niveau spelen sociologische, economische, en milieuconsequenties een rol. Vanuit sociologisch oogpunt kan winkeldiefstal een gevoel van onveiligheid veroorzaken bij winkelpersoneel en consumenten (Tichelaar, 2009). Winkeldiefstal betreft crimineel gedrag en kent ook een moreel aspect: crimineel gedrag, en dus ook winkeldiefstal, is een ongewenst verschijnsel in onze maatschappij. De economische consequenties betreffen het feit dat de overheid – en dus de maatschappij- mee betaalt aan preventie van winkeldiefstal. Hoeveel de overheid precies betaalt aan de bestrijding van winkeldiefstal is moeilijk te bepalen omdat de bijdragen van de overheid zijn verdeeld over verschillende projecten, waarvan sommige meer omvatten dan alleen bestrijding van winkeldiefstal².

Ook voor het milieu kan winkeldiefstal, of eigenlijk vooral de bestrijding daarvan, negatieve gevolgen hebben. Ter voorkoming van winkeldiefstal worden diefstalgevoelige producten vaak verpakt in milieuonvriendelijke grote verpakkingen van inflexibel kunststof. Denk aan scheermesjes in zogenaamde ‘veiligheidsblisters’.

Op het niveau van de detailhandel spelen vooral de financiële consequenties van winkeldiefstal een belangrijke rol. Een woordvoerder van het Hoofd Bedrijfschap Detailhandel in Het Nederlands Dagblad (Lange & de Gruijl, 2008): ‘De schade is zo groot dat een winkelier één dag per week voor niets werkt’. Een aanzienlijk deel van de totale kosten ten gevolge van winkelcriminaliteit (winkeldiefstal, inbraak, en interne fraude) kan worden toegeschreven aan winkeldiefstal. Van de totale schade - exclusief de kosten van preventie - in 2009 (740 miljoen euro) was 44% het gevolg van diefstal door externe bezoekers gedurende openingstijden van de winkel. Interne fraude veroorzaakte 24% van de schade; inbraken en vernielingen 32%. Van de kosten voor bestrijding van winkelcriminaliteit - totaal voor winkeldiefstal, inbraak, en interne fraude 290 miljoen - wordt een vergelijkbaar aandeel (circa 45%, ofwel 130 miljoen euro) besteed aan de bestrijding van winkeldiefstal (Detailhandel Nederland, 2010). Naast de kosten van de gestolen producten en de kosten van preventie heeft de winkelier ook nog te maken met het verlies van arbeidstijd die aangifte bij politie en verzekering vraagt.

Voor individuele consumenten heeft winkeldiefstal zowel financiële als immateriële consequenties. Winkeldiefstal resulteert logischerwijs in hogere prijzen voor de consument. In 2009 betaalde elk huishouden 184 euro extra ten gevolge van winkeldiefstal (Bamfield, 2010). Daarnaast kunnen veiligheidsmaatregelen de winkelbeleving van consumenten negatief beïnvloeden. De inzet van camera's, spiegels en beveiligingsmedewerkers kunnen een vijandige omgeving creëren waarin de consument een gebrek aan vertrouwen ervaart (de Bock, Vermeir, Pandelaere, & van Kenhove, 2010; Tonglet, 2002). Ook kunnen consumenten hinder ondervinden van productbeveiliging (GfK Custom Research, 2006). Producten zijn soms slechter te beoorde-

2 Volgens deel 3 van het Convenant Aanpak Winkelcriminaliteit van het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (2008) had het ministerie van Economische Zaken in de begroting voor 2009 24 miljoen euro gereserveerd voor de verbetering van de veiligheid van kleine bedrijven, en het ministerie van Justitie 1 miljoen euro voor de ontwikkeling van projecten ter bestrijding van winkelcriminaliteit.

len door consumenten omdat ze in een gesloten vitrinekast worden gepresenteerd in plaats van in een vrij toegankelijk rek. Ook de grote, inflexibele veiligheidsblisters waarin sommige diefstal-gevoelige producten worden verpakt zijn ongemakkelijk te hanteren voor consumenten.

Tot slot kan winkeldiefstal op individueel niveau, zeker als het gepaard gaat met geweld, traumatische schade aanrichten bij winkelpersoneel en klanten.

Op basis van bovenstaande kan worden vastgesteld dat winkeldiefstal een serieus probleem is en dat een effectieve aanpak gewenst is.

1.2 Opzet van het proefschrift

In deel 1 van dit proefschrift wordt eerst, in hoofdstuk 2, een nader beeld geschetst van de problematiek met betrekking tot winkeldiefstal, gezien vanuit de praktijk van de detailhandel. Daarna volgt in hoofdstuk 3 een overzicht van de wetenschappelijke literatuur betreffende winkeldiefstal. Op basis van de resultaten van deze praktische en theoretische oriëntatie op het onderwerp wordt in hoofdstuk 4 de probleemstelling van het onderzoek geformuleerd. In het tweede deel van het proefschrift wordt, op basis van een analyse van bestaande theoretische modellen, een alternatief theoretisch kader gepresenteerd. Dit kader wordt geëvalueerd door middel van empirisch onderzoek, dat wordt beschreven in deel 3. Deel 4 tot slot, betreft conclusies, discussie, en aanbevelingen.

In bijlage 1.1 is een lijst opgenomen met de betekenissen van een aantal kernbegrippen, zoals ze in dit proefschrift worden gehanteerd.

DEEL 1

HOOFDSTUK 2

2 Praktische oriëntatie

In dit hoofdstuk wordt eerst het begrip winkeldiefstal toegelicht en afgebakend. Vervolgens wordt de in de praktijk bestaande kennis betreffende daders en slachtoffers in kaart gebracht en wordt de huidige aanpak van het probleem besproken. Voor deze praktische oriëntatie is gebruik gemaakt van bestaande onderzoeksrapporten, veelal opgesteld door brancheorganisaties, en interviews met ervaringsdeskundigen. Voor de interviews zijn personen benaderd die ervaring hebben met de bestrijding van, of het ondergaan van winkeldiefstal. Een overzicht van de gesprekspartners is te vinden in bijlage 2.1. Wetenschappelijke literatuur komt in dit hoofdstuk nog niet aan bod, tenzij deze expliciet wordt vermeld door de in deze praktijkoriëntatie gebruikte bronnen.

Aan het eind van dit hoofdstuk wordt op basis van de praktijkoriëntatie een voorlopige probleemstelling geformuleerd.

2.1 Begripsafbakening

Francis (1979) definieert winkeldiefstal als: 'diefstal uit de winkel gedurende openingstijd'. Platform Detailhandel Nederland maakt in het Nationaal Onderzoek Winkelcriminaliteit 2005 (Platform Detailhandel Nederland, 2006) onderscheid tussen diefstal door derden (bezoekers) en diefstal door personeel (interne fraude). Juridische bronnen hanteren geen definitie specifiek voor winkeldiefstal. In het wetboek voor strafrecht wordt in artikel 310 'diefstal' gedefinieerd als: 'hij die enig goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort wegneemt, met het oogmerk het zich wederrechtelijk toe te eigenen, wordt, als schuldig aan diefstal, gestraft met

gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie.' In dit proefschrift wordt de definitie afgebakend tot: 'diefstal van koopwaar door bezoekers uit een winkel gedurende openingstijd'. Daarmee blijven interne fraude en inbraak buiten beschouwing. Bij de praktische oriëntatie op het verschijnsel winkeldiefstal wordt voornamelijk uitgegaan van Nederlandse cijfers.

Winkeldiefstal kan in veel verschillende vormen voorkomen. Uit de gesprekken met ervaringsdeskundigen kwamen de volgende dimensies voor classificatie naar voren:

- Bewust of onbewust. (Onbewuste winkeldiefstal kan variëren van het pakken van een snoepje in de veronderstelling dat dat geoorloofd is, tot het per ongeluk niet afrekenen van een product dat in de winkelwagen onder de tas is gegleden).
- Variatie in de financiële waarde van het gestolen object.
- Impulsieve of weloverwogen winkeldiefstal.
- Met of zonder geweld.
- Complete of gedeeltelijke winkeldiefstal. (Bij gedeeltelijke diefstal wordt een deel van de 'inkopen' afgerekend, en een deel niet.)
- Individueel of in groepsverband.
- Voor eigen gebruik, of met de bedoeling om het gestolen goed door te verkopen (heling).
- Vanuit materieel motief, of vanuit gedragsmatig motief ('voor de kick').
- Eenmalige of herhaaldelijke diefstal.
- Al of niet pathologisch van aard (kleptomanie).

Dit overzicht is geen uitputtende opsomming van aspecten van winkeldiefstal, maar het geeft wel aan dat er een grote variëteit bestaat in vormen van winkeldiefstal. De dimensies sluiten elkaar gedeeltelijk uit: weloverwogen diefstal zal bijvoorbeeld per definitie niet 'onbewust' gebeuren. Een aantal van de genoemde criteria wordt later gebruikt voor de afbakening van dit onderzoek. De overige criteria dienen om de diversiteit van het gedragsdomein te benadrukken.

Winkeldiefstal, in de verschillende vormen zoals hier besproken, kan op verschillende manieren worden gepleegd (Gill, 2007). Een voor de hand liggende manier is die waarbij de dader probeert ongezien te blijven terwijl hij of zij producten verstoopt. De dader kan bijvoorbeeld dure producten verstoppen in verpakkingen van goedkope producten. Om ongezien te blijven kan de dader ook gebruik maken van externe hulpmiddelen, zoals tassen, van binnen gevoerd met aluminiumfolie om elektronische detectiepoortjes te misleiden, jassen met grote

zakken, of kinderwagens. Verder kan kennis van het beveiligingssysteem van de winkel helpen om ongezien te blijven: de dader probeert buiten het bereik van de camera's te blijven of wacht tot er minder personeel in de winkel is.

Bij een andere manier van winkeldiefstal staat misleiding van het winkelpersoneel centraal. Bijvoorbeeld een product waar niet voor betaald is, terugbrengen bij de klantenservice en geld 'terug'-vragen, prijsstickertjes verwisselen, of nieuwe kleren aanhouden, en de oude achterlaten in de paskamer.

Winkeldieven kunnen ook misbruik maken van specifieke mogelijkheden in de winkel. Bijvoorbeeld extra fruit of groenten in een zakje doen, nadat het is gewogen en geprijsd. 'Graaien en wegrennen' als het personeel even niet kijkt. Of een product één keer afrekenen, en later met de bon terugkomen in de winkel en hetzelfde product opnieuw uit het schap halen en vervolgens 'terugbrengen' bij de klantenservice en geld terug ontvangen.

Soms hebben winkeldieven speciale vaardigheden ontwikkeld. Bijvoorbeeld het verwijderen van beveiligingslabels, het openen van goedkope verpakkingen en er dure producten in doen, of het uitschakelen van elektronische beveiligingsapparatuur.

Ook voor dit overzicht geldt dat het niet uitputtend is, maar slechts bedoeld om een indruk te schetsen van de variëteit in mogelijkheden.

2.2 Kennis over winkeldiefstal in de praktijk

In deze paragraaf wordt besproken wat in de praktijk bekend is over winkeldiefstal en de daarbij betrokken partijen: daders en slachtoffers.

Daders

Volgens het nationaal Onderzoek Winkelcriminaliteit (2008) van Platform Detailhandel³ is een verandering zichtbaar in de achtergrond van winkeldieven. De laatste jaren zijn veel georganiseerde bendes (afkomstig uit Nederland en Oost-Europa) actief. Deze bendes hanteren professionele methoden en stelen goederen met de bedoeling deze door te verkopen. Daarnaast zijn veel kruimeldieven en jongeren, onder wie veel meisjes, actief. In recenter onderzoek (Detailhandel Nederland, 2010) wordt vastgesteld dat volwassen dieven meestal mannen zijn, terwijl onder minderjarige winkeldieven net zo veel meisjes als jongens zijn. Het stelen door pubers piekt op een leeftijd van 14 jaar. Het is niet duidelijk of oudere pubers minder stelen of minder vaak betrapt worden. Veel winkeldieven laten het niet bij één keer: volgens onderzoek (Platform Detailhandel Nederland, 2006) werd in 2005 60% van alle winkeldiefstallen gepleegd door daders die al eerder winkeldiefstal gepleegd hadden. De cijfers van Platform Detailhandel zijn

3 Platform Detailhandel is een samenwerkingsverband tussen Raad Nederlandse Detailhandel en de Nationale Winkelraad van MKB Nederland

gebaseerd op informatie van politie, bureau HALT⁴ en het Openbaar Ministerie. Informatie over onbekende daders blijft daarmee buiten beschouwing.

Een van de geïnterviewde ervaringsdeskundigen ⁵ bracht de volgende typologie van winkeldieven, gebaseerd op Hayes (1994), ter sprake:

- 'De professionele dief.' Winkeldiefstal is door deze groep gekozen als manier om in levensonderhoud te voorzien. Gestolen objecten worden doorverkocht. Ze zijn moeilijk herkenbaar: zijn goed gekleed en vertonen onopvallend gedrag. Ze gebruiken vaak speciale jassen (met extra zakken) of tassen. Kennis van beveiliging is goed. 'Professionele dieven' gebruiken geen geweld en stelen vaak op bestelling.
- 'De harde kern.' Deze groep steelt ook om in het eigen onderhoud te voorzien, maar zijn naast winkeldiefstal ook betrokken bij (gewapende) overvallen, drugshandel, of andere delicten. Ze hebben vaak een strafblad, gebruiken geweld wanneer ze betrappt worden, werken vaak in groepsverband en stelen vooral objecten waarvan ze weten dat ze gemakkelijk doorverkocht kunnen worden.
- 'De semiprofessional.' Deze groep winkeldieven wordt pas actief als duidelijk wordt dat ze niet kunnen rondkomen van het beschikbare budget. Gestolen objecten worden doorverkocht.
- 'De gelegenhedief.' Deze groep bestaat uit 'gewone' klanten die - af en toe - producten stelen die ze zich met het reguliere huishoudbudget niet kunnen veroorloven. Diefstal kan incidenteel zijn, maar ook routinematig. Vooral kleding, sierraden, cosmetica, of producten waarvoor ze zich schamen - bepaalde tijdschriften of voorbehoedsmiddelen - worden gestolen.
- 'De minderjarige dief.' Voor adolescenten is winkeldiefstal soms iets dat bij hun leeftijd hoort, maar in sommige gevallen ontwikkelt het zich tot semiprofessionele winkeldiefstal. Kinderen onder de 12 jaar zien winkeldiefstal vaak als een spel, of tonen het gedrag om te laten zien wat ze durven. Minderjarigen stelen onder meer cd's, dvd's, mobiele telefoons, parfum, en merkkleding.
- 'Kleptomanen.' Deze groep betreft pathologische dieven en maakt slechts een klein deel uit van alle winkeldieven.

Deze beschrijving van typen winkeldieven heeft –voor zover bekend uit de publicatie van Hayes (1994) - geen empirische basis. Ook ontbreekt informatie over de relatieve omvang van de verschillende groepen en het aandeel in euro's dat elk van deze groepen heeft in de totale financiële schade door winkeldiefstal. Wel vertoont de beschrijving overeenkomsten met enkele uit

4 HALT staat voor 'Het ALTERNatief', en biedt jongeren tot 18 jaar de mogelijkheid om na crimineel gedrag een leer- of werkstraf te ondergaan. Registratie bij Justitie (het zogenaamde 'strafblad') wordt daarmee voorkomen.

5 Commercieel directeur van een Consultancy bedrijf, gespecialiseerd in preventie van diefstal en agressie.

de literatuur bekende typologieën (Cameron, 1964; Moore, 1984), die in het literatuuronderzoek (hoofdstuk 3) aan de orde komen. Omdat bovendien het merendeel van de geïnterviewde ervaringsdeskundigen aangaf deze typologie in de praktijk te herkennen en om een indruk te geven van de variatie in typen winkeldieven, wordt hij hier toch gepresenteerd.

De geïnterviewde deskundigen gaven aan vooral het verschil tussen ‘professionele’ en ‘niet-professionele’ dieven te herkennen en beschouwden jongeren als belangrijke doelgroep.

Zowel de gesprekken met deskundigen als de bestaande onderzoeksrapporten leverden weinig verwijzingen op naar wetenschappelijke bronnen betreffende daders van winkeldiefstal. Op basis van de praktijkoriëntatie kan vastgesteld worden dat in de praktijk weliswaar een globale indruk bestaat van daders, mogelijke dadertypen en mogelijke motieven, maar ook dat de volledigheid en de betrouwbaarheid van dit beeld beperkt zijn. Enerzijds omdat informatie over niet-betrapte daders ontbreekt, en anderzijds door het ontbreken van empirisch wetenschappelijke inzichten.

Slachtoffers.

De kans om als detailhandelsbedrijf slachtoffer te worden van winkeldiefstal verschilt per branche. Volgens het Hoofdbedrijfschap Detailhandel (2009) hebben supermarkten de grootste kans om slachtoffer van winkeldiefstal te worden, gevolgd door de sector persoonlijke verzorging en kleding (zie tabel 2.1).

Tabel 2.1.

Percentage detailhandelsvestigingen dat zegt wel eens slachtoffer te zijn geweest van winkeldiefstal, per branche in Nederland.

Supermarkten	78%
Persoonlijke verzorging- en kledingzaken	59%
Overige artikelen, apothekers, benzinestations, autoreparatie	34%
Doe-het-zelfzaken	27%
Speciaalzaken in voedings- en genotmiddelen	21%
Overige non-food	16%
Totaal	30%

(Bron: Research voor Beleid, 2004. Bijgewerkt: 8 mei 2009)

Hoewel tabel 2.1 een globaal beeld geeft van de relatieve vatbaarheid voor winkeldiefstal zijn vraagtekens te plaatsen bij de validiteit van de cijfers. Volgens de tabel geeft 22% van de supermarkten aan nooit te maken te hebben met winkeldiefstal, terwijl uit de gesprekken met ervaringsdeskundigen bleek dat er eigenlijk geen detailhandelszaak meer bestaat waar niet af en toe iets wordt meegenomen zonder te betalen. Dat 22% van de ondervraagde supermarkten aangeeft geen last te hebben van winkeldiefstal, zou kunnen betekenen dat het probleem

nog groter is dan op basis van de cijfers kan worden afgeleid. Er zijn verschillende redenen te bedenken waarom winkeliers - ten onrechte - aangeven geen last te hebben van winkeldiefstal. Bijvoorbeeld het ontbreken van systematische registratie of aangifte van winkeldiefstal. Een andere mogelijke verklaring is dat winkeliers het verschijnsel winkeldiefstal min of meer accepteren en in die zin niet meer aangeven 'er last van te hebben'. In dat geval zijn winkeliers mogelijk ook minder gemotiveerd om tijd, geld en moeite te investeren in de bestrijding van winkeldiefstal.

In gesprekken met leden van de ECR Shrinkage Group⁶, een samenwerkingsverband op het gebied van bestrijding van winkelcriminaliteit tussen diverse Europese producenten van fast moving consumer goods, werd verwezen naar een studie van Beck (2003). Daarin is onderzocht welke kenmerken een winkel gevoelig maken voor winkeldiefstal. Hij vond een negatieve correlatie tussen het aantal ontslagen onder het personeel en het aantal winkeldieven. Dit zou volgens Beck (2003) kunnen betekenen dat sommige medewerkers winkeldieven 'helpen'; door deze medewerkers te ontslaan, neemt het aantal winkeldieven af. Een andere opvallende samenhang die Beck (2003) vond was de negatieve correlatie tussen de 'aanwezigheid van een manager op de winkelvloer' en 'winkeldiefstal, fraude en fouten'. Toezicht lijkt een belangrijke factor te zijn in het bestrijden van winkeldiefstal.

Volgens het Hoofdbedrijfchap Detailhandel (2009) speelt ook het aantal medewerkers een belangrijke rol: hoe meer medewerkers, hoe groter de kans dat de winkel slachtoffer is van winkeldiefstal. (zie tabel 2.2).

Ook per type bediening in de winkel verschillen de diefstalcijfers. Volgens een onderzoek in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken is van alle winkels met zelfbediening 59% wel een slachtoffer geweest van winkeldiefstal. Onder winkels zonder zelfbediening is dat 19% (Bouwmeester & Zuidam, 2004).

Tabel 2.2

Percentage detailhandelsvestigingen dat zegt wel eens slachtoffer te zijn geweest van diefstal, naar aantal medewerkers.

50 of meer medewerkers	91%
20 tot 49 medewerkers	67%
10 tot 19 medewerkers	54%
5 tot 9 medewerkers	44%
2 tot 4 medewerkers	30%
1 medewerker	15%
Totaal	30%

(Bron: Research voor Beleid, 2004. Bijgewerkt 8 mei 2009)

6 ECR staat voor 'Efficient Consumer Response'; ECR's International Commerce Institute richt zich op gedragsverandering in de praktijk van consumenten producten.

Behalve verschillen tussen ondernemingen zijn ook regionale verschillen zichtbaar. Hoewel het percentage vestigingen dat slachtoffer is van winkeldiefstallen in stedelijke gebieden niet veel afwijkt van dat in niet-stedelijke gebieden is het aantal keer dat een vestiging slachtoffer is geweest in stedelijke gebieden wel aanzienlijk hoger dan in niet stedelijke gebieden. Tabel 2.3 laat bovendien verschillen per landsdeel zien (Bouwmeester & Zuidam, 2004).

Tabel 2.3

Slachtofferschap winkeldiefstal naar landsdeel.

Landsdeel	% diefstallen van het totaal in Nederland
West	26%
Zuid	25%
Grote steden (G4)	23%
Oost	17%
Noord	8%
Totaal	100%

(Bron: Bouwmeester, 2004)

Verschillen in aantallen slachtoffers zijn ook zichtbaar per locatie (Bouwmeester & Zuidam, 2004) (zie tabel 2.4).

Tabel 2.4

Slachtofferschap naar locatie.

Locatie	% van de vestigingen dat slachtoffer is	% diefstallen van het totaal in Nederland
Winkelcentrum	43%	68%
Afzonderlijk bedrijfspand (niet in de buurt van andere winkels)	25%	16%
Bedrijfs- of industrieterrein	23%	8%
Winkelpand in/aan woonhuis	14%	7%
Garage	15%	0%
Totaal	29%	100%

(bron: Bouwmeester 2004)

Hoewel bovenstaande informatie een indruk geeft van branche, omvang, type, en regio van diefstalgevoelige winkels, is het inzicht in de specifieke kenmerken die een winkel aantrekkelijk maken voor winkeldieven beperkt. Dat komt onder meer doordat de cijfers zijn gebaseerd op informatie die is verzameld bij de slachtoffers, en niet bij (potentiële) daders.

Behalve aan de hand van branche, omvang, type en regio kunnen slachtoffers getypeerd worden aan de hand van de gestolen objecten. Welke producten vaak worden gesto-

len verschilt per branche. In boekwinkels worden tijdschriften vaak gestolen, in supermarkten sigaretten, en in drogisterijen scheermesjes. In gesprekken met leden van de ECR Shrinkage Group werd in dat kader verwezen naar een studie van Clarke (1999). Daaruit bleek dat er ook consistentie over branches heen is (Clarke, 1999). Verschillende soorten criteria bepalen de mate waarin een product vatbaar is voor winkeldiefstal. Om te beginnen spelen de objectieve, fysieke criteria, zoals het formaat, een rol. Hoe kleiner het object, des te gemakkelijker is het te verbergen. Subjectieve criteria, zoals de aantrekkelijkheid van het product, verschillen per dader. Objectieve criteria hebben niet per definitie een absolute betekenis. Zo kan de financiële waarde van een object voor de ene dader relatief hoger zijn dan voor een andere. Ten slotte spelen situatieafhankelijke criteria een rol, zoals de verplaatsbaarheid en de toegankelijkheid van het object. Sleutelkenmerken van zogenaamde 'hot products' (producten die aantrekkelijk zijn voor winkeldieven) zijn samen te vatten in de afkorting CRAVED (Clarke, 1999): 'concealable' (verbergbaar), 'removable' (verplaatsbaar), 'available' (toegankelijk), 'valuable' (waardevol), 'enjoyable' (aantrekkelijk), en 'disposable' (afzetbaar). Dit laatste criterium speelt bij diefstal voor eigen gebruik minder een rol dan bij diefstal met als doel het product door te verkopen.

Bovenstaande informatie geeft een tamelijk helder beeld van de kenmerken die een object gevoelig maken voor winkeldiefstal.

Onderzoek naar -binnen de detailhandelspraktijk bestaande- kennis betreffende daders en slachtoffers van winkeldiefstal heeft geleid tot de volgende conclusies:

- Dader en slachtoffer kunnen variëren in gevoeligheid voor winkeldiefstal. Met 'slachtoffer' word niet alleen de winkeleigenaar of manager bedoeld, maar ook de fysieke winkelomgeving (context) en het gestolen object.
- Met betrekking tot daders bestaat wel een indruk van de variatie in typen, en achtergronden van daders, maar deskresearch en interviews hebben niet geleid naar empirisch getoetste typologieën en motieven.
- Met betrekking tot de winkel bestaat wel een beeld van welke branche, omvang, type en regio een winkel gevoelig maken voor winkeldiefstal, maar inzicht in meer specifieke kenmerken die een winkel diefstalgevoelig maken is beperkt.
- Met betrekking tot het object bestaat een tamelijk gedetailleerd beeld van de kenmerken die een object aantrekkelijk maken voor winkeldieven.
- In de praktijk beschikbare kennis is veelal gebaseerd op gegevens die - vaak door branche-organisaties - zijn verzameld bij slachtoffers, politie, openbaar ministerie en bureau HALT. Weinig informatie is afkomstig van (potentiële) daders.
- In detailhandelspraktijk wordt weinig verwezen naar wetenschappelijke literatuur met betrekking tot winkeldiefstal.

2.3 De huidige aanpak van winkeldiefstal

In deze paragraaf worden het beleid van brancheorganisaties, in samenwerking met overheid en politie, en het beslissingsgedrag van winkeliers met betrekking tot de bestrijding van winkeldiefstal besproken.

Eerst wordt gekeken in hoeverre het huidige beleid een preventief dan wel een repressief karakter heeft, en wat de implicaties zijn van repressie, dan wel preventie. Op basis van de bevindingen wordt de invalshoek van dit onderzoek bepaald.

Op de tweede plaats wordt bekeken op welke wijze de beslissingen met betrekking tot de aanpak van winkeldiefstal en de inzet van maatregelen tot stand komen en onderbouwd worden.

Preventie versus repressie

In hun strijd tegen winkeldiefstal worden winkeliers op diverse manieren ondersteund door brancheorganisaties als de Raad Nederlandse Detailhandel en het Hoofdbedrijfschap Detailhandel. Ze voeren onderzoek uit, bieden hulp aan slachtoffers, organiseren trainingen voor personeel, en geven tips met betrekking tot winkelinrichting en het aanhouden van dieven.

Brancheorganisaties behartigen ook bij de overheid de belangen van de detailhandel. Zo ondertekenden het Platform Detailhandel en de Nederlandse overheid in 2003 het eerste Convenant Aanpak van Winkelcriminaliteit. Afspraken in dat Convenant hadden als doel de winkelcriminaliteit in 2006 met 20% te laten dalen ten opzichte van 2003. De doelstellingen van dit Convenant zijn ten dele behaald. De kosten ten gevolge van winkelcriminaliteit waren in 2006 15% lager dan in 2003 (Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing, 2008). In 2005 werd deel II van het Convenant getekend. Ter bestrijding van winkeldiefstal werden in dit Convenant onder meer afspraken opgenomen met betrekking tot schadeverhaal, preventieve maatregelen in de winkel, verbod op rooftassen⁷, herziening van de 'Wegwijzer winkelcriminaliteit', en invoering van meer bronbeveiliging.⁸ (Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing, 2005). Doel van deze afspraken was een afname van de winkelcriminaliteit met 20% in 2008 ten opzichte van 2004. Inmiddels is bekend dat de kosten ten gevolge van winkelcriminaliteit in 2008 juist weer een stijging lieten zien ten opzichte van het jaar daarvoor (Detailhandel Nederland, 2010). In november 2008 werd het derde deel van het Convenant getekend. Hierin werd het doel gesteld om winkelcriminaliteit in 2010 met 30% te laten afnemen ten opzichte van 2004. Projecten met betrekking tot winkeldiefstal in dit derde deel van het Convenant betroffen de invoering van de

7 Tassen, aan de binnenkant bekleed met aluminiumfolie om elektronische detectie te voorkomen.

8 Bronbeveiliging is het onzichtbaar aanbrengen van een beveiligingselement op of in de verpakking of het product tijdens het productie- of verpakkingsproces. Het element kan hard of zacht zijn. Bij bronbeveiliging mag geen gebruik gemaakt worden van niet-deactiveerbare beveiligingselementen. (Platform Detailhandel Nederland, 2006)

overlastdonatie en de databank winkelcriminaliteit. De overlastdonatie houdt in dat de winkelier een op heterdaad betrapte winkeldief 151 euro in rekening mag brengen ter dekking van indirecte kosten voor de winkelier. De databank is bedoeld voor uitwisseling van informatie over personen met een winkelverbod. (Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing, 2008)

Hoewel in de Convenanten het belang van preventie wordt benadrukt, heeft het merendeel van de afspraken een repressief karakter. Preventieve maatregelen zijn bedoeld om een bepaald risico (in dit geval winkeldiefstal) te verkleinen. Repressieve maatregelen zijn bedoeld om de gevolgen van een bepaald risico te beperken. De in de Convenanten genoemde maatregelen zijn vaker gericht op het beperken van de gevolgen (schadeverhaal, bronbeveiliging, overlastdonatie), dan op voorkoming van diefstal, of voorkoming van herhaling (databank winkelcriminaliteit). Maatregelen in de winkel worden vaak benoemd als 'preventief', maar hebben naast een preventieve ook een repressieve werking. Het plaatsen van detectiepoortjes, of andere beveiligingsapparatuur vergroot -naast de preventieve werking die uitgaat van de zichtbaarheid van de maatregelen - vooral de pakkans voor de dader. Een extra impuls voor de repressieve benadering wordt geboden door de beveiligingsbranche. Volgens een rapport van de ECR Shrinkage Group benaderen beveiligingspecialisten winkeliers met repressieve oplossingen zoals detectiepoortjes, labels, spiegels, en camera's (ECR, 2003). De lobby van Platform Detailhandel Nederland voor bewaking in burger lijkt een repressieve benadering te steunen (Securitas Nederland, 2008). Toch veronderstelt Platform Detailhandel dat er van de bewaking in burger ook een preventieve werking uit gaat: het aantal diefstallen daalde met 30% na de inzet van bewakers in burger, omdat dieven elkaar waarschuwden via Internet (Securitas Nederland, 2008). Het is echter de vraag of hier echt gesproken kan worden van preventie; de kans op verplaatsing is immers aanzienlijk.

Hier wordt op twee manieren het spanningveld tussen preventie en repressie zichtbaar:

1. Enerzijds wordt duidelijk dat repressieve maatregelen vaak ook een preventief effect hebben.
2. Anderzijds wordt duidelijk dat bepaalde preventieve maatregelen tot verplaatsing kunnen leiden, waardoor op macroniveau geen sprake is van preventie.

Ad 1.

Maatregelen die op het eerste gezicht repressief lijken, zoals aanhouding en aangifte, hebben ook een preventief effect. Immers, als potentiële dieven zien dat betrapte dieven worden aangehouden en overgedragen aan de politie gaat daar een afschrikkende, preventieve werking van uit. Bij diefstal van dure objecten heeft repressie directe financiële voordelen, doordat het gestolen object behouden blijft voor de winkelier. Hoe duurder het object, des te eerder wegen de kosten van aanhouding en aangifte op tegen de kosten van het gestolen object. Overigens komt de dagelijkse praktijk van winkeliers niet altijd overeen met het beleid van de politie. Het officiële uitgangspunt van de politie is 'altijd aangifte doen; zelfs bij een rolletje drop van 50

cent.⁹ Voor winkeliers wegen de kosten in tijd en geld vaak echter niet op tegen de voordelen van aangifte doen.¹⁰ Naast het genoemde mogelijke financiële voordeel is repressie toch vooral bedoeld om herhaling van winkeldiefstal te voorkomen: de straf moet daders ervan weerhouden opnieuw diefstal te plegen. Daarmee is repressie dus eigenlijk te beschouwen als een indirecte vorm van preventie. Cijfers van Platform Detailhandel Nederland (2006) relativeren dat effect: 60% van alle winkeldiefstallen wordt gepleegd door daders die al eerder geregistreerd zijn als winkeldief. Repressieve maatregelen volstaan blijkbaar niet om winkeldieven er na één diefstal van te overtuigen niet opnieuw tot diefstal over te gaan.

Ad 2.

Plaatsgebonden preventieve maatregelen – bijvoorbeeld extra toezicht - kunnen enerzijds als gunstig effect hebben voor winkels in de nabijheid dat ze profiteren van de maatregelen, maar hebben anderzijds het nadeel dat potentiële daders die zich er door deze maatregelen van laten weerhouden winkeldiefstal te plegen, de mogelijkheid hebben hun activiteiten te verplaatsen naar andere winkels, waar deze preventieve maatregelen niet zijn getroffen (Bernasco, Bruinsma, & Elffers, 2006). Preventieve maatregelen kunnen dus alleen echt succesvol zijn als alle winkeliers ze toepassen.

Zolang preventieve maatregelen niet honderd procent succesvol zijn – en winkeldiefstal dus blijft bestaan- blijven repressieve maatregelen zinvol.

Hoewel naar verwachting - ten minste zolang preventie niet optimaal werkt - ook repressieve maatregelen gewenst blijven, ligt in dit onderzoek de nadruk op preventie. De belangrijkste reden daarvoor is het maatschappelijke belang van het voorkomen van crimineel gedrag in het algemeen, en dus ook van winkeldiefstal. Bovendien is succesvolle effectieve preventie op lange termijn efficiënt omdat het leidt tot minder winkeldiefstal en dus niet alleen minder noodzaak voor repressieve maatregelen, maar ook minder aanhoudingen en daarmee samenhangende juridische kosten.

Onderbouwing van beslissingen met betrekking tot antidiefstal maatregelen

Het merendeel van de geïnterviewde ervaringsdeskundigen gaf aan dat beslissingen van winkeliers met betrekking tot antidiefstal maatregelen veelal zijn gebaseerd op economische en technische argumenten. Winkeliers kiezen uit de mogelijkheden die worden aangeboden door brancheorganisaties of beveiligingsbedrijven en baseren hun keuzes op financiële argumenten door een afweging te maken tussen de kosten van de maatregelen en het verwachte effect van de maatregelen op de kosten door winkeldiefstal. In beslissingsprocessen met betrekking tot antidiefstal maatregelen maken winkeliers weinig gebruik van wetenschappelijke inzichten met betrekking tot het gedrag van winkeldieven om de situatie te analyseren en zo maatregelen

9 Interview met Programmamanager Veiligheid (politie).

10 Interview hoofd beveiliging supermarkt.

gericht in te kunnen zetten. Onderzoek naar winkeldiefstal, uitgevoerd door brancheorganisaties is meestal vooral beschrijvend van aard. Het 'Nationaal Onderzoek winkelcriminaliteit', dat jaarlijks wordt uitgevoerd door Platform Detailhandel, beschrijft bijvoorbeeld de omvang van de schade door winkelcriminaliteit, geeft een indicatie van de meest waarschijnlijke daders en slachtoffers en beschrijft de maatregelen die zijn genomen. Het onderzoek verschaft waardevolle informatie over veranderingen in aard en geschatte omvang van het probleem, maar in hoeverre die veranderingen ook daadwerkelijk het gevolg zijn van de genomen maatregelen wordt niet onderzocht. Een theoretische basis, die een verklaring biedt voor het gedrag van winkeldieven en voor de effecten van bepaalde maatregelen, ontbreekt. Het belang van verklarend inzicht in de werking van interventies wordt bevestigd door Astbury en Leeuw (2010). Zij constateren dat maatregelen vaak worden geëvalueerd in termen van effect zonder dat er een verklaring is voor het effect. Als echter het 'mechanisme' - een verklaring waarom iets werkt - bekend is kunnen maatregelen veel gericht worden ingezet. Astbury en Leeuw (2010): 'Theorizing with mechanisms strengthens our understanding of how and why programs work, with whom and under what circumstances'. Op basis van alleen beschrijvende informatie is het moeilijk te voorspellen of eerder gebruikte maatregelen in andere situaties hetzelfde effect zullen hebben. Dit leidt vaak tot een eenzijdige focus in de bestrijding van winkeldiefstal. Winkeliers kiezen voor een bepaalde maatregel, gericht op productbeveiliging (bijvoorbeeld elektronische labels), de winkelomgeving (bijvoorbeeld camera's of bewakers), of de daders zelf (bijvoorbeeld een winkelverbod), die eerder, in een andere situatie zijn effectiviteit bewezen heeft. Vaak wordt impliciet de assumptie gehanteerd dat de effecten van verschillende maatregelen als additief kunnen worden beschouwd: hoe meer maatregelen, hoe groter het totale effect. Maatregelen worden uit praktisch oogpunt soms gecombineerd (bewakingscamera's worden bijvoorbeeld gebruikt om een winkelverbod te handhaven), maar inzicht in effecten van samengestelde maatregelen ontbreekt.

Hier wordt het verschil tussen effectiviteit en efficiëntie van maatregelen zichtbaar. Beschrijvende informatie over gehanteerde maatregelen en veranderingen in omvang van schade door winkeldiefstal bieden informatie over de effectiviteit van de maatregelen. Omdat niet duidelijk is waarom de maatregelen werken, is echter niet duidelijk of -in bepaalde situaties - minder of goedkopere maatregelen ook zouden volstaan. Om naast effectiviteit ook efficiëntie te bereiken moet bekend zijn waarom bepaalde maatregelen in bepaalde situaties werken, en daarvoor is inzicht in gedrag van winkeldieven vereist. Alleen als verklaard kan worden waarom maatregelen werken, kan voorspeld worden onder welke omstandigheden en in welke vorm ze opnieuw effect zullen hebben. Alleen dan kunnen maatregelen efficiënt worden afgestemd op de specifieke situatie, en kan verspilling door te veel, te dure, of te complexe maatregelen worden beperkt.

Efficiëntie in de bestrijding van winkeldiefstal kent, naast de kosten van maatregelen, nog een ander aspect. Dit betreft weliswaar een ander gedragsdomein dan winkeldiefstal maar gezien het primaire doel van de detailhandel (verkoop aan consumenten) wordt er hier

toch melding van gemaakt. Het betreft de aandacht voor mogelijke ongewenste effecten van maatregelen op regulier koopgedrag. Een complicerende factor daarbij wordt gevormd door de overeenkomsten tussen het ongewenste gedrag van een winkeldief en het gewenste koopgedrag van een 'gewone' consument. Kenmerken die een product aantrekkelijk maken voor een 'gewone' consument zijn ook aantrekkelijk voor winkeldieven (Carter, 1995; Clarke, 1999) en maatregelen die dieven afschrikken, schrikken ook gewone consumenten af (de Bock et al., 2010; Fullerton & Punj, 2004; Tonglet, 2000). Maatregelen die zowel dieven als gewone consumenten afremmen kunnen effectief zijn, maar zijn niet efficiënt. Wanneer winkeldieven – door genomen maatregelen – afzien van diefstal hebben deze maatregelen effect. Wanneer de maatregelen echter ook tot gevolg hebben dat de reguliere verkoop afneemt staan er kosten van derving tegenover de opbrengst van diefstalpreventie, en is de aanpak dus niet efficiënt. Onderzoek (GfK Custom Research, 2006) heeft uitgewezen dat 72% van 1200 ondervraagde consumenten ooit heeft afgezien van de aankoop van cosmetica omdat de producten achter slot en grendel lagen. Niet alle antidiefstal maatregelen hebben ongewenste neveneffecten. Uit onderzoek van TNS/NIPO (2008) blijkt dat 95% van de consumenten geen bezwaar heeft tegen het inzetten van bewakers in burgerkleding. Tweederde van de consumenten geeft aan zich veiliger te voelen in aanwezigheid van bewakingscamera's.

Soms is er in de praktijk wel aandacht voor afname van omzet ten gevolge van antidiefstal maatregelen. Een voorbeeld¹¹: Om winkeldiefstal te voorkomen besloot Gillette scheermesjes te verkopen via een verkoopbalie, en niet meer 'uit het schap'. Diefstal nam significant af, maar de omzet ook. Daarom koos Gillette uiteindelijk voor minder effectieve, maar efficiëntere maatregelen: verkoop vanuit het schap, maar in grotere verpakkingen (zogenaamde 'veiligheidsblisters'), die moeilijker te hanteren zijn voor (potentiële) winkeldieven dan de oorspronkelijke verpakkingen. Diefstal nam minder sterk af dan bij verkoop over de balie, maar het verschil in derving van inkomsten was aanzienlijk. Ook in het voorbeeld van Gillette zijn overigens alleen op basis van beschrijvende informatie economische afwegingen gemaakt in de keuze tussen het accepteren van winkeldiefstal in ruil voor meer omzet (verkoop vanuit het schap), en het inleveren van omzet in de strijd tegen winkeldiefstal (verkoop via de balie). Over een analyse van mogelijke langetermijneffecten van de grote verpakkingen op bijvoorbeeld klanttevredenheid of het milieu-imago van Gillette is niets vermeld.

De hoge kosten van de huidige bestrijding van winkelcriminaliteit (290 miljoen euro in 2009) maken duidelijk dat antidiefstal maatregelen niet alleen effectief maar ook efficiënt ingezet moeten worden. Wetenschappelijk inzicht in het gedrag van winkeldieven kan daarbij helpen. En hoewel niet vast te stellen is hoe groot de stijging zou zijn geweest zonder de bestaande maatregelen, is de recente stijging van de directe schade door winkeldiefstal van

11 Dit voorbeeld is afkomstig van een van de deelnemers aan een bijeenkomst van de ECR Shrinkage Group.

310 miljoen in 2008 naar 325 miljoen in 2009 voldoende aanleiding om te blijven zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor maatregelen en interventies.

Onderzoek naar de huidige aanpak van winkeldiefstal heeft geleid tot de volgende conclusies:

1. In het beleid van brancheorganisaties en overheid wordt op papier het belang van preventie weliswaar benadrukt (Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing, 2005, 2008), maar de meest voorkomende maatregelen zijn veelal repressief van aard.
2. Zolang preventie niet volstaat blijft ook repressie nodig.
3. Bijkomend voordeel van (succesvolle) preventie is dat op termijn minder repressie, en daarmee ook minder kosten van aanhouding en juridische afhandeling nodig zijn.
4. Beslissingen met betrekking tot antidiefstal maatregelen zijn veelal gebaseerd op beschrijvende informatie, en niet op verklarende, wetenschappelijke inzichten. Dat impliceert dat bij de keuze voor maatregelen de nadruk vooral ligt op effectiviteit en minder op efficiëntie. Maatregelen worden zelden afgestemd op de situatie waarin ze worden ingezet. Ook wordt niet altijd rekening gehouden met ongewenste effecten van maatregelen op regulier koopgedrag.
5. Brancheorganisaties en winkeliers richten maatregelen vooral op de directe winkelomgeving, dan wel op daders in die omgeving.

2.4 Voorlopige probleemstelling

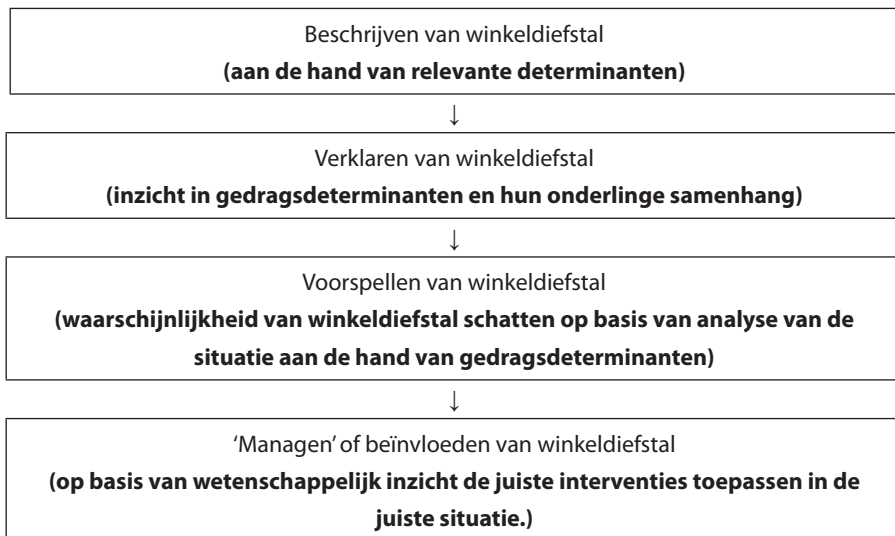
Uit de praktijkoriëntatie kan de volgende voorlopige probleemstelling worden afgeleid:

‘Winkeliers beschikken over onvoldoende verklarende, wetenschappelijke inzichten in de gedragsdeterminanten van winkeldiefstal om gefundeerde beslissingen te kunnen nemen met betrekking tot preventieve en repressieve antidiefstal maatregelen, en zo een effectieve en efficiënte bijdrage te leveren aan de bestrijding van winkeldiefstal.’

Het uiteindelijke doel is preventie van winkeldiefstal door gedragsverandering bij (potentiële) winkeldieven. Om dat uiteindelijke doel te kunnen bereiken moet eerst een aantal stappen worden doorlopen. Deze stappen worden weergegeven in figuur 2.1.

Met gedragsverandering wordt hier bedoeld dat (potentiële) winkeldieven in een bepaalde winkelsituatie vaker afzien van (plannen voor) winkeldiefstal, of vaker (plannen voor) winkeldiefstal omzetten in (plannen voor) koopgedrag. Gedragsverandering van potentiële winkeldieven veronderstelt dat de juiste maatregelen in de juiste situatie worden ingezet. Om gefundeerde beslissingen te kunnen nemen met betrekking tot antidiefstal maatregelen zou eerst, op basis van een analyse van de situatie, bepaald moeten worden welk gedrag van (potentiële)

winkeldieven in die situatie te verwachten is (voorspellen). Daarvoor is inzicht nodig in de determinanten van het gedrag en hun onderlinge samenhang. Inzicht betekent dat verklaard kan worden waarom in een bepaalde situatie wel, of juist geen winkeldiefstal plaatsvindt. Om gedrag te kunnen verklaren moet het eerst beschreven worden aan de hand van relevante determinanten.

Figuur 2.1: Achtereenvolgende stappen om te komen tot het einddoel: preventie van winkeldiefstal.

Om het uiteindelijke doel – gedragsverandering - te realiseren is dus theoretisch inzicht nodig waarmee het gedrag van (potentiële) winkeldieven kan worden beschreven en verklaard, en dat zo handvatten biedt voor het voorspellen en beïnvloeden van dat gedrag. Ten behoeve van de praktische hanteerbaarheid is het van belang dat dergelijke inzichten niet te complex zijn, en bij voorkeur generaliseerbaar, zodat ze in verschillende situaties gebruikt kunnen worden. Met 'generaliseerbare' inzichten wordt uitdrukkelijk niet bedoeld dat ze in elke situatie tot dezelfde antidiefstal maatregelen leiden. Immers, een belangrijk aspect van de praktische probleemstelling is het ontbreken van efficiëntie bij bestaande maatregelen. Efficiënte maatregelen zijn juist afgestemd op de situatie, waardoor een minimum aan verspilling het gevolg is. In dit onderzoek wordt dus gezocht naar generaliseerbare inzichten die de mogelijkheid bieden rekening te houden met specifieke kenmerken van de situatie. 'Generaliseerbaar' en 'efficiënt' lijken tegenstrijdige begrippen, maar zijn dat in deze context niet. 'Generaliseerbaar' heeft hier betrekking op het verklarende inzicht, en houdt in dat het in elke situatie geldig is. 'Efficiënt' heeft betrekking op

de maatregelen die voortvloeien uit de analyse van de situatie, en houdt in dat de maatregelen zijn afgestemd op kenmerken van de situatie waarin ze worden ingezet¹².

De voorlopige doelstelling van dit onderzoek wordt als volgt geformuleerd:

‘Het vinden van praktisch hanteerbare theoretische inzichten aan de hand waarvan het gedrag van (potentiële) winkeldieven kan worden beschreven en verklaard, en dat handvatten biedt voor het voorspellen¹³ van winkeldiefstal en voor gefundeerde effectieve en efficiënte maatregelen ter bestrijding winkeldiefstal.’

Een eerste stap om deze doelstelling te bereiken is onderzoek naar bestaande literatuur over gedragsdeterminanten van winkeldiefstal.

12 Een voorbeeld ter verduidelijking: een generaliseerbaar inzicht met betrekking tot winkeldiefstal zou kunnen zijn ‘gelegenheid maakt de dief’. Dit ‘inzicht’ is geldig in elke situatie. De maatregelen die eruit voortvloeien zijn echter afhankelijk van de analyse van de situatie. In winkel A ontstaat gelegenheid door het ontbreken van voldoende personeel, en in winkel B door donkere hoekjes en hoge schappen. In winkel A ligt het inzetten van meer personeel voor de hand, terwijl in winkel B meer licht en lagere schappen logische maatregelen zijn.

13 Voorspellen wordt hier gedefinieerd als: het schatten van de waarschijnlijkheid van gedrag in een bepaalde situatie. Het gaat dus niet om het concreet voorspellen van specifiek gedrag van een specifiek individu waarbij achteraf de juistheid van de voorspelling wordt gecontroleerd.

DEEL 1

HOOFDSTUK 3

3 Literatuurstudie

De literatuurstudie is uitgevoerd om theoretische inzichten met betrekking tot het concept winkeldiefstal in kaart te brengen. Aan bod komen de gedragsdeterminanten van winkeldiefstal en hun mogelijke onderlinge interactie, en mogelijke oplossingen voor het probleem. Daarnaast is aandacht besteed aan het gewenste gedragsalternatief voor winkeldiefstal: koopgedrag. Hoewel dit laatste punt eigenlijk tot een ander gedragdomein behoort dan winkeldiefstal, wordt het hier toch meegenomen omdat (de bestrijding van) winkeldiefstal ook gevolgen kan hebben voor het koopgedrag. En uiteindelijk is verkoop het primaire doel van detailhandelsbedrijven. In de volgende paragrafen worden de resultaten van het literatuuronderzoek besproken. Om te beginnen wordt het begrip winkeldiefstal afgebakend en worden de belangrijkste determinanten in kaart gebracht. Vervolgens wordt de interactie tussen gedragsdeterminanten besproken in een poging een mogelijke verklaring voor het verschijnsel te vinden. Een aparte paragraaf wordt gewijd aan studies met betrekking tot de bestrijding van winkeldiefstal. Omdat - in het kader van de praktische hanteerbaarheid van het beoogde theoretisch kader - gezocht wordt naar generaliseerbare inzichten is ook een paragraaf gewijd aan de generaliseerbaarheid van de bestaande inzichten.

3.1 Begripsafbakening

Zoals in hoofdstuk 2 al is aangegeven wordt winkeldiefstal gedefinieerd als: 'diefstal van koopwaar uit de winkel, door externe bezoekers, gedurende openingstijd' (Francis, 1979). Literatuuronderzoek heeft geen andere definities van het begrip opgeleverd. Wel zijn in diverse studies verschillende manieren gevonden om winkeldiefstal te kwalificeren, als ook typering van soorten winkeldieven. Verder wordt bij de begripsafbakening aandacht besteed aan de voorwaarden waaraan voldaan moet zijn voor het vóórkomen van winkeldiefstal.

Kwalificaties van winkeldiefstal

Vaak wordt winkeldiefstal op kwantitatieve wijze gekwalificeerd: de mate van winkeldiefstal wordt uitgedrukt in termen van 'aantal overtredingen in een bepaalde periode, per persoon of per winkel' (Dabney, Dugan, Topalli, & Hollinger, 2006; Dabney, Hollinger, & Dugan, 2004).

Soms is niet het werkelijke gedrag het onderwerp van onderzoek, maar wordt de intentie om in een gegeven situatie winkeldiefstal te plegen, gemeten (Babin & Babin, 1996).

De literatuur vermeldt ook kwalitatieve kwalificaties van winkeldiefstal. Zo wordt onderscheid gemaakt tussen enerzijds 'instrumentele' of 'rationele' winkeldiefstal, waarbij het te stelen object het belangrijkste doel is, en anderzijds 'niet-instrumentele' of 'niet-rationele' winkeldiefstal, waarbij het gedrag zelf het doel is (Babin & Babin, 1996; Capowich, Mazerolle, & Piquero, 2001). Schuetler, O'Neal, Hickey en Sellers (1989) maken een vergelijkbaar onderscheid tussen 'rationele' of doelgerichte winkeldiefstal en 'zinloze' winkeldiefstal, waarbij geen rationele redenen gegeven kunnen worden voor de diefstal. Andere dimensies zijn 'geraffineerde' versus 'ruwe, onbehouden' diefstal, 'impulsief' versus 'weloverwogen', en 'getolereerd' versus 'afgewezen door anderen' (Fullerton & Punj, 2004).

Typen winkeldieven¹⁴.

Krasnovsky en Lane (1998) beschrijven in een literatuuroverzicht verschillende studies waarin winkeldieven worden geclassificeerd in verschillende typen. Cameron (1964) was volgens Krasnovsky en Lane (1998) de eerste die een typologie van winkeldieven heeft beschreven. Zij analyseerde een grote steekproef van aangehouden winkeldieven en constateerde dat ongeveer negentig procent van de steekproef bestond uit zogenaamde kruimeldieven: winkeldieven die stelen voor eigen gebruik, en meestal geen contacten hebben binnen de criminele wereld. De resterende tien procent van de steekproef omschreef Cameron (1964) als de 'boosters': professionele dieven die de gestolen producten doorverkopen en vaak contacten onderhouden met criminele groeperingen. Moore (1984) heeft de typologie van Cameron verder uitgewerkt door de groep kruimeldieven nader te beschrijven. Naast semiprofessionele dieven (11,7%), die stelen met het doel de gestolen producten door te verkopen, onderscheidde hij in een groep van 300 veroordeelde winkeldieven nog vier andere typen. Impulsieve winkeldieven (15,4% van de respondenten) stelen vaak maar een of twee keer, en ongepland. Bij aanhouding reageren ze met verbazing en schaamte. Gelegenheidsdieven (15%) stelen gemiddeld drie tot tien keer per jaar. Materiële motieven zijn ondergeschikt aan uitdaging en groepsdruk. Periodieke winkeldieven (1,7%) stelen onregelmatig en vanuit psychosociale aanleiding. Deze groep heeft last van depressies of andere psychische problemen. De grootste groep (56,4%) bestond uit amateur winkeldieven die regelmatig winkeldiefstal plegen voor eigen gebruik en vooral vanuit materiële behoeften.

14 Omdat dit onderzoek geen pathologische invalshoek hanteert blijven kleptomane als subgroep van daders hier buiten beschouwing

De beschreven typering van Cameron (1964) en Moore (1984) zijn gebaseerd op steekproeven van aangehouden of veroordeelde daders. Dat betekent dat ‘succesvolle’, onopgemerkte winkeldieven niet in de typologie verwerkt zijn.

Voorwaarden voor het vóórkomen van winkeldiefstal

In de literatuur is veel ondersteuning te vinden (Phillips, Alexander, & Shaw, 2005; Tonglet, 2000) voor het uitgangspunt dat voor het verschijnsel winkeldiefstal aan drie voorwaarden voldaan moet zijn: een gemotiveerde dader, een geschikt object, en een toegankelijke context. Dit idee vindt zijn oorsprong in de Routine Activity Theory, ontwikkeld door Cohen en Felson (1979), en de daaraan gerelateerde Lifestyle Exposure Theory (Finkelhor & Asdigian, 1996; Hindelang, Gottfredson, & Garofalo, 1978). Volgens de Lifestyle Exposure Theory wordt de kans om slachtoffer te worden van criminaliteit bepaald door de routines, of de levensstijl van het potentiële slachtoffer. Belangrijke aspecten van levensstijl die samenhangen met het risico om slachtoffer te worden van criminaliteit zijn de nabijheid van en de blootstelling aan misdaad, de aantrekkelijkheid van het slachtoffer, en het zich onttrekken aan toezicht. Volgens de Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) doet crimineel gedrag zich voor wanneer – in de dagelijkse routine – een gemotiveerde dader in contact komt met een potentieel slachtoffer of doelwit terwijl capabel toezicht ontbreekt.

Ook de definitie aan het begin van deze paragraaf bevestigt dat winkeldiefstal betrekking heeft op objecten, winkelcontext en daders. De combinatie van object, dader en context vormt het onderwerp van dit onderzoek en wordt verder aangeduid als ‘winkeldiefstalscenario’.

De belangrijkste conclusies betreffende de begripsafbakening zijn als volgt samen te vatten:

- Winkeldiefstal wordt gedefinieerd als diefstal van koopwaar uit een winkel, door bezoekers, gedurende openingstijd.
- De literatuur onderscheidt diverse kwalificaties van het verschijnsel winkeldiefstal.
- In de literatuur worden verschillende typen winkeldieven onderscheiden.
- Winkeldiefstal doet zich alleen voor als aan drie voorwaarden is voldaan: een potentiële dader, een gewild object en een toelaatbare winkelcontext.

3.2 Gedragsdeterminanten van winkeldiefstal

Veel studies over winkeldiefstal stellen zich ten doel te verklaren waarom in bepaalde situaties wel en in andere geen of weinig winkeldiefstal voorkomt. Anders geformuleerd: ze proberen te achterhalen welke factoren (determinanten) bepalen of winkeldiefstal wel of niet voorkomt (Babin & Babin, 1996; Capowich, et al., 2001; Dabney, et al., 2004; Fullerton & Punj, 2004; Hansen & Breivik, 2001; Phillips, et al., 2005; Poiesz & Pruyn, 1989; Tonglet, 2002; Webster, 2000). In deze

paragraaf wordt een overzicht gegeven van de determinanten die in de literatuur genoemd worden, gestructureerd volgens de drie elementen van winkeldiefstalscenario's: object, context en dader. Aan het eind van de paragraaf wordt aandacht besteed aan verschillen tussen resultaten van diverse studies.

Gedragsdeterminanten betreffende het object

In de wetenschappelijke literatuur over winkeldiefstal lijkt weinig aandacht te zijn voor gedragsdeterminanten die te maken hebben met het te stelen object. Tonglet (2002) meldt expliciet dat haar studie niet onderzoekt wat de invloed is van het type object. Dabney et al. (2006) betrekken in hun onderzoek naar de invloed van stereotypering van daders weliswaar bewust een 'brede range van producten', maar besteden verder geen aandacht de invloed van het type product op het gedrag. Ook in andere studies is geen expliciete aandacht voor het type product gevonden. Een mogelijke verklaring voor het ontbreken van studies naar de rol van type object zou kunnen zijn dat de kenmerken van winkeldiefstalgevoelige objecten voldoende duidelijk zijn. Clarke (1999) stelt in een studie in opdracht van de politie dat objecten die vaak worden gestolen over het algemeen makkelijke te verbergen (klein), verplaatsbaar, toegankelijk, waardevol, aantrekkelijk, en afzetbaar zijn. Deze typering wordt onderschreven door Gill (2007) in een internationale studie over winkeldiefstal.

Gedragsdeterminanten betreffende de context

In de literatuur wordt gesproken over 'gelegenheidstheorieën' of 'situationele preventie' (Clarke, 1980, 1997) als het gaat over gelegenheidsbeperkende maatregelen ter voorkoming van crimineel gedrag. Deze maatregelen hebben betrekking op een zodanige inrichting van de omgeving - de context- dat het door potentiële daders waargenomen risico van het beoogde crimineel gedrag toeneemt. Gelegenheidstheorieën beschouwen een gemotiveerde dader als vanzelfsprekend. De dader wordt gezien als een calculerend individu dat een afweging maakt van kosten en risico's en opbrengsten van crimineel gedrag (Bovenkerk & Leuw, 2007). Situationele kenmerken kunnen zo de kans op het vóórkomen van winkeldiefstal vergroten of verkleinen. Zowel de Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986) als de Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) worden gerekend tot de gelegenheidstheorieën. Hoewel de naam 'gelegenheidstheorie' suggereert dat deze theorieën vooral gericht zijn op de context, zijn de persoon en het object impliciet ook van invloed op het gedrag. De Rational Choice Theory gaat uit van een afweging -door de potentiële dader- van de kansen die de specifieke situatie, of gelegenheid, waarin hij zich bevindt, biedt. Persoonskenmerken bepalen mede of een bepaalde situatie al dan niet als riskant wordt beschouwd. Deze theorie is dus meer gericht op de waarneming - door de dader - van de context, dan op de objectieve context zelf. Ook de aard van het object speelt een rol: voor een zeer gewild object zal de dader meer risico's accepteren dan voor een minder gewild object.

De Routine Activity Theory beschouwt 'gelegenheid', in de zin van 'een toelatende context' als een van de drie voorwaarden voor crimineel gedrag, naast een gemotiveerde dader en een gewild object, en is dus ook gericht op meer dan alleen de context.

Van der Knaap en Bogaerts (2007) benadrukken in een onderzoek naar de effectiviteit van straatverlichting en cameratoezicht bij preventie van criminaliteit het belang van het afstemmen van maatregelen op de context. Zij erkennen dus het belang van de context bij het inzetten van maatregelen, en benadrukken tegelijkertijd de interactie met het gedrag van de (potentiële) dader.

Met betrekking tot winkeldiefstal - als specifieke vorm van crimineel gedrag - is in de literatuur weinig aandacht voor de omgevingsaspecten die een winkel meer of minder gevoelig maken voor diefstal. Voor zover er wel aandacht wordt besteed aan de context betreft het meestal, zoals bij de gelegenheidstheorieën, de subjectieve context. Tonglet (2002) noemt in haar onderzoek zowel de dader als de winkelcontext als mogelijke bron van gedragsdeterminanten. In haar veldstudie vertaalt ze echter de kenmerken van de context ('gelegenheid tot winkeldiefstal' en 'risico om gepakt te worden') in kenmerken van de dader ('waargenomen gelegenheid' en 'waargenomen risico om gepakt te worden'). Tonglet (2002) vermeldt niet welke objectieve contextkenmerken de mate van waargenomen gelegenheid en waargenomen risico bepalen.

Fullerton en Punj (2004) noemen in hun onderzoek twee categorieën van contextkenmerken die van invloed zijn op winkeldiefstal. De eerste categorie betreft 'provocerende situationele factoren', zoals de verleidelijke uitstalling van producten. De tweede categorie betreft de omvang van de organisatie waarvan de winkel deel uitmaakt. Fullerton en Punj (2004) stellen dat, volgens het principe van 'pathologische socialisatie' consumenten eerder winkeldiefstal plegen bij grote organisaties dan bij kleine. Ook Fullerton en Punj (2004) meten de contextkenmerken op een subjectieve manier, middels de perceptie van de dader. Hetzelfde geldt voor Babin en Babin (1996). Zij geven weliswaar aan dat de winkelcontext bepaalde emoties kan oproepen, en daarmee winkeldiefstal kan stimuleren, maar ze meten alleen de waargenomen, subjectieve winkelcontext, en geen objectieve contextkenmerken. De genoemde studies van Fullerton en Punj (2004) en Babin en Babin (1996) bevestigen dat inspanningen van winkeliers om koopgedrag te stimuleren ook winkeldiefstal kunnen uitlokken. Welke inspanningen precies dit effect hebben, is echter niet duidelijk.

Naast de studies die de subjectieve context aanwijzen als determinant voor winkeldiefstal, is ook een studie uitgevoerd waarin een objectief contextkenmerk wordt vermeld als gedragsdeterminant van winkeldiefstal. Philips et al. (2005) stellen dat een zelfbedieningscontext - door een afstandelijkere en onvriendelijkere uitstraling - gevoeliger is voor winkeldiefstal dan een winkel met persoonlijke bediening.

Gedragdeterminanten betreffende de potentiële dader

Het merendeel van de bestudeerde literatuur heeft betrekking op potentiële daders. In paragraaf 3.1 is bij de begripsafbakening aandacht besteed aan typologieën van winkeldieven: onderverdelingen van aangehouden (Cameron, 1964) of veroordeelde (Moore, 1984) winkeldieven in verschillende categorieën. Omdat in deze studies geen vergelijking is gemaakt tussen winkeldieven en winkelbezoekers die geen winkeldiefstal plegen is niet af te leiden wat de doorslaggevende persoonsgebonden gedragdeterminanten van winkeldiefstal zijn. In de volgende studie worden wel de verschillen tussen winkeldieven en niet-winkeldieven belicht.

Dabney et al. (2004) hebben getracht de kenmerken te achterhalen van de typische winkeldief, door heimelijke observatie van 1365 drogisterijkanten. Een verborgen camera registreerde gedurende de openinguren van de winkel onafgebroken het gedrag van alle klanten. Zij stelden vast dat winkeldieven vaak gebruik maken van hun kleding, tassen, of andere hulpmiddelen om objecten in te verstoppen. Ze laten ook vaak typische 'pre-winkeldiefstal gedragingen' zien. Voorbeelden zijn het nerveus scannen van de omgeving, aandacht besteden aan de plaats van antidiefstal maatregelen zoals camera's of medewerkers, openen van verpakkingen, of het verzamelen en vervolgens weer terug in het schap plaatsen van producten. Bovendien constateerden Dabney et al. (2004) dat winkeldieven vaker dan niet-winkeldieven de winkel verlaten zonder iets gekocht te hebben en dat ze vaak in groepen te werk gaan. Er bleek geen relatie te zijn tussen geslacht of ras en het plegen van winkeldiefstal. De door hem geobserveerde winkeldieven waren vaker ouder dan jonger dan 35 jaar en vaker afkomstig uit de lagere sociale klasse dan uit de hogere. Dabney et al. werkten deze kenmerken niet verder uit in uitgebreide profielen of categorieën van winkeldieven.

Blanco et al. (2008) onderzochten een representatieve steekproef van 43000 Amerikanen. Op de vraag van een interviewer of ze ooit in hun leven winkeldiefstal hadden gepleegd antwoordde 11,3% van de respondenten bevestigend. Blanco et al. (2008) vergeleken de 'winkeldieven' met 'niet-winkeldieven' en constateerden dat onder winkeldieven relatief meer blanken, meer personen jonger dan 44 jaar, meer hoge inkomens, en meer vrijgezellen voorkomen dan onder niet-winkeldieven. Ook stelden ze vast dat onder winkeldieven relatief vaker andere vormen van antisociaal gedrag dan winkeldiefstal, alsmede psychische stoornissen voorkomen dan onder niet-winkeldieven.

Egan en Taylor (2010) hebben onderzoek gedaan naar persoonlijkheidskenmerken van winkeldieven onder 114 klanten van een Engelse supermarkt. In deze steekproef gaven 68 respondenten aan dat ze nog nooit winkeldiefstal hadden gepleegd, 30 respondenten stelden dat ze langer dan een jaar geleden voor het laatst iets gestolen hadden en 12 personen gaven aan korter dan een jaar geleden voor het laatst iets uit een winkel gestolen te hebben. Egan en Taylor (2010) stelden vast dat winkeldieven vaker emotioneel instabiel, extravert, weinig zelfbewust, en niet aangenaam in de omgang zijn dan niet-winkeldieven. Ook stelden ze vast dat winkeldieven vaak mannen zijn en laag opgeleid. Egan en Taylor (2010) presenteren hiermee een sociodemografisch profiel en een persoonlijkheidsprofiel van 'de' winkeldief maar besteden

geen aandacht aan verschillende typen winkeldieven. Bovendien is het profiel gebaseerd op een steekproef van te beperkte omvang om te kunnen generaliseren naar de populatie.

Ook Hansen en Breivik (2001) zochten de oorzaken voor winkeldiefstal in kenmerken van potentiële daders. Zij vonden een positieve correlatie tussen het persoonlijkheidskenmerk 'sensatie zoeken' en 'negatief risico gedrag' (waaronder winkeldiefstal). Ook stelden ze vast dat jongeren die vinden dat ze weinig uitdaging krijgen van hun ouders of van school, vaker betrokken zijn bij criminele, sociaal onacceptabele activiteiten zoals winkeldiefstal. Uitdaging door vrienden liet daarentegen een positieve correlatie zien met negatief risicogedrag. Tot slot stelden Hansen en Breivik (2001) vast dat een lage sociale afkomst samenhangt met negatief risicogedrag, waarschijnlijk omdat deze jongeren niet de middelen hebben voor positief risico-gedrag zoals avontuurlijke reizen of sporten.

Webster (2000) vond op basis van interviews met daders zes gerelateerde thema's als verklaring voor het gedrag van winkeldieven. De thema's waren: (1) 'verlichting van spanning', (2) 'behoefte aan opwindning', (3) 'behoefte aan goedkeuring', (4) 'motivatie om zichzelf en anderen te schaden', (5) 'behoefte aan aandacht' en (6) 'symbolische vervanging van een verlies'. Ze benadrukte dat materiële behoeften (financiële tekorten of productwensen) slechts een klein deel van alle gevallen van winkeldiefstal verklaren, in vergelijking met de andere door haar genoemde motieven.

Volgens Capowich et al. (2001) zijn de oorzaken van winkeldiefstal te vinden in de emoties van de daders. Capowich et al. (2001) ondersteunen de General Strain Theory (Agnew, 1992), die stelt dat spanning emoties kan veroorzaken, die op hun beurt kunnen leiden tot druk, met crimineel gedrag als gevolg. Volgens Capowich et al. (2001) is de relatie tussen negatieve emoties en winkeldiefstal zwakker voor respondenten die 'sociale ondersteuning' ervaren, dan voor degene bij wie dat niet het geval is.

Babin en Babin (1996) concluderen op basis van empirisch onderzoek dat emoties en morele overtuigingen de belangrijkste determinanten zijn van de intentie tot winkeldiefstal. Winkeldiefstalintenties bij jongeren zouden beïnvloed worden door opvattingen met betrekking tot de morele billijkheid van winkeldiefstal, maar vooral door emoties. Zo zou angst de intentie tot winkeldiefstal verminderen, terwijl een gevoel van macht of dominantie de intentie verhoogt.

Fullerton en Punj (2004) beschouwen winkeldiefstal als een van de vele vormen van ongewenst consumentengedrag, die het gevolg zijn van het stimuleren van de consumptie-ideologie. Op basis van literatuur benoemen ze zeven categorieën van oorzaken voor consumentenwangedrag. De categorieën zijn: (1) 'onvervulde aspiraties' (niet in staat om op legitieme wijze in materiële behoeften te voorzien, nemen sommige mensen hun toevlucht tot diefstal of fraude); (2) 'spanning zoeken' (het risico om betrapt te worden vergroot de spanning); (3) 'het ontbreken van morele grenzen' (de dader beschouwt het gedrag niet als immoreel); (4) 'differentiële associatie' (groepsdruk; wangedrag vergroot de groepsidentiteit); (5) 'pathologische socialisatie' (consumenten zijn eerder bereid om grote organisaties te duperen, dan kleine); (6)

‘provocerende situationele factoren’ (verleidelijke uitstalling van producten kan de neiging tot winkeldiefstal aanwakkeren); (7) ‘berekend opportunisme’ (een rationele afweging maken tussen de risico’s en beloningen van winkeldiefstal). Fullerton en Punj (2004) gaan niet in op mogelijke combinaties van de genoemde oorzaken.

Tonglet (2002) benadert het onderwerp winkeldiefstal vanuit een rationele invalshoek. Ze volgt daarin de Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986), die impliceert dat criminele keuzes - net als andere gedragsmatige keuzes - het resultaat zijn van een afweging van verwachte voor- en nadelen. In een empirisch onderzoek, gebaseerd op de Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991) concludeert Tonglet dat de beslissing om winkeldiefstal te plegen wordt beïnvloed door een positieve attitude ten aanzien van winkeldiefstal, de subjectieve norm en de waargenomen controle. De attitude ten aanzien van winkeldiefstal bleek de belangrijkste voorspeller van de intentie tot winkeldiefstal te zijn, en te correleren met de verwachte economische voordelen, en met de overtuigingen met betrekking tot de pakkans. De correlaties waren sterker voor recente winkeldieven. Tonglet benadrukt dat attitudes mogelijk niet alleen het gedrag veroorzaken, maar ook het gevolg kunnen zijn van eerder vertoond gedrag.

Hirschi (1969) richtte zich niet op de vraag waarom mensen delinquent gedrag – bijvoorbeeld winkeldiefstal- plegen, maar op de vraag waarom ze het niet doen. Volgens de Sociale Bindingstheorie (Hirschi, 1969) is de motivatie om delinquent gedrag te vertonen bij iedereen in gelijke mate aanwezig. Daarom stelt hij zich de vraag waarom mensen zich aan de wet houden en afzien van delinquent gedrag. Volgens de Sociale Bindingstheorie vertonen mensen, naarmate ze sterkere persoonlijke of institutionele binding ervaren, minder snel delinquent gedrag. Is die binding daarentegen zwak of afwezig, dan neemt de kans op delinquent gedrag juist toe. Hirschi (1969) onderscheidt vier elementen van sociale binding. ‘Attachment’ betreft de affectieve band met andere personen. ‘Commitment’ refereert aan de rationele overwegingen om conformerend gedrag te vertonen. ‘Involvement’ weerspiegelt de moeite die mensen doen binnen subsystemen zoals werk, school of verenigingen, en ‘Belief’ is de mate waarin de persoon overtuigd is van de normen en waarden van de samenleving waartoe hij behoort.

Volgens Cromwell en Thurman (2003) is commitment aan de heersende morele orde echter geen garantie dat geen delinquent gedrag wordt vertoond.

Zij onderzochten bij 137 aangehouden winkeldieven de rationaliseringstechnieken die ze gebruikten om hun gedrag te rechtvaardigen. Slechts vijf respondenten maakten geen gebruik van rationaliseringstechnieken. Onder de overigen identificeerden ze negen categorieën van rationaliseringstechnieken, waaronder de vijf al eerder door Sykes en Matza (1957) gedefinieerde categorieën: (1) ontkenning van verantwoordelijkheid, (2) ontkenning van schade, (3) ontkenning van het slachtoffer, (4) veroordelen van de veroordelaar, en (5) appelleren aan belangrijkere verplichtingen. Daarnaast identificeerden ze, behalve twee door Coleman (1994) vastgestelde technieken: (6) benadrukken van de noodzaak, en (7) ‘Iedereen doet het’, twee nieuwe technieken, (8) rechtvaardiging door vergelijking (‘het had nog veel erger gekund’) en (9) uitstel van schuldgevoel (‘ik denk er nu gewoon niet aan’).

Volgens Cromwell en Thurman (2003) bieden de rationaliseringstechnieken daders de mogelijkheid om delinquent gedrag te vertonen zonder hun commitment aan de heersende morele orde te verliezen. Daders kunnen zo delinquent gedrag vertonen zonder de bijbehorende normen en waarden te internaliseren.

Verschillen in resultaten

De verschillende studies betreffende gedragsdeterminanten van winkeldiefstal laten tamelijk grote verschillen in resultaten zien. Vooral het relatieve aandeel winkeldieven in de steekproef verschilt aanzienlijk per studie. Een verklaring voor de verschillen in resultaten zou gevonden kunnen worden in de verschillende onderzoeksmethoden

Bij zelfrapportage, zoals in het onderzoek van Blanco et al. (2008) bestaat het risico van sociaal wenselijke antwoorden. Dit effect kan zich, afhankelijk van de manier van vragen stellen, in verschillende mate voordoen waardoor studies op basis van zelfrapportages onderling verschillende cijfers laten zien. In het onderzoek van Blanco et al. (2008) gaf 11,3 % van de respondenten aan ooit winkeldiefstal te hebben gepleegd, terwijl dat percentage in het onderzoek van Egan en Taylor (2010) 37% bedraagt. In onderzoek van Hansen en Breivik (2001) in Noorwegen gaf 25% van de tieners tussen 12 en 16 jaar aan ooit winkeldiefstal te hebben gepleegd. Volgens Klemke (1982) gaf meer dan 30% van de ondervraagde jongeren aan berokken te zijn geweest bij winkeldiefstal. Poiesz en Pruyn (1989) deden twee studies naar winkeldiefstal onder jongeren. In de ene studie gaf 58% van de ondervraagde jongeren aan ooit winkeldiefstal gepleegd te hebben, terwijl dat in de andere studie voor 45% van de ondervraagden gold. Volgens de Monitor Jeugd Terecht (Blom, van der Laan, & Huijbregts, 2005) zegt 35,4% van alle Nederlandse 10-17 jarigen zelf ooit winkeldiefstal te hebben gepleegd. Naast sociale wenselijkheid zou een mogelijke verklaring voor de verschillen in resultaten kunnen liggen in de verschillende definities van het begrip winkeldiefstal, en in de verschillende leeftijdsgroepen die zijn onderzocht.

Bij observatie van gedrag kunnen vooroordelen van de onderzoeker een rol spelen bij de focus op bepaalde personen. Dit zou kunnen verklaren waarom de door Dabney et al. (2004) met behulp van een verborgen camera geregistreerde daders vaak ouder dan 35 jaar waren, terwijl in veel andere studies (Babin & Babin, 1996; Capowich, et al., 2001; Egan & Taylor, 2010; Tonglet, 2002) juist jongeren worden aangewezen als substantiële doelgroep van winkeldiefstal.

Bij dataverzameling op basis van aanhoudingen door politie of winkeliers worden niet-betrapte winkeldieven uitgesloten, waardoor een onvolledig beeld ontstaat. Dit laatste wordt bevestigd door de Monitor Jeugd Terecht (Blom, et al., 2005), die stelt dat in 2004 21% van 1460 ondervraagde jongeren (10-17 jaar) aangaf het laatste jaar winkeldiefstal gepleegd te hebben, terwijl het percentage dat in 2004 geregistreerd stond bij de politie slechts 4.5% bedroeg. Dabney et al. (2006) vergeleken verschillende methoden van dataverzameling betreffende de profielen van winkeldieven. Ook hun belangrijkste conclusie was dat data van officiële bronnen,

zoals politierapporten of aanhoudingsgegevens van winkels, vaak een vertekend beeld geven omdat alleen de aangehouden winkeldieven er in voorkomen. Dabney et al. (2006) wezen daarnaast op de mogelijke gevolgen van impliciete stereotypering. Terwijl uit onderzoek van Blanco et al. (2008) bleek dat onder winkeldieven het aandeel blanken relatief groter is dan onder niet-winkeldieven, bleek uit het onderzoek van Dabney et al. (2006) dat niet-blanke, adolescente mannen relatief vaker aangehouden worden dan anderen. Data van officiële bronnen houden volgens Dabney et al. (2006) vooroordelen in stand, waardoor jonge zwarte mannen constant 'over hun schouder blijven kijken', wat weer extra aandacht trekt van beveiligingspersoneel.

Volgens de Labeling Theory (Adams, Robertson, Gray-Ray & Ray, 2003; Becker, 1963; Lemert, 1951) leiden deze negatieve maatschappelijke reacties ('labeling') bij de betrokkenen tot de ontwikkeling van een negatief zelfbeeld en grotere betrokkenheid bij delinquentie. In de literatuur zijn geen studies gevonden over labeling in directe relatie tot winkeldiefstal.

Ondanks de ruime aandacht voor (potentiële) daders in de onderzochte literatuur is geen eenduidig beeld te vormen van de relevante persoonsgerelateerde gedragsdeterminanten van winkeldiefstal. Verschillen in resultaten tussen studies zijn weliswaar grotendeels verklaarbaar door verschillende dataverzamelmethode en onderzoeksontwerpen, maar het is moeilijk om vast te stellen welke resultaten het meest betrouwbaar zijn. En als het relatieve aantal winkeldieven onder winkelbezoekers niet betrouwbaar is vastgesteld zijn ook de vergelijkingen tussen winkeldieven en niet-winkeldieven niet betrouwbaar.

De belangrijkste conclusies betreffende de determinanten van winkeldiefstal zijn als volgt samen te vatten:

- In de literatuur zijn weinig studies gevonden zijn met betrekking tot de aard van winkeldiefstalgevoelige objecten. Toch bestaat er, op basis van een studie van Clarke (1999) wel een duidelijk beeld van de kenmerken die een object gevoelig maken voor winkeldiefstal.
- Uit de literatuur is niet geheel duidelijk geworden op welke manier kenmerken van de objectieve context een rol spelen bij het vóórkomen van winkeldiefstal.
- Hoewel in de literatuur veel aandacht wordt besteed aan potentiële daders bestaat geen eenduidig beeld van dadergerelateerde gedragsdeterminanten. Er zijn aanzienlijke verschillen zichtbaar tussen de resultaten van diverse studies.
- Het grote aantal verschillende gedragsdeterminanten maakt winkeldiefstal tot een complex gedragsdomein.

3.3 Interactie tussen gedragsdeterminanten

In de vorige paragraaf is duidelijk geworden dat veel studies over winkeldiefstal zich concentreren op slechts één of twee van de drie kernelementen –dader, object, en winkelcontext- die vereist zijn voor het verschijnsel winkeldiefstal, en daarmee een partiële benadering hanteren.

Partiële versus complete benadering

Veel studies concentreren zich, in navolging van het theoretische model waarop ze zijn gebaseerd, op de dader en schenken geen aandacht aan determinanten die te maken hebben met de winkelcontext of het object (Capowich et al, 2001 (gebaseerd op General Strain Theory van Agnew, 1992); Adams et al, 2003 (gebaseerd op Labeling Theory van Lemert, 1951); Kaplan & Cheng-Hsein, 2005 (gebaseerd op General Theory of Deviant Behaviour van Kaplan, Martin en Robbins, 1982); Cromwell en Thurman, 2003 (mede gebaseerd op de Sociale Bindingstheorie van Hirschi, 1969)). Het bereik van deze studies is daarmee beperkt tot slechts een deel van het probleem, namelijk de persoon.

Volgens de General Theory of Deviant Behaviour (Kaplan, et al, 1982) kunnen groepsnormen leiden tot negatieve zelfattitudes, en vervolgens tot afwijkend gedrag. In deze theorie wordt dus wel de sociale context van de dader, maar niet de winkelcontext meegenomen in de analyses. De General Strain Theory (Agnew, 1992) noemt de ervaring van spanning door potentiële daders als mogelijke oorzaak van negatieve emoties die kunnen resulteren in crimineel gedrag. De Labeling Theory (Lemert, 1951) focust op het zelfbeeld van de dader. Ook het bereik van deze laatste twee theorieën betreft dus niet het complete probleem, aangezien ze geen aandacht besteden aan de context of aan het object.

Studies van Babin en Babin (1996) en Fullerton en Punj (2004) noemen naast de potentiële dader ook een verleidelijke uitstalling van producten - ofwel: winkelcontext- als bron van gedragsdeterminanten van winkeldiefstal en hebben dus ook aandacht voor kenmerken van de context

Tonglet (2002) deed onderzoek onder scholieren en consumenten om te toetsen of de intentie tot winkeldiefstal verklaard kon worden aan de hand van de Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991). Volgens deze theorie wordt de intentie tot gedrag bepaald door drie variabelen, te weten: de attitude ten aanzien van het gedrag, de subjectieve norm, en de waargenomen controle. Elk van deze verklarende variabelen is samengesteld uit de som van de gewogen beliefs. Beliefs zijn overtuigingen betreffende de verwachte gevolgen van het plegen van winkeldiefstal, betreffende de reacties van anderen, en betreffende de kans van slagen van de diefstal. Afhankelijk van de operationalisatie van de variabelen kunnen alle scenario-elementen in het model verwerkt worden. Uit het artikel van Tonglet is niet af te leiden of zij zelf alle scenario-elementen heeft verwerkt in haar analyse.

Hayes (1999) analyseerde 3000 winkeldiefstalincidenten aan de hand van percepties van aangehouden daders en van personeel dat de aanhouding verrichtte. Hij categoriseerde de incidenten aan de hand van drie situationele factoren: (1) motieven van de dader (zowel materieel als gedragmatig), (2) risico (de vooraf geschatte kans om, in deze situatie, betrapt en aangegeven te worden) en (3) toegankelijkheid (van het gewilde object, voor deze dader, in de betreffende context). Hayes (1999) baseerde zich op een combinatie van de Rational Choice Theorie (Cornish & Clarke, 1986), de Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) en de General Theory of Crime (Gottfredson & Hirschi, 1990) en is daarmee één van de weinigen die zowel

de dader als de (waargenomen) context en het (waargenomen) object betreft in de analyse van winkeldiefstal. In tegenstelling tot eerder genoemde partiële studies hanteert Hayes (1999) een complete benadering, gebaseerd op alle drie de kernelementen van winkeldiefstalscenario's. De afzonderlijk theorieën waarop Hayes zich baseert hanteren geen complete benadering. De General Theory of Crime (Gottfredson & Hirschi, 1990) noemt het ontbreken van zelfcontrole als belangrijkste determinant van crimineel gedrag en focust dus vooral op de dader. Zoals eerder (in paragraaf 3.2) al is aangegeven is de Rational Choice Theory (Clarke, 1980, 1997; Cornish & Clarke, 1986) vooral gericht op de context. Omdat daarbij wordt uitgegaan van de perceptie van de (potentiële) dader in relatie tot een object, komen, impliciet, ook de persoon en het object aan bod bij de analyse van winkeldiefstal. De Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) is één van de weinige theorieën die expliciet alle drie de scenario-elementen - een 'toelatende context', een 'gemotiveerde dader' en een 'gewild object' - noemt als kernelementen bij de analyse van crimineel gedrag.

Een model dat eveneens eens complete benadering beoogt - door zowel persoon als context als object in de analyse te betrekken - is het CMO-model van Pawson en Tilly (1997). CMO staat voor 'Context-Mechanism-Outcome'. Volgens dit model is het afhankelijk van de situatie (Context) of bepaalde maatregelen tot het juiste Mechanisme en daarmee tot het gewenste gedrag (Outcome) leiden. De onderliggende gedachte is dat preventieve maatregelen alleen de juiste werking hebben als ze afgestemd worden op de specifieke situatie of context (waarbij onder 'situatie' of 'Context' niet alleen de fysieke omgeving, maar ook het type dader en het type delict worden verstaan). Volgens Bogaerts, Poiesz en van der Knaap (2007) besteden Pawson en Tilly echter te weinig aandacht aan gedragscomponenten. Hoewel impliciet het gedrag wordt verklaard aan de hand van het 'Mechanisme' waarop een maatregel is gebaseerd, wordt geen specifieke aandacht besteed aan de voorwaarden waaraan op individueel niveau voldaan moet zijn om daadwerkelijk de gewenste gedragsverandering (Outcome) te verkrijgen. De individuele persoon, als een van de drie kernelementen van winkeldiefstal, blijft daarmee enigszins onderbelicht.

Compleet versus integraal.

Volgens Lewin (1946) kan in een situatie alleen verandering worden doorgevoerd als de hele situatie ('total situation'), ofwel alle mogelijke gedragsdeterminanten en hun onderlinge interactie - in ogenschouw wordt genomen.

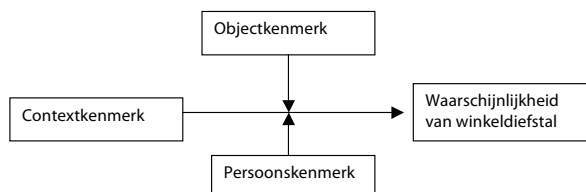
Een complete benadering van winkeldiefstal, waarbij persoon, object en context worden betrokken bij de analyse, is niet voldoende. Er moet ook aandacht zijn voor interactie tussen gedragsdeterminanten. Onderzoek waarbij de 'total situation' - alle mogelijke gedragsdeterminanten en hun onderlinge interactie - onderwerp van analyse is, wordt in dit onderzoek verder aangeduid als 'integraal onderzoek'.

Interactie wordt gedefinieerd als 'het gecombineerde effect van twee of meer predictorvariabelen op een criteriumvariabele' (Field, 2005). Het gecombineerde effect van twee

of meer predictorvariabelen kan additief zijn, maar ook modererend. Dat wil zeggen dat de ene predictorvariabele het effect van een andere predictorvariabele op de criteriumvariabele kan versterken of verzwakken. Voor winkeldiefstal kan dit verduidelijkt worden aan de hand van het volgende fictieve voorbeeld: Onderzoek naar de relatie tussen de winkelcontext en de mate waarin winkeldiefstal voorkomt zou kunnen uitwijzen dat het ophangen van een camera winkeldiefstal met 25% vermindert. Een winkelier die naar aanleiding van dat onderzoek een camera ophangt zou kunnen constateren dat in zijn situatie winkeldiefstal niet afneemt. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de onderzoekssituatie vooral winkeldieven betrof die uit materiële motieven stelen, terwijl de winkelier die de suggestie overneemt vooral te maken heeft met jongeren, die stelen 'voor de kick' en de camera als extra uitdaging beschouwen. Het persoonskenmerk 'type winkeldief' is in dit voorbeeld een moderatorvariabele en van invloed op de relatie tussen een contextkenmerk (aanwezigheid van een camera) en de waarschijnlijkheid van winkeldiefstal. De veronderstelling dat een context met camera minder gevoelig is voor winkeldiefstal dan een context zonder camera, zonder rekening te houden met het type dader, was gebaseerd op een onvolledig beeld, en daarom onjuist. Om het onvolledige beeld van de werkelijkheid te ondervangen wordt bij partieel onderzoek vaak de 'ceteris paribus' clause gehanteerd. De letterlijke betekenis van ceteris paribus is: 'de overige omstandigheden gelijkblijvend'. Deze clause houdt in dat, wanneer de samenhang tussen twee of meer variabelen wordt onderzocht, verondersteld wordt dat alle overige, niet onderzochte variabelen constant blijven. In sociaal wetenschappelijk onderzoek is die assumptie echter niet realistisch. In werkelijkheid zijn 'overige omstandigheden' vaak niet gelijkblijvend. Zo bleek in het eerder beschreven fictieve voorbeeld de variabele 'persoon' niet constant.

Partieel onderzoek is dus gebaseerd op een niet volledig, en daardoor vaak niet realistisch beeld van de werkelijkheid doordat eventuele interactie-effecten tussen onderzochte en niet onderzochte variabelen buiten beschouwing blijven.

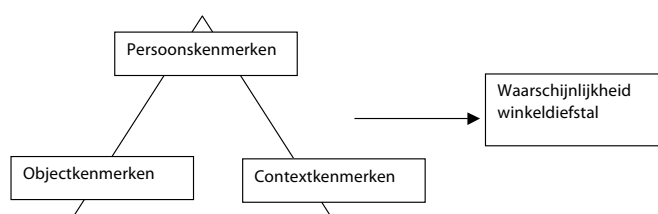
Naast de in het voorbeeld genoemde interactie tussen context en persoon zijn ook andere interactie-effecten denkbaar. Kenmerken van elk van de scenario-elementen kunnen modereren in de relatie tussen andere scenario-elementen en de waarschijnlijkheid van winkeldiefstal. Deze interactiemogelijkheden zijn weergegeven in figuur 3.1.

Figuur 3.1: Mogelijke interactie tussen contextkenmerken, objectkenmerken, en persoonskenmerken. (Posities van de verschillende scenario-elementen kunnen variëren.)

Ook binnen een scenario-element kunnen determinanten onderling interacteren. Ter verduidelijking een voorbeeld waarin twee persoonsgebonden determinanten onderling interacteren. Onderzoek zou kunnen uitwijzen dat de financiële situatie van een potentiële dader van invloed is op de waarschijnlijkheid van winkeldiefstal in een bepaald scenario. Het effect van de financiële situatie is wellicht sterker voor personen die winkeldiefstal plegen vanuit een materieel motief, dan voor personen die stelen 'voor de kick'.

Genoemde voorbeelden van interactie-effecten maken duidelijk dat - zeker gezien het grote aantal verschillende gedragsdeterminanten dat de literatuur vermeldt - winkeldiefstal een zeer complex gedragsdomein is. Toch zou een integrale benadering - of in termen van Lewin (1946) het onderzoeken van de 'total situation'- onderzoeksresultaten beter generaliseerbaar maken naar praktijksituaties. Dat betekent dat in onderzoek naar winkeldiefstal gedragsdeterminanten, gerelateerd aan alle scenario-elementen (persoon, object en context) en hun mogelijke onderlinge interactie in het onderzoek meegenomen moeten worden. Het integrale domein - zoals dat onderwerp van dit onderzoek is - kan worden gevisualiseerd als in figuur 3.2.

Figuur 3.2: Het integrale gedragsdomein van winkeldiefstal met daarin samengevat de interactiemogelijkheden tussen gedragsdeterminanten.

In de literatuur zijn weinig studies gevonden waarin expliciet wordt vermeld dat gedragsdeterminanten – gerelateerd aan hetzelfde scenario-element of aan verschillende scenario-elementen- elkaar kunnen versterken of verzwakken. Ook de Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979), die aandacht heeft voor alle drie de scenario-elementen – dader, object, en context- hanteert geen echt integrale benadering omdat er geen expliciete aandacht is voor mogelijke interactie tussen gedragdeterminanten. Cohen stelt dat aan drie voorwaarden voldaan moet zijn voordat crimineel gedrag vertoond wordt, maar doet geen uitspraken over de gecombineerde effecten van dadermotivatie, object aantrekkelijkheid en toegankelijkheid van de context op de waarschijnlijkheid van crimineel gedrag.

Hoewel sommige studies (Babin & Babin, 1996; Fullerton & Punj, 2004) de relatie tussen -aan verschillende scenario-elementen gerelateerde- determinanten beschrijven, blijven ze beperkt tot de directe invloed van het ene scenario-element op het andere. Fullerton en Punj (2004) beschrijven hoe in een interveniërende relatie een aantrekkelijke uitstalling van producten (context) de motivatie van potentiële winkeldieven, en daarmee de waarschijnlijkheid van winkeldiefstal kan beïnvloeden (zie figuur 3.3).

Figuur 3.3: Intervenierende relatie tussen context, persoon en intentie tot winkeldiefstal volgens Fullerton en Punj (2004).

Volgens het onderzoek van Tonglet (2002) - gebaseerd op de Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991)- en volgens de Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986), wordt de intentie tot winkeldiefstal bepaald door een afweging van verwachte consequenties, ofwel voor- en nadelen van winkeldiefstal. Wanneer de verwachte consequenties worden gemeten met betrekking tot een compleet scenario kunnen deze modellen als integraal beschouwd worden. De geïntegreerde invloed van persoon-, object-, en contextgerelateerde determinanten op de beliefs wordt dan immers meegenomen in de analyse. In de studie van Tonglet (2002) worden de gewogen beliefs echter gemeten per respondent, met betrekking tot het gedrag winkeldiefstal 'in het algemeen', en niet voor een specifiek object in een specifieke context. Interactie-effecten tussen enerzijds de persoon (de respondent) en anderzijds de context en het object worden dus niet meegenomen in de analyse.

Pawson en Tilley (1997) benadrukken in hun CMO-model dat maatregelen en de onderliggende mechanismen waarop ze zijn gebaseerd moeten worden afgestemd op de situatie. Daarbij wordt onder situatie zowel de fysieke context als het type dader en het type delict verstaan. Daarmee geven zij impliciet aan dat kenmerken van de dader, de fysieke omgeving, en het type delict onderling kunnen interacteren. Dit wordt bevestigd in een studie van van der Knaap en Bogaerts (2007) naar de effecten van straatverlichting en camera's op crimineel gedrag, waarin geconcludeerd wordt dat de werking van deze maatregelen wordt beïnvloed door kenmerken van de specifieke context waarin ze worden ingezet.

Hayes (1999) bracht dadermotieven, waargenomen risico en toegankelijkheid in kaart voor 3000 'winkeldiefstalincidenten'. Omdat hij de incidenten als geheel -dat wil zeggen: een combinatie van dader, winkelomgeving en object- analyseerde kan zijn benadering, als één van de weinigen in de bestudeerde literatuur, als integraal worden beschouwd. Zijn studie blijft echter beperkt tot een categorisering van incidenten in verschillende typen, teneinde een gerichte aanpak in de verschillende soorten incidenten mogelijk te maken. Omdat geen vergelijking is gemaakt met situaties waarin geen winkeldiefstal werd gepleegd biedt het onderzoek van Hayes (1999) geen verklarende inzichten in gedragsdeterminanten van winkeldiefstal.

In de literatuur met betrekking tot winkeldiefstal zijn weinig directe aanknopingspunten gevonden voor een integrale benadering die leidt tot verklarende inzichten in gedragsdeterminanten van winkeldiefstal. Het grote aantal gedragsdeterminanten en het daarmee samenhangende nog grotere aantal interactiemogelijkheden maken het gedragsdomein van winkeldiefstal zeer complex, waardoor de mogelijkheden voor een integrale benadering beperkt lijken. Immers,

hoe meer determinanten en interactiemogelijkheden, hoe groter het bereik van een integraal theoretisch kader moet zijn.

De belangrijkste conclusies betreffende de interactie tussen gedragsdeterminanten van winkeldiefstal zijn als volgt samen te vatten:

- De assumptie dat gedragsdeterminanten onderling kunnen interacteren maakt een integrale benadering - dat wil zeggen: analyse van alle scenario-elementen en hun mogelijke onderlinge interactie- van het probleem van winkeldiefstal gewenst omdat anders geen volledig beeld van de werkelijkheid kan worden verkregen.
- De assumptie dat gedragsdeterminanten onderling kunnen interacteren vergroot de complexiteit van het gedragsdomein van winkeldiefstal.
- In de literatuur betreffende winkeldiefstal wordt veelal een partiële benadering gehanteerd.
- In de literatuur zijn weinig directe aanknopingspunten gevonden voor een integrale benadering van winkeldiefstal: dader, context en object worden zelden in onderlinge samenhang onderzocht.

3.4 Bestrijding van winkeldiefstal

Kranovsky en Lane (1998) concluderen in een literatuurstudie dat er weinig onderzoek is gedaan naar de aanpak van winkeldiefstal. In de ideale situatie zou onderzoek naar inzichten in gedragsdeterminanten van winkeldiefstal gevolgd moeten worden door onderzoek naar effectieve en efficiënte maatregelen, gebaseerd op de eerder verkregen inzichten. Dat zou beleidsmakers de mogelijkheid bieden om gefundeerde keuzes te maken met betrekking tot de inzet van maatregelen ter bestrijding van winkeldiefstal. Uit de praktijkoriëntatie (hoofdstuk 2) is echter al duidelijk geworden dat maatregelen in de praktijk zelden zijn gebaseerd op theoretische inzichten. Tegelijkertijd blijkt uit de literatuur dat onderzoek naar determinanten van winkeldiefstal zelden wordt gevolgd door een vertaling van theoretische inzichten in effectieve en efficiënte antidiefstal maatregelen.

Fullerton en Punj (2004) hebben wel -behalve aan oorzaken van winkeldiefstal- aandacht besteed aan mogelijke maatregelen ter bestrijding van het probleem. De maatregelen die Fullerton en Punj (2004) voorstellen zijn preventief van aard: educatie en afschrikking. Hoewel ze voor beide maatregelen de kans op succes beoordelen aan de hand van de gedragsdeterminanten die ze in hun studie vermelden, zijn de maatregelen zelf niet direct afgeleid van de gedragsdeterminanten. Met betrekking tot afschrikking waarschuwen ze voor het 'boemerang-effect'. Hiermee wordt bedoeld dat antidiefstal ook reguliere klanten kunnen afschrikken.

In andere studies (Babin & Babin, 1996; Capowich, et al., 2001) zijn de voorgestelde maatregelen wel afgeleid van de analyse van gedragsdeterminanten, maar zijn ze zo abstract geformuleerd dat ze geen concrete handvatten bieden voor de aanpak van winkeldiefstal in de praktijk. Babin en Babin suggereren dat winkeldiefstal voorkomen kan worden door 'specifieke

aanpak van de winkelomgeving'. Deze aanpak zou moeten voorkomen dat de winkelinrichting emoties opwekt bij klanten, die kunnen uitmonden in diefstal. Babin en Babin geven echter geen concrete aanbevelingen met betrekking tot de winkelinrichting. Verder stellen ze voor in de opvoeding van kinderen eerder 'morele beliefs' aan te brengen, of bij potentiële daders gevoelens van dominantie te onderdrukken of gevoelens van angst te stimuleren. Concrete voorstellen over hoe dit bereikt kan worden ontbreken. Volgens Capowich et al. (2001) kan sociale ondersteuning de relatie tussen negatieve emoties en winkeldiefstal verzwakken, en dus winkeldiefstal helpen voorkomen. Hoe die sociale ondersteuning vormgegeven moet worden is niet duidelijk.

Cornish en Clarke (1987) introduceren in het kader van de situationele preventie in hun Rational Choice Theory het begrip 'choice structuring properties'. Zij adviseren de omgeving zodanig in te richten dat de kosten-baten afweging die potentiële daders maken voordat ze besluiten al dan niet tot diefstal over te gaan, negatief uitvalt. De kosten-baten afweging kan echter voor elke persoon verschillend zijn, dus is inzicht in de individuele afwegingen nodig om efficiënte 'choice structuring properties' in te voeren. Hoewel vaak als nadeel van deze context-gerichte maatregelen wordt genoemd dat de diefstal zich verplaatst naar een andere omgeving waar (nog) geen maatregelen zijn genomen (Bernasco, et al., 2006) blijkt dat in de praktijk niet altijd het geval te zijn (Clarke, 1997; Felson & Clarke, 1998).

Glasscock, Rapoff en Christophersen (1988) gaan in hun onderzoek niet in op mogelijke oorzaken van winkeldiefstal, maar focussen op mogelijke oplossingen van het probleem. Ze deden literatuuronderzoek om te achterhalen of het belonen van gewenst gedrag een effectieve manier is om winkeldiefstal te beperken. Ze stelden vast dat volgens onderzoek van Bickman en Helnig (1979) geldelijke beloning en de garantie van anonimiteit geen effectieve beloningen zijn voor het melden van winkeldiefstal door andere consumenten. Ander onderzoek (McNees, Kennon, Schnelle, Kirchner & Thomas, 1980) wees uit dat het belonen van gewenst gedrag (kopen, betalen) het ongewenste gedrag (diefstal) reduceerde. Aan kinderen werd gevraagd om de winkelier van een snoepwinkel te helpen om 'Jaws, de stelende haai' te laten stoppen met winkeldiefstal. Bij elke aankoop in de winkel kregen ze een 'haaientand'. Een bepaald aantal haaientanden kon worden ingeruild voor extra snoep, afkomstig uit de bek van Jaws. In een week tijd liepen de kosten door winkeldiefstal terug met 50% en steeg de winst met 42%.

Gebaseerd op een andere studie (McNees, Egli, Marshall, Schnelle, & Risley, 1976) beschrijven Glasscock et al. (1988) een experiment met 'public posting', psychologische afschrikking door bordjes met teksten als: 'Winkeldiefstal is stelen', en: 'Winkeldiefstal is misdaad'. In dit experiment namen niet alleen de winkeldiefstalcijfers af maar daalden ook, tot geruime tijd na het experiment, de verkoopcijfers. Kennelijk waren de teksten ook van invloed op het koopgedrag. In dezelfde studie werd vermeld dat de diefstal van vaak gestolen voorwerpen met vijftig procent afnam wanneer deze werden voorzien van een etiket met een rode ster. Daarbij werd de begeleidende tekst getoond: 'Attentie, klanten en winkeldieven, alle voorwerpen die zijn gemarkeerd met een rode ster worden vaak door winkeldieven meegenomen.' Over het effect

van de etiketten op de verkoopcijfers wordt niets vermeld. Diefstal van andere, niet gemerkte voorwerpen nam niet toe. Aangezien Glasscock et al. (1988) geen onderzoek deden naar oorzaken van winkeldiefstal kan niet worden vastgesteld of de maatregelen die ze vermelden zijn gebaseerd op onderzoek naar gedragsdeterminanten.

Een studie van van der Knaap, Bogaerts en Nijssen (2006) naar geweld in het semipublieke domein focust op bestaande preventieve maatregelen en probeert inzicht te verschaffen in de achterliggende mechanismen en de context waarin deze van toepassing zijn. In de studie worden geen maatregelen afgeleid van gevonden gedragsdeterminanten maar wordt onderzocht in welke situatie bestaande maatregelen het beste kunnen worden ingezet. Gebaseerd op de Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) maken van der Knaap et al. (2006) een onderscheid tussen contextgerichte en persoonsgerichte preventieve maatregelen. Ook gecombineerde maatregelen komen aan bod. Aangezien niet winkeldiefstal maar geweld het onderwerp is van deze studie, worden geen objectgerichte maatregelen vermeld. Preventieve maatregelen worden in deze studie verder onderverdeeld in primaire (ter voorkoming van misdrijven), secundaire (gericht op risicogroepen), en tertiaire maatregelen (ter voorkoming van recidive).

Phillips et al. (2005) stellen dat het onpersoonlijke karakter van zelfbedieningswinkels de belangrijkste oorzaak is van winkeldiefstal, en beschrijven een aantal mogelijke reacties van winkeliers in de strijd tegen winkeldiefstal. Zij maken onderscheid tussen repressieve aanhouding en preventieve afschrikking. In het eerste geval worden detectives ingehuurd, soms vermomd als klant. Bij afschrikking wordt gebruik gemaakt van toezicht op de winkelvloer, meer interactie met klanten, bordjes met de waarschuwing dat bij winkeldiefstal aangifte wordt gedaan, camera's, spiegels, verlichting en andere aspecten van de inrichting. Afgezien van de maatregel 'meer interactie met klanten' hebben de suggesties van Phillips et al. geen relatie met de door hen genoemde oorzaken van winkeldiefstal.

Hansen en Breivik (2001) presenteren concrete maatregelen die rechtstreeks zijn afgeleid van de analyse van gedragsdeterminanten. Volgens Hansen en Breivik is het persoonlijkheidskenmerk 'sensatie zoeken' de belangrijkste determinant van negatief risicogedrag zoals winkeldiefstal. Het aanbieden van faciliteiten voor uitdagende sporten zou een effectieve maatregel kunnen zijn om crimineel gedrag onder jongeren te voorkomen.

Uit de literatuur blijkt dat wetenschappelijk onderzoek meer focust op het verkrijgen van inzichten in de gedragsdeterminanten van winkeldiefstal dan op maatregelen die aansluiten bij de gevonden inzichten. Studies die wel aandacht besteden aan maatregelen onderzoeken de effectiviteit van maatregelen die willekeurig gekozen lijken te zijn, in plaats van gebaseerd op eerder verkregen inzicht in gedragsdeterminanten.

In de voorlopige probleemstelling (hoofdstuk 2) is vastgesteld dat bij de bestrijding van winkeldiefstal niet alleen effectiviteit, maar ook efficiëntie nagestreefd zou moeten worden. In dat kader is het mogelijke effect van antidiefstal maatregelen op het koopgedrag van reguliere klanten relevant. Wanneer maatregelen niet alleen het gedrag van winkeldieven, maar ook

dat van reguliere klanten afremmen gaat dat ten koste van het netto-effect of de efficiëntie van de maatregelen (GfK Custom Research, 2006). In de literatuur is veel bevestiging gevonden van de veronderstelling dat antidiefstal maatregelen ook - positief of negatief - effect kunnen hebben op gewenst consumentengedrag, ofwel koopgedrag (McNees et al., 1976 ; Tonglet, 2000; Fullerton & Punj, 2004; de Bock et al., 2010). Hoewel regulier koopgedrag eigenlijk buiten het domein van dit onderzoek valt wordt het onderwerp toch meegenomen in dit literatuuronderzoek. Afgezien van de mogelijk remmende werking van antidiefstal maatregelen op koopgedrag is het namelijk ook mogelijk dat verkoopbevorderende marketinginspanningen –zoals aantrekkelijke uitstalling van producten of zelfbediening- winkeldiefstal stimuleren (Babin & Babin, 1996; Carter, 1995; Fullerton & Punj, 2004; Phillips, et al., 2005; Tonglet, 2002). Deze verkoopbevorderende marketinginspanningen maken –voor zover ze in de winkel plaatsvinden- deel uit van de context waarbinnen winkeldiefstal plaatsvindt en horen als zodanig te worden meegenomen in integraal onderzoek naar gedragsdeterminanten van winkeldiefstal.

Winkeldiefstal is volgens sommige onderzoekers niet voorbehouden aan personen uit het criminele circuit maar is een in toenemende mate gebruikelijke manier om consumentenproducten te verwerven (Dabney et al., 2006; Hayes, 1993). Doordat winkeldiefstal en koopgedrag plaatsvinden in dezelfde omgeving en bovendien gedeeltelijk overlappende gedragsdeterminanten hebben, kunnen ze bij de respectievelijke bestrijding en stimulering niet los van elkaar gezien worden.

In dit onderzoek ligt de nadruk op de bestrijding van winkeldiefstal maar wordt ook rekening gehouden met mogelijke effecten van maatregelen op koopgedrag. Andersom is het voor marketeers aan te bevelen bij de inzet van verkoopbevorderende maatregelen rekening te houden met eventuele effecten op winkeldiefstal.

De conclusies van deze paragraaf kunnen als volgt worden samengevat:

- In de bestudeerde literatuur met betrekking tot winkeldiefstal is meer aandacht voor de analyse van gedragsdeterminanten dan voor de vertaling van theoretische inzichten naar effectieve en efficiënte maatregelen.
- In studies met betrekking tot maatregelen ter bestrijding van winkeldiefstal zijn de onderzochte maatregelen zelden gebaseerd op inzicht in gedragsdeterminanten.
- In het kader van efficiëntie zou bij de bestrijding van winkeldiefstal rekening gehouden moeten worden met eventuele effecten van maatregelen op het reguliere koopgedrag.
- Winkeldiefstal en koopgedrag vinden plaats in dezelfde winkelcontext en hebben deels overlappende gedragsdeterminanten.

3.5 Generaliseerbaarheid van inzichten

In de paragraaf 3.3 is beargumenteerd dat een integrale benadering in onderzoek naar winkeldiefstal een realistischer beeld geeft van de werkelijkheid dan een partiële benadering en daardoor meer mogelijkheden biedt om onderzoeksresultaten te generaliseren naar andere situaties dan een partiële benadering. Een integrale benadering is een voorwaarde, maar geen garantie voor generaliseerbaarheid van resultaten.

Generaliseerbare inzichten hebben praktische voordelen boven specifieke inzichten. Specifieke inzichten zijn slechts in een beperkt aantal situaties geldig en het feit dat eerst bepaald moet worden welk inzicht in welke situatie geldt gaat ten koste van de praktische hanterbaarheid.

Generaliseerbare versus specifieke inzichten

Het merendeel van de bestudeerde literatuur betreffende winkeldiefstal heeft betrekking op een bepaald type winkeldiefstalscenario en biedt theoretische inzichten die alleen geldig zijn in vergelijkbare situaties. De inzichten zijn niet situatieonafhankelijk of generaliseerbaar maar 'specifiek'.

Zo hanteren de Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991) en de Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986) een specifieke benadering omdat ze alleen gelden in situaties van weloverwogen gedrag. In winkeldiefstalscenario's met impulsieve (potentiële) daders zijn deze theorieën dus niet bruikbaar. Deze kritiek wordt gedeeld door Hayward (2007) die als belangrijke beperking van situationele preventie -ofwel gelegenheidstheorieën zoals de Rational Choice Theory van Cornish en Clarke (1986)- het feit noemt dat ze uitgaan van de assumptie dat crimineel gedrag het resultaat is van een weloverwogen kosten-baten afweging door de potentiële dader. Overigens erkennen Cornish en Clarke (1986) dat niet alle winkeldiefstallen weloverwogen vooraf gepland worden en dat de beslissing om winkeldiefstal te plegen soms wordt genomen onder invloed van de gelegenheid of de persoonlijke omstandigheden van dat moment. Toch veronderstellen Cornish en Clarke dat altijd een bewuste afweging wordt gemaakt van de waargenomen of te verwachten voor- en nadelen van het gedrag. De Rational Choice Theory biedt dus geen verklaring voor gedrag dat het resultaat is van een emotionele impuls.

De Labeling Theory (Adams, et al., 2003; Lemert, 1967, 1951) is vooral bruikbaar om winkeldiefstal te voorspellen onder bekende daders of recidivisten maar geeft geen inzicht in gedragsdeterminanten bij potentiële daders die nog niet eerder hebben gestolen, of bij daders die niet als zodanig bekend zijn. Alleen voor bekende daders geldt immers dat ze negatieve reacties van anderen – die vervolgens leiden tot een negatief zelfbeeld- kunnen krijgen na het vertonen van winkeldiefstal.

Hoewel de benaming 'General' anders doet veronderstellen, is ook de General Strain Theory (Agnew, 1992) beperkt generaliseerbaar aangezien deze theorie alleen geldig is voor po-

tentiële daders die een bepaald soort spanning ervaren. En gezien het grote aantal verschillende mogelijke winkeldiefstalscenario's is het niet ondenkbaar dat winkeldiefstal ook voorkomt in situaties waarin (potentiële) daders geen spanning ervaren.

Tot slot zijn ook de principes van de General Theory of Deviant Behaviour (Kaplan, et al., 1982) beperkt geldig omdat deze theorie uitgaat van groepsnormen en dus inter-persoonlijke interactie veronderstelt en daarmee niet toepasbaar is in situaties met geïsoleerd individueel gedrag.

Hoewel specifiek onderzoek 'maatwerk oplossingen' kan bieden is het nadeel voor toepassing in de praktijk dat de oplossingen beperkt bruikbaar zijn. Namelijk alleen in vergelijkbare situaties als die waarvoor ze ontwikkeld zijn.

In de literatuur zijn enkele generaliseerbare mechanismen gevonden. Zo is het principe van de Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) altijd geldig. De General Theory of Crime (Gottfredson & Hirschi, 1990; Hayes, 1999) stelt dat het niveau van zelfcontrole bepaalt of crimineel gedrag vertoond wordt. Dit is een generaliseerbaar mechanisme dat volgens Gottfredson toegepast kan worden in verschillende situaties. De Sociale Bindingtheorie (Hirschi 1969) gaat uit van het generaliseerbare uitgangspunt dat de mate waarin personen persoonlijke of institutionele binding ervaren bepalend is voor de waarschijnlijkheid dat ze delinquent gedrag vertonen. Echter, door de partiële benadering van de twee laatstgenoemde theorieën - die blijkt uit de focus op de dader en het ontbreken van aandacht voor context, object, en mogelijk interactie tussen gedragsdeterminanten - is niet duidelijk wat de gevolgen zijn van verschillende contexten en/of objecten voor het gedrag. Met betrekking tot het CMO-model van Pawson en Tilley (1997) is eerder al vastgesteld dat het principe $C+M=O$ weliswaar generaliseerbaar is, maar dat de variabele in elke situatie kwalitatief gemeten moeten worden.

Generaliseerbaarheid versus hanteerbaarheid

Generaliseerbaarheid is een voorwaarde, echter geen garantie voor hanteerbaarheid. In paragraaf 3.3 is beschreven dat Pawson en Tilley met hun CMO-model (1997) een integrale benadering hanteren aangezien ze rekening houden met mogelijke interactie tussen omgeving, persoon, en type delict.

Pawson en Tilley benadrukken echter ook dat interactie-effecten voor elke situatie afzonderlijk bekeken moet worden. Volgens het CMO-model zijn de effecten van maatregelen (Outcome) afhankelijk van de afstemming tussen Mechanisme en Context. Dit principe ($C + M = O$) is weliswaar altijd geldig - of generaliseerbaar - maar de specifieke manier waarop Context en Mechanisme interacteren, verschilt per situatie en is niet zo eenvoudig vast te stellen. Het CMO-model is een kwalitatief model. Er is geen standaardmethode om de 'waarden' van Mechanisme en Context vast te stellen en middels een generaliseerbare 'formule' te vertalen in de te verwachten Outcome. Voor elke specifieke situatie (Context) moet bepaald worden of en hoe een interventie middels het veronderstelde Mechanisme tot de gewenste Outcome leidt. Dit

maakt het model complex qua toepassing in de praktijk. Om daadwerkelijk 'hanteerbaarheid' te realiseren moet het inzicht niet alleen generaliseerbaar zijn, maar ook eenvoudig toe te passen. De conclusies van deze paragraaf zijn als volgt samen te vatten:

- Een integrale benadering is een voorwaarde, maar geen garantie voor de generaliseerbaarheid van theoretische inzichten in winkeldiefstal
- Gezien het grote aantal verschillende winkeldiefstalscenario's zijn, ten behoeve van praktische hanteerbaarheid, generaliseerbare inzichten in de gedragsdeterminanten van winkeldiefstal gewenst.
- In de literatuur zijn weinig generaliseerbare inzichten met betrekking tot winkeldiefstal gevonden.
- Generaliseerbaarheid is een voorwaarde, maar geen garantie voor hanteerbaarheid

3.6 Conclusie van het literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek is uitgevoerd om te achterhalen in hoeverre bestaande theoretische inzichten met betrekking tot winkeldiefstal voldoen aan de pragmatische criteria voor een theoretisch kader. Te weten: praktische hanteerbaarheid van het model en mogelijke aanknopingspunten voor niet alleen effectieve maar ook efficiënte antidiefstal maatregelen.

Op basis van de literatuurstudie is beargumenteerd dat, ten behoeve van effectieve en efficiënte bestrijding van winkeldiefstal, theoretische inzichten bij voorkeur gebaseerd zouden moeten zijn op een integrale analyse van winkeldiefstalscenario's. In het kader van praktische hanteerbaarheid zou het inzicht bovendien generaliseerbaar moeten zijn over verschillende scenario's.

In de bestudeerde literatuur met betrekking tot het gedragsdomein winkeldiefstal wordt veelal een partiële benadering gehanteerd in plaats van de beoogde integrale. De studies zijn bovendien vaak gericht op specifieke situaties en derhalve niet generaliseerbaar. De partiële, specifieke benadering van veel studies met betrekking tot winkeldiefstal zijn tekenen van fragmentatie van de gedragswetenschap.

Aan de hand van deze conclusies wordt de voorlopige probleemstelling uit hoofdstuk 2 in het volgende hoofdstuk verder uitgewerkt tot een definitieve probleemstelling.

DEEL 1

HOOFDSTUK 4

4 Definitieve probleemstelling

De resultaten van de praktijkoriëntatie en het literatuuronderzoek worden hierna uitgewerkt in de definitieve probleemstelling (paragraaf 4.1) en doelstelling (paragraaf 4.2). Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 de in dit onderzoek gekozen theoretische benadering nader toegelicht en onderbouwd. Deze benadering en de daaruit volgende implicaties (paragraaf 4.4) vormen de basis voor de onderzoeksvragen die in paragraaf 4.5. worden geformuleerd. Tot slot van dit hoofdstuk worden het onderzoeksdomein en de onderzoeksdoelgroep afgebakend, en worden de globale stappen toegelicht die nodig zijn om een oplossing van de probleemstelling en het bereiken van de doelstelling dichterbij te brengen.

4.1 Probleemstelling

Op basis van de praktijkoriëntatie en het literatuuronderzoek is de volgende definitieve probleemstelling geformuleerd:

‘De literatuur met betrekking tot winkeldiefstal is gefragmenteerd, en biedt daardoor onvoldoende aanknopingspunten voor een integraal, generaliseerbaar theoretisch kader voor het beschrijven en verklaren van winkeldiefstal, dat aanknopingspunten biedt voor het voorspellen en effectief en efficiënt bestrijden van winkeldiefstal.’

Onder ‘gefragmenteerd’ wordt verstaan dat object, persoon en context vaak afzonderlijk en zelden in samenhang onderzocht worden. Onder ‘integraal’ wordt verstaan dat object-, persoon-, en contextgerelateerde determinanten in onderlinge samenhang worden geanalyseerd. Met

‘generaliseerbaar’ wordt bedoeld dat theoretische inzichten in verschillende winkeldiefstalscenario’s kunnen worden toegepast. Onder ‘efficiënt’ wordt hier verstaan: afgestemd op de specifieke situatie, en daardoor niet duurder of complexer dan noodzakelijk. ‘Voorspellen’ wordt hier gedefinieerd als: het schatten van de waarschijnlijkheid van winkeldiefstal in een gegeven situatie.

De probleemstelling suggereert dat conventionele, gefragmenteerde wetenschappelijke benaderingen onvoldoende aansluiten bij pragmatische criteria - zoals hanteerbaarheid en aanknopingspunten voor efficiëntie- die vanuit de praktijk worden gehanteerd bij het beoordelen van de bruikbaarheid van theoretische inzichten. Het streven naar een integrale en generaliseerbare benadering is ook terug te vinden in de literatuur. Zo wordt voor het psychologische domein als geheel het gebrek aan integratie van studies in verschillende deelgebieden geconstateerd door Staats (1999), Sternberg en Grigorenko (2001), Henriques (2004) en Rand en Ilardi (2005). Deze studies benadrukken de behoefte aan een ‘unificerende metatheorie’: een allesomvattend kader waarin fundamentele theorieën worden verenigd, dat altijd geldig is, en waarmee integratie tussen verschillende specialisaties binnen de psychologie beter mogelijk wordt. Staats (1999): ‘Psychology must move to the next step, that is, to invest systematic effort and resources into establishing and beginning to work on the task of unification as well as to create the organizational, media, and other aspects of infrastructure by which to ensure that work is conducted.’ Sternberg en Grigorenko (2001) beschouwen een unificerend kader niet als alternatief voor, maar als aanvulling op de bestaande conventionele benadering: ‘Unified psychology is the multiparadigmatic, multidisciplinary, and integrated study of psychological phenomena through converging operations. (...) We propose that unified psychology can and should supplement traditional approaches to psychology.’ Rand en Ilardi (2005) zijn kritischer ten aanzien van de conventionele psychologie dan Sternberg en Grigorenko (2001): ‘For too long psychology has languished in a state of fragmentation, with competing professional, epistemic, and theoretical camps pulling the field into a myriad competing directions, such that there is little forward movement at all.’

Henriques (2004) onderbouwt zijn voorkeur voor unificatie aan de hand van een metafoor: ‘My motive for pushing toward a theoretically unified psychology can be clearly expressed by analogy: the difference between fragmentation and unification is the difference between noise and music.’

Uit de literatuur is ook kritiek bekend op de gedachte van unificatie van kennis. Rorty (1998) verwerpt het idee dat wetenschappelijke disciplines te vergelijken zijn met puzzelstukjes die, als ze op de juiste manier worden samengevoegd, een compleet beeld van de werkelijkheid geven. Hij beschouwt de verschillende disciplines eerder als instrumenten om te interacteren met de werkelijkheid. Afhankelijk van het doel worden verschillende instrumenten gebruikt. Voor het ontwikkelen van nieuwe manieren om bepaalde doelen te bereiken liggen natuurwetenschappen voor de hand. Om te reflecteren op deze doelen wordt gebruik gemaakt van

menswetenschappen. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de literatuur betreffende ‘unificatie van de psychologie’.

4.2 Doelstelling

Uitgangspunt van het onderzoek is de praktijk: het ontbreken van een hanteerbaar theoretisch kader dat inzicht biedt in gedragsdeterminanten van winkeldiefstal, en op basis waarvan gefundeerde keuzes gemaakt kunnen worden betreffende antidiefstal maatregelen, teneinde effectiviteit en efficiëntie van de bestrijding van winkeldiefstal te verbeteren. Dit onderzoek tracht een bijdrage te leveren aan de oplossing van dit probleem door een integraal en generaliseerbaar theoretisch kader voor het beschrijven en verklaren van winkeldiefstal te ontwikkelen.

Om het praktische probleem op te lossen moet dus eerst een theoretisch probleem opgelost worden. Deze hiërarchie in de aanpak van problemen wordt beschreven door Swanborn in Geurts (1999). Swanborn ordent problemen in categorieën, van complex naar minder complex, met verschillende bijbehorende onderzoeksvragen:

- Ontwerpproblemen, leidend tot ‘hoe’-vragen.
- Therapieproblemen, leidend tot ‘welke’-, of remedievragen
- Voorspellingsproblemen, leidend tot ‘wanneer’-vragen
- Verklaringsproblemen, leidend tot ‘waarom’-vragen
- Beschrijvingsproblemen, leidend tot ‘wat’-vragen.

Om een complex probleem op te lossen moeten eerst de onderliggende, eenvoudigere problemen worden opgelost. Het praktische probleem dat het uitgangspunt vormt van dit onderzoek is te beschouwen als ontwerp- of therapieprobleem: ‘Hoe –met welke maatregelen- kan winkeldiefstal effectief en efficiënt worden bestreden?’ Om tot ontwerp van bruikbare maatregelen, of de juiste keuze uit bestaande maatregelen te komen moet eerst de onderliggende voorspellingvraag beantwoordt worden: ‘Wanneer (in welke situatie) is de waarschijnlijkheid van winkeldiefstal groot, en wanneer niet?’ Een voorwaarde daarvoor is het antwoord op de verklaringvraag: ‘Waarom komt in de ene situatie wel winkeldiefstal voor en in een andere niet of minder?’ Verklaren is pas mogelijk als het gedrag aan de hand van relevante determinanten beschreven kan worden.

Dit onderzoek beperkt zich tot het beschrijven en verklaren van winkeldiefstal, met als doel aanknopingspunten te bieden voor het oplossen van het voorspellingsprobleem en het therapie- en het ontwerpprobleem.

Het antwoord op een verklaringsvraag is volgens Geurts (1999) een theorie of model. Het voorafgaande leidt tot de volgende onderzoeksdoelstelling:

‘Het vinden en evalueren van een praktisch hanteerbaar, generaliseerbaar, en integraal model dat winkeldiefstal kan beschrijven en verklaren en dat concrete aanknopingspunten biedt voor het voorspellen en efficiënt en effectief bestrijden van winkeldiefstal.’

4.3 Gekozen theoretische benadering

Generaliseerbaar

Een generaliseerbaar theoretisch inzicht is een inzicht dat in elke situatie toepasbaar is. Dat houdt in dat de relevante variabelen en hun onderlinge samenhang in elk scenario gemeten moeten kunnen worden, en niet situatieafhankelijk zijn.

Natuurwetenschappen hanteren universele, generaliseerbare principes; ‘wetten’ die gelden in elke situatie. De wetten van de zwaartekracht bijvoorbeeld gelden altijd, en kunnen in elke situatie worden toegepast. Weliswaar hebben bepaalde variabelen in verschillende situaties verschillende waarden, maar de formule is ongewijzigd. Universele principes kunnen in elke situatie worden gebruikt; de kenmerken van de specifieke situatie waarin ze worden toegepast, worden verwerkt in de variabelen.

De medische wetenschappen hanteren vaak een specifieke benadering. Voor verschillende ziektebeelden worden afzonderlijke inzichten en behandelwijzen ontwikkeld. Welk inzicht mag worden toegepast is afhankelijk van de situatie, ofwel van de symptomen van de patiënt, op basis waarvan de arts de diagnose stelt.

Generaliseerbare principes hebben als voordeel dat niet bij elke toepassing in de praktijk een specialist ingeschakeld hoeft te worden om de diagnose te stellen. Ook in de medische wetenschap worden soms generieke inzichten toegepast. Iemand met hoofdpijn zal niet altijd een huisarts inschakelen om een diagnose te laten stellen, maar soms op eigen initiatief een pijnstiller nemen. Hij bespaart daarmee tijd, moeite en de kosten van een expert. Een voordeel van specifieke inzichten is echter dat ze beter zijn afgestemd op de situatie. Wanneer de patiënt met hoofdpijn naar de huisarts gaat kan deze de oorzaak van de hoofdpijn nauwkeuriger achterhalen en een medicijn voorschrijven dat is afgestemd op de specifieke oorzaken van de hoofdpijn en daardoor wellicht beter en sneller werkt of minder bijwerkingen heeft.

De conventionele psychologie staat wat betreft de generaliseerbaarheid van inzichten dichter bij de medische wetenschappen dan bij de natuurwetenschappen. Voor verschillende situaties of contexten worden verschillende theorieën of modellen ontwikkeld om gedrag te beschrijven, verklaren, of voorspellen. Voor toepassingen in de praktijk moet dus altijd eerst de vraag gesteld worden welke theorie het best bruikbaar is in de betreffende praktijksituatie. Doel

van dit onderzoek is het presenteren van een niet-conventioneel kader: een theorie die wel in elke situatie geldt.

Integraal

In conventioneel sociaalwetenschappelijk onderzoek geldt het paradigma dat, wanneer er onvoldoende theoretisch inzicht bestaat in een bepaald gedragdomein, dit domein uiteengerafeld wordt in deelaspecten die vervolgens elk afzonderlijk diepgaand bestudeerd worden. Deze partiële benadering bleek ook uit het literatuuronderzoek betreffende winkeldiefstal (hoofdstuk 3). Een dergelijke partiële benadering is te vergelijken met het gebruik van een telelens in fotografie: hoe sterker wordt ingezoomd op een detail, des te nauwkeuriger het beeld is. Tegelijk neemt ook het bereik van de foto af. Op basis van het gedetailleerde beeld is niets te zeggen over de plaats van het detail ten opzichte van andere aspecten van de werkelijkheid. Conclusies van partieel onderzoek zijn, vanwege de *ceteris paribus* clause, niet zonder meer generaliseerbaar naar andere situaties.

De in dit onderzoek beoogde integrale benadering is te vergelijken met het gebruik van een groothoeklens: de foto biedt weliswaar een totaaloverzicht maar er zijn –uitgaande van hetzelfde formaat foto als bij het gebruik van de telelens– minder details te onderscheiden. Uitgaande van dezelfde middelen (tijd en geld) voor onderzoek wordt met de keuze voor een integrale benadering dus aan diepgang en detail ingeleverd ten behoeve van het totaalbeeld en zicht op samenhang tussen onderdelen. Integraal onderzoek is in de praktijk dan ook meestal van generieker niveau dan partieel onderzoek.

Wanneer de twee dimensies waarop de gekozen benadering is gebaseerd – integraal versus partieel en generaliseerbaar versus specifiek – tegen elkaar worden uitgezet worden ook de andere mogelijke benaderingen zichtbaar (zie tabel 4.1).

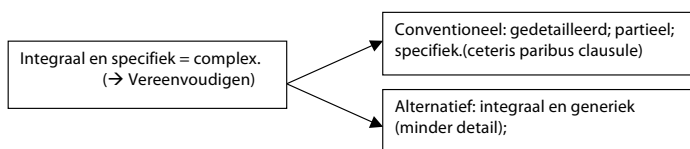
Vanuit theoretisch oogpunt is een specifieke, gedetailleerde, en integrale benadering het meest wenselijk: een nauwkeurig en realistisch (integraal) beeld van elk specifiek winkeldiefstalscenario maakt het mogelijk nauwkeurige uitspraken te doen over gedrag in een bepaalde situatie. Echter, gezien de complexiteit van het gedragdomein van winkeldiefstal die blijkt uit het grote aantal gedragsdeterminanten dat de literatuur vermeldt, is een specifieke en integrale benadering op gedetailleerd niveau praktisch gezien niet haalbaar. Het voor elk specifiek scenario gedetailleerd in kaart brengen van alle gedragsdeterminanten en hun onderlinge samenhang is een zeer complexe taak.

Tabel 4.1

Implicaties van plaatsing op de dimensies integraal-partieel en specifiek-generaliseerbaar voor mate van detail en volledigheid van het beeld.

	Partieel	Integraal
Specifiek	Conventionele benadering (Ceteris paribus clausule; wel gedetailleerd maar geen volledig beeld)	Theoretisch ideaal, maar complex (Volledig beeld en gedetailleerd)
Generaliseerbaar	Partieel onderzoek is door de ceteris paribus clausule niet generaliseerbaar.	Benadering in dit onderzoek. (Volledig beeld, maar generiek; minder detail).

Figuur 4.2 toont twee mogelijkheden om de complexiteit van een specifieke gedetailleerde integrale en benadering te reduceren. Voor beide opties geldt dat, ten behoeve van het pragmatische criterium 'hanteerbaarheid' op theoretisch vlak een concessie moet worden gedaan.

Figuur 4.2: De conventionele en een alternatieve manier om de complexiteit van een gedetailleerde integrale benadering te reduceren.

1. Om een gedetailleerde benadering mogelijk te maken kan gekozen worden voor een partiële benadering. Bij deze in de conventionele psychologie vaak gekozen optie gaat het realistische (integrale) beeld van de werkelijkheid verloren ten behoeve van detail. Om resultaten van partieel onderzoek toch te kunnen toepassen in de praktijk wordt vaak uitgegaan van de ceteris paribus voorwaarde. In werkelijkheid wordt daar echter meestal niet aan voldaan waardoor de generaliseerbaarheid beperkt is.
2. Om een integrale benadering te handhaven kan genoeg genomen worden met een minder gedetailleerde, generieke weergave van winkeldiefstalscenario's. Bij deze optie gaat een realistisch (integraal) totaalbeeld van winkeldiefstalscenario's ten koste van de gedetailleerdheid van een specifieke benadering. In dit onderzoek is om verschillende redenen gekozen voor de niet-conventionele integrale en generieke optie.

Ten eerste heeft deze benadering wetenschappelijke meerwaarde omdat het een relatief onontgonnen gebied is ten opzichte van de gebruikelijke specifieke en partiële benadering. Daarnaast is er een praktische reden: uit het literatuuronderzoek is gebleken dat een integrale en generieke benadering het beste aansluit bij de praktische criteria 'hanteerbaarheid' en 'aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen'. Generaliseerbaarheid vergroot de hanteerbaarheid van theoretische inzichten doordat ze altijd toepasbaar zijn, en er geen expert nodig is om te bepalen welk model het beste van toepassing is. Integraal betekent dat wordt uitgegaan

van een realistisch beeld van de werkelijkheid en dat leidt tot betere aanknopingspunten voor maatwerk of efficiënte maatregelen. Rand en Ilardi (2005) stellen dat volgens Leahy (2000) het succes van een 'unificerend metatheoretisch kader' is af te leiden van de mate waarin het werkelijk problemen oplost en ondersteunen daarmee de pragmatische uitgangspunten van dit onderzoek.

4.4 Implicaties van een generaliseerbare en integrale benadering

Nauwkeurigheid en detail

Tegenover het voordeel van een generaliseerbare benadering –brede toepasbaarheid– staat het risico dat minder nauwkeurige uitspraken worden gedaan over het gedrag van winkeldieven dan bij een specifieke benadering. Ter verduidelijking nog een keer het voorbeeld van de patiënt met hoofdpijn. In dit voorbeeld is duidelijk dat het innemen van een aspirientje de kosten en moeite van een bezoek aan de dokter uitspaart. Het aspirientje –vergelijkbaar met een generaliseerbaar inzicht– is echter weliswaar effectief maar minder efficiënt: hoewel de patiënt alleen hoofdpijn heeft gaat de werkzame stof ook naar andere lichaamsdelen waar niets mee aan de hand is. Het generieke aspirientje moet immers ook werken bij spierpijn en buikpijn. Het gevaar van een generieke benadering is dus dat de efficiëntie afneemt en dat is in de huidige aanpak van winkeldiefstal juist een kenmerk dat om verbetering vraagt.

Niet alleen generaliseerbaarheid brengt het risico van minder nauwkeurigheid met zich mee. Hetzelfde geldt voor integraliteit, zeker wanneer het een complex gedragsdomein betreft. Hoe groter het aantal mogelijke gedragsdeterminanten, des te moeilijker wordt het om deze integraal te analyseren. Een integrale benadering is dan alleen mogelijk als de relevante gedragsdeterminanten worden samengevat in een beperkt aantal generieke verklarende variabelen die elk een deel van de oorspronkelijke gedragsdeterminanten representeren. Zo ontstaat een overzichtelijk, realistisch en compleet maar wel minder gedetailleerd (generiek) beeld van het winkeldiefstalscenario. Een dergelijke samenvatting van de werkelijkheid betekent dat minder nauwkeurige uitspraken kunnen worden gedaan met betrekking tot het te verklaren gedrag. De verklaring moet immers gezocht worden in generieke variabelen die elk afzonderlijk meerdere specifieke gedragsdeterminanten vertegenwoordigen. Welke specifieke determinanten het gedrag hebben bepaald, kan dan op basis van de samenvatting niet worden vastgesteld.

Maatwerk en hanteerbaarheid

Het is duidelijk dat integraal en generaliseerbaar onderzoek tot minder nauwkeurige uitspraken leidt dan specifiek onderzoek. Toch hoeft dat niet te betekenen dat op basis van een generaliseerbaar model geen 'maatwerk' –in de betekenis van effectieve en efficiënte maatregelen– mogelijk is. Een generaliseerbaar model hoeft niet te betekenen dat in elke situatie dezelfde maat-

regelen geadviseerd worden, zoals een aspirine bij hoofd-, buik-, en spierpijn; ook met behulp van een generaliseerbaar model kunnen maatregelen worden afgestemd op kenmerken van de situatie. In dat kader speelt het 'indiceren' of het in kaart brengen van het winkeldiefstalscenario een centrale rol. Om efficiënte bestrijding van winkeldiefstal -maatwerk- mogelijk te maken is een betrouwbare 'indicatie' van het scenario vereist. Een betrouwbare indicatie of realistische samenvatting is alleen mogelijk als rekening wordt gehouden met mogelijke interactie tussen gedragsdeterminanten. Dat betekent dat de verklarende variabelen van het beoogde model gemeten moeten worden over het scenario als geheel. Eventuele interactie tussen gedetailleerde gedragsdeterminanten is dan in de meting verwerkt. Naast interactie op het niveau van gedetailleerde gedragsdeterminanten is ook interactie mogelijk tussen de -generieke- verklarende variabelen van een model. De effecten van de verschillende variabelen op de afhankelijke variabele hoeven niet per definitie additief te zijn, maar kunnen elkaar wellicht versterken of verzwakken. Voor een realistische indicatie van scenario's is het dan ook niet alleen van belang dat variabelen worden gemeten over het scenario als geheel, maar ook dat er expliciet aandacht is voor mogelijke interactie tussen verklarende variabelen.

In hoofdstuk 3 is geconstateerd dat generaliseerbaarheid geen garantie is voor hanteerbaarheid. Aan de hand van het CMO-model werd duidelijk dat het indiceren van scenario's aan de hand van het (kwalitatieve) CMO-model een complexe taak is. Dat leek een onvermijdelijke consequentie van de eerdere vaststelling dat elk winkeldiefstalscenario een unieke combinatie van scenario-elementen is en derhalve om een unieke aanpak vraagt. Toch hoeft een unieke aanpak per scenario (maatwerk) niet per definitie complexiteit te betekenen. Met behulp van een kwantitatief generaliseerbaar model zou het op eenvoudige - hanteerbare- wijze mogelijk kunnen zijn om in elke situatie de waarden van de relevante determinanten te meten en volgens een generaliseerbare 'formule' te vertalen in een te verwachten waarde van de afhankelijke variabele.

Om de combinatie van generaliseerbaarheid, efficiëntie (maatwerk) en hanteerbaarheid mogelijk te maken zijn de volgende voorwaarden van belang:

- Ten behoeve van maatwerk moet het generaliseerbare inzicht (of principe of model) informatie verwerken over het winkeldiefstalscenario waarin het wordt toegepast. Er moeten dus variabelen worden gemeten in het scenario.
- In het kader van generaliseerbaarheid moeten de bij het vorige punt bedoelde variabelen in elk scenario voorkomen.
- In het kader van de hanteerbaarheid moeten de bedoelde variabele eenvoudig te meten zijn.
- In het kader van een realistische indicatie moeten de variabelen gezamenlijk een zo volledig mogelijk (integraal) beeld vormen van het scenario. Immers: een integrale benadering is een voorwaarde voor generaliseerbaarheid.
- In het kader van generaliseerbaarheid moet de veronderstelde samenhang tussen verklarende en afhankelijke variabelen in elk scenario gelden.

Om met behulp van theoretisch inzicht in verschillende winkeldiefstalscenario's maatwerk te kunnen bieden is het dus van belang dat het beoogde model enerzijds qua geldigheid situatieonafhankelijk is, maar anderzijds wel mogelijkheden biedt voor afstemming op de specifieke praktijksituatie.

4.5 Onderzoeksvragen

De doelstelling kan worden uitgewerkt in twee centrale onderzoeksvragen die samenhangen met twee aspecten van de doelstelling: het vinden en het toetsen van een hanteerbaar, integraal en generaliseerbaar model.

De eerste vraag luidt:

‘Welk theoretisch gedragsmodel hanteert een integrale en generaliseerbare benadering en biedt bovendien de mogelijkheid om op eenvoudige wijze een betrouwbare indicatie te geven van winkeldiefstalscenario's?’

Met ‘eenvoudig’ wordt hier bedoeld: op basis van een beperkt, hanteerbaar aantal eenvoudig te meten variabelen, die gezamenlijk alle mogelijke gedragsdeterminanten representeren. Met ‘betrouwbare indicatie’ wordt hier bedoeld: realistisch, en dus rekening houdend met interactie tussen variabelen. De eerste vraag wordt beantwoord in hoofdstuk 5 en 6 aan de hand van literatuuronderzoek.

De tweede vraag luidt:

‘In hoeverre, en hoe biedt dit model inzicht in de determinanten van het gedrag van (potentiële) winkeldieven?’

Het gaat niet alleen om de vraag of het model inzicht biedt in de determinanten van winkeldiefstal maar ook om de vraag of (en zo ja hoe) de variabelen valide en betrouwbaar geoperationaliseerd kunnen worden met behoud van de hanteerbaarheid van het model. De tweede vraag wordt beantwoord in deel 3, aan de hand van empirisch onderzoek.

De theoretische uitdaging van dit onderzoek is aan te tonen dat een hanteerbaar integraal en generaliseerbaar model weliswaar minder gedetailleerde, maar wel betrouwbare en valide uitspraken kan opleveren met betrekking tot het verklaren van winkeldiefstal.

4.6 Afbakening van het onderzoek

In dit onderzoek wordt winkeldiefstal –gebaseerd op Francis (1979)- gedefinieerd als ‘diefstal van, voor verkoop bestemde objecten uit een winkel, voor eigen gebruik, door externe bezoekers, tijdens openingstijden’. Het wordt beschouwd als vorm van (ongewenst) consumentengedrag, en wordt in de eerst plaats benaderd vanuit de invalshoek van consumentengedrag, en niet vanuit de criminologie. Dat houdt in dat (potentiële) daders, en daarmee de doelgroep van dit onderzoek, gezocht worden onder ‘gewone’ consumenten en niet onder criminelen. Ofwel, volgens de typering van Cameron(1964), onder de ‘kruimeldieven’ en niet onder de professionele dieven of ‘boosters’¹⁵. Voor de verdere afbakening van het onderzoeksdomein is gebruik gemaakt van de dimensies die bij de begripsafbakening in paragraaf 2.1 zijn gehanteerd.

Het onderzoek is gericht op zowel impulsieve winkeldiefstal als weloverwogen winkeldiefstal. Onbewuste diefstal -bijvoorbeeld op het parkeerterrein opmerken dat een bepaald product verstopt lag onder de boodschappentas en daardoor per ongeluk niet is afgerekend- wordt buiten beschouwing gelaten. Dit onderzoek is gericht op het verklaren van winkeldiefstal; bij onbewuste diefstal is niet de diefstal zelf, maar het al dan niet terugbrengen van het ‘gestolen’ object onderwerp van gedrag. Hoewel er op voorhand geen reden is om te veronderstellen dat het ‘stimuleren van terugbrengen bij onbewuste diefstal’ om een andere benadering vraagt dan het ‘voorkomen van bewuste diefstal’, wordt, om versnippering te voorkomen, onbewuste diefstal niet expliciet meegenomen in dit onderzoek. Hetzelfde geldt voor interne fraude. Diefstal door personeel, voor eigen gebruik, kan weliswaar beschouwd worden als vorm van ongewenst consumentengedrag maar wordt niet expliciet meegenomen in dit onderzoek.

Onderwerp van dit onderzoek is individueel gedrag. Daarbij wordt winkeldiefstal door een individu als lid van een groep of onder invloed van een groep niet uitgesloten. Ook valt zowel diefstal vanuit materieel motief als diefstal vanuit gedragsmatig motief (‘voor de kick’) binnen de grenzen van het onderzoek.

Gewelddadige winkeldiefstal wordt buiten beschouwing gelaten omdat geweld een ander maatschappelijk probleem is dat om een andere benadering vraagt dan ‘ongewenst consumentengedrag’. Om dezelfde reden valt ook diefstal met als doel het gestolen object door te verkopen (‘professionele diefstal’) buiten de grenzen van dit onderzoek. Ook kleptomanie blijft buiten beschouwing omdat deze vorm van winkeldiefstal vanwege de pathologische aard om een andere benadering vraagt dan de in dit onderzoek gehanteerde¹⁶. In paragraaf 2.3 is al aan-

15 Praktisch komt het er op neer dat niet actief gezocht wordt naar professionele dieven. Uiteraard kan op voorhand niet worden uitgesloten dat zich onder de deelnemende respondenten toch professionele dieven bevinden.

16 Praktisch betekent dit dat niet actief gezocht wordt naar kleptomanen. De mogelijkheid bestaat dat zich onder de deelnemende respondenten toch enkele kleptomanen bevinden.

geven dat, vanwege het maatschappelijke belang, gestreefd wordt naar een minder repressieve en meer preventieve aanpak.

Met betrekking tot preventie wordt in de literatuur onderscheid gemaakt tussen primaire preventie (gericht op het voorkomen van crimineel gedrag), secundaire preventie (gericht op risicogroepen) en tertiaire preventie (ter voorkoming van recidive)(van der Knaap et al, 2006). Omdat winkeldiefstal in dit onderzoek beschouwd wordt als vorm van consumentengedrag en het onderzoek ook niet specifiek gericht is op risicogroepen ligt de nadruk op primaire preventie. Weliswaar wordt een groot deel van de winkeldiefstallen gepleegd door daders die al vaker winkeldiefstal hebben gepleegd maar omdat dit niet altijd daders zijn die al eerder zijn veroordeeld wordt niet in het bijzonder aandacht besteed aan tertiaire preventie¹⁷.

Behalve het gedragsdomein wordt ook de onderzoeksdoelgroep afgebakend. Het afbakenen van de doelgroep lijkt strijdig met het criterium 'generaliseerbaarheid' maar heeft een puur pragmatische reden. Het is praktisch niet haalbaar een afspiegeling van alle mogelijke soorten potentiële winkeldieven in het onderzoek op te nemen. Het theoretische kader wordt echter zo geselecteerd dat er geen reden is om op voorhand aan te nemen dat de resultaten niet van toepassing zijn in andere situaties, met andere doelgroepen.

De doelgroep van dit onderzoek wordt afgebakend tot scholieren, en wel om de volgende redenen. Ten eerste is uit de praktische en theoretische oriëntatie gebleken dat jongeren een belangrijke doelgroep vormen met betrekking tot winkeldiefstal (Babin & Babin, 1996; Hansen & Breivik, 2001; Platform Detailhandel Nederland, 2008). Daarnaast ligt een jonge doelgroep voor de hand vanwege de nadruk op preventie boven repressie. Immers, hoe jonger doelgroep des te langer de periode waarin preventie effect kan hebben.

4.7 Aanpak van het onderzoek

Bij de aanpak van het onderzoek wordt de hiërarchie van doelstellingen zoals beschreven in paragraaf 4.2 als uitgangspunt gehanteerd.

Voor het beantwoorden van de beschrijvingsvraag en de verklaringsvraag is gezocht naar een integraal en generiek gedragsmodel. Daartoe zijn eerst in hoofdstuk 5 (deel 2) de criteria voor een bruikbaar model nader uitgewerkt. Vervolgens is onderzocht in hoeverre bestaande modellen voldoen aan de opgestelde criteria. Daartoe is eerst de literatuur betreffende unificatie van kennis nader bestudeerd (hoofdstuk 5). Omdat dat niet het gewenste resultaat opleverde zijn vervolgens de modellen die bekend zijn uit het eerder uitgevoerde literatuuronderzoek naar gedragdeterminanten van winkeldiefstal beoordeeld aan de hand van dezelfde criteria (hoofdstuk 5). Ook dit heeft niet tot het beoogde model geleid. Daarom zijn vervolgens

17 Jongeren die een HALT afdoening volgden in verband met winkeldiefstal gaven in gesprekken aan dat ze vaker winkeldiefstal pleegden, tot aan het moment dat ze betrapt werden. Ze gaven aan na de aanhouding geen diefstal meer gepleegd te hebben. Formeel is er dan geen sprake van recidive.

twee modellen beoordeeld van buiten het gedragsdomein van winkeldiefstal (hoofdstuk 6). Dit heeft uiteindelijk geleid tot een conceptueel model dat door middel van empirisch onderzoek is geëvalueerd (deel 3).

DEEL 2

THEORETISCH KADER

In het eerste deel van dit proefschrift zijn de probleem- en doelstelling van dit onderzoek bepaald. In dit tweede deel wordt het theoretische kader waarbinnen het empirisch onderzoek is uitgevoerd, toegelicht. Het beoogde kader wijkt af van de gangbare benadering die focust op diepgang en detail. In dit onderzoek staat een integrale benadering, met als implicatie een generiek niveau van verklaringen, centraal.

DEEL 2

HOOFDSTUK 5

5 Naar een alternatief theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden eerst de criteria waaraan het in dit onderzoek beoogde model moet voldoen nader uitgewerkt.

Daarna volgt een nadere bestudering van de literatuur betreffende unificatie van kennis. In het vorige hoofdstuk is alleen gerefereerd aan literatuur waarin de behoefte aan unificatie wordt geuit. Dit hoofdstuk gaat in op twee theorieën met voorstellen om daadwerkelijk tot unificatie van kennis te komen. Te weten: 'Consilience, the unity of knowledge' van Wilson (1998) en de 'Tree of Knowledge' van Henriques (2003). Vervolgens worden de modellen uit het literatuuronderzoek naar gedragsdeterminanten van winkeldiefstal (hoofdstuk 3) geëvalueerd aan de hand van de opgestelde criteria.

5.1 Criteria voor een bruikbaar model

Het in dit onderzoek beoogde model is integraal en generaliseerbaar. Deze theoretische criteria zijn afgeleid uit het literatuuronderzoek en de praktijkoriëntatie en hebben dus -naast een theoretische- ook een pragmatische basis. Het voorkómen van complexiteit bij een integrale benadering heeft geleid tot een derde theoretisch criterium: een 'generiek niveau' van verklarende variabelen.

Uiteindelijk zijn de volgende drie theoretische dimensies relevant voor de selectie van een bruikbaar theoretisch kader voor de bestrijding van winkeldiefstal:

- Integraal versus partieel.
- Generaliseerbaar versus specifiek.
- Generiek niveau versus gedetailleerd niveau.

Tabel 5.1 geeft weer hoe deze dimensies samenhangen met pragmatische criteria 'hanteerbaarheid' en 'aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen'.

Om de keuze van een bruikbaar model mogelijk te maken worden de criteria hierna, in volgorde van prioriteit, verder uitgewerkt.

Omdat integraliteit een voorwaarde, maar geen garantie is voor generaliseerbaarheid wordt de mogelijkheid om een integrale benadering te hanteren beschouwd als belangrijkste criterium voor een bruikbaar model. Een model dat wel ruimte biedt voor alle mogelijke gedragsdeterminanten, maar niet voor de interactie daartussen, wordt beschouwd als een 'compleet' –maar niet integraal - model, terwijl modellen die zich beperken tot een deel van de gedragsdeterminanten worden beschouwd als partieel.

Tabel 5.1

Samenhang tussen conceptuele en operationele kenmerken van een theoretisch kader.

		Partieel	Integraal
Specifiek	Gedetailleerd	<u>Aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen</u> - geen realistisch beeld + nauwkeurig <u>Hanteerbaarheid</u> - minder overzichtelijk - niet in elke situatie toepasbaar	<u>Aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen</u> + realistisch beeld + nauwkeurig <u>Hanteerbaarheid</u> - complex - niet in elke situatie toepasbaar
		<u>Aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen</u> - geen realistisch beeld - minder nauwkeurig <u>Hanteerbaarheid</u> + overzichtelijk - niet in elke situatie toepasbaar	<u>Aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen</u> + realistisch beeld - minder nauwkeurig <u>Hanteerbaarheid</u> + overzichtelijk - niet in elke situatie toepasbaar
	Generiek	<u>Aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen</u> - geen realistisch beeld + nauwkeurig <u>Hanteerbaarheid</u> - minder overzichtelijk - niet ¹ in elke situatie toepasbaar	<u>Aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen</u> + realistisch beeld + nauwkeurig <u>Hanteerbaarheid</u> - complex + altijd toepasbaar
		<u>Aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen</u> - geen realistisch beeld - minder nauwkeurig <u>Hanteerbaarheid</u> + overzichtelijk - niet ¹⁸ in elke situatie toepasbaar	<u>Aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen</u> + realistisch beeld - minder nauwkeurig <u>Hanteerbaarheid</u> + overzichtelijk + altijd toepasbaar

1 Want: integraal is voorwaarde voor generaliseerbaarheid. (Anders geldt de ceteris paribus clausule.)

Om winkeldiefstalscenario's realistisch te kunnen indiceren moet op de eerste plaats rekening worden gehouden met mogelijk interactie tussen scenario-elementen. Dat betekent

dat de verklarende variabelen van het beoogde model over het scenario als geheel (integraal) gemeten worden.

Om op basis van een realistische indicatie ook efficiënte maatregelen te kunnen inzetten moet bovendien rekening worden gehouden met mogelijke interactie tussen de verklarende variabelen van het model. Aanbevelingen voor gedragsbeïnvloeding kunnen dan gebaseerd worden op het gecombineerde effect van de verklarende variabelen samen in plaats van op (een van) de afzonderlijke variabelen. Wanneer de samenhang tussen verklarende variabelen niet expliciet duidelijk is wordt vaak impliciet verondersteld dat het effect van de gezamenlijke variabelen additief is. Maatregelen worden dan afgestemd op de variabele met de laagste score, terwijl dat niet per definitie het meest efficiënt is¹⁸. De voorkeur gaat dan ook uit naar een interactief model, met expliciete aandacht voor de onderlinge samenhang tussen de verklarende variabelen omdat een dergelijk model meer aanknopingspunten biedt voor effectieve en efficiënte maatregelen.

Een optimale integrale benadering betekent dus niet alleen dat variabelen gemeten moeten worden over het scenario als geheel –zodat interactie tussen scenariokenmerken wordt meegenomen in de analyse– maar ook dat expliciet aandacht wordt besteed aan de samenhang tussen de verklarende variabele van het model ten behoeve van de aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen.

In tweede instantie wordt bekeken of de integrale theoretische inzichten kunnen worden toegepast in verschillende situaties, ofwel: generaliseerbaar zijn. Concreet betekent dat, dat de verklarende variabelen in elke situatie meetbaar zijn, maar ook dat de onderlinge samenhang tussen de verklarende variabele altijd geldt.

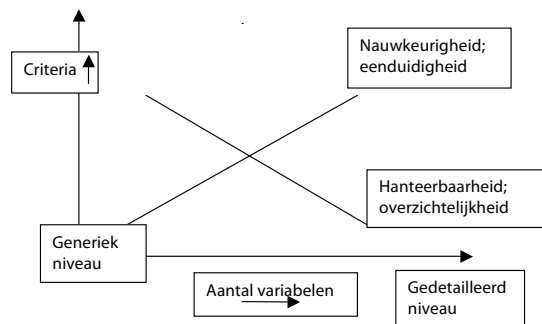
In derde instantie wordt in -het kader van praktische hanteerbaarheid- gelet op het generieke niveau van het model. In dat kader speelt het aantal verklarende variabelen een belangrijke rol. Er dient een afweging gemaakt te worden tussen enerzijds de overzichtelijkheid en hanteerbaarheid van een klein aantal generieke variabelen en anderzijds de nauwkeurigheid en eenduidigheid van een groter aantal variabelen op meer specifiek niveau. De samenhang tussen het aantal variabelen en enerzijds nauwkeurigheid en anderzijds hanteerbaarheid is weergegeven in figuur 5.1. Modellen die qua aantal verklarende variabelen in het linker deel

18 Een fictief voorbeeld ter verduidelijking: stel dat afhankelijke variabele Z wordt verklaard door X en Y (waarbij X en Y variëren tussen 0 en 1) volgens de veronderstelde samenhang: $2X+Y=Z$.

Als $X = 0,6$ en $Y = 0,3$ leidt dat tot: $Z = 1,5$.

Stel dat het doel is: 'Z verhogen'. Wanneer geen inzicht zou bestaan in de samenhang tussen X en Y zouden maatregelen naar verwachting worden gericht op het verhogen van de variabele met de laagste score, Y. Als Y wordt verhoogd met 0,7 tot 1 resulteert dat in $Z = (2 \times 0,6) + 0,1 = 2,2$. Echter, als wel inzicht bestaat in de samenhang wordt duidelijk dat met minder inspanning (dus efficiënter) hetzelfde effect (of zelfs meer) bereikt kan worden. Door X met 0,4 (is minder dan 0,7) te verhogen tot 1 is het resultaat: $Z = (2 \times 1) + 0,3 = 2,3$. (In dit voorbeeld wordt verondersteld dat het verhogen van X en Y dezelfde inspanning vraagt.)

van figuur 5.1 vallen leveren aan nauwkeurigheid in ten behoeve van hanteerbaarheid. Aan de rechterkant wordt het niveau van de variabelen gedetailleerder waardoor de mogelijkheid om maatwerk te bieden – efficiëntie – toeneemt. Maar met het aantal variabelen neemt de praktische hanteerbaarheid af. In dit onderzoek is bewust gekozen voor een generieke benadering, en dus voor minder nauwkeurigheid, waardoor het links in figuur 5.1 gepositioneerd kan worden. Figuur 5.1 geeft echter alleen een indicatie van de relatie tussen hanteerbaarheid en nauwkeurigheid en zegt niets over absolute aantallen variabelen.

Figuur 5.1: Samenhang tussen het aantal verklarende variabelen van een model en de nauwkeurigheid en hanteerbaarheid van het model.

Onderzoek (Miller, 1956) heeft uitgewezen dat het werkgeheugen van een mens ongeveer zeven (plus of min twee) elementen kan omvatten. In het werkgeheugen wordt taak-relevante informatie tijdelijk opgeslagen. Om een beslissing te kunnen nemen moet de informatie niet alleen opgeslagen zijn in het werkgeheugen, maar bovendien verwerkt worden. Het is daarom aannemelijk dat een beslissing om al of niet winkeldiefstal te plegen op minder dan zeven (plus of min twee) informatie-eenheden gebaseerd wordt¹⁹. Ander empirisch onderzoek (Slovic, 1966) wijst uit dat veel beslissingen van mensen gebaseerd worden op niet meer dan drie informatie-eenheden. Overigens is het aantal variabelen niet per definitie gelijk aan het aantal informatie-eenheden. De waarde van een variabele kan gebaseerd zijn op meerdere, verschillende informatie-eenheden, en bepaalde variabele, bijvoorbeeld structurele daderekenmerken, zijn niet te beschouwen als informatie-eenheden.

Op basis van het voorafgaande kan wel worden geconcludeerd dat een groot aantal verklarende variabelen waarschijnlijk niet zinvol is. In dit onderzoek wordt met betrekking tot het beoogde aantal verklarende variabelen (op operationeel niveau) gestreefd naar een aantal tussen drie en zeven, waarbij, gezien de generieke benadering de voorkeur uitgaat naar een klein aantal.

¹⁹ In bepaalde specifieke situaties, bijvoorbeeld onder zeer hoge betrokkenheid, wordt wellicht meer informatie verwerkt.

Het aantal variabelen kan ook gevolgen hebben voor de eenduidigheid van de variabelen. Eenduidigheid van begrippen is een belangrijk criterium voor een unifiserend metatheoretisch kader (Staats, 1999). De eenduidigheid neemt af naarmate het niveau van variabelen generieker wordt. Hoe generieker het niveau van de variabele is, des te moeilijker is het om een nauwkeurige definitie te formuleren, en des te groter is het risico dat verschillende respondenten of gebruikers het begrip verschillend interpreteren. Alleen als begrippen eenduidig zijn gedefinieerd kan op eenvoudige en betrouwbare wijze een indicatie worden gegeven van win-keldiefstalscenario's. In dit onderzoek is gekozen voor een generieke benadering. Dat vraagt in het kader van eenduidigheid om extra aandacht voor een heldere definitie van gehanteerde begrippen. Eenduidigheid van begrippen heeft dus consequenties voor de eenvoud waarmee verklarende variabelen gemeten kunnen worden. In tabel 5.2. worden de criteria voor een bruikbaar model samengevat.

Tabel 5.2

Overzicht van criteria voor een bruikbaar theoretisch model

Criterium	Toelichting
Integraal	- Om een realistische indicatie te kunnen geven van een scenario: rekening houden met interactie tussen scenario-elementen; variabelen meten over scenario als geheel. - Ten behoeve van aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen: expliciet aandacht voor mogelijke interactie tussen verklarende variabelen (interactief model).
Generaliseerbaar	Zowel variabelen als de veronderstelde onderlinge samenhang tussen de verklarende variabelen zijn geldig in alle situaties.
Generiek	Aantal verklarende variabelen - op operationeel niveau - laag; (tussen drie en zeven). Aandachtspunt: Eenduidige definitie van gehanteerde begrippen (onder meer ten behoeve van eenvoudige meetbaarheid).

5.2 Unificatie van kennis

Het beoogde integrale en generaliseerbare model is eerder –in hoofdstuk 4- beschreven als een 'unificerende metatheorie': een allesomvattend kader, dat altijd geldig is. In deze paragraaf worden twee theorieën besproken die een dergelijk unifiseren kader nastreven.

Wilson (1998, p. 291) houdt in zijn 'Consilience, the unity of knowledge' een pleidooi voor unificatie van kennis uit alle wetenschappelijke disciplines, zowel natuur- als menswetenschappen: '...all tangible phenomena, from the birth of the stars to the working of social institutions, are based on material processes that are ultimately reducible, however long and tortuous the sequence, to the laws of physics'. Door complexe verschijnselen uiteen te rafelen in veel eenvoudigere kleine deeltjes die ten grondslag liggen aan alles kan volgens Wilson de kloof tus-

sen natuur- en menswetenschappen – eerder vastgesteld door Snow (1959)- worden overbrugd en de fragmentatie van wetenschap worden tegengegaan.

De visie van Wilson is gebaseerd op drie uitgangspunten (Henriques, 2008):

- Natuurwetenschappelijke principes vormen de basis van alle kennis. De evolutionaire biologie volgt -middels het principe van 'natuurlijke selectie' (Darwin, 1859)- natuurwetenschappelijke principes.
- De evolutionaire biologie vormt de basis voor de sociobiologie, ofwel het verklaren van sociaal gedrag van dieren.
- Mensen zijn dieren, dus menselijk gedrag moet te verklaren zijn met evolutionaire biologie en uiteindelijk natuurwetenschappelijk principes. Wilson gebruikt hiervoor de term 'evolutionaire psychologie'.

Het standpunt van Wilson, dat alles te herleiden is naar natuurwetenschappelijke principes, heeft veel kritiek opgeroepen. Volgens Rose (1999) trekt Wilson openlijk de vaardigheden van sociale wetenschappers in twijfel. De sociale wetenschap zou meer moeten uitgaan van natuurwetenschappelijke inzichten en de natuurwetenschappen zouden superieur zijn aan sociale wetenschappen.

Hoewel critici -onder wie Lewontin (1999)- Wilson onder meer verwijten dat hij te veel nadruk legt op individueel gedrag en de invloed van cultuur onderschat, erkent Wilson wel degelijk dat veel gedrag wordt overgedragen door cultuur. Hij stelt echter dat ook bij het ontstaan van culturen het principe van natuurlijke selectie een grote rol speelt. Enerzijds bepaalt het genetische materiaal van individuen welke culturen ontstaan en anderzijds bepaalt de cultuur welk gedrag van individuen de meeste kans op acceptatie -en daarmee overleving- biedt. Ook culturen hebben volgens Wilson een natuurwetenschappelijke basis: 'culture is the product of a material process' (Wilson, 1998, p. 275). Omdat alle gedrag volgens Wilson biologisch bepaald is wordt de 'vrije wil' gereduceerd tot het 'aanpassen aan het, in biologisch opzicht beste alternatief'. Een belangrijk kritiekpunt op de visie van Wilson is dat bepaalde werkelijkheidsgebieden waar niet alleen feiten, maar ook waarden een rol spelen, zoals filosofie, religie, en ethiek, worden genegeerd (Quackenbush, 2005).

Henriques (2008) verwijt Wilson 'reductionisme'. Dat houdt in dat complexe fenomenen herleid worden tot meer fundamentele eenheden. Hierdoor spelen -soms onzekere- assumpties in steeds mindere mate een rol bij de verklaring van deze fenomenen. Oppenheim en Putnam (1958) spreken in dat verband van 'eenheidswetenschap'. De term eenheidswetenschap verwijst naar het streven van Oppenheim en Putnam (1958) om alle wetenschap met elkaar te verbinden en tot een eenheid te maken. Ze doen dat door alle, meest complexe, entiteiten te herleiden tot de kleinst mogelijke eenheden. Zo zijn de sociologie en de biologie terug te voeren tot dezelfde basis door sociale systemen te herleiden, via meercellige wezens, cellen, moleculen, en atomen tot subatomaire deeltjes.

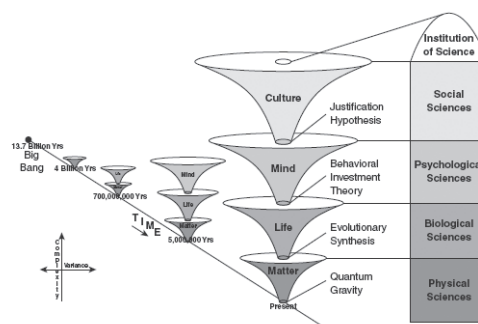
Wilson's theorie betreft het complete wetenschappelijke domein en kent dus geen partiële benadering, maar in een reductionistische benadering blijven mogelijke interacties tus-

sen entiteiten buiten beschouwing. Wilsons' benadering zou daarmee weliswaar 'allesomvattend' of 'compleet' zijn maar niet 'integraal' volgens de definitie in dit onderzoek. Een holistische benadering (Smuts, 1926) die stelt dat 'alles met elkaar samenhangt' en er van uit gaat dat het geheel meer is dan som der delen ligt in dit onderzoek meer voor de hand.

Met betrekking tot generaliseerbaarheid van inzichten is eerder -in paragraaf 3.5- gesteld dat een integrale benadering een voorwaarde -maar geen garantie- is voor generaliseerbaarheid. Wilson hanteert geen integrale, maar wel een complete benadering. Hij claimt generaliseerbaarheid van inzichten door de werkelijkheid te reduceren tot de kleinst mogelijke eenheden waarop -generaliseerbare- natuurwetenschappelijke inzichten van toepassing zijn.

Henriques (2004, 2008) noemt fragmentatie 'het probleem van de psychologie'. Er is volgens hem onvoldoende overeenstemming over de afbakening van het domein, en sprake van paradigma's met fundamenteel verschillende assumpties. Denk bijvoorbeeld aan de verschillende uitgangspunten van het behaviorisme, het cognitivisme en de biologische psychologie. Dit uit zich in verregaande specialisering en fragmentering van de psychologische wetenschap. Henriques' antwoord op fragmentatie heeft vorm gekregen in de Tree of Knowledge, of het ToK System (Henriques, 2003). In het ToK System worden vier fundamentele niveaus van werkelijkheid en daarbij horende wetenschappen onderscheiden: materie (bestudeerd door de natuurwetenschappen), leven (bestudeerd door de biologie), geest (bestudeerd door de psychologie), en cultuur (bestudeerd door de sociologie). In tegenstelling tot Wilson (1998) laat Henriques (2003) -op het niveau van sociologie- wel ruimte bestaan voor waarden.

Aan de basis van elk niveau staat een fundamentele theorie waaruit nieuwe kennis binnen het betreffende niveau is geëvolueerd. Henriques (2003) reduceert dus niet -zoals Wilson (1998)- alle wetenschappelijke kennis tot natuurkundige feiten maar legt verbanden tussen verschillende niveaus van wetenschap. Henriques (2003) kadert het domein van de psychologie in tussen de biologie en de sociologie en bakent het af met de Behavioral Investment Theory en de Justification Hypothesis.

Figuur 5.3: Visuele weergave van het ToK System (Bron: Henriques, 2008)

De Behavioral Investment Theorie stelt dat het zenuwstelsel van dieren is geëvolueerd tot een controlesysteem dat de keuze voor bepaald gedrag bepaalt. De Justification Hypothesis is het besef dat mensen een uitgebreid systeem van zelfbewustzijn hebben doordat ze –door de ontwikkeling van taal- hun gedrag gingen motiveren en rechtvaardigen. Deze theorieën representeren volgens Henriques (2003) respectievelijk de verbinding tussen biologie en psychologie (Behavioral Investment Theory), en tussen psychologie en sociologie (Justification Hypothesis) en markeren de grenzen van het domein van de psychologie. Hoewel deze twee theorieën samen volgens Henrique (2003) aanknopingspunten hebben met alle denkbare onderwerpen van de psychologie bieden ze niet het in dit onderzoek beoogde integrale theoretische kader. Het feit dat Henriques (2003) twee theorieën presenteert om het domein van de psychologie af te bakenen geeft aan dat de theorieën afzonderlijk niet het complete domein kunnen beslaan. Het ToK System biedt weliswaar een structuur om wetenschappelijke kennis te ordenen maar niet het in dit onderzoek beoogde integrale theoretische kader.

Beide theorieën bieden niet direct het in dit onderzoek beoogde model. Wilson (1998) probeert een complete benadering te combineren met een gedetailleerd niveau, wat leidt tot een hoge mate van complexiteit. Het Tok System hanteert weliswaar een minder gedetailleerd niveau maar biedt uiteindelijk niet 'één unificerende theorie': het gedragsdomein winkeldiefstal zou bestudeerd moeten worden vanuit enerzijds de Behavioral Investment Theory en anderzijds de Justification Hypothesis.

Het werk van Wilson (1989) en Henriques (2003) en de kritiek daar op maken duidelijk dat fragmentatie ook binnen de wetenschappelijke literatuur beschouwd wordt als een probleem dat veel aandacht vraagt. De besproken studies geven ook aan dat er geen kant-en-klare oplossing is voor 'het probleem van de psychologie' laat staan voor de unificatie van alle kennis in een integraal model. Ook met betrekking tot winkeldiefstal bieden deze studies geen directe aanknopingspunten voor een integrale en generaliseerbare benadering.

5.3 Terugkoppeling naar de literatuur betreffende winkeldiefstal

Bij het eerder uitgevoerde literatuuronderzoek naar gedragsdeterminanten van winkeldiefstal (hoofdstuk 3) zijn verschillende modellen of theorieën met betrekking tot winkeldiefstal aan bod gekomen. Daarbij is niet specifiek aandacht besteed aan de inmiddels bepaalde criteria: integraal, generaliseerbaar en generiek. In deze paragraaf komen de reeds bekende modellen opnieuw aan bod en worden ze geëvalueerd aan de hand van de criteria uit paragraaf 5.1. Tabel 5.3 geeft een totaaloverzicht van de modellen in het kader van deze criteria.

Het merendeel van de bestudeerde modellen hanteert geen integrale benadering. De General Strain Theory (Agnew, 1992), de Labeling Theory (Lemert, 1951) en de General Theory of Deviant Behaviour (Kaplan et al, 1982) zijn bovendien alleen van toepassing in bepaal-

de specifieke situaties, en dus niet generaliseerbaar naar alle soorten winkeldiefstalscenario's. De Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) heeft weliswaar betrekking op alle drie de scenario-elementen, en biedt daardoor ruimte aan alle relevante gedragsdeterminanten, maar heeft, vanuit theoretisch oogpunt, geen expliciete aandacht voor mogelijke interactie tussen gedragsdeterminanten, en wordt daarom niet als integraal beschouwd. De General Theory of Crime (Gottfredson & Hirschi, 1990), de Sociale Bindingstheorie (Hirschi, 1969), en de Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) onderscheiden zich van de andere modellen doordat ze in elke situatie toepasbaar zijn, maar door het ontbreken van een integrale benadering bestaat het risico dat de mechanismen worden toegepast in situaties waar onterecht constant geachte variabelen een rol spelen. Of de hiervoor genoemde theorieën van generiek of gedetailleerd niveau zijn is alleen vast te stellen op basis van de gangbare operationalisatie van de verklarende variabelen. De vraag is echter niet relevant, omdat de voorkeur voor generiek niveau is gebaseerd op het voorkomen van complexiteit bij een integrale benadering, en geen van deze modellen hanteert een integrale benadering.

Tabel 5.3

Integraliteit en generaliseerbaarheid van de uit het literatuuronderzoek bekende gedragsmodellen.

	Integraal	Compleet ¹ (niet integraal)	Partieel
Generaliseerbaar	- CMO-model (Pawson & Tilley, 1997)	- Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979) - ToK System (Henriques, 2008) - Consilience; the unity of knowledge (Wilson, 1998)	- General Theory of Crime (Gottfredson & Hirschi, 1990) - Sociale Bindingstheorie (Hirschi, 1969)
Specifiek	- Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991) - Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986)		- General Strain Theory (Agnew, 1992) - Labeling Theory (Lemert, 1951) - General Theory of Deviant Behaviour (Kaplan et al., 1982)

- 1 'Compleet' verwijst naar modellen die wel alle mogelijke gedragdeterminanten verwerken in de analyse van winkeldiefstal, maar niet het scenario als geheel bestuderen en daardoor op theoretisch niveau niet expliciet aandacht hebben voor mogelijke interactie tussen scenariokenmerken.

Uit het literatuuronderzoek zijn drie modellen bekend waarvan de beoogde benadering als integraal kan worden beschouwd. Volgens de Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991) is de intentie tot gedrag te voorspellen aan de hand van de attitude ten aanzien van het gedrag, de subjectieve norm, en de waargenomen mate van controle. De verklarende variabelen zijn elk opgebouwd uit de som van gewogen beliefs met betrekking tot het gedrag. Theoretisch gezien kunnen alle object-, context- en persoonsgebonden gedragsdeterminanten in de vorm van be-

liefs worden verwerkt in het model. Wanneer beliefs met betrekking tot een integraal scenario –een specifieke combinatie van object, persoon en context– worden gemeten wordt de interactie tussen gedragsdeterminanten meegenomen in de meting van de beliefs. Een voorbeeld ter verduidelijking: als voor een bepaald scenario wordt gevraagd om aan te geven in hoeverre de respondent het eens is met de stelling: ‘Als ik in deze situatie het beschreven product meeneem zonder te betalen ben ik een aantrekkelijk product rijker’, dan wordt in het antwoord de interactie tussen de persoon (persoonlijke voorkeur) en object (aard van het product) verwerkt doordat elke respondent antwoordt naar eigen voorkeur met betrekking tot dat specifieke object. Om met behulp van de Theory of Planned Behaviour de waarde van de afhankelijke variabele (gedragsintentie) te bepalen moeten de waarden van de drie generieke verklarende variabelen –attitude, subjectieve norm en waargenomen controle– bij elkaar worden opgeteld. Het model gaat uit van het gecombineerde effect van de predictorvariabelen en is daarmee –volgens de in hoofdstuk 3 gegeven definitie van interactie–, een interactief model. Operationalisatie van de drie generieke verklarende variabelen gebeurt op tamelijk gedetailleerd niveau, namelijk aan de hand van de som van de gewogen beliefs. Hoewel dit ten goede komt aan de nauwkeurigheid en de eenduidigheid van de begrippen vergroot deze gedetailleerde operationalisatie ook de complexiteit van het gebruik in de praktijk. Voor een integrale benadering zouden alle relevante gedragsdeterminanten afzonderlijk moeten worden verwerkt in beliefs.

Wat voor de Theory of Planned Behaviour geldt, geldt in grote lijn ook voor de Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986). Volgens deze theorie kan crimineel gedrag voorspeld worden aan de hand van een afweging van verwachte voor- en nadelen van het gedrag. Ook hier kunnen alle relevante gedragsdeterminanten verwerkt worden in een waargenomen voor- of nadeel, en zo vertaald worden in een positieve of negatieve bijdrage aan de waarschijnlijkheid van gedrag. Wanneer verwachte voor- en nadelen worden gemeten over een compleet scenario wordt de interactie tussen gedragsdeterminanten, net als bij de Theory of Planned Behaviour, meegenomen in de meting van de verklarende variabelen van het model. Maar ook hier geldt dat het model complex is in gebruik: alleen als alle mogelijke gedragsdeterminanten afzonderlijk in het model verwerkt worden is sprake van een integrale benadering, en dat leidt op operationeel niveau tot een groot aantal verklarende variabelen. Ook de Rational Choice Theory wordt beschouwd als interactief model. Om de waarde van de afhankelijke variabele (waarschijnlijkheid van gedrag) te bepalen worden de waargenomen voor- en nadelen bij elkaar opgeteld. Voor- en nadelen kunnen elkaar daarbij compenseren, wat betekent dat er rekening wordt gehouden met de mogelijkheid dat bepaalde voor- of nadelen elkaars effect kunnen versterken of verzwakken. Afgezien van de complexiteit is ook de generaliseerbaarheid punt van aandacht bij de Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991) en de Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986). Beide theorieën veronderstellen dat een bepaalde mate van redenering vooraf gaat aan gedrag, en zijn daarom niet van toepassing in situaties van impulsief, emotioneel gedrag.

Ook het CMO-model van Pawson en Tilley (1997) beoogt een integrale benadering. Het effect van maatregelen op crimineel gedrag wordt volgens Pawson en Tilley (1997) beïnvloed door de variabele 'Context', waarbij onder 'Context' de combinatie van persoon, omgeving, en soort gedrag wordt verstaan; in geval van winkeldiefstal zou het complete scenario – context, persoon, en object- door Pawson en Tilley als 'Context' worden beschouwd. In tegenstelling tot Ajzen (1991) en Cornish en Clarke (1986), die alle gedragsdeterminanten afzonderlijk laten meewegen, en daarmee een gedetailleerde operationalisatie hanteren, beschouwen Pawson en Tilley de 'Context', - of, in termen van dit onderzoek: het winkeldiefstalscenario - als één generieke verklarende variabele die interacteert met de maatregelen die zijn ingezet om het gedrag te beïnvloeden. Het model wordt beschouwd als generaliseerbaar: het principe dat het effect van een 'Mechanisme' afhankelijk is van de 'Context' geldt in alle mogelijke scenario's. Het niveau van de variabele 'Context' is echter zo generiek, dat geen eenduidige operationalisatie mogelijk is. Dit maakt het beschrijven of indiceren van het winkeldiefstalscenario tot een complexe taak.

5.4 Conclusie

In dit onderzoek spelen pragmatische criteria als 'hanteerbaarheid' en 'aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen' een belangrijke rol. Dit in tegenstelling tot veel conventioneel sociaal wetenschappelijk onderzoek waar de nadruk meestal ligt op diepgang en nauwkeurigheid. Dat de uit het literatuuronderzoek bekende modellen niet worden geselecteerd als basis voor een alternatief theoretisch kader in dit onderzoek betekent dan ook niet dat ze in het algemeen onbruikbaar zijn, maar alleen dat ze een andere functie hebben dan het hier beoogde model. In het kader van dit onderzoek vormen ze daarom geen voor de hand liggende keuze.

De Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986), de Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991), en het CMO-model (Pawson & Tilley, 1997) bieden weliswaar de mogelijkheid voor een integrale benadering, maar zijn op operationeel niveau complex. De eerste twee hebben op operationeel niveau een te groot aantal variabelen terwijl bij het CMO-model de beperkte eenduidigheid van de enige verklarende variabele het model op operationeel niveau complex maakt. Ook Wilsons' 'Consilience, the unity of knowledge' (1989) maakt weliswaar een integrale benadering mogelijk, maar door het gedetailleerde niveau wel op complexe wijze. Het ToK System van Henriques (2003) is minder gedetailleerd maar leidt tot twee theorieën om het gedragsdomein van winkeldiefstal te bestuderen.

Noch in de literatuur betreffende unificatie van kennis, noch in de literatuur betreffende gedragsdeterminanten van winkeldiefstal zijn directe aanknopingspunten gevonden voor een hanteerbare integrale benadering van winkeldiefstal.

In het volgende hoofdstuk worden daarom twee -in het kader van dit onderzoek nieuwe- modellen van buiten het gedragsdomein van winkeldiefstal geëvalueerd aan de hand van de criteria uit paragraaf 5.1.

DEEL 2

HOOFDSTUK 6

6 Een integraal en generaliseerbaar model

Literatuuronderzoek heeft zowel op het niveau van wetenschappelijke kennis in het algemeen (paragraaf 5.1) als op het specifieke niveau van winkeldiefstal (paragraaf 5.3) geen bruikbaar bestaand model opgeleverd. In dit hoofdstuk worden twee gedragsmodellen van buiten het gedragsdomein van winkeldiefstal maar binnen het psychologische domein beoordeeld aan de hand van de criteria uit paragraaf 5.2.

Het eerste model, het MOA-framework²⁰ (MacInnis & Jaworski, 1989) is afkomstig uit het domein van consumentengedrag en hanteert drie generieke variabelen Motivatie, Bekwaamheid en Gelegenheid- voor het verklaren en voorspellen van informatieverwerkingsgedrag. Rothschild (1999) heeft het model later gebruikt om in het kader van sociale marketing het gedrag van consumenten te beïnvloeden.

Het tweede model, het Triade-model van Poiesz (1999), hanteert dezelfde drie variabelen –in een andere onderlinge samenhang- voor het verklaren en voorspellen van gedrag.

Ter onderbouwing van de keuze voor een theoretisch kader worden de modellen in paragraaf 6.3 met elkaar vergeleken, onder meer aan de hand van de criteria uit hoofdstuk 5. In paragraaf 6.4. wordt het Triade-model gepresenteerd als ‘unificerend kader’ voor het gedragsdomein winkeldiefstal. Het hoofdstuk wordt afgesloten met het conceptueel model dat dient als basis voor het empirisch onderzoek.

6.1 Het MOA-framework

Rothschild (1999) ontwikkelde ten behoeve van sociale marketing een theoretisch kader om het gedrag van individuen in de gewenste richting te beïnvloeden. Dit model is gebaseerd op het

20 MOA staat voor Motivation, Opportunity, en Ability

MOA-framework van McInnis en Jaworski (1989) dat oorspronkelijk werd ontwikkeld om informatieverwerkingsgedrag te verklaren. Omdat in dit onderzoek het beperken van maatschappelijk ongewenst gedrag centraal staat, wordt de uitwerking van Rothschild (1999) en niet het oorspronkelijke framework van MacInnis en Jaworski (1989) geëvalueerd. Volgens Rothschild (1999) zal een individu het gewenste gedrag pas vertonen als hij beschikt over Motivatie, Gelegenheid en Bekwaamheid om het gedrag te vertonen. Motivatie wordt gedefinieerd als: 'de wil om het gedrag te vertonen', onder Gelegenheid wordt verstaan: 'het ontbreken van beperkingen vanuit de omgeving' en de betekenis van Bekwaamheid is in dit kader: 'de vaardigheid of het vermogen van het individu'. Als aan een of meer van deze voorwaarden niet is voldaan zal het betreffende gedrag niet vertoond worden. Rothschild (1999) stelt drie soorten maatregelen voor om - wanneer aan een van de voorwaarden niet is voldaan - het gewenste gedrag te stimuleren: (1) educatie (bekwaamheid verbeteren), (2) marketing (motivatie en gelegenheid beïnvloeden als het gaat om vrijwillig gedrag) en (3) wetgeving (gelegenheid en motivatie op onvrijwillige manier beïnvloeden). Het model kan ook gebruikt worden om ongewenst gedrag te voorkomen door Motivatie, Gelegenheid of Bekwaamheid te beperken.

Als de definities van de variabelen worden vertaald naar winkeldiefstalscenario's hebben Motivatie en Bekwaamheid betrekking op de persoon in relatie tot het object en de context. Gelegenheid lijkt in eerste instantie vooral de context te betreffen, maar is ook op te vatten als 'het ontbreken van beperkingen vanuit de context, voor een bepaalde persoon met betrekking tot het stelen van een bepaald object. Een integrale benadering is dus mogelijk met behulp van het MOA-framework.

In het oorspronkelijke model van MacInnis en Jaworski (1989) worden Bekwaamheid en Gelegenheid beschouwd als moderatorvariabelen op de relatie tussen Motivatie en Informatieverwerking. Dat geeft aan dat rekening wordt gehouden met interactie tussen componenten van het model onderling. Interactie is immers eerder gedefinieerd als 'het gecombineerde effect van twee of meer predictorvariabelen op een criteriumvariabele' (Field, 2005). Uit de maatregelen die Rothschild (1999) voorstelt om gedrag te beïnvloeden is af te leiden dat ook hij interactie tussen variabelen veronderstelt. Hij stelt namelijk dat Motivatie en Bekwaamheid te beïnvloeden zijn door veranderingen in de context (Gelegenheid). Rothschild (1999) doet op conceptueel niveau echter geen uitspraken over mogelijke interactie tussen Motivatie, Bekwaamheid en Gelegenheid. Uitspraken met betrekking tot de afhankelijke variabele zijn gebaseerd op de voorwaarde dat alle drie de verklarende variabelen een waarde groter dan nul moeten hebben. Wanneer een van de variabelen de waarde nul aanneemt zal het gedrag om die reden niet vertoond worden. Aanknopingspunten voor maatregelen moeten volgens het MOA-model dan ook gezocht worden in het beïnvloeden van die component die het dichtst de waarde nul nadert. Daarbij kan weliswaar gebruik gemaakt worden van de andere variabelen -zoals blijkt uit de voorgestelde optie om Motivatie en Bekwaamheid te stimuleren door veranderingen in de Gelegenheid- maar Rothschild (1999) doet geen concrete uitspraken over de interactie tussen de verklarende variabelen. Het ontbreken van specifieke aandacht binnen het MOA-framework

voor de invloed die verklarende variabelen op elkaar kunnen hebben maakt het tot een statisch model.

De voorwaarde dat Motivatie, Gelegenheid en Bekwaamheid alle drie een positieve waarde moeten hebben voordat winkeldiefstal zich voordoet is van toepassing in elk denkbaar winkeldiefstalscenario. Het MOA-framework is daarmee een generaliseerbaar model. Met drie verklarende variabelen is het op conceptueel niveau bovendien te beschouwen als een generiek model. In een artikel van MacInnis, Moorman en Jaworski (1991) worden verschillende mogelijkheden voor de operationalisatie van Motivatie, Gelegenheid en Bekwaamheid benoemd, variërend van zeer gedetailleerd tot zeer generiek. Afhankelijk van de gehanteerde operationalisatie is het model meer of minder complex in gebruik.

6.2 Triade-model

Het Triade-model van Poiesz (1999) lijkt in de kern op het MOA model maar is verder uitgewerkt en onderbouwd. Het is een algemeen gedragsmodel dat stelt alle soorten gedrag, dus ook winkeldiefstal, te kunnen beschrijven, verklaren, en voorspellen²¹. Een uitzondering vormt pathologisch gedrag; daar doet het model geen uitspraken over. De veronderstelde toepassingsmogelijkheid op alle soorten gedrag maakt duidelijk dat het model generaliseerbaarheid beoogt. Volgens het Triade-model wordt gedrag bepaald door de Motivatie, Capaciteit, en Gelegenheid om het gedrag te vertonen. Deze drie variabelen representeren volgens Poiesz (1999) gezamenlijk alle mogelijke oorzaken van gedrag en maken daarmee een integrale benadering van elk gedrag mogelijk. De definities van de begrippen Motivatie, Capaciteit en Gelegenheid (verder aangeduid als M, C en G) komen in grote lijn overeen met Motivatie, Bekwaamheid en Gelegenheid in het MOA-framework. Motivatie wordt gedefinieerd als 'de mate waarin een persoon belangstelling heeft voor (het resultaat van) van het gedrag'. Capaciteit is: 'de mate waarin een persoon over de eigenschappen, macht, vaardigheden en instrumenten beschikt om het gedrag te vertonen', en onder Gelegenheid wordt verstaan: 'de mate waarin tijd en omstandigheden het gedrag faciliteren of belemmeren'.

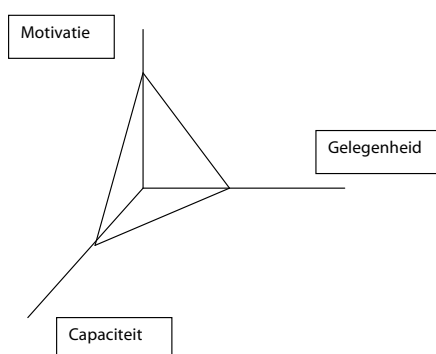
De nadere uitwerking van Triade-model ten opzichte van het MOA-framework blijkt uit verschillende uitgangspunten die hierna worden besproken.

Het eerste uitgangspunt betreft het interactieve mechanisme van het model. Het MOA-framework hanteert als voorwaarde voor het vóórkomen van gedrag dat Motivatie, Gelegenheid en Bekwaamheid, als ze op een schaal worden geplaatst, groter dan nul moeten zijn. Deze voorwaarde geldt ook voor het Triade-model maar is verder uitgewerkt in een multiplicatie-

21 Voorspellen moet in dit kader gedefinieerd worden als het schatten van de waarschijnlijkheid van gedrag in een bepaalde situatie. Het gaat dus niet om het concreet voorspellen van specifiek gedrag van een specifiek individu waarbij achteraf de juistheid van de voorspelling wordt gecontroleerd.

tief mechanisme. Gedrag is een functie van de interactie tussen M, C en G. Deze interactie wordt weergegeven als: $M \times C \times G$.

Bij nieuw gedrag bepalen M, C en G de waarschijnlijkheid van het gedrag, en bij bestaand gedrag de kwaliteit (effectiviteit en efficiëntie) van het gedrag. Daarbij hebben M, C en G elk een waarde tussen 0,0 en 1,0. De waarschijnlijkheid (of de kwaliteit) van het gedrag, uitgedrukt in de Triade-score, kan eveneens variëren tussen 0,0 en 1,0. Als een van de drie componenten een waarde van nul heeft, is de Triade-score, en daarmee de waarschijnlijkheid dat het gedrag zich voor doet (of de kwaliteit van het gedrag), nul. Figuur 6.1 toont een visuele weergave van het model. Het multiplicatieve mechanisme maakt duidelijk dat het effect van elk van de verklarende variabelen op het gedrag wordt beïnvloed door de andere verklarende variabelen, ofwel dat M, C, en G onderling interacteren. Uitspraken met betrekking tot het te verklaren gedrag worden dan ook niet gebaseerd op de waarden van de afzonderlijk verklarende variabelen maar op de specifieke combinatie van M, C, en G.

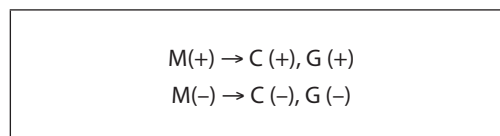
Figuur 6.1: Het Triade-model van Poiesz (1999). De inhoud van de tetraëder staat voor de waarschijnlijkheid (of de kwaliteit) van het gedrag.

Een tweede uitgangspunt van het Triade-model betreft het onderscheid tussen subjectieve en objectieve M, C en G. De subjectieve M, C en G zijn de waarden van de variabelen zoals ze door de persoon zelf worden geschat. De objectieve waarden zijn de werkelijke waarden. Poiesz (1999) beredeneert dat, aangezien de persoon zelf de beslissing neemt om al dan niet tot gedrag over te gaan, het voor de hand ligt om bij schatten van de waarschijnlijkheid van gedrag uit te gaan van de subjectieve M, C en G. Terwijl de subjectieve M, C en G bepalend zijn voor de beslissing om gedrag te vertonen, ofwel voor de gedragsintentie, bepalen de objectieve M, C en G of het gedrag succesvol is. Een persoon kan zijn M, C en G om over een sloot te springen hoog schatten maar wanneer de objectieve scores laag blijken te zijn zal hij de overkant niet droog bereiken.

Ook praktisch gezien heeft het meten van subjectieve M, C en G voordelen boven de objectieve. De subjectieve waarden zijn middels zelfrapportage te meten, terwijl objectieve waarden vaak veel moeilijker zijn vast te stellen. In het voorbeeld van de persoon die over een

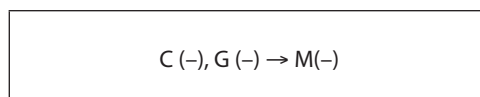
sloot wil springen, kunnen de objectieve C en G tamelijk eenvoudig worden bepaald. ('Er is een sloot, ruimte voor aanloop en landing, en de persoon beschikt over voldoende tijd.' Daarmee is objectief vastgesteld dat de G voldoende is.' De persoon heeft, in dezelfde sportkleding als hij nu draagt, onlangs een afstand van drie meter gesprongen en de sloot is twee meter breed.' Ook de objectieve C is voldoende.) Het bepalen van de objectieve M lijkt iets ingewikkelder. Poiesz (1999) definieert objectieve motivatie als 'de motivatie zoals die unaniem door anderen wordt geschat.' Om de objectieve motivatie te bepalen zou bijvoorbeeld een gevalideerde test afgenomen kunnen worden.

Het derde uitgangspunt van het Triade-model betreft de dynamiek van het model. De interactie tussen M, C en G komt tot uiting in de Triade-score in een bepaalde situatie, op een bepaald moment. Een persoon baseert zijn beslissing om gedrag wel of niet te vertonen op de combinatie van M, C en G op dat moment. De waarden van de Triade-factoren kunnen echter in de loop van de tijd onder invloed van elkaar veranderen. Poiesz spreekt in dit kader van balans- en spiraaleffecten. Er is sprake van een primair balanseffect wanneer M om bepaald gedrag te vertonen van invloed is op de C of G (zie figuur 6.2). Onder invloed van een hoge M kunnen de C en G om het gedrag te vertonen toenemen. Een voorbeeld ter verduidelijking: wanneer iemand een nieuwe hobby –bijvoorbeeld golf– heeft opgepakt en sterk gemotiveerd is om te spelen zal hij veel oefenen, met als gevolg dat zijn C verbetert. Eveneens onder invloed van de hoge M zal deze persoon in zijn agenda tijd –G– vrijmaken om te gaan golven. Bij een primair balanseffect volgen C en/of G het niveau van M. Dat kan zich in beide richtingen voordoen.

Figuur 6.2: Primaire balanseffecten.

Een secundair balanseffect houdt in dat de M verandert onder invloed van C of G (zie figuur 6.3). Wanneer een persoon gemotiveerd is om winkeldiefstal te plegen maar bemerkt dat de producten die hij wil stelen in een afgesloten vitrine liggen (beperkte G) kan de M om winkeldiefstal te plegen verminderen. Secundaire balanseffecten doen zich voor, alleen in negatieve richting, wanneer C en G geblokkeerd zijn. M neemt af door een lage C en G en het ontbreken van mogelijkheden om C of G te verhogen.

Figuur 6.3: Secundair balanseffect.

Positieve secundaire balanseffecten zijn niet logisch: M stijgt niet door enkel en alleen een toegenomen C of G. De M om winkeldiefstal te plegen ontstaat niet alleen doordat de G zich voor doet. Wel is het mogelijk dat –door een eerder secundair balanseffect– de M tijdelijk onderdrukt was door een beperkte G en nu door de toegenomen G als het ware terugveert naar het beginniveau.

Soms brengt een balanseffect een nieuw balanseffect teweeg. Een voorbeeld: een scholier vindt wiskunde niet leuk (lage M), en let niet op tijdens de les. Daardoor snapt hij de stof niet (lage C), en raakt minder gemotiveerd om tijd aan zijn huiswerk te besteden (lage M). Hij raakt steeds verder achter (C wordt lager), en raakt steeds minder gemotiveerd om aandacht te besteden aan het vak. Primaire en secundaire balanseffecten volgen elkaar afwisselend op. Poriesz (1999) spreekt in een dergelijk geval van een spiraaleffect (zie figuur 6.4). Positieve spiralen komen weinig voor. Enerzijds doordat M, C en G gewoonlijk in de loop van de tijd afzakken, en anderzijds doordat volgens de theorie positieve secundaire balanseffecten niet voorkomen.

$$M(-) \rightarrow C(-), G(-) \rightarrow M(-) \rightarrow C(-), G(-) \text{ etc.}$$

Figuur 6.4: Een negatief spiraaleffect.

Balanseffecten zorgen er dus voor dat verschillen tussen M, C, en G-scores gereduceerd worden. De snelheid waarmee balanseffecten zich voordoen kan, afhankelijk van het soort gedrag en de waarde van de variabelen, sterk variëren. Wanneer een 80-jarige, die zijn hele leven met veel plezier veel gefietst heeft, door ouderdomsgebreken steeds moeilijker kan fietsen (afnemende C) zal de M om te fietsen nog geruime tijd aanhouden. Een traag secundair balanseffect dus. Maar als een persoon die 's avonds met weinig overtuiging besluit om de volgende ochtend te gaan hardlopen –de combinatie van M, C en G is net voldoende– wanneer hij de volgende ochtend opstaat, merkt dat het ijselt (afgenomen G), zal de M om te gaan hardlopen vrijwel direct dalen. Hier is het balanseffect veel sneller.

Balanseffecten bieden inzicht in de effecten die Triade-factoren op elkaar hebben en maken duidelijk dat maatregelen ter beïnvloeding van M uiteindelijk ook C en G kunnen beïnvloeden en vice versa. De dynamiek van het Triademodel geeft daarmee extra aanknopingspunten voor aanbevelingen met betrekking tot gedragsbeïnvloeding. Daarnaast kunnen met behulp van inzicht in balanseffecten ook uitspraken worden gedaan over de verwachte continuïteit van het gedrag. Bij een positief primair balanseffect houdt gedrag langer aan, terwijl een negatief (spiraal-)effect tot versnelde uitdoving leidt.

Het laatste uitgangspunt van het Triade-model dat hier wordt besproken heeft betrekking op het onderscheid tussen intrinsieke (van binnenuit bepaalde) en extrinsieke (door externe factoren bepaalde) M, C en G. Een intrinsiek gemotiveerde persoon vertoont gedrag omdat hij dat zelf wil terwijl extrinsieke motivatie het resultaat is van buiten de persoon gelegen

factoren, bijvoorbeeld sociale beïnvloeding. Het onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie is bekend uit de literatuur. Ryan en Deci (2000) definiëren het onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie echter anders dan Poiesz (1999). Volgens hen heeft intrinsieke motivatie betrekking op het gedrag zelf, terwijl extrinsieke motivatie wordt bepaald door de verwachte gevolgen van gedrag. Het onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke capaciteit en gelegenheid is in de literatuur verder niet teruggevonden. Poiesz (1999) beschrijft intrinsieke C als de kracht of kennis van de persoon zelf, terwijl extrinsieke C bestaat uit instrumenten, hulpmiddelen of financiële middelen die de mogelijkheden van de persoon vergroten. Extrinsieke G wordt gevormd door de omstandigheden die niet geselecteerd kunnen worden en waaraan de persoon zich niet kan onttrekken. Intrinsieke G zijn de omstandigheden die de persoon zelf kan bepalen of selecteren. Denk aan de hoeveelheid te besteden tijd, het tijdstip of de omgeving. Het onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke aspecten van de Triade-componenten maakt het mogelijk om bij de beïnvloeding van gedrag gericht gebruik te maken van persoons- dan wel contextgerichte maatregelen. Poiesz (1999) doet geen uitspraken over de wijze waarop de intrinsieke en extrinsieke componenten gecombineerd moeten worden tot de generieke verklarende variabele. Het is niet duidelijk of een additieve relatie wordt verondersteld tussen de intrinsieke en extrinsieke component, of wellicht een multiplicatieve, of nog andere soort relatie.

Een nadeel van het Triade-model is de beperkte empirie rondom het model. Er is wel eerder onderzoek uitgevoerd om het model te toetsen (Nabih, 2003), maar dat was in methodologisch opzicht een conventioneel onderzoek. Nabih (2003) hanteerde een conventionele multi-item operationalisatie van M, C, en G waardoor op basis van zijn onderzoek niets geconcludeerd kan worden over de eenduidigheid van de generieke begrippen M, C en G. Nabih (2003) constateerde dat M, C en G - vermoedelijk als gevolg van het snel optreden van balans-effecten - moeilijk afzonderlijk te meten waren.

De beperkte empirie is gedeeltelijk te verklaren door de aard van het model. Het model biedt een logisch denkkader dat zich goed leent om in praktijksituaties gedrag te verklaren en maatregelen voor gedragsbeïnvloeding te onderbouwen. Diverse positieve praktijkervaringen, met name in klinische toepassingen, zijn bekend.

6.3 MOA-framework versus Triade-model

Ter onderbouwing van de keuze voor een van de twee modellen als basis voor het theoretische kader van dit onderzoek worden de twee besproken modellen met elkaar vergeleken op basis van de criteria uit hoofdstuk 5. Ook andere verschillen, alsmede overeenkomsten, tussen de modellen komen aan bod.

In de vorige paragrafen is duidelijk geworden dat zowel het MOA-framework als het Triade-model beschouwd kunnen worden als integraal en generaliseerbaar.

Uit het literatuuronderzoek van paragraaf 5.1 en 5.3 is duidelijk geworden dat veel integrale modellen te complex zijn om in de praktijk toe te passen. Hanteerbaarheid was dan ook een van de belangrijkste redenen om het MOA- framework en het Triade-model, als modellen van buiten het gedragsdomein van winkeldiefstal, te overwegen als basis voor een alternatief theoretisch kader.

Twee criteria spelen een rol met betrekking tot hanteerbaarheid:

- Om te beginnen is het aantal variabelen van het model van belang. Beide modellen kennen een hanteerbaar aantal van drie verklarende variabelen. En voor beide modellen geldt dus ook dat - door het generieke niveau van de variabelen - nauwkeurigheid en detail wordt ingeleverd.
- Daarnaast heeft hanteerbaarheid te maken met de eenvoud waarmee winkeldiefstalscenario's in kaart gebracht (geïndiceerd) kunnen worden. Eenduidigheid van de variabelen speelt daarbij een belangrijke rol. Ook in dit opzicht lijken de modellen op elkaar. Ze hanteren vergelijkbare definities voor respectievelijk Motivatie, Capaciteit en Gelegenheid en Motivatie, Gelegenheid en Bekwaamheid maar door het generieke niveau van de variabelen is de eenduidigheid van de begrippen twijfelachtig. Aandacht voor een heldere definiëring van de gehanteerde begrippen is daarom geboden.

Een belangrijk verschil tussen het MOA-framework en het Triade-model betreft de uitgangspunten betreffende de samenhang tussen de verklarende variabelen. In vergelijking met het MOA-framework biedt het Triade-model dankzij een interactief mechanisme een realistischer beeld van winkeldiefstalscenario's en daardoor meer aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen. Maatregelen op basis van het MOA-framework zijn voornamelijk gericht op afzonderlijke variabelen: de variabele waarvan de waarde het dichtst de waarde nul nadert wordt beïnvloed. Daarbij wordt geen rekening gehouden met mogelijke interactie tussen variabelen. Maatregelen op basis van het Triade-model zijn gebaseerd op de multiplicatie van M, C en G ($M \times C \times G$). Daarbij wordt rekening gehouden met het gegeven dat het effect van een verklarende variabele op gedrag kan worden versterkt (of verzwakt) door een verandering in een andere verklarende variabele. Maatregelen die rekening houden met het gecombineerde effect van M, C en G op gedrag zijn naar verwachting doeltreffender dan enkelvoudige maatregelen, gericht op één verklarende variabele²².

Ook op ander gebied dan de eerder bepaalde criteria zijn relevante verschillen vastgesteld tussen het MOA-framework en het Triade-model. Zo maakt het onderscheid dat het

22 Ter verduidelijking een rekenvoorbeeld: stel dat in een winkeldiefstalscenario de volgende M-, C- en G-waarden zijn gemeten: $M=0,1$; $C=0,5$ en $G=0,5$. T-score ($M \times C \times G$)= $0,025$. Maatregelen, gefocust op alleen M ('M verhogen tot 1,0') leiden tot een T-score van $1 \times 0,5 \times 0,5 = 0,25$. Maatregelen gespreid over M, C en G, met in totaal dezelfde inspanning (M, C en G verhogen tot respectievelijk 0,6, 0,7 en 0,7) leiden tot een T-score van 0,29. In dit voorbeeld is nog geen rekening gehouden met eventuele balansseffecten.

Triade-model maakt tussen subjectieve en objectieve M, C en G het mogelijk om onderscheid te maken tussen het verklaren en voorspellen van de gedragsintentie enerzijds en de kwaliteit van het vertoonde gedrag anderzijds. Hoewel dit onderzoek betrekking heeft op gedragsintentie zou het model wellicht ook bruikbaar zijn voor onderzoek dat focust op een repressieve aanpak van winkeldiefstal. Aandachtspunt daarbij is wel het meten van de 'objectieve motivatie'.

Een ander voordeel van het Triade-model ten opzichte van het MOA-framework is dat het, middels balanseffecten, inzicht biedt in de dynamiek van de verklarende variabelen. Terwijl het MOA-framework een statisch model is, biedt het Triade-model ook inzicht in veranderingen in M, C en G in de loop van de tijd.

Tot slot houdt het Triade-model -middels het onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke componenten- de mogelijkheid open om de mate van nauwkeurigheid van het model te verhogen.

Mede op basis van bovenstaande argumenten is het Triade-model geselecteerd als basis voor het theoretische kader van dit onderzoek. De keuze voor het Triade-model is echter niet alleen gebaseerd op het 'afvinken' van de opgestelde criteria, maar ook op het niet-conventionele karakter van het model en de mogelijkheid om daarmee een onontgonnen gebied binnen het psychologisch onderzoek te betreden. In hoofdstuk 4 is immers al aangegeven dat gekozen is om de complexiteit van een gedetailleerde integrale benadering niet te verkleinen op de conventionele manier -door een partiële aanpak- maar op een niet-conventionele manier, namelijk door een integrale en generieke aanpak.

Het Triade-model maakt een integrale benadering op hanteerbare wijze mogelijk en door het interactieve karakter kan met het model de werkelijkheid van winkeldiefstalscenario's realistischer worden weergegeven dan met het MOA-framework. De keuze voor het Triade-model moet dan ook niet gezien worden als 'de enige overgebleven optie' maar als een bewuste keuze voor een model waarmee nauwkeurigheid en detail wordt ingeleverd ten behoeve van een hanteerbare, integrale benadering van winkeldiefstal.

6.4 Het Triade-model als unificerend kader

Om de keuze voor het Triade-model te bevestigen wordt hierna beargumenteerd dat het model door zijn integrale benadering een 'unificerend' kader vormt voor gedragswetenschappelijke kennis op het gebied van winkeldiefstal. De bestaande kennis wordt gerepresenteerd door het literatuuronderzoek naar gedragsdeterminanten van winkeldiefstal (hoofdstuk 3). Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen modellen en overige studies. Voor de modellen (die ook zijn geëvalueerd in paragraaf 5.3) is nagegaan of en hoe de variabelen die volgens het model bepalend zijn voor winkeldiefstal vertegenwoordigd kunnen worden- zij het minder gedetailleerd dan in de originele vorm- door de componenten van het Triade-model. Voor de overige studies is gekeken naar de genoemde determinanten van winkeldiefstal. Puur beschrijvende studies,

die geen verklaring bieden voor gedrag maar alleen een typering geven van winkeldieven of situaties (Cameron, 1964; Moore, 1984; Hayes, 1999; Dabney et al., 2006; Blanco et al., 2008; Egan & Taylor, 2010) zijn buiten beschouwing gelaten.

De uit de literatuur bekende variabelen konden zonder uitzondering worden geplaatst binnen de kaders van het Triade-model. De resultaten zijn weergegeven in tabel 6.1.

Het overzicht maakt duidelijk dat er in de literatuur meer aandacht is voor subjectieve dan voor objectieve determinanten van winkeldiefstal. Dat heeft enerzijds waarschijnlijk te maken met het feit dat subjectieve determinanten de beleving van de respondent representeren en daarmee bepalend zijn voor de gedragintentie. De objectieve determinanten bepalen de kans van slagen en de kwaliteit van het gedrag. Omdat ook een mislukte poging overlast kan opleveren is het terugdringen van de succesratio van pogingen tot winkeldiefstal niet voldoende, en ligt in dit onderzoek de nadruk op het verminderen van de gedragsintentie; daarmee worden immers ook mislukte pogingen voorkomen. Het ligt dan voor de hand om uit te gaan van subjectieve determinanten. Daarnaast speelt mogelijk het operationele voordeel dat subjectieve factoren gemeten kunnen worden middels zelfrapportage, een rol.

Opvallend is dat in de literatuur de nadruk ligt op motivatie terwijl er voor capaciteit en gelegenheid veel minder aandacht is. Dit in tegenstelling tot de aanpak vanuit de detailhandelspraktijk: die focust bij het bestrijden van winkeldiefstal juist sterk op het beperken van de objectieve en subjectieve gelegenheid. Denk bijvoorbeeld aan productbeveiliging, bewaking, en het plaatsen van camera's.

In de tabel is een aantal lege cellen zichtbaar. Het ontbreken van aandacht in de literatuur voor objectieve M is mogelijk te verklaren door het eerder genoemde operationele voordeel betreffende het meten van subjectieve M in vergelijking tot objectieve M. De andere lege cellen (intrinsieke Gelegenheid, zowel objectief als Hayes, 1999; subjectief, en extrinsieke Capaciteit, zowel objectief als subjectief) maken duidelijk dat het Triade-model wellicht een waardevolle aanvulling kan vormen op de bestaande literatuur.

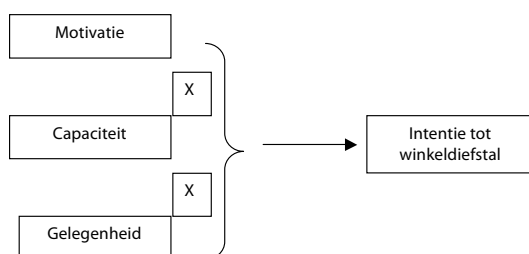
Tabel 6.1*Het Triade-model als unificerend kader.*

	Subjectief	Objectief
Motivatatie		
Intrinsiek	<ul style="list-style-type: none"> - General Strain Theory (Agnew ,1992): negatieve emoties, spanningen, en druk - Theory of planned behaviour (Ajzen ,1991): attitude - Routine Activity Theory (Cohen & Felson ,1979): gemotiveerde dader; aantrekkelijk object - Rational Choice Theory (Cornish & Clarke,1986): perceptie kosten en baten - CMO-model (Pawson & Tilley, (1997): Mechanisme - Tonglet (2001): attitude - Webster (2000): spanning verlichten of zoeken - Hansen & Breivik (2007) Sensation Seeking - Capowich et al. (2001): emotie - Babin & Babin (1996): morele overtuiging - Fullerton & Punj (2004): onervulde aspiraties; spanning zoeken; ontbreken morele grenzen. - Sociale Bindingstheorie (Hirschi, 1969): Attachment, Belief, Involvement 	
Extrinsiek	<ul style="list-style-type: none"> - Labeling Theory (Lemert, 1951): Negatieve reacties van anderen - Theory of planned behaviour (Ajzen ,1991) subjectieve norm - CMO-model (Pawson & Tilley, 1997): Mechanisme - General Theory of Deviant Behaviour (Kaplan, et al .1982): groepsnormen - Tonglet (2001): sociale factoren - Babin & Babin (1996): verleidelijke uitstalling - Fullerton & Punj (2004) provocerende situationele factoren; pathologische socialisatie; differentiële associatie - Webster (2000) goedkeuring; aandacht - Capowich et al. (2001) sociale ondersteuning - Cromwell & Thurman (2003): rationaliseringstechnieken - Sociale Bindingstheorie (Hirschi, 1969): Commitment. 	
Capaciteit		
I	<ul style="list-style-type: none"> - Theory of planned behaviour (Ajzen 1991): perceived control - CMO-model (Pawson & Tilley 1997): Mechanisme 	<ul style="list-style-type: none"> - General Theory of Crime (Gottfredson & Hirschi, 1990): ontbreken zelfcontrole
E		
Gelegenheid		
Intrinsiek	<ul style="list-style-type: none"> - Rational Choice Theory (Cornish & Clarke 1986): perceptie kosten en baten - Theory of Planned Behaviour (Ajzen , 1991): perceived control - Tonglet (2001): waargenomen gelegenheid - Philips et al .(2005): zelfbediening - Fullerton & Punj (2004): berekenend opportunisme 	<ul style="list-style-type: none"> - Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979): toelatende context - CMO-model (Pawson & Tilley 1997): Context
Extrinsiek	<ul style="list-style-type: none"> - HUIDIGE AANPAK PRAKTIJK 	<ul style="list-style-type: none"> - HUIDIGE AANPAK PRAKTIJK

6.5 Conceptueel model

De theorie van het Triade-model maakt onderscheid tussen het verklaren van de waarschijnlijkheid van gedrag en het verklaren van de mate waarin het gedrag succesvol is. In dit onderzoek ligt de nadruk op preventie van winkeldiefstal. Het ligt daarom niet voor de hand om de mate van succes als afhankelijke variabele te hanteren. Dan bestaat immers de mogelijkheid dat een potentiële dief weliswaar niet slaagt in het plegen van dieftal, maar wel een poging doet. Omdat ook een mislukte poging overlast kan opleveren heeft het 'terugdringen van pogingen', ofwel: het terugdringen van Intentie, de voorkeur boven het terugdringen van de succesratio.

Volgens het Triade-model (Poiesz, 1999) wordt de gedragsintentie bepaald door multiplicatie van de Motivatie, Capaciteit, en Gelegenheid om dat gedrag te vertonen. Dit verband wordt weergegeven in figuur 6.2.

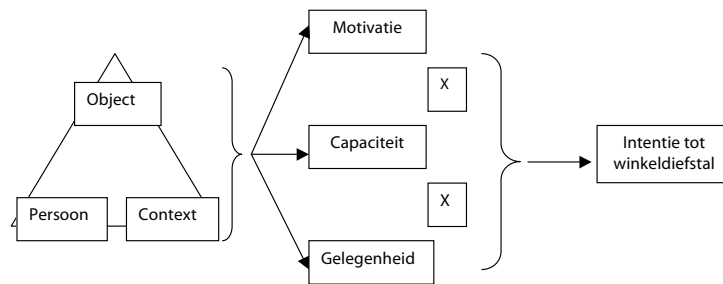

Figuur 6.2: Conceptuele weergave van het Triade-model.

Een integrale benadering kan alleen worden gerealiseerd als de verklarende variabelen M, C en G betrekking hebben op een integraal scenario, ofwel op een unieke combinatie van object, persoon en context. Daarmee vormen winkeldiefstalscenario's de onderzoekseenheden van het empirisch onderzoek.

Door middel van empirisch onderzoek wordt onderzocht of er daadwerkelijk een verband bestaat tussen enerzijds M, C, en G en anderzijds de Intentie tot winkeldiefstal. Een dergelijk verband kan alleen aangetoond worden als winkeldiefstalscenario's met variërende waarden voor M, C en G geïdentificeerd kunnen worden. Het empirisch onderzoek moet daarom betrekking hebben op een variatie aan scenario's. De specifieke samenstelling van een scenario, ofwel de specifieke combinatie van object, persoon en context, is daarmee een onafhankelijke variabele die bepalend is voor de waarden van M, C en G.

Het uiteindelijke conceptuele model dat het uitgangspunt vormt voor het empirisch onderzoek is weergegeven in figuur 6.3.

Figuur 6.3: Conceptueel model, gebaseerd op het Triade-model: verklaring van Intentie tot winkeldiefstal in verschillende winkeldiefstalscenario's

Toelichting bij het model.

- M, C en G hebben betrekking op verschillende, integrale scenario's.
- Omdat Intentie - en niet de kwaliteit of de mate van slagen van het gedrag - de afhankelijke variabele is in dit onderzoek heeft het model betrekking op de subjectieve M, C en G. Daarbij wordt verondersteld dat de Intentie tot gedrag geen garantie, maar wel een voorwaarde is voor het werkelijk vertonen van gedrag. Dit geldt ook bij impulsief gedrag: ook voor impulsief gedrag moeten M, C en G >0 zijn.
- M, C en G vormen een combinatie van de intrinsieke en de extrinsieke M, C en G van de persoon uit het scenario.
- Figuur 6.3 is een momentopname. Balanseffecten –de invloed die M, C en G in de loop van de tijd op elkaar kunnen uitoefenen- zijn niet expliciet weergegeven. Bij de vertaling van onderzoeksresultaten naar antidiefstal maatregelen kan wel rekening worden gehouden worden met balanseffecten.

DEEL 3

EMPIRISCH ONDERZOEK

Het derde deel van dit proefschrift betreft het empirisch onderzoek. In hoofdstuk 7 komt het ontwerp van het totale empirische onderzoek in grote lijn aan bod. De details van de onderzoeksopzet en de resultaten worden in de volgende hoofdstukken, voor elke deelstudie afzonderlijk, behandeld.

DEEL 3

Hoofdstuk 7

7 Onderzoeksontwerp

Dit hoofdstuk beschrijft het globale ontwerp van het empirisch onderzoek zoals dat in eerste instantie is opgezet. Op basis van voortschrijdend inzicht zijn later aanpassingen gedaan. Keuzes met betrekking tot een aantal algemene aandachtspunten van de verschillende deelstudies worden in dit hoofdstuk verantwoord. Details worden voor elke deelstudie afzonderlijk in de volgende hoofdstukken besproken.

Na de doelstelling en de onderzoeksstrategie komen achtereenvolgens de respondenten, de procedure, en de operationalisatie aan de orde.

7.1 Doel van het empirisch onderzoek

Het empirisch onderzoek heeft een tweeledig doel. Vanuit pragmatisch oogpunt is het doel:

Onderzoeken of het Triade-model een integraal, hanteerbaar theoretisch kader biedt voor het verklaren van winkeldiefstal, en bovendien aanknopingspunten biedt voor het voorspellen en effectief en efficiënt bestrijden van winkeldiefstal.

De nadruk op hanteerbaarheid impliceert dat niet alleen de werking van het Triade-model beoordeeld moet worden, maar dat tevens aangetoond dient te worden dat de conceptuele eenvoud van het Triade-model consistent, dus ook methodologisch kan worden doorgevoerd. Dat betekent dat bepaalde conventionele uitgangspunten, zoals het streven naar nauwkeurigheid en detail, niet zonder meer gevolgd zijn. Wanneer een hoge mate van detail leidt tot dusdanige complexiteit dat het ten koste gaat van de praktische hanteerbaarheid van de methode, is in

dit onderzoek gekozen voor minder nauwkeurige, maar beter hanteerbare alternatieven. Het wetenschappelijke doel is dan ook breder dan het pragmatische doel, en luidt:

Het onderbouwen van een alternatieve, niet-conventionele, theoretische benadering, waarbij de nadruk meer ligt op integraliteit en hanteerbaarheid dan – zoals gebruikelijk in de conventionele sociale gedragswetenschappelijke benadering – op diepgang en detail.

De onderzoeksvragen van dit proefschrift zijn in hoofdstuk 4 al geformuleerd:

1. 'Welk theoretisch gedragsmodel hanteert een integrale en generaliseerbare benadering en biedt bovendien de mogelijkheid om op eenvoudige wijze een betrouwbare samenvatting te geven van winkeldiefstalscenario's?'
2. 'In hoeverre en hoe biedt dit model inzicht in de determinanten van het gedrag van (potentiële) winkeldieven?'

Na beantwoording van de eerste vraag in hoofdstuk 5, kan de onderzoeksvraag van het empirisch onderzoek nader gespecificeerd worden:

'In hoeverre en hoe kan het Triade-model inzicht bieden in de totstandkoming van de intentie tot winkeldiefstal in verschillende winkeldiefstalscenario's?'

Eerder is al uitgelegd dat vanwege de focus op preventie de gedragsintentie als afhankelijke variabele wordt gehanteerd.

7.2 Onderzoeksstrategie

In deze paragraaf wordt eerst toegelicht op welke onderzoeksfilosofie de onderzoeksstrategie is gebaseerd. Na beschrijving van de strategie wordt de onderzoeksmethode onderbouwd.

Onderzoeksfilosofie

In de conventionele sociale wetenschap wordt vaak de empirisch-analytische benadering gehanteerd (Babbie, 2009). Deze benadering, die is gebaseerd op het ook in de natuurwetenschappen gebruikelijk positivisme, houdt in dat de complexe werkelijkheid wordt gereduceerd tot objectief waarneembare eenheden en variabelen die afzonderlijk worden bestudeerd. Deze benadering leidt vaak tot partieel onderzoek en staat haaks op de holistische, integrale benadering die in dit onderzoek wordt nagestreefd. Met behulp van het Triade-model worden win-

keldiefstalscenario's integraal bestudeerd, zodat bij het verkrijgen van inzicht in de intentie tot winkeldiefstal rekening wordt gehouden met interactie tussen persoon, object en context. De holistische benadering is een kenmerk van de interpretatieve benadering die inhoudt dat de subjectieve werkelijkheid van de deelnemers centraal staat en niet, zoals bij het positivisme, de objectieve realiteit (Remenyi, Williams, Money, & Swartz, 1998; Saunders, Lewis, & Thornhill, 2004).

In dit onderzoek ligt de focus niet op objectieve kenmerken van winkeldiefstalscenario's, maar op de subjectieve interpretatie van complete winkeldiefstalscenario's door consumenten (waaronder potentiële winkeldieven).

In de theorie van het Triade-model wordt onderscheid gemaakt tussen objectieve en subjectieve Triade-factoren. De subjectieve factoren bepalen de gedragsintentie en de objectieve factoren bepalen of het gedrag succesvol is. Omdat in dit proefschrift de nadruk ligt op preventie van winkeldiefstal, heeft het terugdringen van de gedragsintentie, ofwel het reduceren van het aantal pogingen tot winkeldiefstal, een hogere prioriteit dan het reduceren van de succesratio van de pogingen. Daarom wordt -in lijn met de interpretatieve benadering- gebruik gemaakt van subjectieve Triade-factoren.

Onderzoeksstrategie

In dit onderzoek wordt een bestaand model beoordeeld. Dat betekent dat gebruik gemaakt wordt van deductieve methoden. Algemene inzichten -het Triade-model- worden toegepast op een specifieke situatie, namelijk winkeldiefstalscenario's. De criteria op basis waarvan het Triade-model is geselecteerd zijn echter tot stand gekomen via de inductieve methode: van specifiek naar algemeen. Op basis van waarnemingen in de praktijk (beschreven in hoofdstuk 2) en literatuuronderzoek (hoofdstuk 3) zijn algemene criteria voor een alternatief theoretisch kader geformuleerd. Door de combinatie van inductieve en deductieve methoden is de strategie van het totale onderzoek te omschrijven als een 'Grounded Theory' strategie (Glaser & Strauss, 1967). Dat houdt in dat een theorie ontwikkeld wordt op basis van een reeks waarnemingen, en vervolgens wordt getoetst met behulp van steekproeven.

Onderzoeksmethode

Leidend uitgangspunt bij het bepalen van de onderzoeksmethode is het dilemma dat de theoretische benadering in dit onderzoek is gebaseerd op integraliteit - met als gevolg minder detail - terwijl in conventionele onderzoeksmethoden gestreefd wordt naar gedetailleerd meten. Bij de onderzoeksmethode van dit onderzoek is het streven om, in lijn met de theorie, op generiek niveau te meten, zonder daarbij compromissen te sluiten op het gebied van validiteit of betrouwbaarheid.

Het doel van het onderzoek is nagaan of een bestaand model -het Triade-model van Poiesz (1999)- bruikbaar is om meer inzicht te bieden in oorzaken van gedrag. Om samenhang tussen de variabelen van het model te kunnen aantonen is gekozen voor kwantitatief onder-

zoek. Een dergelijke verklarende onderzoeksvraag kan volgens Boeije, 't Hart en Hox (2009) worden beantwoord door middel van een experiment of een survey. Voor- en nadelen van beide methoden in relatie tot de huidige doelstelling worden hierna uiteen gezet.

- Experiment:

In deze opzet wordt vastgesteld of manipulatie van de onafhankelijke variabelen (M, C en G) leidt tot de verwachte variatie in de afhankelijke variabele (Intentie tot winkeldiefstal). Manipulatie kan plaatsvinden in een veldexperiment of een laboratorium situatie. In een veldexperiment worden kenmerken van bestaande winkeldiefstalscenario's gevarieerd, terwijl in een laboratoriumsituatie scenario's worden gesimuleerd. Een implicatie van simulatie is dat de realiteit niet aan bod komt waardoor de externe validiteit niet optimaal is. Ook een veldexperiment kent bezwaren (Sekaran, 2003). Afgezien van het gegeven dat de manipulatie van M, C, en G in een veldexperiment minder goed te controleren is dan in een laboratoriumomgeving, is het de vraag of het ethisch verantwoord is om winkeldiefstal 'uit te lokken' door manipulatie van determinanten. Naast de gemanipuleerde factoren kunnen allerlei andere externe factoren van invloed zijn op de waarden van M, C, en G en het gedrag. Tegenover het voordeel van hogere externe validiteit bij het veldexperiment staat het nadeel van lagere interne validiteit ten gevolge van de beperkte controle.

- Survey:

Bij deze opzet krijgen respondenten vragen voorgelegd aan de hand waarvan de afhankelijke en de onafhankelijke variabelen worden gemeten. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van 'post-predictieve verklaring' (van der Zee, 2004) of van simulatie.

Bij 'post-predictieve verklaring' wordt respondenten gevraagd naar gedrag uit het verleden. Een verklaring voor het gedrag wordt gezocht door tevens te vragen naar de onafhankelijke variabelen. Deze methode heeft, net als het veldexperiment, het voordeel van hoge externe validiteit (omdat naar werkelijk gedrag wordt gevraagd), maar kent niet de ethische bezwaren van het 'uitlokken' van winkeldiefstal. Nadelen van deze opzet zijn:

- Respondenten kunnen, zeker als ze geen winkeldiefstal hebben gepleegd, wellicht niet meer precies hun M, C en G beschrijven in een bepaald scenario uit het verleden.
- Om voldoende variatie in de afhankelijke variabele te krijgen om kwantitatieve toetsen uit te kunnen voeren is een aanzienlijk aantal respondenten met daadwerkelijke ervaring met winkeldiefstal in de steekproef vereist. Ervaring²³ heeft uitgewezen dat het -vanwege privacybescherming- moeilijk is om in contact te komen met betrapte daders. Bovendien vormen 'betrapte' daders een selectief deel van alle daders: de 'succesvolle daders' ontbreken. Bij

23 Zowel in de oriënterende fase van het onderzoek, als tijdens het kwalitatieve onderzoek is geprobeerd om via supermarkten, politie, en bureau HALT in contact te komen met betrapte daders.

waarborging van anonimiteit zijn 'niet-betrapte daders' wellicht bereid om mee te werken aan het onderzoek, maar ze zijn moeilijk traceerbaar.

Een survey op basis van simulatie houdt in dat respondenten vragen beantwoorden over een kunstmatige representatie van de werkelijkheid in de vorm van beschrijvingen van situaties. In dit onderzoek krijgen ze winkeldiefstalscenario's voorgelegd waarbij gevraagd wordt naar hun M, C en G en naar hun Intentie tot winkeldiefstal. Net als het laboratoriumexperiment heeft deze opzet ten opzichte van de post-predictieve verklaring het nadeel van een lagere externe validiteit omdat het een indirecte benadering van de werkelijkheid betreft. Het voordeel is de grotere controleerbaarheid die ten goede komt aan de interne validiteit en de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Een nadeel van de survey -zowel post-predictieve verklaring als simulatie- ten opzichte van een experiment is dat niet duidelijk is of de onafhankelijke en de afhankelijke variabelen onafhankelijk van elkaar worden gemeten. Respondenten worden bij het beoordelen van hun Intentie tot winkeldiefstal mogelijk beïnvloed door de ingevulde M-, C- en G-scores, of andersom (zie ook paragraaf 7.3 'Demand characteristics').

Op basis van bovenstaande afwegingen is gekozen voor een onderzoeksontwerp op basis van een enquête en een combinatie van simulatie en manipulatie van M, C en G²⁴. Een implicatie van deze keuze is dat niet het werkelijke gedrag maar de gedragsintentie als afhankelijke variabele moet worden gehanteerd. Daar was echter op grond van de focus op preventie eerder al toe besloten.

Het werken met fictieve scenario's betekent ook dat de nadruk vooral ligt op de interne validiteit -het beoordelen van een bestaand model- en minder op de externe validiteit. Het onderzoek geeft inzicht in de relatie tussen M, C en G en Intentie in fictieve scenario's, maar niet in de overeenstemming tussen fictieve en bestaande scenario's. Dit is een belangrijk aandachtspunt bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten.

Om de onafhankelijkheid van de meting van de afhankelijke en de onafhankelijke variabelen zo veel mogelijk te garanderen gaat de voorkeur uit naar manipulatie van M, C, en G, in plaats van een survey waarbij beide soorten variabelen tegelijk worden gemeten. Voor scenario's met verschillende gemanipuleerde M-, C- en G-waarden is bij een steekproef de Intentie tot winkeldiefstal gemeten²⁵.

In een dergelijke onderzoeksopzet met manipulatie van M, C en G wordt impliciet verondersteld dat M-, C- en G-waarden kenmerken zijn van de scenario's, die door verschillende

24 Een vergelijkbaar onderzoeksdesign, waarin kenmerken van fictieve situaties worden gemanipuleerd, is in de literatuur gevonden in een studie van Fiesler, Lechner en Bos (2008). In een onderzoek naar stigmatisering van blinden en slechtzienden werd respondenten gevraagd te reageren op 'vignetten': fictieve situaties - waarin blinden of slechtzienden een rol spelen - waarin drie kenmerken systematisch werden varieerd in een 2x2x2 tussen proefpersonen factorieel design.

25 De M-, C- en G-waarden zijn door andere respondenten bepaald.

respondenten min of meer hetzelfde worden beoordeeld. Binnen de theorie van het Triade-model (hoofdstuk 6) wordt echter een onderscheid gemaakt tussen intrinsieke en extrinsieke aspecten van M, C en G. Over de relatieve bijdrage van respectievelijk de intrinsieke en de extrinsieke aspecten aan de totale M-, C- en G-waarden doet Poiesz (1999) geen uitspraken, terwijl dit wel van belang is voor de mogelijkheden met betrekking tot de manipulatie van M, C en G. Naarmate de extrinsieke aspecten zwaarder wegen zijn verschillen in M-, C- en G-scores tussen respondenten kleiner en kan nauwkeuriger gemanipuleerd worden. Immers: de intrinsieke aspecten van M, C en G zijn persoons- (en dus respondent-) gebonden, terwijl de extrinsieke aspecten vooral worden bepaald door buiten de persoon gelegen kenmerken, zoals ze zijn beschreven in de ontworpen scenario's. Ter verduidelijking het volgende voorbeeldscenario, in eerste instantie vooral beschreven aan de hand van buiten de persoon gelegen kenmerken:

'De school is uit. Je gaat naar het naast de school gelegen snoepwinkeltje. In het winkeltje is het erg druk. Er is maar één verkoper aanwezig. Een bak met honingdrop staat volledig uit het zicht van de verkoper'

Op basis van deze beschrijving worden de C en G van de scholier om een honingdropje te nemen zonder te betalen naar verwachting door veel respondenten als relatief hoog beoordeeld. Naarmate intrinsieke, persoonsgebonden factoren een grotere rol gaan spelen kunnen echter meer verschillen tussen respondenten ontstaan. Een respondent die niet van honingdrop houdt zal de M lager beoordelen, en een respondent met beide handen in het gips zal een lage C aangeven.

De relatieve bijdragen van intrinsieke en extrinsieke aspecten kunnen worden nagegaan door ze afzonderlijk te meten. Daar wordt bij de operationalisatie van M, C en G (paragraaf 7.5) rekening mee gehouden.

Nadere details over de onderzoeksprocedure volgen in paragraaf 7.4 en hoofdstuk 8, 9 en 10.

7.3 Respondenten

De onderzoekseenheden worden gevormd door winkeldiefstalscenario's: beschrijvingen van combinaties van een persoon (een potentiële winkeldief), een object en een winkelcontext. De respondent wordt gevraagd zich in te leven in de persoon die in het scenario wordt beschreven.

Gezien de beoogde generaliseerbaarheid van het model maakt het theoretisch gezien niet uit welke scenario's geselecteerd worden voor de steekproef. Door de afbakening van de doelgroep lijkt het onderzoek een specifiek karakter te krijgen, terwijl juist generaliseerbaarheid wordt beoogd. Het is echter praktisch niet haalbaar alle mogelijke doelgroepen in dit onderzoek te betrekken. Er is op voorhand geen reden om aan te nemen dat het Triade-model niet bij alle doelgroepen hetzelfde werkt.

Omdat uit het vooronderzoek bleek dat scholieren een belangrijke doelgroep vormen als het gaat om winkeldiefstal is gekozen voor scenario's met middelbare scholieren (12-18 jaar) als 'hoofdrolspelers'. Volgens de resultaten van het vooronderzoek is de kans dat zich onder scholieren daadwerkelijk winkeldieven bevinden -en daarmee de kans dat ze voor de steekproef geselecteerd worden- aanzienlijk. Om dezelfde reden is gekozen voor een school in een stedelijke omgeving: volgens Bouwmeester en Zuidam (2004) hebben winkels in een stedelijke omgeving meer kans om slachtoffer te worden van diefstal dan winkels in een niet-stedelijke omgeving. Daarnaast geldt voor scholieren het voordeel dat ze per klas te benaderen zijn, waardoor instructie in groepsverband gegeven kon worden.

De volgende aandachtspunten spelen een rol met betrekking tot de gekozen doelgroep voor dit onderzoek:

- Demand characteristics: Respondenten die weten dat ze deelnemen aan een onderzoek kunnen zich anders gaan gedragen dan dat ze in werkelijkheid zouden doen. Onder invloed van zogenaamde 'demand characteristics' (Orne, 1962; Robson, 2002; Nichols & Maner, 2008) kunnen de volgende rollen worden aangenomen:

- 'Good participant role' (hypothese van de onderzoeker bevestigen).
- 'Bad participant role' (ingaan tegen hypothese van de onderzoeker).
- 'Faithful participant role' (instructies letterlijk volgen).
- 'Apprehensive participant role' (sociaal wenselijk antwoorden).

De invloed van demand characteristics is groter bij vrijwillige respondenten dan bij respondenten die verplicht meewerken en kan worden beperkt door een ander dan het werkelijke onderzoeksdoel voor te leggen (Rosnow & Rosenthal, 1975). Bij deze laatste optie kan de vraag gesteld worden of dit wel ethisch verantwoord is. In dit onderzoek is het geen issue omdat de respondenten, ook als ze het werkelijke doel van het onderzoek kennen, niet op de hoogte zijn van de verwachtingen van de onderzoeker en dus niet bewust meegaand, of tegendraads kunnen reageren. De invloed van demand characteristics is bovendien naar verwachting beperkt omdat de respondenten min of meer verplicht waren om deel te nemen aan het onderzoek: het onderzoek vond plaats tijdens reguliere lessen. Demand characteristics zouden wel een rol kunnen spelen als M, C en G en de Intentie tot winkeldiefstal in één survey bij dezelfde steekproef gemeten zouden worden: respondenten kunnen hun Intentie score aanpassen aan de ingevulde M-, C- en G-scores. Daarom is gekozen voor een opzet waarbij het identificeren van de M, C en G waarden van scenario's enerzijds en het meten van de gedragsintentie anderzijds bij verschillende steekproeven plaatsvindt. Het meten van M, C en G, en Intentie bij één steekproef zou mogelijk een verband tussen M, C en G en Intentie aantonen, waar dat slechts het gevolg is van demand characteristics.

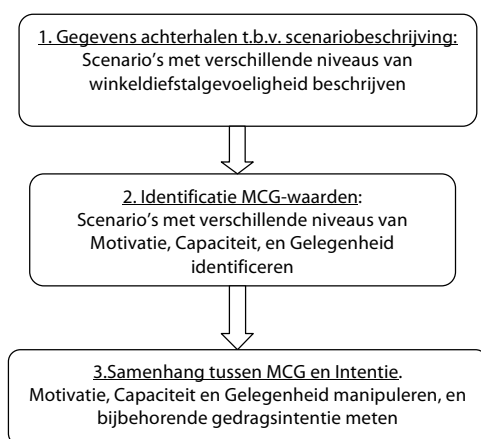
- Betrokkenheid: Aangezien ze zelf geen belang hebben bij het onderzoek is de betrokkenheid van scholieren bij het onderzoek, en daarmee ook de bereidheid om de voorgelegde scenario's bewust te verwerken (Petty, Cacioppo, & Schurmann, 1983), wellicht niet optimaal.

Om de motivatie om deel te nemen aan het onderzoek te stimuleren zijn alle data verzameld tijdens reguliere lessen zodat het respondenten geen vrije tijd kost, zijn instructies kort en bondig gegeven, en is de taak steeds zo eenvoudig mogelijk opgezet. Ook is steeds een kleine beloning (chocoladereep) als dank voor deelname in het vooruitzicht gesteld. Omdat op voorhand al twijfel bestond over de motivatie van scholieren om deel te nemen aan het onderzoek is ook gevraagd naar de M, C en G om deel te nemen. De antwoorden op deze vragen geven een indicatie van de kwaliteit van de verzamelde data.

Nadere details met betrekking tot de steekproef volgen per deelstudie in hoofdstuk 8, 9 en 10.

7.4 Procedure

De methode, als beschreven in paragraaf 7.3 heeft vorm gekregen in drie deelstudies waarbij de resultaten van de eerdere deelstudies dienden als input voor de latere. Het uiteindelijke doel van dit onderzoek is de laatste deelstudie, waarin het aantonen van een verband tussen M-, C- en G-waarden en Intentie tot winkeldiefstal centraal staat. In die studie kregen scholieren beschrijvingen van winkeldiefstalscenario's met verschillende M-, C- en G-waarden voorgelegd, met het verzoek aan te geven hoe hoog hun Intentie tot winkeldiefstal in het betreffende scenario zou zijn. Om de M-, C- en G-waarden te kunnen manipuleren moesten eerst scenario's met verschillende M-, C- en G-waarden worden geïdentificeerd. Daartoe zijn in de tweede deelstudie beschrijvingen voorgelegd aan scholieren met de vraag aan te geven hoe hoog hun M-, C- en G-scores in de betreffende scenario's zouden zijn. De eerste deelstudie betrof het verkrijgen van informatie om realistische scenario's, die naar verwachting verschillende M-, C- en G-waarden opleveren, te kunnen beschrijven. De drie deelstudies zijn schematisch weergegeven in figuur 7.1.

Figuur 7.1: Globaal ontwerp empirisch onderzoek

In elke deelstudie zijn keuzes gemaakt met betrekking tot de specifieke procedure. Hierna worden de belangrijkste keuzes toegelicht.

Deelstudie 1: Scenariobeschrijving

Er is een keuze gemaakt uit verschillende mogelijkheden om te komen tot scenariobeschrijvingen.

De eerste optie is het beschrijven van werkelijk bestaande scenario's, door registratie -achteraf - van de kenmerken van scenario's waarin respondenten zich daadwerkelijk hebben bevonden, en waarin ze al dan niet winkeldiefstal hebben gepleegd. Voordeel van deze optie is dat er sprake is van realistische scenario's. Het nadeel van registratie achteraf is dat respondenten zich de kenmerken van een scenario waarin ze geen winkeldiefstal pleegden achteraf mogelijk onvoldoende kunnen herinneren. Respondenten die wel winkeldiefstal pleegden kunnen zich de situatie wellicht beter herinneren, maar zijn -om eerder genoemde redenen- moeilijk bereikbaar als respondent.

Een alternatief is het beschrijven van fictieve scenario's aan de hand van kenmerken van scenario-elementen die uit literatuur en eventueel aanvullend onderzoek indicatief bleken voor de winkeldiefstalgevoeligheid van scenario's. Een voordeel van deze optie is dat de winkeldiefstalgevoeligheid systematisch gevarieerd kan worden. Een nadeel is dat fictieve scenario's mogelijk minder realistisch zijn, maar literatuuronderzoek en aanvullend empirisch onderzoek om te achterhalen welke scenariokenmerken bepalend zijn voor de winkeldiefstalgevoeligheid kan aan dit bezwaar tegemoet komen. In dit onderzoek is gekozen voor de tweede optie: het ontwerpen van fictieve scenario's.

De wijze waarop in dit onderzoek de scenario's tot stand zijn gekomen wordt uitgelegd in hoofdstuk 8, 'Studie 1: Scenariobeschrijving'.

Deelstudie 2: Identificatie M-, C- en G-waarden

In de tweede deelstudie worden voor de in deelstudie 1 beschreven scenario's de M-, C- en G-waarden tot winkeldiefstal achterhaald door ze voor te leggen aan scholieren. Met de resultaten worden in de derde studie M, C en G gemanipuleerd.

Bij de identificatie van M-, C- en G-waarden spelen de volgende aandachtspunten een rol:

- Sociale wenselijkheid

Gezien de gevoeligheid van het onderwerp 'winkeldiefstal' bestaat het risico dat respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven. Op zich heeft dit voor de identificatie van de M-, C- en G-waarden geen grote gevolgen, zolang er verschillen tussen scenario's zichtbaar blijven. Echter, als de sociale wenselijkheid zo sterk is, dat de gemiddeld gemeten gedragsintentie nihil is, is het onmogelijk een relatie tussen M, C en G en Intentie vast te stellen. Om die reden is getracht het effect van sociale wenselijkheid zo veel mogelijk te beperken. Het stellen van indirecte, of pro-

jectieve vragen is volgens de literatuur (Fisher, 1993; Jo, Nelson, & Kiecker, 1997) een adequate manier om het effect van sociale wenselijkheid te reduceren. Om te controleren of en in welke mate sociale wenselijkheid een rol speelt is in een pilotstudy een vergelijking gemaakt tussen antwoorden op directe vragen en antwoorden op indirecte vragen. Directe vragen zijn vragen in de eerste persoon, waarbij respondenten gevraagd wordt uitspraken te doen over zijn of haar eigen M, C, G en Intentie tot winkeldiefstal. Bijvoorbeeld: 'In deze situatie zou ik...'. Indirecte vragen zijn vragen in de derde persoon, waarbij respondenten gevraagd wordt uitspraken te doen over de M, C en G en Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren'. Bijvoorbeeld: 'Ik denk dat de meeste scholieren in deze situatie...'. (Op basis van de resultaten van de pilotstudy is besloten om in deelstudie 2 en 3 directe en geen indirecte vragen te stellen.)

- Dynamische effecten.

Een ander aandachtspunt wordt gevormd door mogelijke 'balanseffecten'. Volgens het Triade-model zijn M, C en G afzonderlijke variabelen die echter, in de loop van de tijd, elkaar kunnen beïnvloeden. Een mogelijk gevolg is dat respondenten de variabelen niet altijd onafhankelijk van elkaar beoordelen. Als bijvoorbeeld in een scenario de waargenomen G tot winkeldiefstal heel laag is, kan dat direct de M sterk negatief beïnvloeden. M, C en G kunnen in elkaar overvloeien, en naarmate dat meer het geval is, wordt het moeilijker om deze variabelen onafhankelijk van elkaar te meten. In een pilotstudy (hoofdstuk 9) is nagegaan in welke mate er in dit onderzoek sprake is van balanseffecten. Onderzocht is of de verschillen tussen enerzijds C en G, en anderzijds M, voor zover die op basis van het scenario-ontwerp te verwachten waren, ook werkelijk werden gemeten. Gevonden verschillen sluiten het bestaan van balanseffecten niet uit, maar maken het minder aannemelijk dat zich een korte termijn balanseffect heeft voorgedaan. Nadere details over de procedure bij de deelstudie 'Identificatie M-, C- en G-waarden' volgen in hoofdstuk 9.

Deelstudie 3: Triade-onderzoek

Net als bij het meten van M, C en G tot winkeldiefstal kan ook bij de meting van gedragsintentie sociale wenselijkheid een rol spelen. Op basis van de eerder genoemde pilotstudy, die onderdeel is van deelstudie 2, is besloten om Intentie eventueel indirect te meten om het effect van sociale wenselijkheid te beperken.

7.5 Operationalisatie

Operationaliseren wordt gedefinieerd als: 'Het vertalen van concepten naar tastbare indicatoren van hun bestaan' (Saunders et al, 2004; p 507). Operationalisatie is nodig om variabelen te kunnen manipuleren of meten. Voorwaarden bij operationalisatie van variabelen zijn validiteit -'meten wat beoogd wordt gemeten te worden'- en betrouwbaarheid -'meten, vrij van toevallige

invloeden'- (De Pelsmacker & van Kenhove, 2006). Betrouwbaarheid is een voorwaarde, maar geen garantie voor validiteit. Een aanvullend criterium in dit onderzoek is de praktische hanterbaarheid van het meetinstrument waarin de operationalisatie uitmondt.

In dit empirisch onderzoek zijn de volgende concepten geoperationaliseerd:

- Winkeldiefstalscenario's.
- Motivatie, Capaciteit en Gelegenheid om winkeldiefstal te plegen.
- De Intentie tot winkeldiefstal.

Het operationalisatieproces wordt onderverdeeld in twee fasen (Babbie, 2009; Delnooz, 2003):

1. Definieren. Deze fase betreft de vraag *wat* precies gemeten of gemanipuleerd wordt. De te meten of te manipuleren begrippen worden afgebakend en eventuele dimensies worden onderscheiden. Afhankelijk van de aard van de definitie worden eventueel ook indicatoren benoemd.
2. Bepalen van de wijze van meten. Dit betreft de vraag *hoe* de variabelen gemeten of gemanipuleerd worden. Daarbij worden keuzes gemaakt met betrekking tot het meetniveau, aantal en aard van de antwoordcategorieën, en het aantal items aan de hand waarvan variabelen gemeten worden.

Hierna worden voor elk van de drie deelstudies aandachtspunten met betrekking tot de operationalisatie van de variabelen besproken. Details betreffende de operationalisatie worden per deelstudie toegelicht in hoofdstuk 8, 9 en 10.

1 Operationalisatie van winkeldiefstalscenario's

In paragraaf 7.4 (Procedure) is aangegeven dat fictieve scenario's zijn beschreven. Het concept 'winkeldiefstalscenario' is gebaseerd op de Routine Activity Theory (Cohen & Felson, 1979), die stelt dat voor het vóórkomen van delinquent gedrag aan drie voorwaarden voldaan moet zijn: een gemotiveerde dader, een gewild subject en een toelaatbare context. Om het niveau van winkeldiefstalgevoeligheid systematisch te kunnen manipuleren moeten de kenmerken van winkeldiefstalgevoelige scenario-elementen worden achterhaald. Daarvoor is gebruik gemaakt van wat bekend is uit het literatuuronderzoek (hoofdstuk 3) en van aanvullend onderzoek, dat nader wordt besproken in hoofdstuk 8. De volgende aandachtspunten spelen een rol bij operationalisatie van de scenario's:

- Variatie in Intentie.

Om in de tweede deelstudie scenario's met variërende M-, C- en G-waarden te kunnen identificeren ligt het voor de hand extreme scenario's -met zeer hoge of juist zeer lage winkeldiefstalgevoeligheid- te beschrijven. Daarbij bestaat echter het risico dat de variatie in gedragsintentie wegvalt: wanneer een van de variabelen M, C of G de waarde '0' aanneemt, neemt volgens de theorie de Intentie de waarde '0' aan (immers, $\text{Intentie} = M \times C \times G$). Ook als de andere twee variabelen hoog scoren. Verschillen in Intentie vallen naar verwachting weg zodra een van de on-

afhankelijke variabelen de waarde '0' aanneemt. Daarmee neemt de spreiding in Intentiescores (en daarmee de mogelijkheid om samenhang tussen M-, C- en G-waarden en Intentiewaarden aan te tonen) af. Scenario's moeten bij voorkeur zo beschreven worden dat een lage M, C of G niet altijd de waarde 0 heeft. Ter controle is in de tweede deelstudie -Identificatie M-, C- en G-waarden- voor alle scenario's gekeken of de gedragsintentie voldoende spreiding laat zien.

- Beschrijven versus meten van situatieonafhankelijke persoonskenmerken.

Het tweede aandachtspunt betreft de vraag of situatieonafhankelijke persoonskenmerken, zoals waarden en normen, of ervaring met winkeldiefstal, worden beschreven in het scenario, of dat ze door middel van vragen worden gemeten bij de respondenten.

In het eerste geval wordt van de respondent gevraagd zich in te leven in een fictieve persoon bij het beoordelen van de M, C en G voor het scenario. In het tweede geval zijn de scenario's minder gedetailleerd beschreven en antwoordt de respondent voor zichzelf. Nadeel van de eerste optie is dat de meer gedetailleerde persoonsbeschrijvingen suggestief kunnen werken of dat vooroordelen een rol gaan spelen. Wanneer 'normen' van de persoon bijvoorbeeld beschreven worden als: 'Volgens deze scholier is iets meenemen ter waarde van 5 euro zonder te betalen net zo erg als 's nachts inbreken in een huis,' dan liggen lage M-scores erg voor de hand. Overigens is ook bij deze optie niet uit te sluiten dat kenmerken van de respondent zelf de M-, C- en G-scores beïnvloeden. Als in het scenario bijvoorbeeld staat beschreven dat 'de scholier al vaker iets heeft meegenomen zonder te betalen,' kunnen zich persoonlijke verschillen in M-, C- en G-scores tussen respondenten voordoen. Afhankelijk van de eigen normen en waarden zal de ene respondent veronderstellen dat de beschreven persoon een hoge M-score heeft, omdat 'hij het al vaker heeft gedaan,' terwijl een andere respondent juist een lage M-score veronderstelt omdat de beschreven persoon 'nu weet hoe erg het is als je iets gestolen hebt.' Wanneer situatieonafhankelijke persoonskenmerken van respondenten worden gemeten -door middel van vragen- kan op de invloed van deze intrinsieke factoren worden gecontroleerd door te onderzoeken of er verschillen in M-, C- en G-scores bestaan tussen typen respondenten. Als er verschillen gevonden worden kunnen dezelfde persoonskenmerken ook bij het toetsen van samenhang tussen M-, C- en G-waarden en Intentiewaarden dienen als segmentatiecriterium. Eerder is al aangegeven dat bij het meten van M, C, en G en Intentie bij twee verschillende steekproeven de samenhang tussen de onafhankelijke en de afhankelijke variabelen niet op individueel niveau gemeten kan worden. De invloed van intrinsieke, persoonsgebonden factoren gaat daardoor verloren. Door te segmenteren op basis van persoonskenmerken kan de samenhang tussen M-, C- en G-waarden en Intentie weliswaar nog steeds niet op individueel niveau, maar wel per type respondent worden onderzocht.

Op basis van bovenstaande argumenten is besloten situatieonafhankelijke, intrinsieke persoonskenmerken te meten in de vragenlijst en niet op te nemen in de scenariobeschrijvingen. Situationele persoonskenmerken -bijvoorbeeld 'je geld is op' of 'je hebt dorst'- worden wel in de scenario's beschreven

- Realiteitsgehalte

Het derde aandachtspunt betreft het realiteitsgehalte van de scenario's. Om dit te waarborgen zijn de ontworpen scenario's ter beoordeling voorgelegd aan deskundigen die beroepsmatig te maken hebben met winkeldiefstal.

- Herkenbaarheid en eenduidigheid.

Tot slot is het ten behoeve van de validiteit belangrijk dat respondenten zich goed kunnen inleven in de scenario's die ze beoordelen. Scenario's moeten worden weergegeven op voor scholieren herkenbare wijze. De herkenbaarheid van de scenario's is gecheckt in een pilotstudy. In dezelfde pilotstudy is, ten behoeve van de betrouwbaarheid, gecontroleerd of de beschrijvingen van de scenario's eenduidig en niet voor meerdere interpretaties vatbaar zijn.

2 Operationalisatie van Motivatie, Capaciteit en Gelegenheid

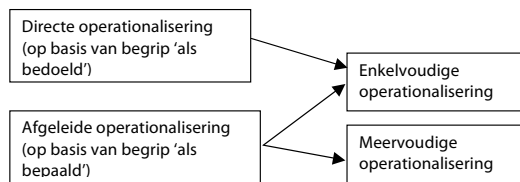
Om scenario's met verschillende M-, C- en G-waarden te kunnen identificeren moeten deze variabelen bij de in deelstudie 1 beschreven scenario's gemeten en dus geoperationaliseerd worden. Uitgangspunt voor de operationalisatie van M, C en G zijn de conceptuele definities van Poiesz (1999):

- Motivatie: 'de mate waarin een persoon belangstelling heeft voor (het resultaat van) het gedrag.'
- Capaciteit: 'de mate waarin een persoon over de eigenschappen, macht, ervaring, vaardigheden en instrumenten beschikt om het gedrag te kunnen vertonen.'
- Gelegenheid: 'de mate waarin tijd en omstandigheden het gedrag faciliteren of belemmeren.'

Daarbij is, in navolging van de theorie van het Triade-model, onderscheid gemaakt tussen intrinsieke en extrinsieke aspecten van M, C en G. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de intrinsieke aspecten wel geïsoleerd kunnen worden –namelijk door niet te verwijzen naar een specifiek scenario, maar te vragen naar M, C, en G-scores van de persoon 'in het algemeen'- maar dat de extrinsieke aspecten niet geïsoleerd te meten zijn, althans niet door middel van zelfrapportage. In de score die een respondent toekent aan een scenario werken ook de intrinsieke aspecten door. Deze score is dus een combinatie van extrinsieke en intrinsieke aspecten. De scores op intrinsieke variabelen kunnen -net als de situatieonafhankelijke persoonskenmerken- dienen om te onderzoeken of er verschillen bestaan tussen typen respondenten in M-, C- en G- en Intentiescores en de samenhang daartussen.

Met betrekking tot de operationalisatie van M, C en G zijn de volgende keuzes gemaakt:

- Meting direct op basis van de conceptuele definitie, of op basis van een afgeleide - vaak makkelijker meetbare - operationele definitie. Boeije et al. (2009; blz. 412) spreken in dit kader van 'het begrip als bedoeld' en 'het begrip als bepaald'.
- Bij gebruik van een afgeleide definitie moet vervolgens bepaald worden of een enkelvoudige dan wel een meervoudige operationalisatie wordt toegepast.

Figuur 7.2: Te maken keuzes met betrekking tot de operationalisatie van Motivatie, Capaciteit, en Gelegenheid.

Onderzoekers die werken volgens de conventionele methoden van de sociale wetenschap gebruiken vaak een afgeleide, meervoudige operationalisatie. Dat betekent dat het te operationaliseren begrip 'uiteengerafeld' wordt in indicatoren, die afzonderlijk gemeten worden. Op die manier wordt nauwkeurig gemeten wat de onderzoeker verstaat onder het begrip, maar daarmee wordt ook de interpretatie opgelegd aan de respondent. Bij een directe operationalisatie wordt de interpretatie van het begrip aan de respondent over gelaten. In lijn met de interpretatieve benadering wordt gemeten wat de respondent onder het begrip verstaat. De respondent fungeert daarbij zelf als valide meetinstrument (Moskowitz, 2005). Het concept wordt bij een directe operationalisatie enkelvoudig, aan de hand van één item, gemeten. Een studie van Bergkvist en Rossiter (2007) wijst uit dat enkelvoudige operationalisatie van begrippen die in conventioneel onderzoek vaak meervoudig worden geoperationaliseerd (zoals attitude) de predictieve validiteit ten goede komt. De constructvaliditeit -de mate waarin de variabelen zoals gemeten de theoretische constructen dekken (Boeije et al., 2009)- is bij directe operationalisatie hoger dan bij afgeleide operationalisatie: omdat het begrip niet 'uiteengerafeld' is in deelaspecten hoeft geen twijfel te bestaan of alle deelaspecten gemeten zijn. Daarentegen neemt de betrouwbaarheid van de operationalisatie juist toe naarmate de interpretatie meer is voorgescreven. In de conventionele onderzoeksliteratuur wordt vaak aanbevolen om abstracte variabelen –zoals M, C en G- te meten aan de hand van meerdere items om de betrouwbaarheid te vergroten (Boeije, et al., 2009). Daarbij wordt vaak sterk gefocust op de betrouwbaarheid van de meervoudige schalen, terwijl er weinig aandacht is voor de validiteit (King & Bruner, 2000). Enkelvoudige operationalisatie wordt als minder betrouwbaar beschouwd omdat niet alle respondenten de gestelde vraag hetzelfde interpreteren. Bij meervoudige schalen worden verschillende invalshoeken gehanteerd, waardoor interpretatieverschillen en andere toevalsinvloeden tegen elkaar wegvallen (Swanborn, 1982, 1993). Nadeel van meervoudige operationalisatie is dat met het aantal items per variabele de complexiteit voor de respondent toeneemt.

Om verschillende redenen is in dit onderzoek gekozen voor een enkelvoudige, directe operationalisatie op basis van de conceptuele definitie. Bijvoorbeeld omdat de ruimte die respondenten bij een enkelvoudige operationalisatie hebben voor de interpretatie van de begrippen ten goede komt aan de validiteit. De belangrijkste reden is echter dat op deze wijze de

theoretisch ingeslagen weg van eenvoud - ten behoeve van hanteerbaarheid en ten koste van gedetailleerdheid- methodologisch wordt voortgezet.

In een pilotstudy (zie hoofdstuk 9) is nagegaan of de conceptuele definities van Poiesz (1999) voldoende begrijpelijk zijn voor de doelgroep, of dat aangepast taalgebruik gewenst is. (Op basis van de resultaten van de pilotstudy is besloten om al een afgeleide operationele definitie te formuleren en dus een enkelvoudige, afgeleide operationalisatie toe te passen.)

Een implicatie van de enkelvoudige operationalisatie is dat extra aandacht voor betrouwbaarheid gewenst is. Om die reden is een hertest uitgevoerd bij dezelfde respondenten. Omdat demand characteristics daarbij een rol kunnen spelen -respondenten denken mogelijk dat ze het 'goed' doen als ze veel dezelfde antwoorden geven als bij de eerste meting- is bij de eerste meting niet bekend gemaakt dat de meting herhaald zou worden²⁶ en zijn de scenario's de tweede keer in een andere volgorde aangeboden. Daarnaast is de betrouwbaarheid ook gecontroleerd door middel van een paralleltest. Omdat volgens de literatuur (bijvoorbeeld Boeije et al, 2009) een meervoudige operationalisatie betrouwbaarder is dan een enkelvoudige, worden de resultaten van de enkelvoudige meting vergeleken met een meervoudige meting. Op basis van verschillen of overeenkomsten in de resultaten kunnen uitspraken worden gedaan over de betrouwbaarheid van enkelvoudig meten ten opzichte van meervoudig meten. Details betreffende de hertest en paralleltest volgen in paragraaf 9.4.

De uiteindelijke meting van de M, C en G heeft plaatsgevonden door middel van ondervraging. Omdat het gaat om de interpretatie door de respondent liggen andere dataverzamelingsmethoden, zoals fysieke meting of observatie niet voor de hand (Boeije et al., 2009). Gezien de gevoeligheid van het onderwerp en het risico van sociaal wenselijke antwoorden is gekozen voor een anonieme schriftelijke afname²⁷.

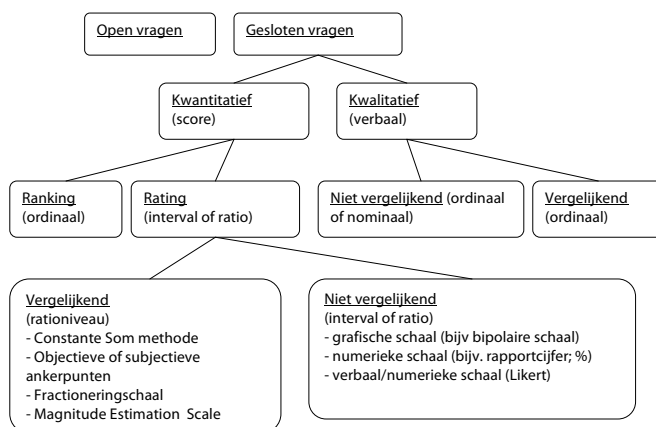
Voor het bepalen van een specifiek meetinstrument is in eerste instantie uitgegaan van de theorie van het Triade-model (Poiesz, 1999). Die stelt dat M, C en G waarden tussen 0,0 en 1,0 kunnen aannemen en suggereert daarmee meting op rationiveau. Mede aan de hand van figuur 7.3 is uiteindelijk gekozen voor de Magnitude Estimation Scale (MES). Een gedetailleerde beschrijving van de overwegingen die hebben geleid tot keuze voor de MES is te vinden in bijlage 7.1.

De MES houdt in dat eerst voor een referentiescenario de scores voor M, C en G worden uitgedrukt in een willekeurig positief getal, of in een lijnstuk met een bepaalde lengte. De scores in de volgende scenario's worden gerelateerd aan de scores voor de 'standaard'. Er is geen

26 Bij de eerste meting (T1) moest wel worden gemeld dat er een tweede meting (T2) zou komen. Scholieren moesten namelijk een envelop voorzien van een persoonlijke code, zodat de data van T1 en T2 gekoppeld konden worden. Er werd niet verteld dat op T2 dezelfde scenario's beoordeeld moeten worden.

27 In paragraaf 7.4. is al aangegeven dat op basis van een pilotstudy wordt besloten hoe verder omgegaan wordt met het verschijnsel sociale wenselijkheid.

minimum-of maximumscore. De data worden niet gevormd door de absolute scores, maar door de ratios. Gezien de moeilijkheidsgraad van de MES is in een pilotstudy bepaald of deze schaal hanteerbaar is. (Op basis van de resultaten van deze pilotstudy is besloten uiteindelijk een eenvoudigere schaal te gebruiken.)

Figuur 7.3: Keuzes betreffende de wijze van meten van de variabelen

3 Operationalisatie van Intentie tot winkeldiefstal

Het begrip winkeldiefstal is gedefinieerd als: 'het door bezoekers meenemen van koopwaar uit een winkel zonder te betalen, terwijl de winkel geopend is.' Eerder is al bepaald dat als afhankelijke variabele niet het vertonen van winkeldiefstal, maar de gedragsintentie wordt gehanteerd. Dat betekent dat voor de operationalisatie van de afhankelijke variabele eerst een operationele definitie van 'Intentie tot winkeldiefstal' moet worden afgeleid van de fundamentele definitie van 'winkeldiefstal'.

De keuze voor Intentie als afhankelijke variabele is gebaseerd op het argument dat ook een mislukte poging tot winkeldiefstal overlast kan opleveren, en dat daarom niet zozeer de 'succesratio van gedrag' moet worden gereduceerd als wel 'het aantal pogingen tot winkeldiefstal'. 'Intentie tot winkeldiefstal' is daarom in dit onderzoek gedefinieerd als 'proberen om iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen'. De intentie kan betrekking hebben op de respondent zelf -waarbij deze zich verplaatst in het beschreven scenario- of op 'de meeste schoolieren'. Dit is afhankelijk van de resultaten van de eerder genoemde pilotstudy waarin de invloed van sociale wenselijkheid wordt onderzocht. Op basis van de resultaten van deze pilotstudy is besloten of de vragen waarmee M, C en G en Intentie worden gemeten direct of indirect worden gesteld.

Bij de definiëring van Intentie is -net als bij M, C en G- onderscheid gemaakt tussen intrinsieke (in de persoon gelegen, stabiele) Intentie en extrinsieke (door omgeving bepaalde) Intentie. De intrinsieke Intentie is gemeten door te vragen naar de Intentie tot winkeldiefstal 'in

het algemeen, zonder te verwijzen naar een specifiek scenario. De totale Intentie (intrinsiek en extrinsiek) is gemeten door te vragen naar de Intentie in een specifiek scenario.

De afhankelijke variabele is met hetzelfde meetinstrument gemeten als M, C en G.

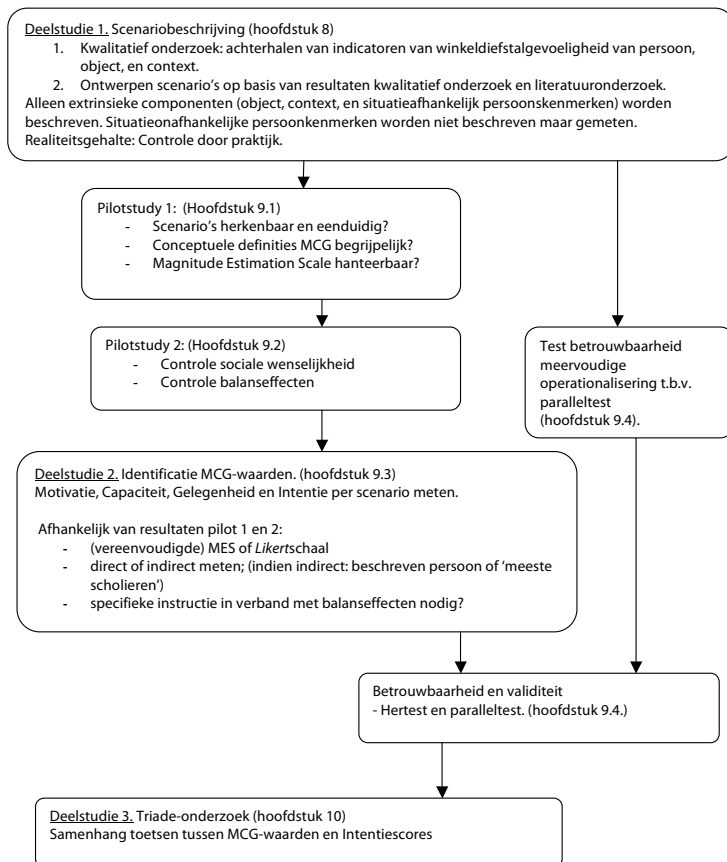
7.6 Resumé

Door de manipulatie van M, C en G heeft het uiteindelijke ontwerp kenmerken van een experiment zonder nulmeting. Een nulmeting is bewust achterwege gelaten. Het zou namelijk betekenen dat respondenten hetzelfde scenario twee keer beoordelen, waarbij de tweede keer kenmerken van het scenario een andere waarde hebben gekregen (met de bedoeling de M-, C- en G-waarden te veranderen). Respondenten kunnen door de wijzigingen in de scenario's worden gestuurd in hun beoordeling, wat ten koste van de validiteit gaat. Om aan de criteria van een zuiver experiment te voldoen moet er naast de experimentele groep sprake zijn van ten minste één controlegroep, die niet wordt blootgesteld aan de experimentele conditie (Boeije et al., 2009). Dat zou betekenen dat verschillende groepen respondenten steeds dezelfde scenario's beoordelen, waarbij de kenmerken van het scenario bij de verschillende groepen verschillende waarden krijgen toegekend (waardoor verschillende M-, C- en G-waarden ontstaan.) Om uit te sluiten dat Intentiescores bepaald worden door bepaalde specifieke scenariokenmerken en niet door M-, C- en G-waarden, is er echter voor gekozen veel verschillende scenario's, met verschillende kenmerken te ontwerpen. In plaats van een controlegroep en meerdere experimentele groepen zijn verschillende experimentele condities (scenario's met verschillende M-, C- en G-waarden) met elkaar vergeleken door bij één groep respondenten de Intentie tot winkeldiefstal te meten in die verschillende scenario's.

Met betrekking tot de operationalisatie onderscheidt dit onderzoek zich van conventioneel onderzoek door de combinatie van enkelvoudige, kwalitatieve (subjectieve) definiëring van variabelen met een kwantitatieve meting.

In de conventionele sociale wetenschap wordt een enkelvoudige definiëring vaak gecombineerd met een subjectieve, kwalitatieve meting; er is dan sprake van explorerend onderzoek. Een kwantitatieve meting wordt meestal gecombineerd met een afgeleide, meervoudige definiëring. In vergelijking met conventioneel onderzoek ligt in dit onderzoek bij de operationalisatie meer nadruk op validiteit dan op betrouwbaarheid. Des te belangrijker is in het totale onderzoeksontwerp de her- en paralleltest, ter controle van de betrouwbaarheid.

Op basis van het voorafgaande is de globale onderzoeksopzet, zoals weergegeven in figuur 7.1, nader uitgewerkt in figuur 7.4. Details van de opzet per deelstudie, evenals de resultaten worden beschreven in de betreffende hoofdstukken.

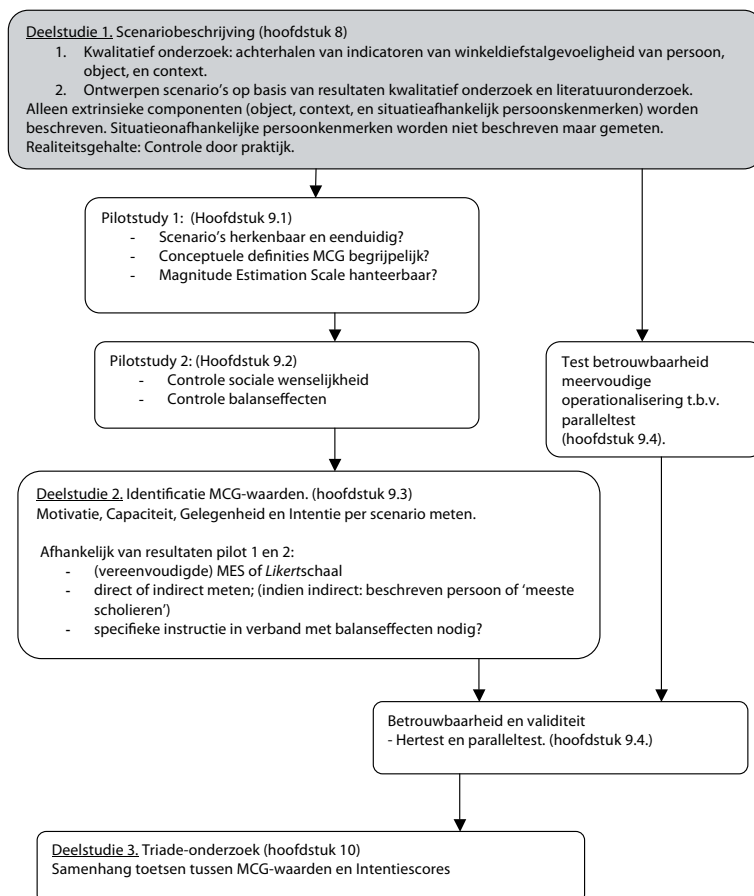

Figuur 7.4: Uitgewerkt onderzoeksontwerp

Deel 3

Hoofdstuk 8

8 Studie 1: Scenariobeschrijving

8.1 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van deze deelstudie is het beschrijven van scenario's die, door verschillende niveaus van winkeldiefstalgevoeligheid, naar verwachting variëren in M-, C- en G-waarden. Daartoe moet eerst achterhaald worden welke kenmerken van scenario's bepalend zijn voor winkeldiefstalgevoeligheid. Uit de literatuur is al duidelijk geworden wat de kenmerken zijn van winkeldiefstalgevoelige objecten, maar over de kenmerken van winkeldiefstalgevoelige personen en contexten is slechts beperkte informatie gevonden. Deze informatie is aangevuld met informatie uit empirisch onderzoek. Omdat het gaat om exploratie is gekozen voor kwalitatief onderzoek. De volgende onderzoeksvragen zijn met behulp van dit onderzoek beantwoord:

- Welke kenmerken van het object geven bij niet-professionele²⁸ winkeldieven de doorslag om wel of niet te stelen?
- Welke kenmerken van de context geven bij niet-professionele winkeldieven de doorslag om wel of niet te stelen?
- Welke persoonskenmerken geven bij niet-professionele winkeldieven de doorslag om wel of niet te stelen?

8.2 Respondenten

Het onderzoek is uitgevoerd onder de doelgroep van het onderzoek, te weten: jongere, potentiële, voor zover bekend niet-professionele, winkeldieven. Respondenten zijn scholieren van een basisschool, een Vmbo-school, en een Hbo-opleiding. Hierdoor is gezorgd voor spreiding in leeftijd en opleidingsniveau. Contact met scholieren is gelegd via leerkrachten; alle benaderde leerkrachten waren bereid mee te werken. Leerkrachten zorgden dat het onderzoek werd ingepast in het reguliere lesprogramma. Dat had tot gevolg dat alle aanwezige leerlingen deelnamen, en er geen sprake was van selectieve non-respons. Scholieren met ervaring op het gebied van winkeldiefstal konden zich niet fysiek onttrekken aan het onderzoek. Om er zeker van te zijn dat ook de mening van scholieren met ervaring op het gebied van winkeldiefstal voldoende zou worden meegenomen in het onderzoek is contact gezocht met aangehouden daders. In dat kader is eerst aan winkeliers gevraagd of het mogelijk was om aangehouden daders enkele vragen te stellen terwijl ze op de politie wachten. Dit werd afgehouden door de winkeliers, met het argument dat daders toch niets zouden zeggen vóór de politie gearriveerd is²⁹. Vervolgens

28 Een niet-professionele winkeldief is een winkeldief die steelt met de intentie het te stelen object zelf te houden, en niet door te verkopen. Een niet-professionele winkeldief steelt niet om in zijn/haar levensonderhoud te voorzien.

29 Een beveiligingsmedewerker gaf later aan dat de werkelijke reden waarschijnlijk is dat winkeliers lang niet altijd de politie waarschuwen als ze een winkeldief betrappen. Dit zou aan het licht kunnen komen via de gesprekken met betrapte, maar niet aangegeven daders.

is via vertegenwoordigers van de politie gevraagd of het mogelijk was om op het politiebureau anoniem vragen te stellen aan opgepakte winkeldieven. In verband met strenge privacywetgeving was dit echter niet toegestaan. Tot slot is contact gezocht met HALT Nederland, met de vraag of het mogelijk was om interviews te houden met jongeren die een HALT-afdoening volgen vanwege winkeldiefstal. HALT Utrecht was bereid medewerking te verlenen. Vanwege eerdergenoemde privacywetgeving echter alleen op basis van volledige vrijwilligheid van de jongeren en met toestemming van hun ouders. Aan de medewerkers van HALT Utrecht is achtergrondinformatie over het onderzoek toegestuurd, vergezeld van het verzoek om bij intake-gesprekken met jongeren en hun ouders het verzoek om mee te werken aan een interview over te brengen. Via een invulstrookje konden ouders hun toestemming voor het interview kenbaar maken. Jongeren die mee wilden werken konden via telefoon of email contact opnemen met de onderzoeker. Dit heeft geresulteerd in slechts twee respondenten. Ondanks het kleine aantal zijn de resultaten van deze gesprekken toch verwerkt als aanvulling op de eerder genoemde gesprekken met andere scholieren. (Beide HALT-jongeren waren leerling van een 4^e klas Vmbo.)

Naast scholieren zijn, om verschillende invalshoeken te hanteren, en eventuele tegenstrijdige visies in beeld te krijgen, ook gesprekken gevoerd met slachtoffers en deskundigen (politie en beveiliging). In de groep slachtoffers is gekozen voor supermarkten, omdat uit desk-research (Research voor Beleid, 2006) blijkt dat supermarkten relatief het vaakste slachtoffer zijn van winkeldiefstal. De contacten met de supermarkten zijn gelegd via een medewerker van Checkpoint Meto³⁰. Elk van de vier benaderde managers was bereid mee te werken aan een telefonisch interview. De contacten met deskundigen zijn tot stand gekomen via de Retail Security Group³¹. De vijf deskundigen zijn telefonisch benaderd. Zij waren bereid mee te werken aan het onderzoek. Tabel 8.1 geeft een overzicht van alle respondenten van het kwalitatieve onderzoek.

30 Leverancier van beveiligingsoplossingen voor detailhandel. De contactpersoon heeft zicht op welke supermarkten wel, en welke (nog) geen elektronische beveiligingsmiddelen hanteren.

31 Samenwerkingsverband tussen securitymanagers van diverse detailhandelsbedrijven in Nederland

Tabel 8.1.

Overzicht respondenten van het kwalitatieve onderzoek.

Omschrijving hoofdgroep	Variatie in:	Te onderscheiden subgroepen	Concreet benaderd:
<u>(Potentiële) daders:</u> (Potentiële) jonge, voor zover bekend niet professionele, winkeldieven	- Leeftijd - Opleiding - Wel/geen ervaring met winkeldiefstal	- niet-winkeldieven (waaronder potentiële daders) - ervaren, niet aangehouden daders - ervaren, aangehouden daders	Scholieren: - Groep 8 basisschool (n=20) - 4 Vmbo (n=27) - Propedeuse Hbo (n=21) Jongeren die een HALT-afdoening volgen wegens winkeldiefstal (n=2)
<u>Deskundigen:</u> Personen die beroepsmatig te maken heb met bestrijding van winkeldiefstal	Beleidsmatig versus operationeel	- Politie - Beveiligings-medewerkers	- Programmamanager Veiligheid politie - Districtschef regiopolitie. - Beveiligingsmanager van supermarkt Dirk van den Broek - Manager van een bedrijf, gespecialiseerd in oplossingen voor winkeldiefstal ¹ - Commercieel Directeur consultancybedrijf, gespecialiseerd in preventie van diefstal en agressie. ²
<u>Slachtoffers</u> Personen die beroepsmatig, ongewild, geconfronteerd worden met winkeldiefstal	Betrokkenheid en verantwoordelijkheid (franchise versus filiaalhouder).	Winkelmanagers: - Filiaalmanager supermarkt - Franchisenemers supermarkt - Winkelpersoneel	- Manager Deen supermarkten (filialen) (n=2) - Manager Plus supermarkt (franchise) (n=2) - Winkelpersoneel Dirx Drogist (n=4)

1 Gesprek reeds gevoerd in beginfase onderzoek: oriëntatie op de praktijk.

2 idem

8.3 Methode van dataverzameling

Vanwege het explorerende karakter van het kwalitatieve onderzoek is gekozen voor open interviews. De volgende drie vragen, elk met betrekking tot een van de drie scenario-elementen, zijn voorgelegd:

1. Wat zijn volgens u/jou de doorslaggevende persoonsgebonden kenmerken die bepalen of iemand wel of geen winkeldiefstal pleegt?

Of: waarom doet de ene persoon het wel, en de ander niet?

2. Wat zijn volgens u/jou de doorslaggevende contextgebonden kenmerken die bepalen of er wel of geen winkeldiefstal wordt gepleegd?

Of: waarom in de ene winkel wel, en in de andere niet (of minder)?

3. Wat zijn volgens u/jou de doorslaggevende objectgebonden factoren die bepalen of een object wel of niet gestolen wordt?

Of: waarom wordt het ene product wel gestolen, en het andere niet (of minder)?

Om vooroordelen zoveel mogelijk te beperken is steeds om onderbouwing van de antwoorden gevraagd. Onder scholieren zijn de interviews in groepsverband (per klas) afgenomen. Naast het praktische voordeel dat op deze wijze veel respondenten tegelijk ondervraagd kunnen worden, heeft deze aanpak het voordeel dat respondenten kunnen reageren op elkaars antwoorden. Een nadeel van de groepsinterviews zou kunnen zijn dat respondenten zich te veel laten beïnvloeden door de reacties van anderen op hun antwoorden, zoals beschreven in de Evaluation Apprehension Theory (Cottrell, 1972). De discussies die ontstonden tijdens de groepsinterviews wekten echter de indruk dat individuele respondenten geen moeite hadden om te laten blijken wanneer ze het niet eens waren met de meerderheid van de groep. In elk van de drie groepsinterviews waren zowel respondenten aanwezig die 'stoer' deden over hun kennis van en ervaring met winkeldiefstal als respondenten die lieten blijken dat ze winkeldiefstal afkeurden. Voor de start van het groepsinterview kregen de scholieren in een korte instructie te horen dat:

- de onderzoeksgegevens anoniem verwerkt zouden worden,
- er geluidsopnamen gemaakt zouden worden, zodat de interviewer geen aantekeningen hoefde te maken en daardoor beter kon luisteren,
- er geen 'juiste' of 'onjuiste' antwoorden bestaan, maar dat het gaat om meningen. Elk mening is belangrijk voor het onderzoek.

Om leerlingen zo vrij mogelijk te laten praten, was bij het gesprek de docent niet aanwezig. Ook werden geen namen van leerlingen genoteerd. De gesprekken vonden plaats in de vertrouwde omgeving van het eigen klaslokaal.

Na een korte introductie waarin is uitgelegd wat verstaan wordt onder winkeldiefstal, zijn twee korte filmpjes (van circa een halve minuut elk) getoond waarin achtereenvolgens een mannelijke winkeldief in een speelgoedwinkel en een vrouwelijke dief in een kledingzaak te zien zijn. Na een eerste reactie op de filmpjes, zijn de onderzoeksvragen (gepresenteerd in Powerpoint presentatie) één voor één besproken, en is gediscussieerd over de verschillende antwoorden. De gespreksleider zag er op toe dat alle leerlingen de gelegenheid kregen om het woord te voeren. Na afloop van het gesprek is de leerlingen gevraagd een anonieme vragenlijst (bijlage 8.1) in te vullen over hun eigen ervaring op het gebied van winkeldiefstal. Aan de hand hiervan kon een beeld worden gevormd van de ervaring met winkeldiefstal van de respondenten.

Met de twee jongeren die een HALT-afdoening volgen is vooral gesproken over de eigen ervaringen. Deze gesprekken hebben individueel plaatsgevonden - waarbij anonimiteit

gegarandeerd werd - om de respondenten de gelegenheid te bieden vrijuit te praten. Ook hier zijn geluidsopnamen gemaakt.

Met de deskundigen zijn individuele gesprekken gehouden. In deze gesprekken was veel ruimte voor eigen inbreng van de respondenten. Voor deze opzet is gekozen omdat deze respondenten vanuit hun specifieke expertise met betrekking tot winkeldiefstal wellicht nieuwe, in dit onderzoek tot nu toe onbelichte aspecten konden aandragen. Deze gesprekken hadden kenmerken van de Delphi-methode (Saunders et al., 2004) omdat uitspraken uit eerdere interviews (ook uit gesprekken in de oriënterende fase van het onderzoek) werden voorgelegd aan deze respondenten. Dit is gedaan om verschillen in visies en ervaringen tussen de verschillende betrokkenen aan bod te laten komen. Op verzoek van de respondenten zijn de gesprekken niet opgenomen. Tijdens het gesprek zijn door de interviewer aantekeningen gemaakt, die na afloop direct zijn uitgewerkt in een gedetailleerd verslag.

Bij de supermarktmanagers en het winkelpersoneel zijn individuele interviews afgenomen. Met winkelpersoneel is gesproken in de winkel, tijdens de lunchpauze. De interviews met de managers zijn telefonisch afgenomen om de responskans te vergroten (door de tijdbesteding te minimaliseren). De respondenten kregen vooraf informatie over het onderzoek en een vraagpuntenlijst toegestuurd. Vervolgens werden ze op een afgesproken tijdstip gebeld voor het interview. De interviewer maakte tijdens het gesprek aantekeningen welke direct na afloop van het gesprek werden verwerkt in een gedetailleerd verslag.

8.4 Dataverwerking

Van de gevoerde gesprekken zijn verslagen gemaakt aan de hand van de gebruikte vraagpuntenlijst. In elk verslag zijn ook opvallende zaken met betrekking tot het verloop van het gesprek en zaken die respondenten op eigen initiatief ter sprake brachten, genoteerd. Vervolgens zijn de resultaten van alle gesprekken en de resultaten van het eerder uitgevoerde literatuuronderzoek, samengevoegd in een matrix, met in de kolommen de scenario-elementen en in de rijen de diverse informatiebronnen. Doel van deze matrix is een totaaloverzicht te bieden van de kenmerken van scenario-elementen die het meest bepalend zijn voor het vóórkomen van winkeldiefstal. De kenmerken uit het totaaloverzicht zijn per scenario-element gegroepeerd tot categorieën van indicatoren voor winkeldiefstalgevoeligheid. Deze categorieën vormen de input voor het ontwikkelen van scenario's ten behoeve van het vervolgonderzoek.

De anonieme vragenlijsten die bij de scholieren zijn afgenomen (n=68) zijn verwerkt tot frequentietabellen waarin ervaring en gedrag van de respondenten met betrekking tot winkeldiefstal in kaart zijn gebracht.

8.5 Resultaten van het kwalitatieve onderzoek

Scholieren

Van de 68 scholieren gaf de helft aan 'ooit iets meegenomen te hebben uit een winkel zonder te betalen.' Dit komt in grote lijn overeen met de literatuur. In studies van Poiesz en Pruyn (1989) gaf respectievelijk 58% en 45% van de ondervraagde scholieren aan wel eens winkeldiefstal gepleegd te hebben. Van de 68 ondervraagde scholieren gaven er 12 aan minder dan een jaar geleden iets meegenomen te hebben uit een winkel zonder te betalen. In onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut (Junger-Tas, Steketee & Moll, 2008) lag dat percentage lager: 20% van de 2295 respondenten gaf aan ooit winkeldiefstal gepleegd te hebben en 7,5% in het afgelopen jaar. Dit onderzoek betrof echter een jongere doelgroep: 12-15 jarigen. Ervaring met winkeldiefstal komt relatief vaker voor naarmate respondenten ouder zijn. (Relatief het vaakst onder Hbo'ers, gevolgd door 4 Vmbo en tot slot groep 8 basisschool.)

Van de 34 respondenten die zeggen ervaring te hebben, hebben 21 personen het niet bij één keer gelaten (tabel 8.2).

Tabel 8.2

Zelfgerapporteerde ervaring met winkeldiefstal onder 68 scholieren, per schooltype

Zelf ervaring?	Hbo propedeuse	Vmbo 4	Basisschool groep 8	Totaal
Nooit	5	16	13	34
Een keer	8	2	3	13
2 tot 10 keer	5	7	4	16
vaker dan 10 keer	3	2	0	5
Totaal	21	27	20	68

Voor ongeveer een derde van de respondenten die ervaring hadden met winkeldiefstal was de laatste keer minder dan één jaar geleden.

Tabel 8.3

Zelfgerapporteerde tijd sinds laatste winkeldiefstal, per schooltype.

Hoe lang geleden?	Hbo propedeuse	Vmbo 4	Basisschool groep 8	Totaal
Langer dan 5 jaar geleden	10	2	1	13
1 tot 5 jaar geleden	2	3	4	9
1 maand tot 1 jaar geleden	2	5	1	8
minder dan 1 maand geleden	2	1	1	4
Totaal	16	11	7	34

De scholieren gaven aan vaker goedkope dan dure objecten te stelen. Het merendeel betreft objecten van 5 euro of minder.

Tabel 8.4*Zelfgerapporteerde maximale waarde van de gestolen objecten per keer, per schooltype.*

Max. waarde per keer	Hbo propedeuse	Vmbo 4	Basisschool groep 8	Totaal
5 euro of minder	13	3	3	19
6 tot 25 euro	3	6	2	11
26 tot 100 euro	0	1	2	3
Meer dan 100 euro	0	1	0	1
Totaal	16	11	7	34

Slechts 2 respondenten gaven aan wel eens gestolen objecten doorverkocht te hebben.

Tabel 8.5*Zelfgerapporteerde frequentie van doorverkopen van gestolen objecten.*

Doorverkocht?	Hbo propedeuse	Vmbo 4	Basisschool groep 8	Totaal
Nooit	16	9	7	32
1x of vaker		2	0	2
Totaal	16	11	7	34

Het merendeel van de respondenten met ervaring met winkeldiefstal voelde achteraf schaamte noch trots over hun gedrag.

Tabel 8.6*Ervaren schaamte of trots na winkeldiefstal.*

Schaamte of trots	Hbo propedeuse	Vmbo 4	basisschool groep 8	Totaal
Ik ben er trots op	0	3	0	3
Meer trots dan schaamte	2	0	0	2
Geen trots maar ook geen schaamte	10	6	4	20
Eerder schaamte dan trots	3	2	2	7
Ik schaam me er voor	1	0	1	2
Missing	5	16	13	34
Totaal	21	27	20	68

Bovenstaande resultaten indiceren dat er mogelijk verschillen bestaan tussen schooltypen, met betrekking tot winkeldiefstalgedrag. Op basis van deze resultaten wordt schooltype meegenomen als persoonsgebonden determinant van winkeldiefstal.

Overige interviews

Er is een aantal opvallende verschillen gevonden tussen gegevens uit verschillende bronnen. Uit de interviews bleek dat wat in de praktijk gebeurt niet altijd overeenkomt met het beleid zoals dat op papier staat. Een bron bij de politie gaf aan dat volgens het beleid bij elke winkeldiefstal de politie gewaarschuwd zou moeten worden. Een beveiligingsmedewerker gaf echter aan dat dit lang niet altijd gebeurt, omdat het te veel tijd kost. En ander verschil tussen beleid en uitvoering betreft de uitspraak van winkelmanagers dat het personeel geïnstrueerd is om elke klant actief te begroeten zodat klanten weten dat ze zijn opgemerkt en daardoor minder snel winkeldiefstal plegen. Beveiligingsmedewerkers en personeel zelf gaven echter aan dat ook dat in de dagelijkse praktijk lang niet altijd gebeurt.

In de literatuur worden voornamelijk persoonsgebonden determinanten vermeld als oorzaken voor winkeldiefstal, terwijl relatief weinig melding wordt gemaakt van contextgerelateerde determinanten. In de interviews met scholieren kwamen juist voornamelijk contextgebonden determinanten aan bod. Dit is mogelijk te verklaren aan de hand van de attributietheorie (Heider, 1958). De literatuur is voornamelijk gericht op het verklaren van gedrag van anderen, waarbij de invloed van situationele factoren wordt onderschat. Dit verschijnsel is door Ross (1977) beschreven als ‘fundamentele attributiefout’: de neiging om gedrag van anderen vooral te verklaren door persoonsgebonden factoren, en het eigen gedrag te verklaren door situationele factoren. Het gegeven dat de scholieren zelf het –ongewenste– gedrag vooral toeschrijven aan externe factoren en veel minder aan persoonsgebonden factoren is in de literatuur bekend als ‘self serving bias’ (Kelly, 1971).

Deskundigen leggen veel nadruk op verleiding door aantrekkelijke uitstalling, terwijl scholieren dit niet noemen. Ook noemen deskundigen de (sociale) thuissituatie van de (potentiële) daders als belangrijke factor, terwijl deze bij de scholieren zelf niet ter sprake kwam.

Alle geïnterviewden, dus zowel (potentiële) daders als slachtoffers als deskundigen, noemen kwantiteit en kwaliteit van het aanwezige personeel als belangrijke factor. In de literatuur wordt personeel nauwelijks genoemd als determinant van het voorkómen van winkeldiefstal.

Hetzelfde geldt voor winkelinrichting. Vooral ‘hoge schappen’ worden door zowel deskundigen, slachtoffers, als (potentiële) daders genoemd als belangrijke determinant van winkeldiefstal. Winkeliers noemen in dit kader de ‘wrijving’ tussen verkoopbevordering en diefstalpreventie. Hoge schappen en toegankelijke uitstalling in displays zijn goed voor de omzet, maar maken het ook gemakkelijker om winkeldiefstal te plegen. Voor de objectgebonden determinanten geldt dat wat in de literatuur wordt vermeld is bevestigd in de interviews. Met één uitzondering: in de literatuur wordt een hoge financiële waarde van het object als positieve factor genoemd. Resultaten van het kwalitatieve onderzoek indiceren echter dat soms een lage financiële waarde meer uitnodigt tot winkeldiefstal dan een hoge financiële waarde.

De verschillen in focus tussen de groepen geïnterviewden doen vermoeden dat geen van de groepen een volledig beeld heeft van de relevante determinanten van winkeldief-

stal. Dit bevestigt het vermoeden dat niet alleen in de literatuur, maar ook in de praktijk een partiële, gefragmenteerde benadering wordt gehanteerd.

Kenmerken van winkeldiefstalgevoelige scenario's

Uit de resultaten van het literatuuronderzoek en het kwalitatieve onderzoek zijn de volgende categorieën van determinanten afgeleid, die worden gebruikt als input voor het ontwerpen van scenario's.

1. Persoonsgebonden determinanten

Deze zijn onderverdeeld in twee typen, te weten 'kenmerken' en 'motieven':

'Kenmerken' zijn eigenschappen van de persoon die de waarschijnlijkheid van diefstal vergroten, maar niet veranderen als gevolg van het gedrag. Hieronder vallen:

1. Hulpmiddelen. (Bijvoorbeeld: kleding met grote zakken, kindervagen, tas gevoerd met folie, tang.)
1. Normen en waarden. (In hoeverre beschouwt de respondent winkeldiefstal als crimineel gedrag)
2. Zichtbaar gedrag. (Bijvoorbeeld: rondkijken, dicht bij de schappen staan, in groepjes rondlopen, weggaan zonder iets te kopen.)
3. Persoonlijkheid. ('Sensation seeking')
4. Schooltype. (Opleidingsniveau)
5. Kennis en ervaring.³² (Bijvoorbeeld: weten wanneer er weinig personeel in de winkel is.) Ervaring kan positief werken ('Als het één keer gelukt is doen ze het zo weer'), maar ook negatief ('Als ze één keer gepakt zijn, doen ze het nooit meer.')

'Motieven' of beoogde consequenties van winkeldiefstal zijn aspecten van de persoonlijke situatie die kunnen veranderen door winkeldiefstal te plegen (of door het juist niet te doen). Hieronder vallen:

6. Financiële, materiële motieven. (Afweging van opbrengst (object) versus materiële risico's (boete).)
7. Emotionele motieven. (Afweging van emotionele voordelen ('de kick') en nadelen (betrapt worden).)
8. Sociale motieven; groepsdruk. (Afweging van sociale voordelen ('erbij horen') en nadelen (afkeuring, voor schut staan).)

32 'Ervaring' is weliswaar een kenmerk dat pas ontstaat (en dus verandert) nadat de eerste keer winkeldiefstal is gepleegd, maar het wordt niet beschouwd als motief; iemand pleegt geen winkeldiefstal 'om ervaring op te doen'.

2. Contextgebonden determinanten

1. Lay-out van de winkel. (Stimulerend: hoge stellingen, donkere hoekjes, verleidelijke uitstalling. Preventief: nette, schone winkel, 'doorzicht'.)
2. Personeel/bewaking. (Kwaliteit en kwantiteit.)
3. Technische maatregelen. (Camera's, detectiepoortje en artikelbeveiliging.)
4. Externe omgeving. (Meer winkeldiefstal in stedelijke omgeving, in de buurt van scholen, en in een buurt met lagere inkomens.)
5. Type winkel. (Meer winkeldiefstal in grote winkels met zelfbediening. Veel winkeldiefstal in drogist, supermarkt, en kledingzaak.)
6. Moment/situatie. (Meer winkeldiefstal als het druk of juist heel rustig is. Minder winkeldiefstal als er verder weinig jongeren in de winkel zijn.)

3. Objectgebonden determinanten

1. Prijs/ waarde van het object. (Zowel hoge als lage prijs kan stimulerend werken.)
2. Omvang. (Hanteerbaarheid.)
3. Aantrekkelijkheid.
4. Toegankelijkheid (Je moet er bij kunnen; bij voorkeur uit het zicht van personeel.)
5. Verhandelbaarheid.
6. Beschikbaarheid.

8.6 Scenario-ontwerp

Een scenario is een beschrijving van een object, een context en een persoon. De input voor de ontworpen scenario's bestond uit negen persoonsgebonden, zes contextgebonden, en zes objectgebonden indicatoren van winkeldiefstalgevoeligheid die in paragraaf 8.5 zijn vastgesteld. Twee indicatoren zijn niet verwerkt in de scenario's:

- Bij de beschrijving van objecten is 'verhandelbaarheid' buiten beschouwing gelaten, omdat het onderzoek geen betrekking heeft op professionele winkeldiefstal (met als doel de gestolen goederen door te verkopen) maar op diefstal voor eigen gebruik.
- Bij de beschrijving van de persoon is 'zichtbaar gedrag' niet meegenomen in de beschrijving, omdat dat naar verwachting suggestief, en daarmee sturend zou kunnen zijn. Bovendien valt in twijfel te trekken of 'zichtbaar gedrag' wel als determinant beschouwd moet worden. Het zou als 'aspect van winkeldiefstal', en in de gevallen waarin het niet uitmondt in winkeldiefstal als 'mislukte poging', gezien kunnen worden. Om onduidelijkheid te voorkomen is 'zichtbaar gedrag' niet meegenomen in de beschrijving van de scenario's.

Eerder (namelijk in hoofdstuk 7) is al aangegeven dat de situatieonafhankelijke persoonskenmerken (normen en waarden, persoonlijkheid, schooltype en kennis en ervaring) door middel

van vragen worden gemeten en niet worden verwerkt in de beschrijvingen van de scenario's. (De operationalisatie van deze variabelen volgt in hoofdstuk 9.) De overgebleven vier persoonsgebonden, vijf objectgebonden, en zes contextgebonden indicatoren zijn verwerkt in de beschrijving van fictieve scenario's

Bij het verwerken van deze vijftien indicatoren tot bruikbare scenario's zijn keuzes gemaakt met betrekking tot:

1. Het aantal indicatoren dat per scenario-element wordt verwerkt in een scenario
2. Het beoogde aantal en de aard van de niveaus van M, C en G die worden onderscheiden.
3. Het aantal scenario's dat ontworpen wordt.

Ad 1. Aantal indicatoren per scenario-element.

Hoe meer indicatoren per element worden gebruikt, des te nauwkeuriger is de beschrijving. Een gedetailleerde beschrijving heeft echter ook nadelen: de verschillen tussen scenario's -en daarmee de verschillen in M-, C- en G-waarden- worden minder duidelijk zichtbaar. De taak voor de respondenten om scenario's te beoordelen wordt complexer naarmate meer indicatoren worden beschreven. Onderzoek (Miller, 1956) heeft uitgewezen dat het werkgeheugen van een mens ongeveer zeven (plus of min twee) elementen kan omvatten. In het werkgeheugen wordt taakrelevante informatie tijdelijk opgeslagen. Wanneer voor het uitvoeren van een taak mee dan zeven informatie-elementen nodig zijn, zal een respondent de informatie moeten herlezen. Dat vraagt om een bepaalde mate van betrokkenheid, die bij de respondenten van dit onderzoek – scholieren- niet op voorhand kan worden verondersteld. Wanneer meer dan zeven indicatoren in een scenario worden verwerkt bestaat het risico dat respondenten in hun oordeel een deel van de informatie buiten beschouwing laten. Om te zorgen dat alle respondenten hun oordeel baseren op dezelfde informatie is gekozen voor maximaal zes indicatoren per scenario (twee per scenario-element)³³. Ter illustratie volgt hierna een voorbeeldscenario.

33 Soms worden twee indicatoren samengevoegd in een zin: 'de make up die je nodig hebt ligt vlak bij de kassa' geeft enerzijds aan dat het gewenste object beschikbaar is, en anderzijds waar het ligt.

Situatie 6

- Je loopt (met je rugzak) door een zelfbedieningsdrogist (zoals Etos of Kruidvat) waar elektronische productbeveiliging is (met detectiepoortjes).
- Je weet dat hier onlangs een winkeldief is betrapt en overgedragen aan de politie.
- De make up / deodorant die je nodig hebt ligt vlak bij de kassa.

Figuur 8.1: Voorbeeld van een scenariobeschrijving. Dit scenario is bedoeld als scenario waarin M laag, C hoog en G laag is.

Het gebruik van een beperkt aantal indicatoren per scenario verlaagt het realiteitsgehalte. Het risico bestaat dat in een beschrijving de nadruk ligt op kenmerken waar de respondent in werkelijkheid niet of nauwelijks op zou letten, of dat kenmerken waar de respondent wel op zou letten juist niet in de beschrijving zijn verwerkt. De volgende argumenten onderbouwen waarom dit echter niet hoeft te leiden tot onvoldoende validiteit:

- De gebruikte indicatoren zijn afgeleid uit de literatuur en het kwalitatieve onderzoek. Irrelevante indicatoren worden dus niet gebruikt.
- Door verspreid over verschillende scenario's alle indicatoren aan bod te laten komen, worden geen relevante indicatoren buiten beschouwing gelaten. Door bovendien verschillende scenario's (combinaties van verschillende indicatoren) met –naar verwachting- dezelfde M-, C- en G-waarden te ontwerpen kan worden uitgesloten dat Intentiescores worden veroorzaakt door bepaalde specifieke indicatoren (of scenariokenmerken), in plaats van door M-, C- en G-waarden.
- Het doel van dit onderzoek is het aantonen van een verband tussen M, C en G, en Intentie en niet het generaliseren van M-, C- en G- en Intentiescores naar een populatie. Omdat zowel M-, C- en G-scores als de Intentiescore zijn gebaseerd op dezelfde fictieve scenario's heeft het mogelijk te beperkte aantal indicatoren geen gevolgen voor de interne validiteit van het onderzoek.

Ad 2. Aantal en aard van de niveaus van M, C en G.

Hoe groter het aantal niveaus van M, C en G dat wordt onderscheiden, des te groter is het aantal mogelijke verschillende combinaties van M, C en G. Bij drie niveaus – bijvoorbeeld hoog, midden, laag) per Triade-factor zijn $3 \times 3 \times 3 = 27$ verschillende combinaties, of verschillende scenario's mogelijk. Ten behoeve van overzichtelijkheid wordt –zonder M-, C- en G-combinaties uit te sluiten- het aantal verschillende scenario's zoveel mogelijk beperkt. Het minimum aantal niveaus per factor dat nodig is om te kunnen variëren is twee. Bij het ontwerpen van de scenario's is onderscheid gemaakt tussen een 'hoge' en een 'lage' waarde voor elk van de onafhankelijke variabelen. In totaal zijn zo $2 \times 2 \times 2 = 8$ verschillende typen scenario's³⁴ mogelijk.

Ad.3. Aantal scenario's.

Het is niet noodzakelijk om de in totaal vijftien indicatoren in alle mogelijke combinaties te verwerken in scenario's. Het doel van deze deelstudie is het ontwerpen van scenario's die naar verwachting verschillende M-, C- en G-scores opleveren. Een uitputtende verzameling van alle, op basis van de gevonden indicatoren mogelijke scenario's is daarvoor niet nodig. Ad.2 is al gemeld dat gewerkt is met 8 verschillende scenariotypen. Per type zijn meerdere scenario's –op basis van verschillende indicatoren- ontworpen. Door meer scenario's te ontwerpen is de kans groter dat daadwerkelijk elk type scenario ten minste een keer wordt geïdentificeerd. Op voorhand is immers niet zeker of een beschrijving daadwerkelijk de verwachte M-, C- en G-scores oplevert.

Bij het ontwerpen van de scenario's is ernaar gestreefd om alle gevonden indicatoren in gelijke mate aan bod te laten komen. Afgezien van het gegeven dat het niet noodzakelijk is, is het gezien het grote aantal mogelijkheden praktisch niet haalbaar om alle mogelijke combinatie van indicatoren in de scenario's te verwerken.³⁵ Na afweging van wat theoretisch ideaal is (zo veel mogelijk verschillende scenario's) en wat praktisch haalbaar is (een beperkt aantal), is besloten drie series van acht scenario's te ontwerpen.

- 34 Acht typen winkeldiefstalscenario's op basis van 3 Triade-factoren met elk 2score- niveaus (+ = hoog; - = laag) . De scenario's zijn genummerd op volgorde van afnemend aantal '+'-en

	1	2	3	4	5	6	7	8
Motivatie	+	+	+	-	+	-	-	-
Capaciteit	+	+	-	+	-	+	-	-
Gelegenheid	+	-	+	+	-	-	+	-

- 35 Met 4 persoonsgebonden indicatoren zijn 6 verschillende combinaties van twee te maken (= 6 verschillende persoonsbeschrijvingen). Met 5 objectgebonden indicatoren zijn 10 verschillende combinaties van twee te maken (= 10 verschillende objecten), en met 6 contextgebonden indicatoren zijn 15 verschillende combinaties van twee te maken (= 15 verschillende contexten). In totaal levert dat $6 \times 10 \times 15 = 900$ verschillende combinaties van scenario-elementen op. Daar komt bij dat, uitgaande van twee mogelijke niveaus (+ en -) van winkeldiefstalgevoeligheid per scenario-element, elk van de 900 combinaties in $2^3 = 8$ varianten kan voorkomen. dat levert in totaal $8 \times 900 = 7200$ mogelijke verschillende scenario's op.

Voor het ontwerp is tabel 8.7 als uitgangspunt gehanteerd. In het schema zijn de indicatoren die uit de literatuur en het kwalitatieve onderzoek naar voren zijn gekomen genummerd en verdeeld over verschillende scenario's. In elk scenario worden per scenario-element twee indicatoren verwerkt. De indicatoren kunnen positief of negatief worden toegepast. Positief betekent dat ze de winkeldiefstalgevoeligheid van het betreffende element vergroten, bij een negatieve beschrijving wordt de winkeldiefstalgevoeligheid verkleind. Bij de verdeling van de indicatoren zijn de volgende richtlijnen gehanteerd:

- Zoveel mogelijk verschillende combinaties van indicatoren gebruiken.
- De indicatoren van een scenario-element spreiden over de acht typen. (Omdat bij elk type verschillende M-, C- en G-scores worden nagestreefd betekent dat automatisch dat de indicatoren zowel positief als negatief worden toegepast.)
- De indicatoren van een scenario-element spreiden over drie series (A, B en C)

De tabel dient als uitgangspunt bij het beschrijven van de scenario's. De indicatoren zijn op basis van inschatting zodanig beschreven (positief of negatief), dat ze in combinatie naar verwachting de beoogde M-, C- en G-scores opleveren; of dat ook werkelijk zo is, moet blijken uit de resultaten van deelstudie 2.

Tabel 8.7

Verdeling van indicatoren over scenario's. De cijfers in de cellen verwijzen naar de verschillende indicatoren voor winkeldiefstalgevoeligheid van respectievelijk de persoon (p; vier indicatoren), het object (o; vijf indicatoren), en de context (c; zes indicatoren) die worden verwerkt in de scenariobeschrijvingen.

Serie	Type	1: M+ C+G+	2: M+ C+G-	3: M+ C-G+	4: M- C+G+	5: M+ C-G-	6: M- C+G-	7: M- C-G+	8: M- C-G-
	Element								
A	Persoon	(p1,p2)	(p1,p3)	(p1,p4)	(p2,p3)	(p2,p4)	(p3,p4)	(p1,p2)	(p1,p3)
	Object	(o1,o2)	(o1,o3)	(o1,o4)	(o1,o5)	(o2,o3)	(o2,o4)	(o2,o5)	(o3,o4)
	Context	(c1,c2)	(c2,c4)	(c1,c4)	(c1,c5)	(c1,c6)	(c2,c3)	(c2,c4)	(c2,c5)
B	Persoon	(p3,p4)	(p2,p4)	(p2,p3)	(p1,p4)	(p1,p3)	(p1,p2)	(p2,p3)	(p2,p4)
	Object	(o3,o5)	(o4,o5)	(o2,o3)	(o2,o4)	(o1,o4)	(o1,o5)	(o1,o3)	(o1,o2)
	Context	(c5,c6)	(c1,c3)	(c3,c5)	(c3,c6)	(c4,c5)	(c4,c6)	(c5,c6)	(c1,c4)
C	Persoon	(p2,p4)	(p3,p4)	(p1,p2)	(p1,p3)	(p1,p4)	(p2,p3)	(p2,p4)	(p3,p4)
	Object	(o3,o4)	(o2,o5)	(o3,o5)	(o1,o3)	(o1,o5)	(o2,o3)	(o2,o4)	(o4,o5)
	Context	(c3,c4)	(c5,c6)	(c2,c6)	(c2,c4)	(c2,c3)	(c1,c5)	(c1,c3)	(c3,c6)

Om verschillende redenen zijn de uiteindelijke scenario's niet direct te herleiden uit het schema, en zijn ook niet in elk scenario expliciet zes indicatoren terug te vinden.

- Voor sommige persoonsgebonden indicatoren geldt dat ze alleen beschreven worden als ze een positieve waarde hebben. Als een persoon geen hulpmiddelen, bijvoorbeeld een tang, bij zich heeft, wordt dat niet expliciet vermeld.
- Sommige objectkenmerken zijn af te leiden, zonder dat ze expliciet beschreven zijn. Door het beoogde object alleen te noemen is al duidelijk of het bijvoorbeeld 'hanteerbaar' is. Ook de prijs is vaak, zonder dat deze expliciet genoemd is, bij benadering te schatten. En als beschreven wordt dat een object 'toegankelijk' is, is ook duidelijk dat het 'beschikbaar' is.

Ter controle van het realiteitsgehalte zijn de scenario's voorgelegd aan deelnemers van de Retail Security Group.³⁶ Na een verzoek om scenario's te beoordelen op realiteitsgehalte, gaven zes deelnemers van de Groep aan daartoe bereid te zijn. Naar aanleiding van de feedback zijn in vier scenario's de persoonsgebonden motieven minder expliciet beschreven. In de definitieve versies van de scenario's zijn deze af te leiden uit de beschrijvingen van de situatie. In het scenario staat bijvoorbeeld niet 'Je wilt nieuwe oorbellen hebben, maar hebt geen geld.' maar: 'Je bent in een zelfbedieningdrogisterij,' 'Je hebt die avond een feest.' en 'Je zakgeld is op.' Volgens de feedbackgevers is deze manier van beschrijven minder suggestief dan de oorspronkelijke. De scenario's zijn ook in een pilotstudy³⁷ voorgelegd aan een groep van 23 eerstejaars studenten van de Fontys Hogeschool Marketing Management om de herkenbaarheid en de eenduidigheid van de beschrijvingen te controleren. Naar aanleiding daarvan zijn de beschrijvingen voorzien van afbeeldingen van de beschreven objecten, en zijn de beschrijvingen waar mogelijk nog korter en bondiger gemaakt.

De uiteindelijke scenario's zijn te vinden in bijlage 8.2.

36 Samenwerkingsverband tussen beveiligingsmanagers van diverse detailhandelsbedrijven in Nederland.

37 In deze pilotstudy werden tevens de hanteerbaarheid van de conceptuele definities en de Magnitude Estimation Scale getest. De Pilotstudy wordt nader beschreven in hoofdstuk 9

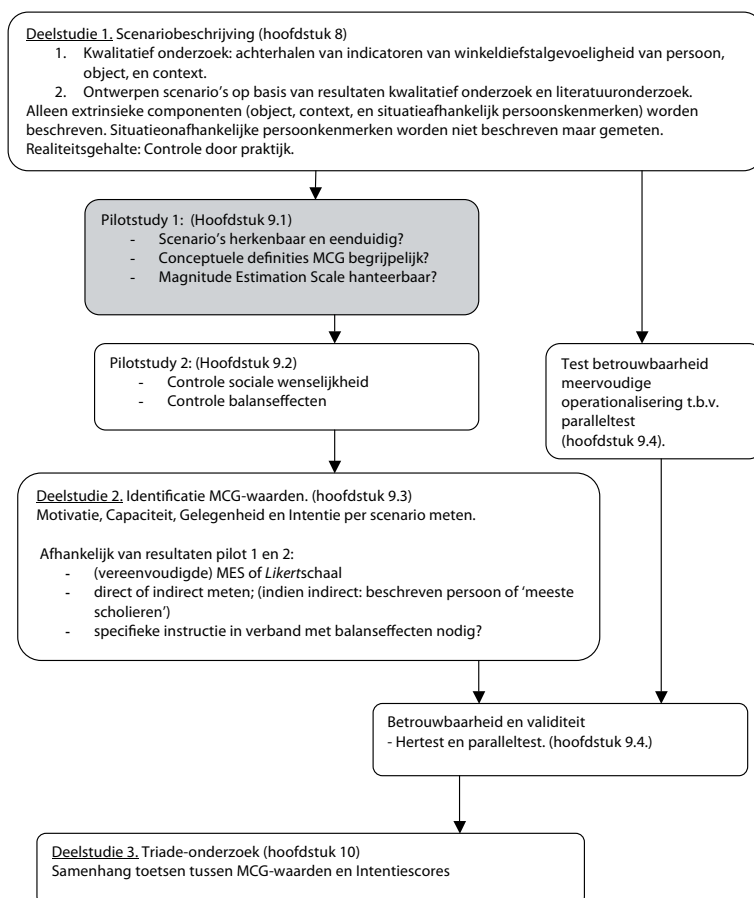
Deel 3

Hoofdstuk 9

9 Studie 2: Identificatie M-, C- en G-waarden

In de tweede studie zijn de fictieve scenario's voorgelegd aan scholieren, met de vraag hun subjectieve M-, C- en G-scores aan te geven. Ter voorbereiding op deze studie zijn twee pilotstudy's uitgevoerd. De eerste, kwalitatieve, pilotstudy diende om de operationalisatie van M, C en G en de procedure tijdens de identificatie van M-, C- en G-waarden te testen. De tweede, kwantitatieve, pilotstudy diende om na te gaan in hoeverre sociale wenselijkheid en balanseffecten een rol spelen bij het meten van M, C en G tot winkeldiefstal. De pilotstudy's worden beschreven in de eerste paragrafen, gevolgd door een paragraaf over de eigenlijke identificatie M-, C- en G-waarden. Paragraaf 9.4 is gewijd aan de hertest en de paralleltest die zijn uitgevoerd ter controle van de betrouwbaarheid van de metingen.

9.1 Pilotstudy 1: Test operationalisatie en procedure.

Doelstelling

Het doel van deze kwalitatieve pilotstudy is drieledig:

1. Vaststellen of de ontworpen scenario's herkenbaar en eenduidig zijn voor de doelgroep.
2. Definitieve keuzes maken betreffende de operationalisatie van M, C en G. Bepaald moet worden of de meting van M-, C- en G direct kan worden gebaseerd op de conceptuele definities van Poiesz (1999), of dat afgeleide operationele definities gewenst zijn. Daarnaast moet bepaald worden of de Magnitude Estimation Scale hanteerbaar is.
3. Testen van de beoogde procedure bij de identificatie M-, C- en G-waarden.

Respondenten

De pilotstudy is uitgevoerd onder 23 eerstejaars studenten van de Fontys Hogeschool Marketing Management. Deze groep is iets ouder dan de uiteindelijke doelgroep van het onderzoek (scholieren). Daar is bij de interpretatie van de resultaten van de pilotstudy rekening mee gehouden.

Procedure

De opzet van de pilotstudy is gebaseerd op de volgende aandachtspunten met betrekking tot de Magnitude Estimation Scale (Swanborn, 1993):

- Goede instructie aan en training van respondenten is van belang (Moskowitz, 1977).
- Objecten moeten in random volgorde worden aangeboden, om volgorde effecten te voorkomen.
- Vanwege de complexiteit van de taak moeten respondenten hun eigen tempo kunnen aanhouden.
- Eveneens vanwege de complexiteit mogen per respondent per meting maximaal 10 stimuli worden aangeboden.
- Eventueel kan respondenten gevraagd worden met twee modaliteiten te scoren: getallen en lijnstukken. Op basis van de evaluatie van de pilotstudy wordt dan een definitieve keuze voor een modaliteit gemaakt.

Na een korte uitleg over het doel van de pilotstudy kregen de 23 studenten klassikaal instructie en oefening betreffende de Magnitude Estimation Scale.

Vervolgens werden de begrippen M, C en G toegelicht. Daarbij werden de conceptuele definities op een scherm geprojecteerd. Aan de hand van een voorbeeld met betrekking tot 'het maken van een proefwerk' werd klassikaal geoefend met het toekennen van M-, C- en G-scores. Daarna volgden twee scorerondes.

Ronde 1: Magnitude Estimation Scale.

Alle studenten kregen vier winkeldiefstalscenario's (één referentiescenario en drie te beoordelen scenario's) en een scoreformulier op papier uitgereikt. Gevraagd werd om willekeurige M-, C- en G-standaardscores toe te kennen aan het referentiescenario. (Met als richtlijn dat een referentiescore > 0 dient te zijn, en bij voorkeur een getal waarmee eenvoudig te vermenigvuldigen en te delen is.) Vervolgens moesten voor de te beoordelen scenario's M-, C- en G-scores worden ingevuld die in verhouding stonden tot de standaardscores, door de scenario's onderling te vergelijken.

Ronde 2: Fractioneringschaal.

Deze ronde verliep in grote lijnen hetzelfde als ronde 1. Wel werden andere scenario's voorgelegd en werden de M-, C- en G-waarden voor het referentiescenario door de onderzoeker

vastgesteld op 100. Deze Fractioneringschaal kan beschouwd worden als een alternatieve, iets eenvoudiger toepassing van de Magnitude Estimation Scale.

Na de scorerondes volgde een collectieve evaluatie aan de hand van de volgende vragen, die zijn afgeleid van de doelstellingen van deze pilotstudy:

1. Wat vonden de respondenten van de scenariobeschrijvingen?
2. Wat vonden de respondenten van de uitleg betreffende de begrippen M, C en G?
3. Wat vonden de respondenten van de klassikale oefening met het toekennen van M-, C- en G-scores aan scenario's?
4. Wat vonden de respondenten van de Magnitude Estimation Scale?
5. Welke suggesties voor verbetering hebben respondenten met betrekking tot bovenstaande punten?

Resultaten

De evaluatie leverde de volgende suggesties op:

Ad vraag 1: Respondenten vonden de scenariobeschrijvingen duidelijk en herkenbaar, maar gaven aan dat het veel leeswerk was. Kortere beschrijvingen en plaatjes zouden de taak aantrekkelijker kunnen maken.

Ad vraag 2: De uitleg van de begrippen M, C en G was voor deze groep wel begrijpelijk, maar respondenten benadrukten dat de abstracte, conceptuele definities jongere (Vmbo-)scholieren wellicht zouden 'afschrikken'.

Ad vraag 3: Met betrekking tot de klassikale voorbeelden die werden gebruikt om te oefenen merkten studenten op dat drie oefenvoorbeelden werden gebruikt, waarin telkens heel duidelijk één van de Triade-factoren laag scoorde. Dat wekte de indruk dat in een scenario steeds maar één van de factoren beoordeeld hoefde te worden. In de individuele scorerondes moesten echter voor alle drie de Triade-factoren worden beoordeeld.

Ad vraag 4: Met betrekking tot zowel de Magnitude Estimation Scale als de Fractioneringschaal gaven de respondenten zonder uitzondering aan dat ze deze manier van meten ingewikkeld vonden. Als alternatief werd de Likertschaal voorgesteld, met als belangrijkste argument dat vrijwel alle scholieren daar ervaring mee hebben. Het argument dat een vergelijkende schaal de beoordelingstaak concreter zou maken, werd niet ondersteund. Respondenten gaven aan dat, indien gewenst, ook bij het gebruik van een Likertschaal de scenario's onderling vergeleken kunnen worden. Om toch relatieve scores te verkrijgen kan expliciet de instructie worden gegeven 'lees eerst alle scenario's door en vul dan pas M-, C- en G-scores in'.

De resultaten van de Pilotstudy zijn op de volgende manier verwerkt in de opzet van de tweede pilotstudy en de volgende empirische deelstudies.

- De scenario's zijn waar mogelijk beknopter beschreven en voorzien van afbeeldingen van de beschreven objecten.
- Van de abstracte conceptuele definities van M, C en G zijn de volgende, meer concrete operationele definities afgeleid:
Motivatie: het gedrag of het resultaat daarvan leuk vinden; Hoe graag zou jij het willen?
Capaciteit: voldoende kennis, ervaring, kracht, handigheid, hulpmiddelen; Hoe goed zou jij het kunnen?
Gelegenheid: voldoende tijd, gunstige omstandigheden; In hoeverre heb je de kans?³⁸
- Deze definities zijn niet alleen beter aangepast aan het taalgebruik van scholieren, maar ook concreter dan de conceptuele definities. Hoe concreter het taalgebruik, des te eenduidiger de interpretatie (Delnooz, 2010)
- Tijdens de pilotstudy hoefde in de oefenvoorbeelden telkens maar één factor -M, C óf G- geschat te worden, terwijl in de uiteindelijke winkeldiefstalscenario's M, C én G geschat moesten worden. Dat leidde tot verwarring bij de respondenten. In het vervolgonderzoek zijn oefenvoorbeelden op dezelfde wijze opgesteld als de winkeldiefstalscenario's.
- In plaats van de Magnitude Estimation Scale of de Fractioneringschaal is gebruik gemaakt van 7-punts Likertschalen. Daarbij is expliciet de instructie gegeven eerst alle scenario's te bekijken alvorens scores toe te kennen.

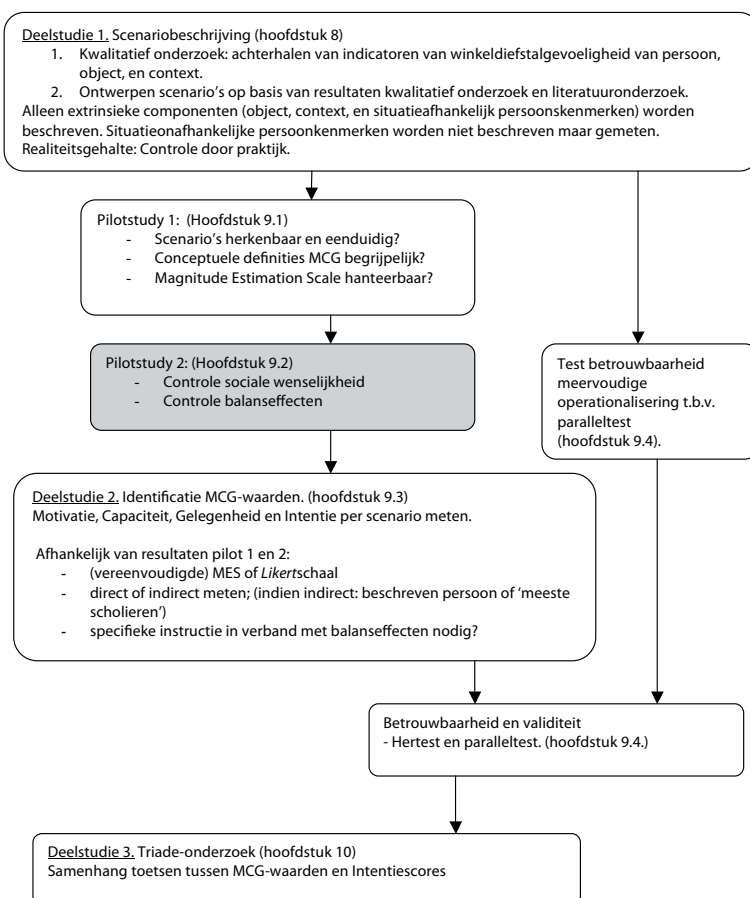
De keuze voor Likertschalen en dus meten op intervalniveau in plaats van rationiveau heeft consequenties op theoretisch niveau. M, C en G kennen niet langer een absoluut nulpunt en een minimumscore voor een van de drie factoren betekent dan ook niet langer dat de gedragsintentie, bepaald door de Triade-score (MxCxG) de waarde nul aanneemt. Een lage score op een van de drie factoren heeft echter nog altijd een relatief lage Triade-score tot gevolg³⁹. Het meten van abstracte begrippen aan de hand van 7-punts intervalschalen wordt ook in de literatuur ondersteund. Ajzen (2006) adviseert bijvoorbeeld beliefs, evaluaties, attitude en intenties, op deze wijze te meten. Zuiver theoretisch beschouwd meten Likertschalen op ordinaal niveau. In sociaal wetenschappelijk onderzoek worden data die met behulp van Likertschalen zijn verzameld echter vaak behandeld als data op intervalniveau. Dawes (2008) constateerde dat data verkregen met behulp van 5-punts, 7-punts en 10-puntsschalen –na hercodering- vergelijkbaar

38 In deze definitie heeft 'kans' niet de betekenis van 'waarschijnlijkheid', maar van 'mogelijkheid, geboden door de omstandigheden.'

39 Bij gebruik van een 7-punts Likertschaal kan de Triade-score variëren tussen de waarden $(1 \times 1 \times 1) = 1$ en $(7 \times 7 \times 7) = 343$. Wanneer een van de drie factoren uiterst laag (1) is, kan de Triade-score nog maximaal de waarde $1 \times 7 \times 7 = 49$ aannemen.

waren voor wat betreft gemiddelden en spreiding. Hij concludeert daaruit dat de afstanden tussen de punten op Likertschalen als gelijk mogen worden beschouwd.

9.2 Pilotstudy 2: Sociale wenselijkheid en balanseffecten

Doelstelling

Het doel van de tweede, kwantitatieve pilotstudy is tweeledig:

1. Vaststellen of sociaal wenselijke antwoorden worden gegeven
2. Vaststellen of respondenten in staat zijn M, C en G tot winkeldiefstal afzonderlijk te beoordelen

Ad 1. Sociale wenselijkheid

In paragraaf 7.4 is al gewezen op het risico van sociaal wenselijke antwoorden, en de mogelijkheid om dit te beperken door het stellen van indirecte, in de derde persoon geformuleerde vragen (Fisher, 1993). In deze pilotstudy zijn M-, C- en G- en Intentiescores die respondenten zichzelf toekennen (door middel van directe, in de eerste persoon geformuleerde vragen) vergeleken met de scores die ze anderen toekennen (door middel van indirecte, in de derde persoon geformuleerde vragen). Wanneer er geen sprake is van sociale wenselijkheid gaat, vanwege de validiteit, de voorkeur uit naar het stellen van directe vragen. Wanneer echter in de pilotstudy sociaal wenselijke antwoorden worden geconstateerd, worden in het hoofdonderzoek de vragen indirect gesteld. In dat geval kan gekozen worden uit twee opties:

Optie 1: Respondenten wordt gevraagd zich in te leven in de in het scenario beschreven persoon. Het beschrijven van kenmerken als normen en waarden, of ervaring, kan echter suggestief werken. Deze optie impliceert dat het eerder genomen besluit om structurele persoonskenmerken te meten in plaats van te beschrijven, herzien zou moeten worden.

Optie 2: Respondenten wordt gevraagd M-, C-, G- en Intentiescores toe te kennen voor 'de meeste scholieren'. Uitspraken zijn weliswaar minder respondentgebonden dan bij direct meten, maar omdat de respondent zelf ook scholier is en dus gevraagd wordt uitspraken te doen over zijn eigen referentiekader, mag voorzichtig verondersteld worden dat de uitspraken ook betrekking hebben –zij het indirect- op de respondent zelf. Vanwege de validiteit heeft de tweede optie de voorkeur in het geval dat sociaal wenselijke antwoorden geconstateerd worden.

Ad 2. Balanseffecten.

Een mogelijke implicatie van de dynamische effecten van het Triade-model (Poiesz, 1999) is dat M, C en G elkaar zodanig beïnvloeden, dat ze in elkaar overvloeien en nauwelijks afzonderlijk te meten zijn. In deze pilotstudy is nagegaan of er significante verschillen gemeten kunnen worden tussen M-, C- en G-scores waar dat, op basis van de inschatting bij het ontwerp van de scenario's, te verwachten is. Wanneer significante verschillen worden waargenomen is het onwaarschijnlijk dat zich balanseffecten hebben voorgedaan, althans geen balanseffecten met grote invloed. Wanneer de verwachte verschillen niet significant blijken te zijn kan overwogen worden om de instructie en de formulering van de vragen bij het hoofdonderzoek aan te passen, door expliciet te benadrukken dat:

- Bij het beoordelen van M, de waargenomen C en G buiten beschouwing moeten worden gelaten.
- Bij het beoordelen van C de waargenomen M en G buiten beschouwing moeten worden gelaten.
- Bij het beoordelen van G de waargenomen C en M buiten beschouwing moeten worden gelaten.

Dit is niet op voorhand al gedaan, omdat het de complexiteit van de taak voor de respondenten verhoogt.

Respondenten

De pilotstudy is uitgevoerd onder een willekeurig deel van de onderzoeksdoelgroep, te weten 3 klassen (3Havo, 1^e brugklas Vmbo/Havo en 3 Vmbo-T) van het Cobbenhagencollege te Tilburg. In totaal hebben 60 respondenten deelgenomen aan de pilotstudy. Een minimum van dertig respondenten per categorie is een goede vuistregel voor statistische analyses (Saunders et al., 2004). Aangezien in deze pilotstudy alleen vergelijkingen binnen een groep worden gemaakt (bijvoorbeeld middels een paired samples T-test), is de steekproefomvang voldoende voor het uitvoeren van statistische analyses. Uitspraken over de populatie kunnen op basis van deze steekproefomvang slechts met beperkte betrouwbaarheid (ca 90%) en nauwkeurigheid (foutenmarge ca 10%) worden gedaan. Omdat deze pilotstudy alleen bedoeld is om vast te stellen of in het verdere onderzoek rekening gehouden dient te worden met de invloeden van sociale wenselijkheid en balanseffecten, en niet om nauwkeurig vast te stellen in welke mate deze verschijnselen van invloed zijn, is de steekproef beperkt tot 60 respondenten.

Procedure

De drie klassen zijn tijdens een reguliere les bezocht. In de klassikale introductie is uitgelegd dat het onderzoek over winkeldiefstal gaat, maar over het specifieke doel van de pilotstudy is niets gezegd. Afgezien van de verwachting dat uitleg over balanseffecten en sociale wenselijkheid ingewikkeld is voor de respondenten, zou het de antwoorden kunnen beïnvloeden. Leerlingen kregen klassikaal instructie en een oefening met betrekking tot de begrippen M, C en G en het toekennen van M-, C- en G-scores aan scenario's (zie bijlage 9.3). Vervolgens kregen ze vier scenario's en een vragenlijst (zie bijlage 9.1) op papier uitgereikt, met het verzoek per scenario M-, C- en G- en Intentiescores toe te kennen.

Balanseffecten doen zich voor als C en G worden aangepast aan M (primair balanseffect), of als M wordt aangepast aan C en G (secundair balanseffect). Ofwel: als in het scenario verschillen bestaan tussen enerzijds de M-waarde en anderzijds C- en G-waarden die later -op het moment van meten- vervagen. Daarom zijn allereerst scenariotypen geselecteerd waarbij een hoge M- en een lage C- en lage G-score wordt verwacht en waarbij een lage M- en een hoge C- en hoge G-score wordt verwacht, geselecteerd. Daarnaast zijn twee types geselecteerd waarbij respectievelijk hoge G- en lage C- en M-scores en hoge C- en lage M- en G-scores worden verwacht. Dit om na te gaan of balanseffecten zich ook voordoen in situaties waarin dat minder

voor de hand ligt. Er zijn dus vier scenario's⁴⁰ van verschillende typen in de pilotstudy betrokken. Meer scenario's zou, door de combinatie met de controle op sociale wenselijkheid, de taak te uitgebreid maken voor de respondenten.

Ten behoeve van de controle op sociale wenselijkheid zijn vervolgens de intrinsieke (scenario-onafhankelijke) M, C, G en Intentie tot winkeldiefstal gemeten (zie bijlage 9.1). Om te kunnen vaststellen of er sprake is van sociaal wenselijke antwoorden zijn deze intrinsieke variabelen zowel direct (in de eerste persoon) als indirect (betreffende 'de meeste scholieren') gemeten. Voor de controle op sociale wenselijkheid is gebruik gemaakt van intrinsieke scores en niet van scores voor een bepaald scenario, om te voorkomen dat verschillen gemeten worden die het gevolg zijn van specifieke scenariokenmerken.

Operationalisatie

Omdat besloten is om in dit onderzoek niet volgens de gebruikelijke multi-item methode te operationaliseren zijn keuzes betreffende de operationalisatie onderbouwd met de resultaten van twee pilotstudy's. Op basis van de resultaten van de eerste pilotstudy (paragraaf 9.1) is besloten om de conceptuele definities van M, C en G te vertalen in operationele definities die naar verwachting beter aansluiten bij het taalgebruik van de doelgroep. Eveneens op basis van de eerste pilotstudy is besloten om in plaats van de Magnitude Estimation Scale, Likertschalen te gebruiken. Daarbij is gekozen voor 7-puntsschalen, om ook kleine verschillen zichtbaar te kunnen maken.

Voor de meting van Intentie blijft de eerder geformuleerde operationele definitie gehandhaafd en wordt eveneens gebruik gemaakt van 7-punts Likertschalen.

Bij de operationalisatie van M, C en G en Intentie wordt onderscheid gemaakt tussen intrinsieke en extrinsieke componenten. Om de intrinsieke, scenario-onafhankelijke componenten te meten wordt niet verwezen naar een specifiek scenario, maar gevraagd naar M, C, G en Intentie tot winkeldiefstal 'in het algemeen'. De extrinsieke componenten zijn moeilijk afzonderlijk te meten. Bij het beoordelen van de scenarioafhankelijke M, C en G en Intentie spelen intrinsieke factoren automatisch ook een rol. De M, C en G en Intentie tot winkeldiefstal die worden gemeten voor een specifiek scenario vormen dan ook een combinatie van intrinsieke en extrinsieke componenten. Een indicatie van de extrinsieke componenten is te verkrijgen door de intrinsieke M, C en G en Intentie te vergelijken met de totale (intrinsieke plus extrinsieke) componenten.

40 De volgende scenariotypen zijn gebruikt bij de pilotstudy:

	(A7)	(A5)	(A4)	(A6)
Motivatie	-	+	-	-
Capaciteit	-	-	+	+
Gelegenheid	+	-	+	-

Resultaten Balanseffecten

Om te controleren of er sprake is van balanseffecten moeten de M-scores van de verschillende scenario's vergeleken worden met de C- en G-scores. Een paired samples T-test ligt dan voor de hand. Een Kolmogorov-Smirnov test wees echter uit dat de data niet normaalverdeeld zijn⁴¹ (zie bijlage 9.4). Er is geen duidelijk patroon herkenbaar in de manier waarop de frequentieverdelingen afwijken van de normaalverdeling; sommige variabelen vertonen scheefheid naar links, anderen naar rechts. Wel is de kurtosis vaker negatief dan positief, wat wijst op 'vlakke' verdelingen. Kenmerken van de frequentieverdeling zijn weergegeven in bijlage 9.5. In de literatuur (Field, 2005) wordt geadviseerd data te transformeren om parametrische analyses mogelijk te maken. Echter, een 'reciprocal transformation', waardoor het effect van 'outliers' (extreme scores) wordt getemperd, leidde niet tot een normaalverdeling. Daarom is besloten tot een Wilcoxon signed-rank test, het niet-parametrische equivalent van de T-test, waarbij rangordes worden vergeleken.

In de middelste kolom in tabel 9.1 is aangegeven waar -als er geen sprake is van balanseffecten- verschillen tussen M-, C-, en G-scores te verwachten zijn op basis van de inschattingen bij het ontwerpen van de scenario's. In de rechter kolom is aangegeven waar, op basis van de Wilcoxon signed-rank test significante verschillen zijn gevonden (zie ook bijlage 9.6). Overigens zijn verschillen tussen verwachtingen en statistische resultaten niet per definitie het gevolg van balanseffecten. Het is immers ook mogelijk dat respondenten M, C en G anders beoordelen dan bij het ontwerp is verondersteld. Wanneer significante verschillen worden gevonden tussen enerzijds M-scores en anderzijds C-, en G-scores -ongeacht de verwachtingen- is het onwaarschijnlijk dat er sprake is van balanseffecten. Wanneer verschillen worden verwacht, maar niet gevonden, is er *mogelijk* sprake van balanseffecten.

41 In paragraaf 9.3, 'Identificatie MCG-waarden' wordt onder 'resultaten' nader ingegaan op verklaringen voor en implicaties van het ontbreken van een normaalverdeling.

Tabel 9.1

Verwachte en gevonden verschillen tussen M-, C- en G-scores.

	Verwacht, op basis van het ontwerp, en als geen balanseffect optreedt	Resultaat Wilcoxon signed-rank test (zie bijlage 9.6)
Scenario A7 (M-C-G+)		
- M vs C	Geen verschil	Significant verschil
- M vs G	Wel verschil	Significant verschil
Scenario A5 (M+C-G-)		
- M vs C	Wel verschil	Geen significant verschil*
- M vs G	Wel verschil	Geen significant verschil*
Scenario A4 (M-C+G+)		
- M vs C	Wel verschil	Significant verschil
- M vs G	Wel verschil	Significant verschil
Scenario A6 (M-C+G-)		
- M vs C	Wel verschil	Significant verschil
- M vs G	Geen verschil	Geen significant verschil

* Mogelijk gevolg van balanseffect

In vijf van de acht gevallen zijn significante verschillen tussen enerzijds M, en anderzijds C- en G-scores gemeten en zijn balanseffecten dus onwaarschijnlijk. In twee van de zes gevallen waar verschil te verwachten was, is dit uitgebleven en is mogelijk wel sprake van een balanseffect. Op basis van deze resultaten wordt besloten de instructie en vraagstelling niet aan te passen. Het relatief kleine aantal (mogelijke) balanseffecten vormt geen aanleiding voor een aanvullende, complexe, instructie.

Resultaten Sociale Wenselijkheid

Om te controleren of er sprake is van sociaal wenselijke antwoorden zijn de indirect gemeten intrinsieke M-, C-, G-, en Intentiescores (uitspraken over 'de meeste scholieren') vergeleken met de direct gemeten intrinsieke M-, C- en G- en Intentiescores (uitspraken over eigen persoon). Tabel 9.2 geeft de mediaan weer van zowel de direct als de indirect gemeten intrinsieke M-, C-, G- en Intentiescores.

Tabel 9.2

Mediaan van direct en indirect gemeten intrinsieke M, C, G en Intentie

N=60	Direct gemeten (eerste persoon)	Indirect gemeten (derde persoon)
Intrinsieke M	2,0	5,0
Intrinsieke C	3,0	4,0
Intrinsieke G	4,0	4,0
Intrinsieke Intentie	2,0	4,5

Omdat ook hier de data niet normaalverdeeld zijn (zie bijlage. 9.4) is een Wilcoxon signed-rank test uitgevoerd om na te gaan of de verschillen significant zijn. (Zie Tabel 9.3. Voor de volledige statistische tabel zie bijlage 9.7.) Uit de resultaten blijkt dat -met uitzondering van de scores voor G- de indirect gemeten scores bij alle variabelen significant hoger zijn dan de direct gemeten scores.

Tabel 9.3

Sociale wenselijkheid: Wilcoxon signed-rank test direct- en indirect gemeten intrinsieke M, C, G en Intentie

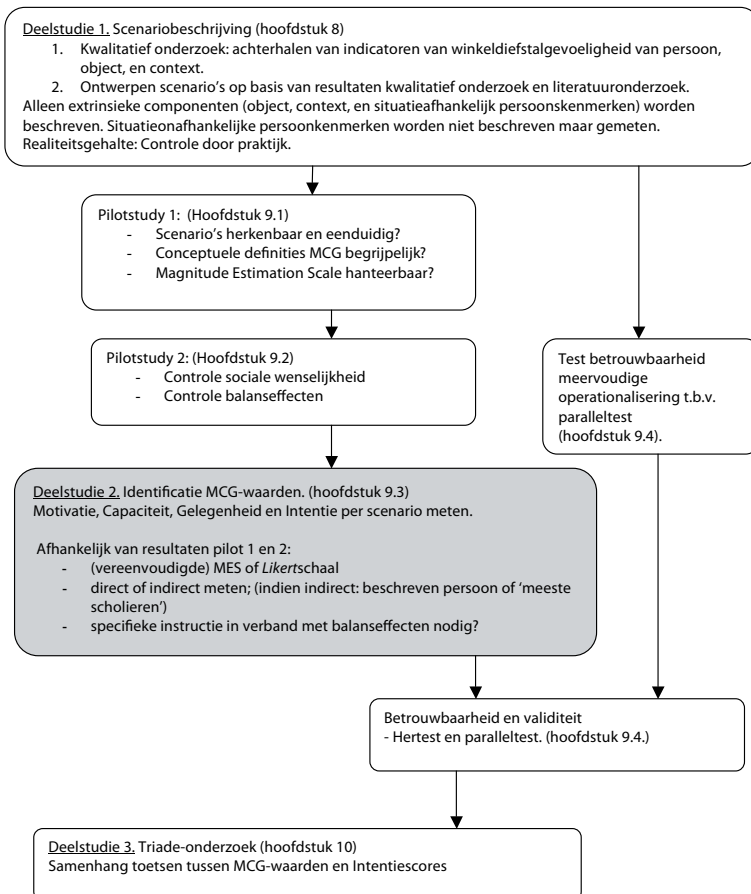
	intrinsieke Intentie: indirect - direct	intrinsieke G: indirect - direct	intrinsieke C: indirect - direct	intrinsieke M: indirect- direct
Z	-5,411	-,298	-2,910	-5,122
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,000	,766	,004	,000

De resultaten bevestigen de verwachting dat respondenten hun eigen M, C, G en Intentie lager schatten dan die van anderen. In het hoofdonderzoek zijn daarom alle vragen indirect gesteld; respondenten is gevraagd uitspraken te doen over 'de meeste scholieren'. Deze keuze zou gevolgen kunnen hebben voor de validiteit van de scenario's. Hoewel de respondent zelf een van 'de meeste scholieren' is, gelden de gegeven antwoorden niet per definitie ook voor de respondent zelf. De veronderstelling dat de respondent zelf deel uitmaakt van het scenario is daarom niet meer houdbaar. Om twee redenen hoeft het indirect meten echter geen gevolgen te hebben voor de validiteit van het onderzoek:

1. Omdat de respondent zelf ook deel uitmaakt van de referentiegroep 'de meeste scholieren', is te verwachten dat persoonskenmerken van de respondent zelf toch een rol spelen bij het bepalen van de M-, C- en G-scores.
2. Doel van dit onderzoek is niet het generaliseren van M-, C- en G- of Intentiescore naar een populatie, maar het vaststellen van een relatie tussen M-, C- en G-waarden en Intentie. Omdat zowel bij het bepalen van de M-, C- en G-waarden, als bij het meten van de Intentie indirect is gemeten, tast dit de interne validiteit niet aan.
3. De indirect gemeten scores houden direct verband met de direct gemeten score. Met behulp van Spearmans Rho is de rangordecorrelatie berekend tussen direct en indirect gemeten intrinsieke M, C, G en Intentie. Deze was in alle gevallen positief en significant op een betrouwbaarheidsniveau van 0,01. De correlatie varieerde van 0,494 voor M, tot 0,49 voor C, 0,535 voor G en 0,437 voor Intentie.

Een bijkomend gevolg van indirect meten is dat de M-, C- en G-scores minder respondent- en meer scenariogebonden zijn. Dat maakt manipulatie van M-, C- en G-waarden eenduidiger.

9.3 Identificatie M-, C- en G-waarden

Doelstelling

Deze deelstudie heeft als doel scenario's met verschillende M-, C- en G-waarden te identificeren.

Respondenten

De data zijn verzameld bij 12 klassen van het Cobbenhagencollege te Tilburg.

Er is sprake van een doelgerichte steekproef uit de onderzoeksdoelgroep, waarbij leeftijd en opleidingsniveau zijn gevarieerd. Een doelgerichte steekproef kan niet als representatief beschouwd worden (Saunders et al., 2004), maar dat is geen vereiste voor dit onderzoek. Het primaire doel is niet het doen van uitspraken over een populatie, maar het vaststellen van een relatie tussen M, C en G en Intentie tot winkeldiefstal. Een praktisch voordeel van data-verzameling onder scholieren is dat, ten behoeve van de hertest, dezelfde respondenten twee maanden na de eerste meting opnieuw dezelfde scenario's voorgelegd konden krijgen. De sa-

menstelling van de steekproef is weergegeven in tabel 9.4. In totaal hebben 254 leerlingen meegewerkt aan de identificatie M-, C- en G-waarden.

Tabel 9.4

Samenstelling van de steekproef voor de identificatie M-, C- en G-waarden

	Havo/vwo	Vmbo
Juniorcollege (1 ^e en 2 ^e jaar)	3 klassen	3 klassen
Seniorcollege (3 ^e t/m 6 ^e jaar)	3 klassen	3 klassen

Elke serie van acht scenario's is voorgelegd aan vier klassen: één uit elke cel van tabel 9.4. Dat levert ruim 80 waarnemingen op per scenario.

Procedure

Na een korte uitleg over het onderwerp en de aard van het onderzoek is de scholieren gevraagd om twee enveloppen te voorzien van een persoonlijk merkteken. Dit was bedoeld om respondenten traceerbaar te maken voor de hertest, zonder anonimiteit te doorbreken. Om een hertest te kunnen uitvoeren moeten de data van de identificatie M-, C- en G-waarden (T1) gekoppeld kunnen worden aan de op een later tijdstip (T2), onder dezelfde doelgroep, verzamelde data van de hertest. Vanwege de gevoeligheid van het onderwerp is echter anonimiteit gegarandeerd, en kon niet gewerkt worden met namen of studentnummers. De vragenlijst van de eerste meting werd ingeleverd in één van de twee persoonlijk gemerkte enveloppen. Bij de hertest werd de vragenlijst ingeleverd in de tweede gemerkte envelop, zodat bij de verwerking de vragenlijsten met gelijke merktekens gekoppeld konden worden. Na het merken van de enveloppen kregen respondenten klassikaal uitgebreide instructie betreffende het bepalen van M-, C- en G-, Intentiescores (zie bijlage 9.2). Daarna werden acht scenario's en een vragenlijst (zie bijlage 9.3) op papier uitgereikt en vulden de respondenten individueel en in eigen tempo, de vragenlijst in. Naast vragen betreffende M, C en G tot winkeldiefstal in de verschillende scenario's, zijn ook vragen opgenomen betreffende de Intentie per scenario. Dit om te voorkomen dat bij het Triade-onderzoek blijkt dat vooral scenario's zijn geselecteerd met extreme Intentiewaarden en er onvoldoende spreiding in Intentie aanwezig is om een verband tussen onafhankelijke en afhankelijke variabelen vast te stellen. Verder zijn vragen gesteld om relevante situatieonafhankelijke persoonskenmerken die zijn vastgesteld in het kwalitatieve onderzoek (zoals normen en waarden, kennis en ervaring, en persoonlijkheid) te meten. Dit levert het volgende voordeel op:

Wanneer M-, C- en G-waarden voor scenario's worden bepaald op basis van scores van de gehele steekproef (bijvoorbeeld op basis van de mediaan) wordt geen rekening gehouden met individuele verschillen tussen respondenten. Eigenlijk vormt elke respondent een afzonderlijk scenario, maar om uitspraken te kunnen doen op basis van kwantitatieve gegevens wordt de steekproef als geheel bekeken, waarbij individuele verschillen tegen elkaar wegvallen. Om toch de invloed van intrinsieke persoonskenmerken te kunnen onderzoeken zijn deze ge-

meten, zodat op basis van de resultaten de steekproef eventueel kan worden onderverdeeld in meer homogene segmenten. Verschillen in M-, C- en G-waarden tussen segmenten kunnen dan worden toegeschreven aan de intrinsieke persoonskenmerken. Om dezelfde reden zijn ook de intrinsieke M, C, G en Intentie gemeten.

Tot slot is een evaluatie van het onderzoek gevraagd in termen van M, C en G om deel te nemen aan het onderzoek.

Operationalisatie

De operationele definities en de wijze van meten van M, C, G en Intentie zijn in de vorige paragraaf al beschreven. Aanvullend is, op basis van de tweede pilotstudy besloten om de vragen betreffende M, C G en Intentie indirect te stellen.

Hoewel bij de tweede pilotstudy de data niet normaalverdeeld bleken te zijn, is bij de identificatie van M-, C- en G-waarden op dezelfde wijze gemeten als bij de pilotstudy.

Dit is enerzijds gedaan omdat niet met zekerheid is vast te stellen dat het ontbreken van normaalverdelingen het gevolg is van de wijze van meten, anderzijds omdat een normaalverdeling niet per definitie het streven hoeft te zijn. Het ontbreken van normaalverdelingen is mogelijk een consequentie van de enkelvoudige operationalisatie van de variabelen. Immers, interpretatieverschillen en andere toevalsinvloeden vallen niet, zoals bij een meervoudige operationalisatie, tegen elkaar weg. Andere verklaringen zijn echter ook mogelijk. Later in deze paragraaf, onder 'resultaten' wordt nader ingegaan op mogelijke verklaringen voor het ontbreken van normaalverdelingen. Ongeacht de oorzaak betekent het ontbreken van normaalverdelingen dat conventionele parametrische statistische toetsen niet uitgevoerd mogen worden. In dit onderzoek weegt de methodologische eenvoud waar enkelvoudige operationalisatie van variabelen toe bijdraagt, zwaarder dan de grotere statistisch nauwkeurigheid van parametrische toetsen in vergelijking tot non-parametrische rangorde toetsen.

Bij de identificatie M-, C- en G-waarden zijn ook structurele persoonskenmerken gemeten. Dit is, in lijn met de overige variabelen in het onderzoek, enkelvoudig gebeurd. Bij de operationalisatie ligt de nadruk op de eenvoud van de taak voor de respondenten. Om eenduidigheid te bevorderen zijn de variabelen zijn zo veel mogelijk vertaald in onder scholieren gangbaar taalgebruik. Hierna volgen de vragen die zijn gebruikt om de structurele persoonskenmerken, zoals vastgesteld in hoofdstuk 8, te meten.

- Normen en waarden ten aanzien van winkeldiefstal.

Deze variabele is gemeten door te vragen hoe 'erg' winkeldiefstal is in de ogen van de respondent. Om eenduidige betekenis te geven aan de verschillende antwoordmogelijkheden zijn de uitersten zo concreet mogelijk geformuleerd. Dat verklaart de extreme maximumwaarde. Omdat de extreme maximumwaarde de schaal naar verwachting zal 'drukken' is gekozen voor een 10-puntschaal in plaats van voor de 7-puntsschaal, die is gebruikt bij M, C, G, en Intentie.

Geef hieronder aan hoe 'erg' het volgens jou is om iets (dat ongeveer 10 euro kost) mee te nemen uit een winkel zonder er voor te betalen.

Helemaal niet erg. (Verdient geen straf)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Heel erg. (Verdient levenslange gevangenisstraf)
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	--

- Ervaring.

Deze variabele is gemeten aan de hand van een vraag die rechtstreeks is afgeleid van de in dit onderzoek gehanteerde definitie van winkeldiefstal. In de veronderstelling dat kennis wordt opgebouwd door ervaring, is de variabele kennis niet afzonderlijk gemeten

Heb je zelf in het verleden wel eens iets meegenomen uit een winkel zonder te betalen?

- ☐ Nooit
- ☐ 1x
- ☐ 2 – 10 keer
- ☐ Vaker dan 10 keer

- Persoonlijkheid.

Uit de literatuur (Hansen & Breivik, 2001) blijkt het kenmerk 'sensation seeking' een belangrijke determinant van winkeldiefstal. Bestaande Sensation Seeking Scales bestaan meestal uit meerdere items (Arnett, 1994; Zuckerman, Kolin, Price, & Zoob, 1964). Voor dit onderzoek is een enkelvoudige samenvatting gemaakt.

Wat voor soort persoon vind je jezelf:

Iemand die veel behoefte heeft aan spanning en afwisseling	1	2	3	4	5	6	7	Iemand die veel behoefte heeft aan rust en regelmaat
--	---	---	---	---	---	---	---	--

Resultaten

Hierna worden eerst de frequentieverdelingen van de M-, C- en G-scores toegelicht, en vervolgens komt aan bod welke scenariotypen zijn herkend door de respondenten.

Frequentieverdelingen van de M-, C- en G-scores

Een Kolmogorov-Smirnov Test wees uit dat de M-, C- en G- en Intentiescores van geen van de vierentwintig beoordeelde scenario's normaal verdeeld zijn (zie bijlage 9.8). Of dit het gevolg is van de enkelvoudige operationalisatie in combinatie met het daarmee samenhangende generieke niveau van de variabelen, is niet met zekerheid te zeggen. De aard van de afwijkingen van de normaalverdelingen laat geen duidelijk patroon zien. Scheefheid komt zowel naar link als naar rechts voor. De kurtosis is vaker negatief dan positief, wat wijst op vlakke verdelingen (zie bijlage 9.9). Blijkbaar is de interpretatie van de scenario's door respondenten niet homogeen. Het ontbreken van normaalverdelingen is op zich geen probleem: non-parametrische toetsen zoals de Wilcoxon signed-rank test en de Spearman Correlatietest bieden een acceptabel alternatief. Deze tests hebben minder 'statistische power'. Dat betekent dat een klein effect eerder over het hoofd wordt gezien en uitspraken dus minder gedetailleerd zijn. Dit is echter in lijn met de gekozen benadering van dit onderzoek: genoeg nemen met minder detail ten behoeve van een integrale en hanteerbare aanpak. Wel is het van belang om bepaalde oorzaken voor afwijkingen van normaalverdelingen die te maken hebben met betrouwbaarheid en validiteit zoveel mogelijk uit te sluiten.

Mogelijke oorzaken zijn:

1. De steekproef is niet homogeen.

Naarmate de verschillen tussen respondenten groter zijn, is de kans op een normaalverdeling kleiner. Dit effect is sterker naarmate de intrinsieke aspecten van M, C en G zwaarder wegen in vergelijking tot de extrinsieke (scenarioafhankelijke) aspecten: dan zijn de verschillen tussen respondenten in M-, C- en G-scores voor dezelfde scenario's groter. Om dit te controleren is nagegaan of M-, C- en G- en Intentiescores van bepaalde (meer homogene) subgroepen wel normaalverdeeld zijn. Daartoe is een Kolmogorov-Smirnov test uitgevoerd voor de M-, C- en G- en Intentiescores van een subgroep van respondenten met een hoge intrinsieke Intentie (≥ 4 op een 7-puntsschaal) en voor een subgroep van respondenten die zelf wel eens winkeldiefstal gepleegd hadden. Dit leverde voor ruim een derde deel van de variabelen een normaalverdeling op (zie bijlage 9.10). Blijkbaar zijn deze subgroepen minder heterogeen en spelen persoongebonden, intrinsieke factoren een aanzienlijke rol bij het bepalen van M-, C- en G-scores. Opvallend is dat, wanneer gekeken wordt naar M-, C- en G- en Intentiescores van subgroepen van respondenten met een lage intrinsieke Intentie (≤ 3 op een 7-puntsschaal), of respondenten die zelf nooit winkeldiefstal hebben gepleegd, geen van de variabelen normaalverdeeld zijn. Kennelijk zijn deze groepen minder homogeen dan de groepen met hoge intrinsieke Intentie of ervaring met betrekking tot winkeldiefstal.

2. De gehanteerde operationalisatie van M, C en G leidt niet tot betrouwbare variabelen.

Dat kan verschillende oorzaken hebben:

- De scenario's zijn niet eenduidig. Dit is echter getest in een pilotstudy onder studenten en ervaringsdeskundigen op het gebied van winkelbeveiliging.
- Mogelijk zijn de begrippen M, C en G te abstract om enkelvoudig te meten. Of dit het geval is, zal blijken uit de resultaten van de paralleltest.
- Mogelijk zijn de begrippen M, C en G voor deze respondenten moeilijk te begrijpen, en is er sprake van een 'taalprobleem' (Delnooz, 2010). Diverse opmerkingen van scholieren voor en tijdens het invullen van de vragenlijsten, waaruit blijkt de begrippen M, C en G niet door alle respondenten juist worden geïnterpreteerd, ondersteunen het vermoeden van semantische onduidelijkheid:

- *'Ik zou het wel willen, en kunnen, en ik krijg ook de kans, maar ik doe het niet. Zoiets doe je niet.'* (Intentie en M worden door elkaar gehaald.)

- *'Proberen is toch hetzelfde als willen?'* (Intentie en M worden door elkaar gehaald)

- *'Als er veel personeel is, kan ik het niet.'* (C en G worden door elkaar gehaald.)

Mogelijk is de capaciteit van scholieren om M-, C- en G-scores op de juiste manier in te vullen te laag. Dit zou onderzocht kunnen worden door dezelfde scenario's voor te leggen aan respondenten die de begrippen M, C en G wel correct interpreteren.

- De betrokkenheid, ofwel de motivatie van de respondenten om de vragenlijsten goed in te vullen is laag. Volgens de gemeten M-score met betrekking tot deelname aan het onderzoek vonden de scholieren het 'niet erg leuk' om mee te doen aan het onderzoek (zie bijlage 9.11). De lage betrokkenheid blijkt ook uit het gegeven dat vijf respondenten (uit gemakzucht?) bij alle items dezelfde scores invullen⁴². Bij de meting op basis van multi-item schalen (paralleltest) bleek bovendien dat respondenten de vragen slecht lezen. Ter controle was één item in de schaal voor Capaciteit in tegenoverstelde 'richting' geformuleerd. Uit de ingevulde vragenlijsten bleek dat scholieren dit maar zelden opgemerkt hadden⁴³. Ook de lage betrokkenheid zou gecontroleerd kunnen worden door dezelfde scenario's voor te leggen aan respondenten die wel gemotiveerd zijn.

Voorlopig wordt het ontbreken van normaalverdelingen beschouwd als acceptabel gevolg van heterogeniteit van de steekproef. In hoofdstuk 11, 'Overwegingen voor nader onderzoek', wordt aandacht besteed aan mogelijke implicaties van lage motivatie en capaciteit van respondenten ten aanzien van het bepalen van M-, C- en G-scores.

42 Betreffende vragenlijsten zijn niet meegenomen in de analyses.

43 Het betreffende item, vraag 11 in de vragenlijst op T2, is later uit de multi-item schaal verwijderd (zie paragraaf 9.4).

Identificatie van scenariotypen

Omdat de data niet normaalverdeeld zijn is op basis van de mediaan (en niet het gemiddelde) van de M-, C- en G-scores bekeken hoe de ontworpen scenario's geïdentificeerd zijn door de respondenten. Bij een mediaan < 4 wordt het niveau van de variabele beschouwd als 'laag' (-), en bij een mediaan ≥ 4 wordt het niveau van de variabele beschouwd als 'hoog' (+). In tabel 9.5a, b en c is te zien hoe de scenario's bij het ontwerp bedoeld waren, en hoe ze geïdentificeerd zijn door de respondenten.

Slechts acht van vierentwintig scenario's zijn geïdentificeerd conform de bedoeling bij het ontwerp. Opvallend is dat veel (achttien van de vierentwintig) scenario's geïdentificeerd zijn als type 1 en 5. Dit zijn, naast de zes scenario's die bedoeld waren als type 1 of 5, twaalf scenario's die anders bedoeld waren. Anderzijds is geen van de scenario's geïdentificeerd als type 3, 6 of 7. Scenariotypen 3, 6 en 7 zijn de types waar een verschil tussen C en G verwacht wordt. In bijna alle gevallen identificeren de respondenten deze scenario's als typen met gelijke C en G. Het lijkt er dus op dat de respondenten moeite hebben om onderscheid te maken tussen C en G.

Tabel 9.5a

Identificatie van M-, C- en G-waarden per scenarioserie.

Een mediaan < 4 wordt beschouwd als 'laag'(-); een mediaan ≥ 4 wordt beschouwd als 'hoog'(+)

Serie A. Bij ontwerp bedoeld als		Gemeten mediaan			Door respondenten geïdentificeerd als type	Conform ontwerp
		M	C	G		
1	M+C+G+	5	4	4	1 (M+C+G+)	Ja
2	M+C+G-	5	2	2	5 (M+C-G-)	Nee
3	M+C-G+	4	4	5	1 (M+C+G+)	Nee
4	M-C+G+	6	7	7	1 (M+C+G+)	Nee
5	M+C-G-	5	3	2	5 (M+C-G-)	Ja
6	M-C+G-	3,5	3	2	8 (M-C-G-)	Nee
7	M-C-G+	2	4	5	4 (M-C+G+)	Nee
8	M-C-G-	4	4	3	2 (M+C+G-)	Nee

Tabel 9.5b

Serie B. Bij ontwerp bedoeld als		Gemeten mediaan			Door respondenten geïdentificeerd als type	Conform ontwerp
		M	C	G		
1	M+C+G+	5	6	6	1 (M+C+G+)	Ja
2	M+C+G-	5	3	2	5 (M+C-G-)	Nee
3	M+C-G+	5	5	5	1 (M+C+G+)	Nee
4	M-C+G+	6	7	7	1 (M+C+G+)	Nee
5	M+C-G-	6	3	2	5 (M+C-G-)	Ja
6	M-C+G-	4	3	3	5 (M+C-G-)	Nee
7	M-C-G+	5	4	4	1 (M+C+G+)	Nee
8	M-C-G-	2,5	1,5	1	8 (M-C-G-)	Ja

Tabel 9.5c

Serie C. Bij ontwerp bedoeld als		Gemeten mediaan			Door respondenten geïdentificeerd als type	Conform ontwerp
		M	C	G		
1	M+C+G+	4	5	5	1 (M+C+G+)	Ja
2	M+C+G-	5	4	3	2 (M+C+G-)	Ja
3	M+C-G+	4	4	6	1 (M+C+G+)	Nee
4	M-C+G+	6	5	6	1 (M+C+G+)	Nee
5	M+C-G-	5	2	1	5 (M+C-G-)	Ja
6	M-C+G-	4	2	1	5 (M+C-G-)	Nee
7	M-C-G+	4	4	3	2 (M+C+G-)	Nee
8	M-C-G-	4	2	2	5 (M+C-G-)	Nee

In hoofdstuk 7 is al aangegeven dat bij de identificatie van M-, C- en G-waarden gecontroleerd moest worden of er voldoende variatie in Intentie bestaat. Daarom zijn ook de medianen van de Intentiescores bekeken (zie tabel 9.6).

Tabel 9.6

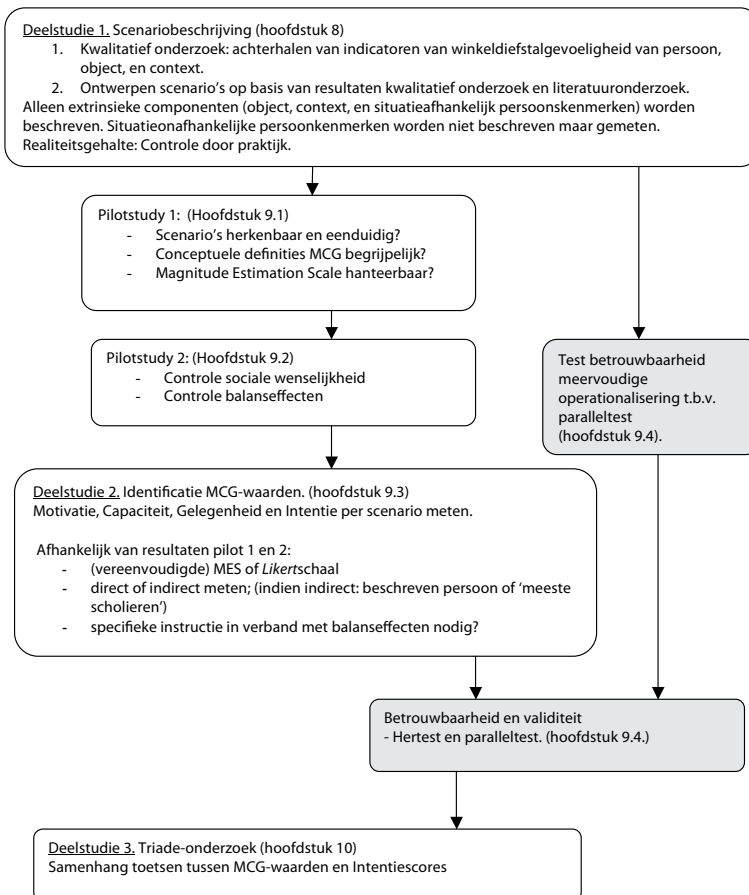
Medianen van de variabele Intentie (gemeten op 7-puntsschaal) in de verschillende ontworpen scenario's.

Type, als bedoeld bij het ontwerp	1	2	3	4	5	6	7	8
Scenarioserie A	4	2	4	6	3	3	2	3
Scenarioserie B	5	2	4	6	2	2	3,5	1
Scenarioserie C	4	3	3	4	2	2	3	2

De medianen variëren tussen 1 en 6; er lijkt dus voldoende variatie in Intentie om een eventueel verband met M-, C- en G-scores aan te kunnen tonen. Bij scenario 8 van serie B heeft de mediaan van Intentie de extreem lage waarde van 1 (op een 7-puntsschaal). Gezien de lage veronderstelde M, C en G waarden ligt een lage Intentiewaarde in de lijn der verwachting.

Nu de M-, C- en G-waarden van de ontworpen scenario's bekend zijn kan worden onderzocht of Intentiescores voor deze scenario's, gemeten bij andere scholieren dan die bij wie M, C en G gemeten zijn, waarden aannemen die te verwachten zijn op basis van de M-, C- en G-waarden. Dit onderzoek wordt beschreven in hoofdstuk 10. Eerst worden echter in paragraaf 9.4 de hertest en de paralleltest beschreven die zijn uitgevoerd om na te gaan of de M-, C- en G-waarden op betrouwbare wijze zijn vastgesteld.

9.4 Hertest en paralleltest

Doelstelling

De hertest en de paralleltest hebben als doel de betrouwbaarheid van de enkelvoudige meting van M-, C- en G-scores te controleren. Alleen als de M-, C- en G-waarden op betrouwbare wijze zijn vastgesteld, zijn ze ten behoeve van het Triade-onderzoek te gebruiken. Omdat bij een hertest, naarmate de periode tussen de eerste en de tweede meting langer is, de kans kleiner wordt dat respondenten de tweede keer hetzelfde antwoorden als de eerste keer, adviseren Saunders et al. (2004) een hertest alleen te gebruiken in combinatie met andere methoden. Daarom is zowel een hertest als een paralleltest uitgevoerd.

Respondenten

De hertest en de paralleltest hebben plaatsgevonden bij dezelfde respondenten als de identificatie M-, C- en G-waarden, drie maanden na de eerste meting. (T1: september 2008; T2: decem-

ber 2008.) De multi-item vragenlijst die is gebruikt voor de paralleltest is twee keer getest. Eerst op T1 bij klas 1g van het Cobbenhagencollege, en vervolgens aan het begin van T2 bij klas T3a en 1c. Deze klassen namen geen deel aan de her- en paralleltest. Tabel 9.7 geeft een overzicht van de respondenten van het empirisch onderzoek tot en met de her- en paralleltest.

Tabel 9.7

Overzicht van de respondenten van het empirisch onderzoek tot en met de hertest en de paralleltest.

Pilotstudy 1 (augustus 2008)	35 Fontysstudenten
Pilotstudy 2 (september 2008)	Cobbenhagen; klassen H3a*, 1b(t/h)* en T3a
Controle betrouwbaarheid multi-item schaal (versie 1) (september 2008)	Cobbenhagen klas 1g*
Identificatie M-, C- en G-waarden (T1; september 2008)	Cobbenhagen, 12 klassen (2f-1f-1a-2b-2g-2a-H3b-H3c-T4a-V3a-T3b-T3c)
Controle multi-item schaal (versie 2) (november 2008)	Cobbenhagen, 2 klassen (T3a en 1c*)
Her- en Paralleltest (T2; december 2008)	Cobbenhagen, 12 klassen (2f-1f-1a-2b-2g-2a-H3b-H3c-T4a-V3a-T3b-T3c)

*H3a, 1b, 1g, 1c hebben elk maar één keer meegedaan aan het onderzoek (geen hertest)

Procedure

Eerst wordt toegelicht welke scenario's zijn betrokken bij de her- en paralleltest. Daarna komt de procedure tijdens de dataverzameling aan bod.

Uit de vierentwintig beoordeelde scenario's zijn er drie per serie (in totaal negen) geselecteerd voor de hertest en de paralleltest⁴⁴. Op basis van de mediaan van de M, C en G-scores is gekeken in welke van de acht typen de scenario's vallen. Om variatie in M-, C- en G-waarden in de her- en paralleltest te betrekken, zijn verschillende typen scenario's geselecteerd. In paragraaf 9.3 is echter al duidelijk geworden dat de types 3, 6 en 7 niet als zodanig geïdentificeerd zijn; die kunnen dus ook niet bij de her- en paralleltest betrokken worden.

44 Her- en paralleltest vonden plaats bij de zelfde respondenten. Bij de paralleltest moesten respondenten per scenario, naast de gebruikelijk vier vragen van de enkelvoudige operationalisering (een vraag per variabele), nog eens vierentwintig vragen extra beantwoorden (acht per variabele) in het kader van de meervoudige operationalisering. Om de taak niet te omvangrijk te maken zijn daarom niet meer dan drie scenario's per serie geselecteerd.

De volgende scenario's⁴⁵ zijn betrokken bij de hertest en de paralleltest:

- Uit serie A: scenario's, ontworpen als 4, 5, en 7.
Door respondenten respectievelijk beoordeeld als type 1(M+C+G+); type 4(M+C-G-); en type 5(M-C+G+)
- Uit serie B: scenario's, ontworpen als 1, 3, en 6.
Door respondenten respectievelijk beoordeeld als type 1 (M+C+G+); type 1 (M+C+G+); en type 5(M+G-G-)
- Uit serie C: scenario's, ontworpen als 2, 5, en 8.
Door respondenten respectievelijk beoordeeld als type 2(M+C+G-); type 5 (M+C-G-); en type 5 (M+C-G-)

Respondenten kregen eerst dezelfde klassikale instructie als bij de identificatie van M-, C- en G-waarden. Als reden voor de herhaling van de meting werd opgevoerd dat 'het nodig was voor het onderzoek'. Vervolgens kregen de respondenten op papier de drie scenario's voorgelegd die waren geselecteerd uit de acht die ze op T1 ook al hadden beoordeeld. De vragenlijst (zie bijlage 9.12) die ze daarbij kregen bestond, naast dezelfde enkelvoudige vragen die ze per scenario op T1 hadden beantwoord, uit multi-item schalen voor M, C en G. Na afloop van het onderzoek zochten respondenten zelf de door hen gemerkte envelop uit de stapel, en leverde daarin de vragenlijst in, zodat de data gekoppeld konden worden aan de data van T1.

Operationalisatie

Om de resultaten van de hertest op T2 te kunnen vergelijken met resultaten van de identificatie van M-, C- en G-waarden op T1 zijn bij de hertest dezelfde definiëring en dezelfde Likertschalen gebruikt als op T1.

Voor de paralleltest is voor M, C en G een multi-item schaal ontwikkeld om de resultaten van enkelvoudig meten te kunnen vergelijken met de resultaten meervoudig meten. Uitgangspunt voor de multi-itemschalen vormde het onderzoek van Nabih (2003), die schalen ontwikkelde voor het meten van M, C, en G ten aanzien van de adoptie van innovaties en suggereerde dat de door hem gebruikte operationalisatie ook in ander situaties te gebruiken is. Na vertaling in termen van winkeldiefstal, van de door Nabih (2003) geformuleerde items zijn de schalen, bestaand uit zeven items per variabele, getest onder zeventien scholieren van het Cobbenhagencollege in Tilburg, die elk drie scenario's hebben beoordeeld aan de hand van deze multi-item schalen. De Cronbachs Alfa-waarden die voor elk van de drie scenario's werden

45 Scenario's, beoordeeld als type 1 en 5 komen vaker voor in de her- en paralleltest dan 2, 4, en 7, omdat die ook vaker zijn geïdentificeerd dan de andere typen. Scenario B8, beoordeeld als type 8 (M-C-G-) is niet geselecteerd voor de her- en paralleltest vanwege de extreem lage (1) mediaan van de variabele Intentie, die duidt op een zeer eenduidig scenario. Een vergelijkbare hermeting ligt zo voor de hand dat de herhaling weinig zegt over de betrouwbaarheid van de operationalisering.

berekend waren voor M: 0,32; 0,58; en 0,35. Voor C: 0,13; 0,23; en 0,59. En voor G: 0,16; 0,16; en 0,40. Op basis van deze lage waarden is besloten nieuwe schalen voor M, C en G te ontwikkelen. De nieuwe schalen (zie bijlage 9.12, vragenlijst T2) zijn getest bij twee klassen van het Cobbenhagencollege. Op basis van de Cronbachs Alfa-waarden is uit de schaal voor Capaciteit een item verwijderd (item C5, vraag 11⁴⁶ uit de vragenlijst). De uiteindelijke Cronbachs Alfa-waarden zijn weergegeven in tabel 9.8.

Tabel 9.8

Cronbachs Alfa bij multi-item schalen voor M, C en G, getest voor drie scenario's.

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3
M	0,86	0,90	0,89
C	0,61	0,78	0,84
G	0,64	0,79	0,78

Resultaten Hertest

Met de hertest zijn in totaal zesendertig variabelen gemeten: voor drie series van elk drie geselecteerde scenario's zijn M-, C- en G- en Intentiescores gemeten. Met behulp van de Wilcoxon signed-rank test is onderzocht of er significante verschillen zijn tussen de rangordescores van M, C, G en Intentie op T1 en de rangordescores van M, C, G en Intentie op T2. Bij vierentwintig van de zesendertig getoetste variabelen weken de rangordes op T2 niet significant af van de scores op T1 (zie tabel 9.9a, b en c). Met behulp van de Z-waarde is de grootte van het effect van het meetmoment (T1 of T2) op de M-, C- en G-scores berekend: $r = Z/\sqrt{N}$, waarin N de omvang is van beide steekproeven (Field, 2005). De geringe effectgroottes, die zijn weergegeven in tabel 9.91, b en c, geven aan dat er een duidelijke overlap is tussen de scores van T1 en de scores van T2: het effect van meetmoment (T1 of T2) op de M-, C-, G- en Intentiescores is klein.

Tabel 9.9a

Hertest; Wilcoxon signed-rank test voor scenarioserie A.

Scenario-serie A	MotA4 T2-T1	Cap A4 T2-T1	Gel A4 T2-T1	MotA5 T2-T1	Cap A5 T2-T1	Gel A5 T2-T1	MotA7 T2-T1	Cap A7 T2-T1	Gel A7 T2-T1	Int A4 T2-T1	Int A5 T2-T1	Int A7 T2-T1
Z	-1,093	-,064	-1,243	-2,016	-,797	-,277	-2,654	-1,367	-1,455	-2,559	-,741	-2,321
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,274	,949	,214	,044	,425	,782	,008	,172	,146	,010	,459	,020
Effect-Grootte	-0,12	-0,01	-0,14	-0,23	-0,09	-0,03	-0,30	-0,15	-0,16	-0,29	-0,08	-0,26

46 Dit was het enige item in de schaal waarbij een hoge score overeenkomt met een lage capaciteit. Vóór verwijdering van dit item was Cronbachs Alfa 0,57.

Tabel 9.9b*Hertest; Wilcoxon signed-rank test voor scenarioserie B.*

Scenario-serie B	MotB1 T2-T1	Cap B1 T2-T1	Gel B1 T2-T1	MotB3 T2-T1	Cap B3 T2-T1	Gel B3 T2-T1	MotB6 T2-T1	Cap B6 T2-T1	Gel B6 T2-T1	Int B1 T2-T1	Int B3 T2-T1	Int B6 T2-T1
Z	-2,934	-,906	-,869	-,935	-,516	-1,440	-1,705	-,819	-,922	-,266	-,916	-,130
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,003	,365	,385	,350	,606	,150	,088	,413	,357	,790	,360	,897
Effect Grootte	-0,38	-0,12	-0,11	-0,01	-0,01	-0,18	-0,22	-0,11	-0,12	-0,03	-0,12	-0,02

Tabel 9.9c*Hertest; Wilcoxon Signed Rank Test voor scenarioserie C.*

Scenario-serie C	MotC2 T2-T1	CapC2 T2-T1	GelC2 T2-T1	MotC5 T2-T1	Cap C5 T2-T1	Gel C5 T2-T1	MotC8 T2-T1	Cap C8 T2-T1	Gel C8 T2-T1	Int C2 T2-T1	Int C5 T2-T1	Int C8 T2-T1
Z	-3,394	-2,593	-2,796	-1,310	-,132	-1,124	-1,916	-2,898	-3,448	-3,444	-,185	-2,626
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,001	,010	,005	,190	,895	,261	,055	,004	,001	,001	,854	,009
Effect-grootte	-0,37	-0,29	-0,31	-0,15	-0,01	-0,12	-0,21	-0,32	-0,38	-0,38	-0,02	-0,29

Opvallend is dat over de hele lijn de scores op T2 vaak hoger zijn dan op T1 (zie bijlage 9.13 voor de volledige statistische tabellen). Dit zou verklaard kunnen worden door een zogenaamd testeffect (Boeije et al., 2009) dat optreedt wanneer een meting wordt herhaald bij dezelfde respondenten en inhoudt dat respondenten door de eerste meting vertrouwd zijn geraakt met het onderwerp. In dit geval zou het kunnen betekenen dat respondenten daardoor gemakkelijker hogere scores toekennen dan toen ze voor het eerst vragen voorgelegd kregen over winkeldiefstal.

De mogelijkheid dat verschillen zich consistent in dezelfde richting voordoen vormt aanleiding om naast de Wilcoxon signed-rank test ook Spearmans Rho te berekenen⁴⁷. Als verschillen zich consistent in dezelfde richting voordoen hoeft dat namelijk niet te betekenen dat de betrouwbaarheid van de meting niet goed is. Voor tien van twaalf variabelen waar op basis van Wilcoxon's Signed Ranks een significant verschil is gevonden is wel een significante, positieve samenhang tussen T1 en T2 gevonden (zie tabel 9.10a, b en c). Het gaat hier om M in scenario A5, A7, en C2, C in scenario C2, G in scenario C2 en C8, en Intentie in scenario A4, A7, C2 en C8. De samenhang is weliswaar meestal zwak ($< 0,5$), maar wel significant.

Uiteindelijk zijn er twee variabelen (M in scenario B1 en C in scenario C8) waar op basis van de Wilcoxon signed-rank test wel een significant verschil tussen T1 en T2, en op basis van Spearmans Rho geen significante samenhang tussen T1 en T2 is gevonden. Rekening hou-

47 Bij het uitvoeren van meerdere toetsen op dezelfde dataset bestaat het risico van 'kanskapitalisatie'. De kans dat resultaten van een van de toetsen op toeval zijn gebaseerd neemt toe. Hier is toch gekozen voor twee verschillende toetsen om te voorkomen dat, door eventuele testeffecten, samenhang over het hoofd wordt gezien.

dend met de eerder genoemde mogelijke testeffecten geven de resultaten van de hertest geen aanleiding om te veronderstellen dat M, C en G en Intentie onbetrouwbaar gemeten zijn.

Tabel 9.10a

Hertest; Rangordecorrelaties (Spearman's Rho) tussen M-, C- en G- en Intentiescores op T1 en T2, voor drie scenario's uit serie A. (A4, A5, A7).

Scenario -serie A Spearman's Rho	Correlatie tussen scores op T1 en T2											
	MotA4	CapA4	GelA4	IntA4	MotA5	CapA5	GelA5	IntA5	MotA7	CapA7	GelA7	IntA7
Correlatie-coëfficiënt	,354**	,333**	,296**	,543**	,384**	,188	,160	,177	,307**	,184	,346**	,338**
Sig. (2-zijdig)	,001	,003	,008	,000	,000	,097	,161	,118	,006	,106	,002	,003
N	79	79	79	78	79	79	78	79	78	78	78	78

** Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

Tabel 9.10b

Hertest; Rangordecorrelaties (Spearman's Rho) tussen M-, C- en G- en Intentiescores op T1 en T2, voor drie scenario's uit serie B. (B1, B3, B6).

Scenario -serie B Spearman's Rho	Correlatie tussen scores op T1 en T2											
	MotB1	CapB1	GelB1	IntB1	MotB3	CapB3	GelB3	IntB3	MotB6	CapB6	GelB6	IntB6
Correlatie-coëfficiënt	,151	,171	,328*	,486**	,376**	,523**	,029	,204	,383**	,330*	,205	,112
Sig. (2-zijdig)	,251	,192	,011	,000	,003	,000	,829	,118	,003	,010	,116	,396
N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60

**Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

Tabel 9.10c

Hertest; Rangordecorrelaties (Spearman's Rho) voor M-, C- en G- en Intentiescores op T1 en T2, voor drie scenario's uit serie C. (C2, C5, C8).

Scenario -serie C Spearman's Rho	Correlatie tussen scores op T1 en T2											
	MotC2	CapC2	GelC2	IntC2	MotC5	CapC5	GelC5	IntC5	MotC8	CapC8	GelC8	IntC8
Correlatie-coëfficiënt	,449**	,284*	,335**	,473**	,376**	,215	,322**	,355**	,549**	,202	,323**	,499**
Sig. (2-zijdig)	,000	,010	,002	,000	,001	,053	,003	,001	,000	,074	,004	,000
N	80	81	81	81	81	81	81	81	79	79	79	78

** Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

Resultaten paralleltest

Met betrekking tot betrouwbaarheid was de belangrijkste vraag of enkelvoudig meten dezelfde resultaten oplevert als het meer gebruikelijke meervoudig meten. Dit moet blijken uit de resultaten van de paralleltest. In het kader van de paralleltest zijn eerst per respondent de gemiddelde schaalscores berekend. Vervolgens is met behulp van een Kolmogorov-Smirnov Test gecontroleerd of deze gemiddelden een normaalverdeling lieten zien (zie bijlage 9.14). Bij de drie scenario's uit serie A lieten acht van de negen⁴⁸ gemeten variabelen een normaalverdeling zien. In serie B en C gold dat voor zes van de negen variabelen.

Om de resultaten van de multi-itemschaal te vergelijken met de resultaten van de enkelvoudige meting is gebruik gemaakt van de Wilcoxon signed-rank test (zie tabel 9.11a, b en c; de volledige statistische tabellen zijn te vinden in bijlage 9.15).

Tabel 9.11a

Paralleltest; Wilcoxon signed-rank test voor meervoudig en enkelvoudig geoperationaliseerde M, C en G voor drie scenario's uit serie A (A4, A5, en A7)

Serie A	MotA4	CapA4	GelA4	MotA5	CapA5	GelA5	MotA7	CapA7	GelA7
Z	-1,216	-6,296	-5,021	-2,416	-1,914	-2,207	-3,139	-,483	-2,024
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,224	,000	,000	,016	,056	,027	,002	,629	,043
Effectgrootte	-0,14	-0,7	-0,59	-0,27	-0,22	-0,25	-0,35	-0,05	-0,23

Tabel 9.11b

Paralleltest; Wilcoxon signed-rank test voor meervoudig en enkelvoudig geoperationaliseerde M, C en G voor drie scenario's uit serie B (B1, B3, en B6)

Serie B	MotB1	CapB1	GelB1	MotB3	CapB3	GelB3	MotB6	CapB6	GelB6
Z	-1,548	-2,346	-4,936	-1,450	-1,411	-1,858	-1,029	-2,013	-3,031
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,122	,019	,000	,147	,158	,063	,304	,044	,002
Effectgrootte	-0,20	-0,30	-0,63	-0,19	-0,18	-0,24	-0,13	-0,26	-0,39

Tabel 9.11c

Paralleltest; Wilcoxon signed-rank test voor meervoudig en enkelvoudig geoperationaliseerde M, C en G voor drie scenario's uit serie C (C2, C5, en C8)

Serie C	MotC2	CapC2	GelC2	MotC5	CapC5	GelC5	MotC8	CapC8	GelC8
Z	-3,939	-1,153	-2,846	-1,842	-3,352	-3,135	-,314	-2,172	-1,713
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,000	,249	,004	,065	,001	,002	,753	,030	,087
Effectgrootte	-0,44	-0,13	-0,32	-0,21	-0,38	-0,36	-0,04	-0,25	-0,20

48 Intentiescores zijn niet met multi-item schalen gemeten

Ook hier zijn de effectgroottes ($r=Z/\sqrt{N}$ (Field, 2005)) berekend. Deze liggen aanzienlijk hoger dan bij de hertest. Een hoge effectgrootte betekent dat de meetmethode (enkelvoudig of meervoudig) effect heeft op de M- C- of G-score. Bij ruim de helft van de variabelen zijn significante verschillen gevonden tussen de scores van de enkelvoudige meting en de gemiddelden op de multi-itemschalen. Dit is mogelijk te verklaren doordat bij de gemiddelden op de multi-item schalen de extreme scores worden 'afgevlakt' door compensatie door minder extreme scores op andere items binnen dezelfde schaal, terwijl dat bij de enkelvoudige variabelen niet het geval is. De toetsresultaten (bijlage 9.15.) laten zien dat voor variabelen die als 'hoog' zijn geïdentificeerd (paragraaf 9.3; tabel 9.5a, b en c) de scores op de meervoudige variabelen meestal lager zijn dan de scores van de enkelvoudige variabelen (meer 'negative ranks' dan 'positive ranks' in bijlage 9.15). Bij variabelen die als 'laag' zijn geïdentificeerd zijn de scores op de meervoudige variabelen juist meestal hoger dan die van de enkelvoudige (meer 'positive ranks' dan 'negative ranks' in bijlage 9.15). De enkelvoudige scores lijken 'extremer' te zijn dan de gemiddelden op de multi-itemschalen. De verschillen zijn dus enigszins verklaarbaar en consistent. Naast een Wilcoxon signed-rank test is ook een Spearmans Rho correlatietest uitgevoerd. Hieruit bleek dat alle resultaten van de enkelvoudige meting significant correleren met de resultaten van de meervoudige meting (zie tabel 9.12a, b en c). De samenhang varieert van zwak ($< 0,5$) tot redelijk ($0,5 - 0,7$) en in enkele gevallen zelfs sterk ($> 0,7$).

De resultaten van de paralleltest laten zien dat enkelvoudig meten van M, C en G in fictieve scenario's niet minder betrouwbaar hoeft te zijn dan meervoudig meten.

Tabel 9.12a

Paralleltest; Rangordecorrelaties (Spearmans Rho) tussen enkelvoudige M-, C- en G-scores en de gemiddelden op multi-item schalen voor drie scenario's uit serie A (A4, A5 A7).

Scenarioserie A Spearmans Rho	Correlatie tussen enkelvoudige variabele en gemiddelde op multi-itemschaal								
	Mot A4	Cap A4	Gel A4	Mot A5	Cap A5	Gel A5	Mot A7	Cap A7	Gel A7
Correlatie- Coëfficiënt	,464**	,545**	,383**	,565**	,644**	,639**	,573**	,367**	,621**
Sig. (2-zijdig)	,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,001	,000
N	79	76	72	77	79	77	77	78	78

**Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

Tabel 9.12b

Paralleltest; Rangordecorrelaties (Spearman's Rho) tussen enkelvoudige M-, C- en G-scores en de gemiddelden op Multi-item schalen voor drie scenario's uit serie B. (B1, B3, B6).

Scenarioserie B Spearman's Rho	Correlatie tussen enkelvoudige variabele en gemiddelde op multi-itemschaal								
	Mot B1	Cap B1	Gel B1	Mot B3	Cap B3	Gel B3	Mot B6	Cap B6	Gel B6
Correlatie-coëfficiënt	,540**	,517**	,535**	,565**	,583**	,599**	,537**	,555**	,595**
Sig. (2-zijdig)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
N	59	59	59	60	60	59	60	60	60

**Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

Tabel 9.12c

Paralleltest; Rangordecorrelaties (Spearman's Rho) tussen enkelvoudige M-, C- en G-scores en de gemiddelden op multi-item schalen voor drie scenario's uit serie C. (C2, C5, C8).

Scenarioserie C Spearman's Rho	Correlatie tussen enkelvoudige variabele en gemiddelde op multi-itemschaal								
	Mot C2	Cap C2	Gel C2	Mot C5	Cap C5	Gel C5	Mot C8	Cap C8	Gel C8
Correlatie-coëfficiënt	,598**	,500**	,613**	,495**	,370**	,388**	,773**	,682**	,784**
Sig. (2-zijdig)	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000
N	80	79	77	78	78	77	74	76	74

**Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

9.5 Conclusies en implicaties voor nader onderzoek

De resultaten van de tweede empirische studie leiden tot de volgende aandachtspunten -op respectievelijk theoretisch, methodisch, en operationeel niveau- voor nader onderzoek:

Theoretisch

De tweede pilotstudy heeft uitgewezen dat, indien er al sprake is van balanseffecten bij de meting van M, C en G in fictieve scenario's, de invloed daarvan beperkt is. Wel blijkt er sprake te zijn van sociale wenselijkheid bij de zelfrapportage van M, C, G en Intentie tot winkeldiefstal in fictieve scenario's. Om die reden zijn M, C en G gemeten door middel van indirecte vragen, die betrekking hebben op 'de meeste scholieren'.

Methodologisch

De M-, C- en G-waarden van de fictieve scenario's blijken minder goed manipuleerbaar te zijn dan vooraf werd verondersteld. De meeste scenario's werden door de respondenten niet geïdentificeerd zoals ze bedoeld waren. Enerzijds kan dit betekenen dat scholieren de scenario's anders interpreteren dan bij het ontwerp bedoeld was, maar anderzijds bevestigt dit resultaat

ook het vermoeden dat scholieren moeite hebben om de begrippen M, C, G en Intentie op de juiste manier te interpreteren. De mogelijk lage capaciteit en motivatie van scholieren om M, C en G tot winkeldiefstal in fictieve scenario's te beoordelen kan gevolgen hebben voor de betrouwbaarheid en de validiteit van de onderzoeksresultaten, en is daarom een belangrijk aandachtspunt in dit onderzoek. In hoofdstuk 11 wordt hier opnieuw aandacht aan besteed.

Operationeel

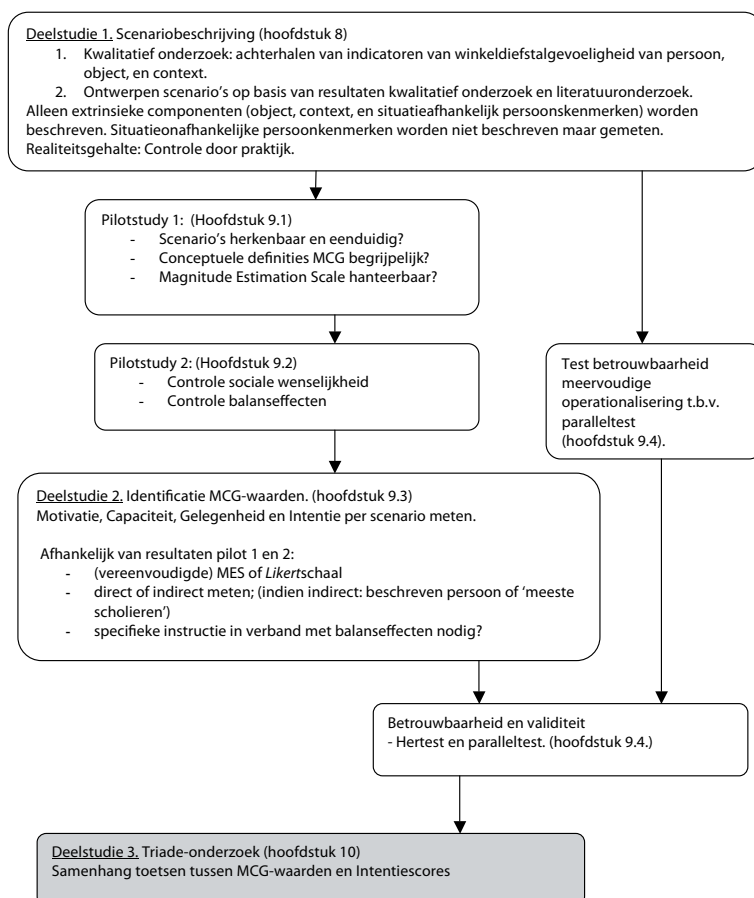
Uit de resultaten van de hertest en de paralleltest is af te leiden dat enkelvoudige operationalisatie van M, C en G niet minder betrouwbaar hoeft te zijn dan een, meer gangbare, meervoudige operationalisatie.

Enkelvoudige operationalisatie van M, C en G leidt in dit onderzoek niet tot normaalverdelingen. Frequenties van M, C en G voor meer homogene subgroepen waren in sommige gevallen wel normaalverdeeld. Het ontbreken van normaalverdelingen wordt daarom toegeschreven aan de heterogeniteit van de steekproef.

Deel 3

Hoofdstuk 10

10 Studie 3: Triade-onderzoek

Dit hoofdstuk beschrijft de opzet, uitvoering en resultaten van de derde empirische studie, waarin is onderzocht of er een relatie bestaat tussen M, C en G, en de Intentie tot winkeldiefstal.

10.1 Methode

Doelstelling

Het doel van deze deelstudie is onderzoeken of M-, C- en G-waarden van fictieve winkeldiefstal-scenario's een significant verband hebben met de Intentie tot winkeldiefstal in die scenario's. Dit gebeurt door vast te stellen of respondenten bij verschillende winkeldiefstalscenario's de Intentiescores aangeven die op grond van de eerder -door andere respondenten- bepaalde M-, C- en G-waarden, te verwachten zijn.

Respondenten

De data voor het Triade-onderzoek zijn verzameld bij 12 klassen van het Cobbenhagencollege, tegelijk met het verzamelen van M-, C- en G-scores ten behoeve van de identificatie van scenario's. Drie verschillende scenarioseries (A, B en C) zijn elk voorgelegd aan 4 klassen. In totaal zijn bij 254 respondenten data verzameld

Procedure

In hoofdstuk 7 is beargumenteerd waarom gekozen is voor een opzet met manipulatie van M-, C- en G-waarden. De gekozen manipulatieve opzet impliceert dat Intentiescores van respondenten worden gemeten voor scenario's waarvan de M-, C- en G-waarden door andere respondenten zijn bepaald. Voor het berekenen van samenhang tussen M, C en G en Intentie is de steekproef daarom verdeeld in twee onafhankelijke subgroepen. Intentiescores van de ene groep zijn vergeleken met M, C en G waarden van de andere groep.

De procedure tijdens de dataverzameling is beschreven in hoofdstuk 9, Identificatie van M-, C- en G-waarden.

Operationalisatie

De operationalisatie van M, C en G en Intentie is beschreven in hoofdstuk 9. Naast M, C en G en Intentie is in deze studie ook gebruik gemaakt van de zogenaamde Triade-score, die wordt gevormd door multiplicatie van M, C en G en volgens het Triade-model bepalend is voor de gedragsintentie (Poiesz, 1999). Een nieuwe variabele, 'T-score', is aangemaakt door M, C en G met elkaar te vermenigvuldigen: $T\text{-score} = M \times C \times G$

Analyses

Nagegaan is of de Intentiescores van de respondenten overeenkomen met de waarden die op basis van de -door andere respondenten bepaalde- M-, C- en G-waarden te verwachten zijn.

Voor deze between-subjects toetsen is gebruikt gemaakt van de Mann-Whitney test. Om de toets mogelijk te maken is elke groep van vier klassen die eenzelfde scenarioserie hebben beoordeeld, verdeeld in twee onafhankelijke groepen (elk bestaand uit twee klassen). De Intentie-scores van groep 1 zijn vergeleken met de Triade-scores (MxCxG) van groep 2. De Mann-Whitney test maakt een vergelijking tussen beide groepen op basis van de rangordecijfers binnen de totale groep. Daarom is het van belang dat de te vergelijken variabele voor beide groepen in dezelfde eenheid wordt gemeten. Echter, terwijl de Intentiescore varieert tussen 1 en 7, kan de Triade-score waarden aannemen tussen 1 (1x1x1) en 343 (7x7x7). Dit verschil in bandbreedte van scores levert een vertekende vergelijking op: de Intentiescores leveren naar verwachting lagere rangordecijfers op dan de Triade-scores. Volgens de literatuur (Field, 2005) kunnen variabelen die gemeten zijn in verschillende eenheden toch met elkaar vergeleken worden door ze te standaardiseren tot Z-scores. De uiteindelijk Mann-Whitney test is dan ook uitgevoerd op gestandaardiseerde Triade-scores en gestandaardiseerde Intentiescores.

Om een vergelijking tussen scores van twee onafhankelijke groepen op verschillende variabelen praktisch mogelijk te maken moeten de te vergelijken scores op vergelijkbare posities in de datamatrix staan. Daarom is –per beoordeeld scenario– een nieuwe variabele aangemaakt ('Testvariabele1' tot en met 'Testvariabele 8'). De naam 'Testvariabele' is willekeurig gekozen. De Testvariabele is de variabele waarop de twee onafhankelijke groepen met elkaar zijn vergeleken en heeft voor beide groepen weliswaar dezelfde naam (en dezelfde positie in de datamatrix), maar een verschillende inhoud. Voor groep 1 bestaat 'Testvariabele' uit de Intentie-score bij het betreffende scenario en voor groep 2 uit de Triade-score (MxCxG).

Wanneer geen significante verschillen tussen Intentie en Triade-score worden gevonden is dat een indicatie voor samenhang. Wanneer wel significante verschillen worden gevonden tussen de Intentiescores van groep 1 en de Triade-scores van groep 2 betekent dat niet per definitie dat er geen samenhang is tussen Triade-score en Intentie. De verschillen tussen de groepen kunnen immers ook het gevolg zijn van intrinsieke verschillen tussen respondenten. Indien nodig kan, om dat te controleren, de procedure herhaald worden binnen meer homogene segmenten van respondenten. Op basis van de mediaan van bijvoorbeeld de variabele 'intrinsieke Intentie tot winkeldiefstal' worden twee segmenten gevormd: een segment met 'hoge Intrinsieke Intentie', en een segment met 'lage intrinsieke Intentie. Binnen elk segment wordt bovenstaande procedure met betrekking tot de Mann-Whitney test herhaald. Binnen de segmenten worden de scenario's naar verwachting homogener beoordeeld, en zal de relatie tussen Triade-score en Intentie sterker zijn.

In dit onderzoek is gekozen voor een manipulatieve opzet vanwege de veronderstelling dat wanneer de M-, C- en G-scores en Intentie beide bij dezelfde groep, op hetzelfde moment worden gemeten, deze metingen mogelijk niet onafhankelijk van elkaar zijn. Om na te gaan of deze veronderstelling juist is, zijn ook de within-subjects relaties tussen de Triade-score en de Intentiescore per scenario onderzocht. Voor de within-subjects toetsen is gebruik gemaakt van de rangorde correlatiecoëfficiënt Spearmans Rho.

10.2 Resultaten

Between-subjects toetsen

De between-subjects toetsen zijn uitgevoerd voor alle drie de scenarioseries afzonderlijk. Elke scenarioserie is beoordeeld door vier klassen van het Cobbenhagencollege. Voor twee van de klassen is per scenario een Triade-score berekend, gestandaardiseerd, en als Testvariabele gebruikt. Voor de twee andere klassen is de Intentiescore gestandaardiseerd en als Testvariabele gebruikt. De scores (mediaan) zijn weergegeven in tabel 10.1. Omdat de Triade-score kan variëren van 1 tot 343 en de Intentiescore van 1 tot 7 zijn de medianen niet vergelijkbaar. Om die reden is ook de mediaan van de gestandaardiseerde scores in de tabel opgenomen.

Tabel 10.1

Absolute en gestandaardiseerde Triade-scores en Intentiescores (mediaan) van onafhankelijke groepen scholieren voor dezelfde scenario's

	Scenarioserie A				Scenarioserie B				Scenarioserie C			
	Absoluut		Gestand.		Absoluut		Gestand.		Absoluut		Gestand.	
	T-s (44)	I-s (40)	T-s (44)	I-s (40)	T-s (31)	I-s (37)	T-s (31)	I-s (37)	T-s (43)	I-s (46)	T-s (43)	I-s (46)
(N)												
Scen1	93	4	,18	,15	140	4	-,05	-,18	60	3	-,44	-,22
Scen2	15,5	2	-,3	-,42	14	2	-,35	-,33	40	3	-,33	-,08
Scen3	93	4	,04	,06	84	4	-,42	,01	60	3	-,40	-,29
Scen4	245	6	,25	,43	252	6	,01	,34	180	4	,27	-,10
Scen5	24	3	-,45	,02	30	2	-,23	-,37	7	2	-,49	-,32
Scen6	36	3	-,08	-,03	28	2	-,33	-,21	9	2	-,34	-,16
Scen7	36	2	-,28	-,32	56	3	-,34	-,29	20,5	3	-,62	-,12
Scen8	50	4	-,35	,21	7	1	-,43	-,62	14	2	-,38	-,35

T-s = Triade-score (absolute score minimaal 1, maximaal 343)

I-s = Intentiescore (absolute score minimaal 1, maximaal 7)

De resultaten van de Mann-Whitney test staan in tabel 10.2a, b en c; de volledige statistische tabellen zijn te vinden in bijlage 10.1. In serie A en serie C is voor geen van de in totaal zestien scenario's een significant verschil gevonden tussen de Triade-scores en de Intentiescores. In serie B was alleen bij scenario 8 (bedoeld en geïdentificeerd als scenariotype M+C+G+) de Triade-score significant hoger dan de Intentiescore. De rangordecijfers van groep 1 (op basis van Triade-scores) wijken niet significant af van de rangordecijfers van groep 2 (op basis van Intentie). Het ontbreken van verschillen in rangordecijfers is een indicatie voor overlap in variantie en dus een verband tussen Triade-scores en Intentiescores. De U-waarde geeft een indicatie van de sterkte van het verband. Als er geen verschil is tussen groep 1 en groep 2 is de verwachte U-waarde $0,5 \times (n \text{ groep 1}) \times (n \text{ groep 2})$. Bij een maximaal verschil is de U waarde 0 of $(n \text{ groep 1}) \times (n \text{ groep 2})$. De U-waarden die te verwachten zijn als er geen verschil is tussen de groepen

zijn weergegeven onder tabel 10.2a, b en c. Ter vergelijking zijn tevens de waarden vermeld die te verwachten zijn bij een maximaal verschil.

De gevonden U-waarden liggen tamelijk dicht bij de verwachte U-waarden. In de tabel is tevens per scenario de effectgrootte weergegeven: $r = Z/\sqrt{N}$, waarbij N de omvang is van de totale steekproef (Field, 2005). Uit de resultaten blijkt dat het effect van de groep (gestandaardiseerde Triade-score of gestandaardiseerde Intentiescore) op de score op de Testvariabele klein is, ofwel dat de overlap tussen Intentie en Triade-score redelijk groot is. Daarbij dient aangetekend te worden dat op basis van de Mann-Whitney test alleen uitspraken gedaan kunnen worden over overlap in rangorde. De toets zegt niet over absolute verschillen tussen Triade-scores en Intentiescores.

Tabel 10.2a

Between-subjects vergelijking tussen (gestandaardiseerde) Triade-scores en Intentiescores voor scenarioserie A (Mann-Whitney test).

	testvar1	testvar2	testvar3	testvar4	testvar5	Testvar6	testvar7	Testvar8
Mann-Whitney U	721,000	855,000	783,000	726,000	828,000	740,000	793,000	797,000
Z	-1,427	-,415	-1,049	-1,386	-,653	-1,258	-,795	-,758
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,154	,678	,294	,166	,514	,208	,427	,449
Effect-grootte	-0,16	-0,05	-0,11	-0,15	-0,07	-0,14	-0,08	-0,08

Groep 1 (klas 2f en 1f; n=44): testvar is de gestandaardiseerde Triade-score (MxCxG)

Groep 2 (klas 1a en 2b; n=40): testvar is de gestandaardiseerde Intentiescore

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 1760;

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 880

Tabel 10.2b

Between-subjects vergelijking tussen (gestandaardiseerde) Triade-scores en Intentiescores voor scenarioserie B (Mann-Whitney test).

	Testvar1	Testvar2	Testvar3	Testvar4	Testvar5	Testvar6	Testvar7	Testvar8
Mann-Whitney U	517,000	528,000	490,000	474,000	547,000	531,000	550,000	390,000
Z	-,698	-,563	-1,031	-1,234	-,328	-,527	-,290	-2,300
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,485	,573	,303	,217	,743	,598	,772	,021
Effect-grootte	-0,08	-0,07	-0,13	-0,15	-0,04	-0,06	-0,03	-0,28

Groep 1 (klas h3b en h3c; n=31): Testvar is de gestandaardiseerde Triadescore (MxCxG)

Groep 2 (klas t3b en t3c; n=37): Testvar is de gestandaardiseerde Intentiescore

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 1147

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 574

Tabel 10.2c

Between-subjects vergelijking tussen (gestandaardiseerde) Triade-scores en Intentiescores voor scenarioserie C (Mann-Whitney test).

	testvar1	testvar2	testvar3	Testvar4	testvar5	testvar6	testvar7	testvar8
Mann-Whitney U	980,000	890,000	831,000	754,000	855,000	831,000	905,000	831,000
Z	-,074	-,815	-,979	-,1933	-,1107	-,1141	-,341	-,1306
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,941	,415	,328	,053	,268	,254	,733	,191
Effect-grootte	-0,01	-0,09	-0,10	-0,21	-0,12	-0,12	-0,04	-0,14

Groep 1 (klas 2g en 2a; n=43): Testvar is de gestandaardiseerde Triadescore (MxCxG)

Groep 2 (klas v3a en t4a; n=46): Ttestvar is de gestandaardiseerde Intentiescore

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 1978

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 989

De duidelijke overlap tussen Intentiescores en Triade-scores gaf geen aanleiding om de Mann-Whitney test te herhalen voor meer homogene subgroepen.

Op basis van voorgaande resultaten kan gesteld worden dat onder middelbare scholieren samenhang bestaat tussen de Triade-score en de Intentie tot winkeldiefstal in fictieve scenario's.

Within-subjects toetsen

Met behulp van Spearmans Rho is per scenarioserie de rangordecorrelatie tussen Triade-scores en Intentiescores van dezelfde respondenten onderzocht. Voor alle scenario's, in alle series, bleek de correlatie tussen Triade-score en Intentiescore significant en in de verwachte richting. Dit geldt zowel voor de metingen op T1 (tabel 10.3a) als voor de metingen op T2 (tabel 10.3b). De sterkte van de correlatie is meestal redelijk (0,5 – 0,7), soms ook sterk (> 0,7) of zwak (< 0,5), maar altijd significant.

Eenzijds vormen deze resultaten een ondersteuning van het Triade-model: er is immers samenhang tussen Triade-scores en Intentiescores aangetoond. Anderzijds kunnen ze ook beschouwd worden als bevestiging van het vermoeden dat wanneer M-, C- en G-scores tegelijk met Intentiescores worden gemeten, de metingen niet onafhankelijk van elkaar zijn. Om deze mogelijke invloed uit te sluiten zijn ook between-subjects toetsen uitgevoerd.

Tabel 10.3a

Within-subjects toets; Rangordecorrelaties tussen Triade-scores en Intentiescores binnen een groep op T1, voor acht scenario's per serie (Spearman's Rho).

Scenarioserie A		Triade-score							
Intentie-Score		Scen1	Scen2	Scen3	Scen4	Scen5	Scen6	Scen7	Scen8
	Correlatie-coëfficiënt	,402**	,465**	,607**	,609**	,419**	,420**	,665**	,636**
	Sig. (2-zijdig)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	82	85	85	84	85	84	84	84

**Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

Scenarioserie B		Triade-score							
Intentie-score		Scen1	Scen2	Scen3	Scen4	Scen5	Scen6	Scen7	Scen8
	Correlatie-coëfficiënt	,286*	,405**	,520**	,737**	,629**	,344**	,661**	,527**
	Sig. (2-zijdig)	,018	,001	,000	,000	,000	,004	,000	,000
	N	68	68	68	68	68	68	68	68

Scenarioserie C		Triade-score							
Intentie-Score		Scen1	Scen2	Scen3	Scen4	Scen5	Scen6	Scen7	Scen8
	Correlatie-coëfficiënt	,497**	,480**	,474**	,608**	,334**	,347**	,422**	,564**
	Sig. (2-zijdig)	,000	,000	,000	,000	,001	,001	,000	,000
	N	88	88	87	89	89	89	87	89

**Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

Tabel 10.3b

Within-subjects toets; Rangordecorrelaties tussen Triade-scores en Intentiescores binnen een groep op T2, voor drie scenario's per serie (A4, A5, A7; B1, B3, B6; C2, C5, C8) (Spearman's Rho).

Scenarioserie A		Triade-score		
Intentie score		scen1	scen2	scen3
	Correlatie-coëfficiënt	,591**	,601**	,594**
	Sig. (2-zijdig)	,000	,000	,000
	N	79	78	79

Scenarioserie B		Triade-score		
Intentie score		scen1	scen2	scen3
	Correlatie-coëfficiënt	,514**	,502**	,589**
	Sig. (2-zijdig)	,000	,000	,000
	N	60	60	60

Scenarioserie C		Triade-score		
Intentie score		Scen1	scen2	scen3
	Correlatie-coëfficiënt	,481**	,393**	,670**
	Sig. (2-zijdig)	,000	,000	,000
	N	81	81	78

**Correlatie is significant op 0.01 niveau (2-zijdig)

*Correlatie is significant op 0.05 niveau (2-zijdig)

10.3 Conclusie

De resultaten van het empirisch onderzoek hebben een evident verband aangetoond tussen de Triade-score -samengesteld uit de generieke variabelen M, C en G- en de Intentie tot winkeldiefstal in fictieve scenario's. Uitgaande van de in hoofdstuk 5 geformuleerde criteria vormt het Triade-model dus een bruikbaar model dat inzicht biedt in de determinanten van de Intentie tot winkeldiefstal in fictieve scenario's.

Daarbij dient wel de kanttekening geplaatst te worden dat de resultaten zijn gebaseerd op non-parametrische toetsen. Non-parametrische toetsen hebben minder 'statistical power' dan parametrische toetsen. Dat betekent dat de kans dat een klein effect daadwerkelijk wordt gevonden kleiner is dan bij parametrische toetsen, of anders geformuleerd: de kans bestaat dat op basis van de toets geen verschil of verband wordt gevonden, terwijl het er wel is. Het verband tussen onafhankelijk van elkaar gemeten Triade-score en Intentiescores (between-subjects toetsen) is gebaseerd op het ontbreken van verschillen tussen de Triade-scores en de Intentiescores. Gezien de beperkte statistische power bestaat de mogelijkheid dat er toch een niet-gedetectedeerd verschil bestaat. Gezien het grote aantal scenario's waarvoor metingen zijn verricht, en verschillen niet aanwezig bleken, is deze mogelijkheid niet voor de hand liggend. De relatie tussen Triade-scores en Intentiescore wordt ook bevestigd door within-subjects rangorde correlaties, die voor alle scenario's positief en significant bleken te zijn. Weliswaar zijn hier de Intentie en M, C en G niet onafhankelijk van elkaar gemeten, maar desalniettemin is hier is met behulp van een non-parametrische toets –met beperkte statistische power- een verband tussen Triade-scores en Intentie bevestigd.

Een alternatieve theoretische benadering is in het voorafgaande op een alternatieve, niet conventionele wijze onderzocht. De integrale, generieke aanpak heeft geleid tot minder uitgesproken - minder nauwkeurige en minder gedetailleerde – resultaten dan die waar in conventioneel onderzoek naar wordt gestreefd. Binnen het kader van dit onderzoek, waarin op gedetailleerdheid en nauwkeurigheid wordt ingeleverd ten behoeve van integraliteit, bieden de resultaten voldoende bevestiging dat M, C en G een indicatie bieden van de Intentie tot winkeldiefstal in fictieve scenario's en een integrale benadering van het probleem mogelijk maken.

Deel 3

Hoofdstuk 11

11 Aanvullend onderzoek

De resultaten van het empirisch onderzoek (hoofdstuk 9 en 10) ondersteunen in grote lijn de in deel 1 voorgestelde alternatieve theoretische benadering en de daaruit voortvloeiende methodologische en operationele uitgangspunten. Er zijn echter ook nieuwe vragen opgeroepen. Deze –methodologische- overwegingen geven aanleiding tot aanvullend onderzoek. Ze worden hierna uiteengezet, gevolgd door de opzet, resultaten en conclusies van het uitgevoerde aanvullende onderzoek.

11.1 Methodologische overwegingen

Het manipuleren van M-, C- en G-waarden van fictieve scenario's bleek lastig omdat niet alle ontworpen scenariotypen door de respondenten werden geïdentificeerd. Blijkbaar hadden scholieren moeite om de begrippen M, C, G en Intentie correct te interpreteren. De 'motivatie' en 'capaciteit' om M, C, G en Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' in fictieve scenario's te beoordelen, was laag. Mogelijkheden om deze motivatie en de capaciteit te verbeteren zijn er wel, maar kennen bezwaren:

- Een beloning in het vooruitzicht stellen voor 'goed ingevulde vragenlijsten' zou scholieren kunnen motiveren, waardoor ze beter opletten tijdens de instructie en geconcentreerder te werk gaan bij het invullen van de vragenlijst. Een dergelijke beloning kan echter ook 'demand characteristics' in de hand werken: respondenten vullen in wat ze denken dat de onderzoeker wil horen en niet wat ze zelf vinden.
- Meer, of andere instructie zou de capaciteit kunnen verhogen. De scholieren hebben echter uitgebreid instructie gehad aan de hand van sportvoorbeelden en geoefend met voorbeelden over 'leren voor een proefwerk'. Gezien de beperkte betrokkenheid van de scholieren

bestaat het vermoeden dat meer instructie weinig effect zal hebben. Andere, bijvoorbeeld individuele, instructie zou een mogelijk alternatief kunnen zijn. M, C, en G kunnen bijvoorbeeld kwalitatief en mondeling worden gemeten. Onderzoeker en respondent 'bespreken' in een 1-op-1 situatie samen verschillende scenario's aan de hand van M, C, en G. Als de onderzoeker vermoedt dat begrippen niet duidelijk zijn, kan hij direct uitleg geven. Een dergelijke aanpak heeft verschillende nadelen: de interpretatie van de antwoorden is subjectiever dan bij het gebruik van vragenlijsten; de een-op-een situatie vergroot het risico van sociaal wenselijke antwoorden; de opzet is qua uitvoering complexer dan het gebruik van vragenlijsten. Het laatstgenoemde punt sluit niet aan bij de in dit onderzoek beoogde hanteerbaarheid van theoretische inzichten.

- Verhoging van de capaciteit van scholieren ten aanzien van het beoordelen van M, C en G ten aanzien winkeldiefstal zou ook gerealiseerd kunnen worden door vereenvoudiging van de taak. Daarmee worden de begrippen M, C, en G echter niet minder abstract, en dus zal de capaciteit van respondenten om M, C en G juist te interpreteren per saldo niet toenemen.

Het bepalen van M-, C- en G-scores voor 'de meeste scholieren' lijkt voor scholieren geen 'natuurlijke' taak. Het lijkt dan ook niet waarschijnlijk dat scholieren in praktijksituaties bij het bepalen van hun Intentie tot winkeldiefstal expliciet een analyse maken van M, C en G. Dat wil echter niet zeggen dat ze dat niet impliciet doen, of dat door derden geschatte waarden van M, C en G geen samenhang kunnen vertonen met de gedragsintentie.

Ter verduidelijking een metafoor: een hond bepaalt zelf of hij de sprong waagt als hij vrij rondloopt en er aan de overkant van een sloot van twee meter breed een konijn zit. Dat betekent niet dat de hond expliciet zijn M, C en G bepaalt. De baas van de hond kan vaak wel verklaren waarom het beest al of niet springt, mits hij de hond en de situatie goed genoeg kent om een inschatting te maken van diens M en C en G.

Wanneer deze metafoor wordt vertaald naar middelbare scholieren en winkeldiefstal zou dat betekenen dat een informant, of 'stand-in' met voldoende kennis van winkeldiefstalscenario's en van M, C en G tot winkeldiefstal onder scholieren, de gedragsintentie van scholieren zou moeten kunnen verklaren. Voorwaarde is dus wel: kennis van (M, C en G van) de doelgroep en van de relatie tussen scenariokenmerken en winkeldiefstalgevoeligheid. Een mogelijk nadeel van het werken met 'stand-ins' is het risico dat vooroordelen van de stand-ins over de doelgroep een rol spelen bij het bepalen van M-, C- en G-scores.

De tweede methodologische overweging betreft het besef dat respondenten, wie niet alleen gevraagd is naar Intentie tot winkeldiefstal, maar tegelijk ook naar M, C en G, gestuurd zijn in hun denkwijze. Het is de vraag of Intentie- en M-, C- en G-scores onafhankelijk gemeten zijn. Dit punt is direct gerelateerd aan het vorige en heeft te maken met de vraag of respondenten 'van nature' een expliciete analyse maken van M, C en G alvorens een gedragsintentie te bepalen. Hoewel in de between-subjects analyses steeds Intentiescores van de ene groep respondenten zijn vergeleken met de M-, C- en G-scores van een andere groep zijn, uit

efficiëntieoverwegingen, wel bij alle respondenten steeds zowel M-, C- en G- als Intentiescores gemeten. Dat betekent dat respondenten zijn 'gedwongen' om na te denken over M, C en G, alvorens een Intentiescore in te vullen. De Intentiescores in dit onderzoek kunnen dus mede tot stand zijn gekomen op basis van een analyse van M, C en G, terwijl een respondent die analyse in werkelijkheid misschien niet, of niet expliciet maakt. In aanvullend onderzoek zou bij een controlegroep alleen de Intentie tot winkeldiefstal – voor dezelfde scenario's als bij het Triade-onderzoek- gemeten kunnen worden om na te gaan of dat andere resultaten oplevert.

11.2 Opzet aanvullend onderzoek

Achtereenvolgens komen de doelstelling, de respondenten, de procedure en de operationalisatie van het aanvullende onderzoek aan bod.

Doelstelling

Afgeleid van de overwegingen in paragraaf 11.1 worden voor het aanvullend onderzoek de volgende, onderling samenhangende doelen geformuleerd:

1. Verhogen van de motivatie en de capaciteit van respondenten ten aanzien van het bepalen van M-, C- en G-scores van scholieren.
2. Nagaan of het meten van Intentie zonder eerst M, C, en G tot winkeldiefstal in fictieve scenario's te meten, dezelfde resultaten oplevert als wanneer eerst M, C en G gemeten zijn.

Het verhogen van de motivatie en de capaciteit ten aanzien van het bepalen van M-, C- en G-scores kan op verschillende manieren:

- Beïnvloeding van motivatie en capaciteit van de scholieren die in dit onderzoek de steekproef vormden. In de vorige paragraaf is echter al uiteengezet waarom de mogelijkheden daartoe beperkt zijn.
- Gebruik maken van 'stand-ins' met expertise op het gebied van de begrippen M, C en G en op het gebied van de onderzoeksdoelgroep.

Subdoel van het aanvullende onderzoek is dan ook:

Nagaan of de door 'stand-ins' geschatte M-, C- en G-scores van scholieren ten aanzien van winkeldiefstal een significante relatie vertonen met de bij scholieren gemeten Intentie tot winkeldiefstal.

Respondenten

In de eerste drie deelstudies is gebruik gemaakt van informanten die zelf behoorden tot de onderzoeksdoelgroep: scholieren. In verband met sociale wenselijkheid is geen gebruik gemaakt van zelfrapportage, maar van indirect meten. In het vervolgonderzoek wordt gewerkt met zogenaamde 'stand-ins': informanten die zelf geen lid zijn van de doelgroep maar een schatting maken van de M-, C- en G-scores van de onderzoeksdoelgroep.

In tabel 11.1 zijn de voor en nadelen van verschillende soorten informanten schematisch weergegeven.

Tabel 11.1

Voor- en nadelen van verschillende soorten informanten.

Direct meten		Indirect meten	
Zelfrapportage. Scholieren doen uitspraken over zichzelf.	Informanten; (lid van de doelgroep) Scholieren doen uitspraken over 'de meeste scholieren'.	'Stand-in': Informanten tot voor kort lid van de doelgroep. Bijvoorbeeld studenten die uitspraken doen over 'de meeste scholieren'	'Stand-in': Informanten van buiten de doelgroep (Bijvoorbeeld winkeliers, of gedragsdeskundigen die uitspraken doen over 'de meeste scholieren')
Van links naar rechts: →			
<ul style="list-style-type: none"> - Afnemende Sociale wenselijkheid - Afnemende kennis van de doelgroep / toenemend risico van vooroordelen - Toenemende motivatie en capaciteit om M-, C- en G te beoordelen - Afnemende noodzaak van instructie m.b.t. Triade - Toenemende noodzaak om details m.b.t. scenario's bekend te maken - Afnemende validiteit bij het meten van Intentie. (Omdat Intentie een minder abstract begrip is dan M, C of G kan Intentie bij de doelgroep zelf gemeten worden.) 			

Criteria waaraan een stand-in moet voldoen zijn:

- Een goed begrip van M, C en G, door kennis van of ervaring met het Triade-model.
- Kennis van de doelgroep.

Op basis van deze criteria is gekozen voor studenten van Fontys die college gehad hebben over het Triade-model, en nog niet zolang geleden zelf ook scholier waren.

Niet alleen is –door de ervaring met het Triade-model- de capaciteit ten aanzien van deelname aan het onderzoek groter dan die van Cobbenhagenscholieren, ook de motivatie is naar verwachting hoger dan die van de Cobbenhagenscholieren omdat deelname aan het onderzoek indirect kon bijdragen aan het behalen van studiepunten⁴⁹. Drie klassen zijn geselecteerd voor het vervolgonderzoek: een groep van 21 derdejaars studenten van de opleiding Marketing Management (MM), en twee groepen van respectievelijk 20 en 22 derde- en vierdejaars van de opleiding Toegepaste Psychologie (TP). Deze groepen hadden tijdens de opleiding dezelfde colleges gevolgd over het Triade-model.

⁴⁹ Studenten konden, bij serieuze deelname, een bewijs van deelname aan het onderzoek krijgen en dat in hun portfolio opnemen als onderdeel van het bewijs dat ze bepaalde competenties beheersten.

Procedure

Twee groepen 'stand-ins' (Fontysstudenten MM en TP) is gevraagd een schatting te maken van de M, C en G en de Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' voor een aantal scenario's.⁵⁰ Hoewel de studenten bekend zijn met het Triade-model kregen ze toch klassikaal dezelfde instructie als de Cobbenhagenscholieren gehad hebben.

In een afzonderlijke sessie kreeg een controlegroep (Fontysstudenten TP) dezelfde scenario's voorgelegd als de eerste twee groepen, maar nu met alleen de vraag om Intentiescores voor 'de meeste scholieren' te schatten. Deze scores zijn vergeleken met de Intentiescores van de andere stand-ins, bij wie Intentie werd gemeten in een sessie waarbij tevens gevraagd werd naar M, C en G

De opzet van het aanvullend onderzoek wijkt op drie punten af van gebruikelijk toetsend onderzoek.

1. De onafhankelijke en de afhankelijke variabele worden gemeten in verschillende datasets ('between-subjects'). Dit is het gevolg van de manipulatieve opzet van het onderzoek en was ook het geval bij het Triade-onderzoek in hoofdstuk 10. Hiermee wordt voorkomen dat de metingen van M, C en G en Intentie elkaar direct beïnvloeden.
2. Bij het Triade-onderzoek werd de afhankelijke variabele (Intentie) gemeten voor scenario's waarvoor vooraf de M-, C- en G-waarden waren vastgesteld. De onafhankelijke variabelen werden gemanipuleerd en de afhankelijke variabele werd gemeten. In het aanvullende onderzoek worden (door stand-ins) M-, C- en G-score geschat voor scenario's waarvoor eerder (door scholieren) de Intentiewaarde is vastgesteld. In feite wordt dus de afhankelijke variabele gemanipuleerd en de onafhankelijke gemeten.
3. Er wordt gewerkt met 'stand-ins' als informanten. Er is een bewuste afweging gemaakt tussen het nadeel van stand-ins dat ze verder afstaan van de onderzoeksdoelgroep en het voordeel dat ze de begrippen M, C en G beter beheersen dan de scholieren zelf. De mogelijkheid bestaat dat de stand-ins (studenten) de M, C, en G van scholieren niet valide kunnen schatten. Ze zijn verder in ontwikkeling en gemiddeld hoger opgeleid dan de scholieren waardoor ze wellicht andere inschattingen maken dan de scholieren zelf. Weliswaar gaat het in dit onderzoek uiteindelijk om de vraag of de geschatte M-, C- en G-scores samenhang vertonen met de bij de scholieren gemeten Intentiescores (interne validiteit), maar in het kader van de externe validiteit is het toch belangrijk om te weten of de door stand-ins geschatte M-, C- en G-scores overeenkomen met de M-, C- en G-scores van de scholieren zelf. Daarom worden uit de Cobbenhagen-steekproef de respondenten geselecteerd met naar verwachting de hoogste motivatie en capaciteit ten aanzien van deelname aan het onderzoek, namelijk de klassen uit de bovenbouw van Havo en Vwo. De M-, C- en G-scores van

50 Voor het aanvullend onderzoek is gebruik gemaakt van dezelfde scenario's als die geselecteerd zijn voor de hertest en de paralleltest.

deze respondenten worden vergeleken met de door 'stand-ins' geschatte M-, C- en G scores. Zijn er geen significante verschillen, dan lijkt het gebruik van stand-ins in dit onderzoek gerechtvaardigd. Als er wel significante verschillen zijn is het de vraag of die te verklaren zijn door een gebrek aan inlevingsvermogen bij de stand-ins, of door een gebrek aan capaciteit –ook bij deze selectieve groep scholieren- om M-, C- en G-scores te bepalen. In dat geval is dus niets te zeggen over de toelaatbaarheid van het gebruik van stand-ins.

Operationalisatie

Om de schattingen van de stand-ins te kunnen vergelijken met de M-, C- en G- en Intentiescores van de Cobbenhagenscholieren is gebruik gemaakt van dezelfde Likertschalen als in het onderzoek onder scholieren. Ten behoeve van de validiteit en gezien de ervaring met het Triade-model worden bij deze respondenten de conceptuele definities van M, C en G gehanteerd. (zie paragraaf 7.5).

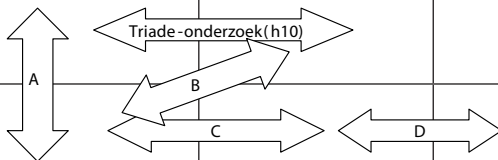
11.3 Resultaten aanvullend onderzoek

Hierna worden eerst de resultaten besproken van de vergelijking tussen schattingen door 'stand-ins' en de bij scholieren verzamelde M-, C- en G- en Intentiescores. Aansluitend komt de vergelijking aan bod tussen de afzonderlijk gemeten Intentiescores en Intentiescores die tegelijk met M-, C- en G-scores zijn gemeten. De analyses zijn schematisch weergegeven in tabel 11.2.

Tabel 11.2

Schematische weergave van de analyses in het aanvullende onderzoek

Variabelen:		M, C en G tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' in fictieve scenario's	Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' in fictieve scenario's. (gemeten in sessie waar ook M, C en G gemeten werd)	Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' in fictieve scenario's (gemeten in sessie waar geen M, C en G gemeten werd)
Informanten:				
Leden van de doelgroep (Cobbenhagenscholieren)				
Stand-ins (Fontysstudenten)				

M-, C- en G-scores stand-ins versus M-, C- en G-scores scholieren (A, tabel 11.2)

Om te achterhalen of de door stand-ins geschatte M-, C- en G-waarden overeenkomen met de M-, C- en G-scores van de scholieren zelf zijn de schattingen van stand-ins met behulp van een Mann-Whitney test vergeleken met die van een select groepje scholieren (bovenbouw Havo en Vwo).

Voor deze toets zijn de scenario's gebruikt die eerder waren geselecteerd voor de hertest en de paralleltest, met uitzondering van scenario A7, omdat serie A bij de identificatie van M, C en G alleen aan onderbouwklassen is voorgelegd.

De resultaten van de Mann-Whitney test (zie tabel 11.3a en 11.3b) wijzen uit dat in serie B (scenario B1, B3 en B6) bij zeven van de negen variabelen geen significante verschillen bestaan tussen de schattingen door stand-ins en de scores van scholieren zelf. In serie C (scenario C2, C5 en C8) bestaan bij zes van de negen variabelen geen significante verschillen. (De volledige statistische tabellen zijn te vinden in bijlage 11.1) De berekende effectgrootte ($r=Z/\sqrt{N}$ (Field, 2005)) laat zien dat het effect van de groep (stand-in of scholier) op de M-, C- en G-scores tamelijk klein is, ofwel dat de overlap tussen de scores van beide groepen redelijk groot is

Tabel 11.3a

Vergelijking M-, C- en G-scores stand-ins met M-, C- en G-score scholieren voor drie scenario's uit serie B (B1, B3, B6); Mann-Whitney test.

	Mot scenB1	Cap scenB1	Gel scenB1	Mot scenB3	Cap scenB3	Gel scenB3	Mot scenB6	Cap scenB6	Gel scenB6
Mann-Whitney U	230,500	256,000	297,500	314,000	274,500	213,500	258,500	232,500	209,000
Z	-1,809	-1,342	-,576	-,220	-,963	-2,135	-1,267	-1,759	-2,236
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,071	,180	,565	,826	,336	,033	,205	,079	,025
Effectgrootte	-0,25	-0,19	-0,08	-0,03	-0,13	-0,30	-0,18	-0,24	-0,31

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 992

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 496

Tabel 11.3b

Vergelijking M-, C- en G-scores stand-ins met M-, C- en G-score scholieren voor drie scenario's uit serie C (C2, C5, C8); Mann-Whitney test.

	Mot scenC2	Cap scenC2	Gel scenC2	Mot scenC5	Cap scenC5	Gel scenC5	Mot scenC8	Cap scenC8	Gel scenC8
Mann-Whitney U	138,000	117,000	220,500	157,000	205,500	212,000	187,500	199,000	228,000
Z	-2,707	-3,129	-,739	-2,242	-1,114	-1,070	-1,507	-1,245	-,587
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,007	,002	,460	,025	,265	,285	,132	,213	,557
Effectgrootte	-0,40	-0,47	-0,11	-0,33	-0,17	-0,16	-0,22	-0,19	-0,09

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 504

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 252

In de meeste gevallen blijken stand-ins in dit onderzoek dus wel degelijk in staat een schatting te maken van de M, C en G van scholieren in fictieve winkeldiefstalscenario's. In een paar gevallen zijn echter wel verschillen gevonden. Het is niet duidelijk of deze verschillen het gevolg zijn van een hogere capaciteit ten aanzien van het beoordelen van scenario's onder de stand-ins, of van het feit dat de stand-ins zich onvoldoende kunnen inleven in scholieren.

Om meer inzicht in te krijgen in de kwaliteit van de onder stand-ins verzamelde data zijn drie aanvullende analyses gedaan:

Ten eerste is nagegaan hoe de stand-ins de aangeboden scenario's identificeerden. In de serie van zeven scenario's die ze kregen aangeboden herkenden de studenten zes verschillende types, waarvan vijf conform de bedoeling bij het ontwerp (zie tabel 11.4). Scholieren herkenden van deze zeven scenario's alleen B1, C2 en C5 conform het ontwerp (tabel 9.4, paragraaf 9.3). In totaal onderscheidden de scholieren vijf verschillende types uit drie series van acht verschillende typen.

Hoewel het aantal beoordeelde scenario's klein is ondersteunen deze resultaten het vermoeden dat Fontysstudenten de begrippen M, C en G beter interpreteren dan scholieren. Niet alleen identificeren ze meer scenario's conform het ontwerp, ze geven ook vaker dan scholieren een waargenomen verschil tussen C en G aan.

Tabel 11.4

Identificatie van M-, C- en G-waarden per scenario door stand-ins (Fontysstudenten).

Bij ontwerp bedoeld type:		Mediaan			Door stand-ins geïdentificeerd als type:	Conform ontwerp
		M	C	G		
B1	M+C+G+	5	6	6	1 (M+C+G+)	Ja
C2	M+C+G-	7	5	3	2 (M+C+G-)	Ja
B3	M+C-G+	6	3	6	3 (M+C-G+)	Ja
C5	M+C-G-	6	2	1	5 (M+C-G-)	Ja
B6	M-C+G-	5	5	2	2 (M+C+G-)	Nee
A7	M-C-G+	2	5	6	4 (M-C+G+)	Nee
C8	M-C-G-	3	3	2	8 (M-C-G-)	Ja

Mediaan < 4 = score 'laag'(-); Mediaan >=4 = score 'hoog'(+)

De tweede aanvullende analyse betreft het empathisch vermogen van de stand-ins. Om meer inzicht te krijgen in de mate waarin de stand-ins zich kunnen inleven in scholieren is gekeken naar de verschillen tussen Intentiescores van stand-ins en Intentiescores van scholieren. Omdat Intentie een minder abstract begrip is dan M, C of G wordt verondersteld dat hier geen capaciteitsverschillen bestaan tussen studenten en scholieren. In bijlage 11.2 is te zien dat, op basis van een Mann-Whitney test, voor vier van de zes scenario's geen significante verschillen zijn gevonden tussen de schattingen door stand-ins en de scores van scholieren. Voor twee scenario's waren de Intentiescores van scholieren significant hoger dan de schattingen door studenten.

De derde aanvullende analyse betreft de inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid van de stand-ins, met behulp van de free-marginal multi-rater kappa (Randolph, 2005), een non-parametrisch alternatief voor de Intra Class Correlation (McGraw, 1996).

De Free-marginal multi-rater Kappa berekent de mate van overeenstemming tussen meer dan twee beoordelaars op ordinale of dichotome variabelen door het voor kans gecorrigeerde geobserveerde percentage overeenstemming te relateren aan het voor kans gecorrigeerde potentiële percentage overeenstemming.

Bij de identificatie van scenario's, eerder in dit onderzoek (hoofdstuk 9) is steeds onderscheid gemaakt tussen hoge ('+') en lage ('-') M-, C- en G-scores. Een variabele met een mediaan <4 werd beschouwd als 'laag' en een variabele met een mediaan ≥ 4 werd beschouwd als hoog. Voor het bepalen van de inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid zijn daarom de M-, C- en G-scores gehercodeerd naar twee categorieën (< 4 = laag, en ≥ 4 is hoog).

Dit levert een Free-marginal multi-rater Kappa op van 0,44 ofwel een 'redelijke' inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid.⁵¹

M-, C- en G-scores stand-ins versus Intentiescores scholieren (B, tabel 11.2).

Met behulp van een Mann-Whitney test is per scenario onderzocht of er significante verschillen bestaan tussen de Triade-scores (MxCxG) van stand-ins en de Intentiescores van scholieren. Daartoe is per scenario een Testvariabele aangemaakt die voor de stand-ins bestaat uit de gestandaardiseerde Triade-score, en voor de scholieren uit de gestandaardiseerde Intentiescore.⁵²

Uit de resultaten van de Mann-Whitney test bleek dat voor geen van de scenario's de verschillen tussen de Triade-score van de stand-ins en de Intentiescores van scholieren significant waren (zie tabel 11.5a, b en c; voor de volledige statistische tabellen zie bijlage 11.3). De berekende effectgroottes ($r = Z/\sqrt{N}$ (Field, 2005)) laten zien dat het effect van de groep (stand-in of scholier) op de score op de testvariabele tamelijk klein is. De overlap tussen de M-, C- en G-scores van de stand-ins en de Intentiescores van scholieren is dus redelijk groot.

51 Volgens www.kennisbasisstatistiek.net kunnen Kappa-waarden als volgt worden geïnterpreteerd: 0 - 0,2: gering; 0,21 - 0,4: matig; 0,41 - 0,6: redelijk; 0,61 - 0,8: voldoende tot goed; 0,81 - 1,0: bijna perfect. Rekening houdend met het feit dat de stand-ins in dit onderzoek slechts een beperkte training hebben gehad op het gebied van het Triade-model wordt de gevonden Kappa-waarde beschouwd als een ondersteuning voor het inzetten van stand-ins.

52 Omdat de T-scores kunnen variëren van 1 tot 343, en Intentiescores van 1 tot 7, zou een vergelijking van absolute scores een vertekend beeld opleveren. Daarom zijn ook hier –evenals bij de between-subjects tests in hoofdstuk 10– de T-scores en de Intentiescores gestandaardiseerd.

Tabel 11.5a, b en c

Mann-Whitney test. Verschil tussen gestandaardiseerde Triade-score, tot stand gekomen met behulp van stand-ins, en gestandaardiseerde Intentiescores van scholieren.

Scen A7	Testvar7
Mann-Whitney U	1668,000
Z	-,287
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,774
Effectgrootte	-0,03

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 3444

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 1722

scen B1, B3 en B6	Testvar1	Testvar3	Testvar6
Mann-Whitney U	1363,000	1302,000	1309,000
Z	-,195	-,578	-,537
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,846	,563	,592
Effectgrootte	-0,02	-0,06	-0,05

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 2788

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 1394

Scen C2, C5 en C8	Testvar2	Testvar5	Testvar8
Mann-Whitney U	1819,000	1605,000	1693,000
Z	-,028	-1,113	-,448
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,978	,266	,654
Effectgrootte	0,00	-0,10	-0,04

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 3649

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 1824,5

Triade-scores stand-ins versus Intentiescores andere stand-ins (C, tabel 11.2).

Voor de volledigheid is ook een Mann-Whitney test uitgevoerd om na te gaan of de Triade-scores die voortkomen uit de schattingen door een groep stand-ins samenhangen met de Intentiescores, geschat door andere stand-ins. Dit om een vergelijking mogelijk te maken tussen de resultaten Ad B, waarbij de M-, C- en G- scores van stand-ins werden vergeleken met Intentiescores van scholieren.

Voor de studenten MM zijn per scenario Triade-scores berekend en vervolgens gestandaardiseerd. Voor de studenten TP zijn per scenario de Intentiescores gestandaardiseerd. Vervolgens is per scenario een Testvariabele aangemaakt die voor studenten MM bestond uit de gestandaardiseerde Triade-score, en voor de studenten TP uit de gestandaardiseerde Intentiescore van het betreffende scenario's. De MM-studenten zijn vervolgens vergeleken met de TP-studenten op basis van de scores op de Testvariabelen. De resultaten laten zien dat voor geen van de scenario's significante verschillen zijn gevonden tussen de Triade-scores van de MM-studenten en de Intentiescores van de TP-studenten (zie tabel 11.6; de volledige tabel is

te vinden in bijlage 11.4). De berekende effectgroottes laten zien dat het effect van de groep (Fontys MM of Fontys TP) op de score op de testvariabele klein is. De overlap tussen de M-, C- en G-waarden, geschat door een groep stand-ins en de geschatte Intentiewaarden van andere stand-ins is dus redelijk groot, maar niet duidelijk groter dan bij een vergelijking tussen stand-ins en scholieren (zie tabel 11.5a, b en c).

Tabel 11.6

Mann-Whitney test. Verschil tussen gestandaardiseerde Triade-score, tot stand gekomen met behulp van stand-ins, en gestandaardiseerde Intentiescores geschat door andere stand-ins.

	Testvar1	Testvar2	Testvar3	Testvar5	Testvar6	Testvar7	Testvar8
Mann-Whitney U	205,000	206,000	184,000	207,000	193,000	196,000	196,000
Z	-,132	-,105	-,681	-,078	-,446	-,367	-,095
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,895	,917	,496	,937	,655	,713	,924
Effectgrootte	-0,02	-0,02	-0,11	-0,01	-0,07	-0,06	-0,01

Testvar Fontys MM (Marketing Management) = gestandaardiseerde Triade-score

Testvar Fontys TP (Toegepaste Psychologie) = gestandaardiseerde Intentiescore

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 420

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 210

Intentie, gemeten in combinatie met M-, C- en G versus afzonderlijk gemeten Intentie (D, tabel 11.2).

Om te controleren of Intentiescores beïnvloed worden doordat respondenten een bepaalde denkwijze aan de hand wordt gedaan door ook te vragen naar M-, C- en G-scores, is bij een controlegroep (studenten Toegepaste Psychologie) de Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste middelbare scholieren' in verschillende scenario's gemeten zonder eerst naar M-, C- en G-score te vragen. Met behulp van een Mann-Whitney test zijn deze scores vergeleken met de Intentiescores van andere studenten Toegepaste Psychologie bij wie eerder - in het kader van dit onderzoek - voor dezelfde scenario's zowel M, C en G als Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' waren gemeten. Uit de resultaten (tabel 11.7; de volledige tabel is te vinden in bijlage 11.5) blijkt dat voor geen van de scenario's significante verschillen bestaan tussen de Intentiescores van de twee groepen. De effectgroottes ($r=Z/\sqrt{N}$ (Field, 2005)) zijn ook tamelijk klein. Het is dus aannemelijk om te veronderstellen dat de Intentiescores in dit onderzoek niet zijn beïnvloed door het vooraf invullen van M-, C- en G-scores.

Tabel 11.7

Mann-Whitney test. Vergelijking tussen Intentiescores die zijn gemeten in combinatie met M-, C- en G-scores en afzonderlijk gemeten Intentiescores voor scenario A7, B1, B3, B6, C2, C5, en C8.

	Intentie scenB1	Intentie scenC2	Intentie scenB3	Intentie scenC5	Intentie scenB6	Intentie scenA7	Intentie scenC8
Mann-Whitney U	192,500	149,000	172,500	155,000	204,500	189,000	147,000
Z	-,753	-1,831	-1,214	-1,695	-,421	-,828	-1,728
Asymp. Sig. (2-zijdig)	,452	,067	,225	,090	,674	,408	,084
Effectgrootte	-0,12	-0,29	-0,19	-0,26	-0,07	-0,13	-0,27

U-waarde bij maximaal verschil: 0 of 440

Verwachte U-waarde bij geen verschil: 220

11.4 Conclusies aanvullend onderzoek

De resultaten van het aanvullende onderzoek ondersteunen de suggestie om gebruik te maken van stand-ins voor het schatten van M-, C- en G-waarden van scenario's. Uit de analyses blijkt dat de M-, C- en G-schattingen van stand-ins weinig afwijken van de scores van de scholieren zelf. Daarbij is niet duidelijk of de verschillen die zijn gevonden het gevolg zijn van een verschil in motivatie en capaciteit tussen scholieren en stand-ins om de variabelen M, C en G, juist te interpreteren of van een gebrek aan inlevingsvermogen van de stand-ins. Nadere analyses ondersteunen echter het vermoeden dat de stand-ins beter in staat zijn om de ontworpen scenario's te identificeren zoals ze bedoeld zijn dan de scholieren. In combinatie met het gevonden verband tussen door stand-ins geschatte M-, C- en G-waarden en Intentiescores van scholieren zelf, en de redelijke inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid, ondersteunt dit de veronderstelling dat met behulp van de juiste stand-ins M, C en G betrouwbaarder geschat kunnen worden dan middels meting bij de doelgroep zelf. Onder 'juiste stand-ins' wordt hier verstaan: stand-ins die de begrippen M, C en G juist interpreteren. Daarnaast is voor de validiteit van de meting vereist dat de stand-ins voldoende kennis hebben van de doelgroep om de scenario's goed te kunnen interpreteren.

Een tweede doel van het aanvullende onderzoek was na te gaan of Intentiescore beïnvloed worden door te vragen naar M-, C- en G-score. Analyses hebben uitgewezen dat er geen verschil is tussen Intentiescores die zijn gemeten terwijl ook gevraagd werd naar M, C en G, en Intentiescores die zijn gemeten zonder dat gevraagd is naar M, C en G. Er is dus geen reden om achteraf te twijfelen aan de validiteit van de Intentiemetingen.

DEEL 4

CONCLUSIE

In dit deel wordt teruggeblikt op de voorafgaande delen. De bevindingen van de praktijkoriëntatie, het literatuuronderzoek en het empirisch onderzoek worden beschouwd vanuit theoretisch, methodologisch en operationeel oogpunt.

DEEL 4

Hoofdstuk 12

12 Slotbeschouwing

Dit laatste hoofdstuk bevat een kritische beschouwing van de belangrijkste theoretische, methodologische en operationele bevindingen van dit onderzoek. Daarnaast worden suggesties voor vervolgonderzoek en aanbevelingen voor toepassing van de onderzoeksresultaten in de praktijk gedaan.

12.1 Algemene conclusie

Terugkijkend kan gesteld worden dat de bevindingen van dit onderzoek betreffende het Triade-model een ondersteuning vormen voor een alternatieve, niet-conventionele, integrale, hanteerbare en daardoor generieke, benadering van winkeldiefstal. Het Triade-model is een generaliseerbaar en generiek model dat een integrale benadering van het gedrag van (potentiële) winkeldieven mogelijk maakt.

De resultaten van het empirisch onderzoek tonen aan dat door respondenten geschatte M-, C- en G-waarden variëren over fictieve winkeldiefstalscenario's en een significant verband vertonen met de geschatte Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' in die scenario's.

In wetenschappelijk opzicht biedt het onderzoek aanknopingspunten voor verdere 'unificatie' van psychologische kennis.

Daarnaast lijkt het de toepassing van wetenschappelijk inzicht in gedragsdeterminanten van winkeldiefstal in de detailhandelspraktijk een stapje dichterbij te hebben gebracht.

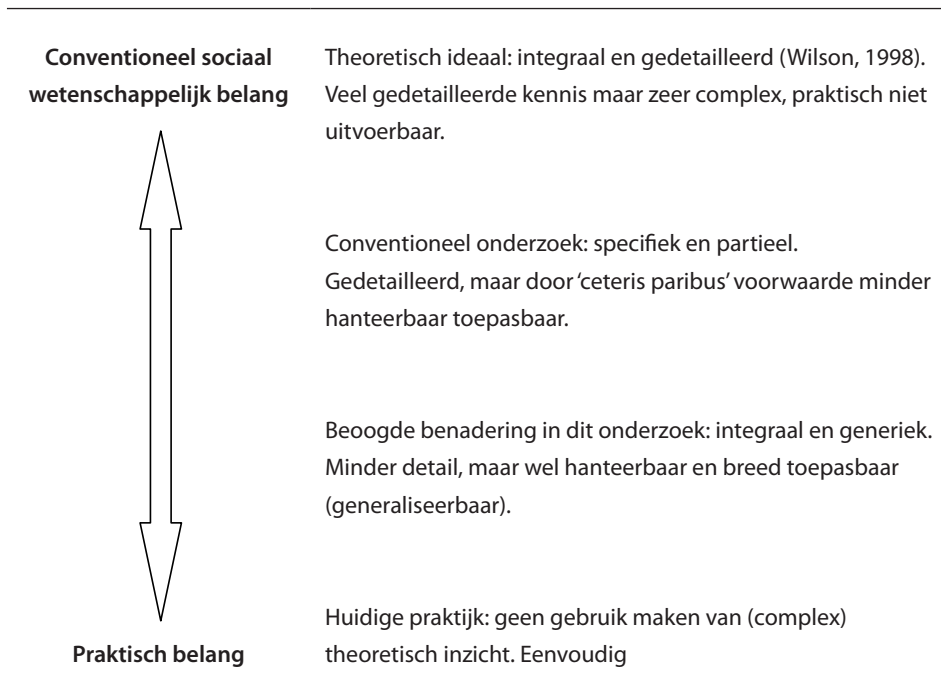
De resultaten van het onderzoek hebben niet geleid tot specifieke, concrete oplossingen voor het probleem. Om tot concrete praktische aanbevelingen te komen had het onderzoek uitgevoerd moeten worden op een meer gedetailleerd niveau. Om het hanteerbaar te houden had dan een keuze gemaakt moeten worden uit de veelheid aan determinanten. Er is

echter bewust gekozen voor een niet-conventioneel alternatief voor een dergelijke gedetailleerde partiële benadering, namelijk een integrale benadering op generiek niveau. Het resultaat is een 'algemeen denkkader', dat echter wel aanknopingspunten biedt voor concrete praktische toepassingen. Voorbeelden daarvan worden gegeven in paragraaf 12.4.

12.2 Discussie

Dit onderzoek kenmerkt zich door een niet-conventionele aanpak. De basis voor die aanpak ligt in de start met een praktijkoriëntatie die uitwees dat bij de huidige bestrijding van winkeldiefstal weinig gebruik wordt gemaakt van wetenschappelijk inzicht in gedragsdeterminanten van winkeldiefstal. Bestaande theorieën zijn of te complex, of partieel en daardoor -vanwege de ceteris paribus clausule- beperkt bruikbaar. Kennelijk worden vanuit de praktijk andere eisen gesteld aan wetenschappelijke kennis dan vanuit de conventionele wetenschap. Deze verschillen zijn weergegeven in figuur 12.1.

In dit onderzoek neemt het -onconventionele- criterium 'praktische hanteerbaarheid van wetenschappelijke inzichten' een centrale plaats in. Daardoor is het totale onderzoek, zowel theoretisch als methodologisch als operationeel steeds verder af komen te staan van conventioneel sociaal wetenschappelijk onderzoek.

Figuur 12.1: Verschillen in belang bij wetenschappelijk onderzoek vanuit praktijk en wetenschap.

In theoretisch opzicht heeft het geleid tot een zoektocht naar een generaliseerbaar –en dus integraal- theoretisch kader dat ten behoeve van de praktische hanteerbaarheid bovendien overzichtelijk en daardoor van generiek niveau moest zijn. Deze combinatie van criteria impliceert dat de conventionele focus op detail en nauwkeurigheid wordt losgelaten. De zoektocht heeft geleid naar het Triade-model.

Punt van aandacht is wel het criterium 'generaliseerbaarheid'. In dit onderzoek wordt met generaliseerbaarheid bedoeld dat het Triade-model in elke mogelijk winkeldiefstalscenario geldig is. Generaliseerbaarheid betekent echter ook 'externe validiteit' ofwel: generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten naar praktijksituaties. Gezien de gehanteerde methode –manipulatie van fictieve scenario's- kunnen over de tweede betekenis van generaliseerbaarheid geen uitspraken worden gedaan.

In methodologisch opzicht was de opzet in eerste instantie tamelijk conventioneel: een kwantitatieve survey, waarbij M, C en G middels fictieve scenario's werden gemanipuleerd. In tweede instantie, nadat twijfels waren ontstaan omtrent de motivatie en capaciteit van scholieren om M, C en G juist te interpreteren, is echter gewerkt met 'stand-ins': respondenten met enige expertise op het gebied van het Triade-model en bovendien kennis van de doelgroep. Stand-ins bleken tegen de verwachting in vaak in staat om in fictieve scenario's een betrouwbare schatting te maken van M-, C- en G-waarden van de doelgroep.

Op operationeel niveau werd het streven naar eenvoud doorgezet door de - abstracte- variabelen van het Triade-model enkelvoudig te operationaliseren. De hertest en paralleltest hebben uitgewezen dat de onconventionele enkelvoudige operationalisatie niet minder betrouwbaar hoeft te zijn dan de -bij abstracte variabelen gebruikelijke- multi-item operationalisatie. Aandachtspunt hier is wel een eenduidige definiëring van de begrippen. Bergkvist en Rossiter (2007) zeggen hierover: 'In particular, when multiple-item measures are used to measure doubly concrete constructs, they do not appear to discriminate better by capturing more information, which is the usual justification for their use.' De frequenties van de enkelvoudig geoperationaliseerde variabelen lieten geen normaalverdelingen zien. Hoewel het streven naar normaalverdelingen geen doel hoeft te zijn kan het ontbreken ervan wel een teken zijn van onvoldoende eenduidigheid van de begrippen.

De minder conventionele aanpak kwam bovendien tot uiting in het gebruik van non-parametrische toetsen. Dit was weliswaar geen bewuste keuze vooraf, en werd afgedwongen doordat de data niet normaalverdeeld waren, maar past wel in de lijn van het onderzoek. Non-parametrische toetsen hebben minder statistische power en zijn dus minder goed in staat om een klein effect te detecteren. Ze geven bovendien alleen informatie over rangordes, en niet over de grootte van verschillen tussen scores. Resultaten zijn daardoor minder nauwkeurig dan resultaten van parametrische toetsen, maar komen de hanteerbaarheid ten goede: ze maken statistische analyses op niet normaalverdeelde data mogelijk. En dat betekent dat het niet noodzakelijk is om - mogelijk complexe- maatregelen te nemen om normaalverdelingen

te bewerkstelligen (denk aan multi-item operationalisatie). Non-parametrisch toetsen sluit dan ook goed aan bij de in dit onderzoek gekozen benadering.

12.3 Suggesties voor vervolgonderzoek

Hierna volgen enkele suggesties voor vervolgonderzoek, gebaseerd op achtereenvolgens theoretische, methodologische, operationele en praktische aandachtspunten.

Theoretisch aandachtspunt

Zoals in de discussie al aangegeven vormt het theoretische criterium 'generaliseerbaarheid' aan aandachtspunt van dit onderzoek. Voor fictieve scenario's is samenhang aangetoond tussen Triade-scores en Intentie tot winkeldiefstal. Er is geen reden om aan te nemen dat dit verband niet in alle mogelijke winkeldiefstalscenario's geldt. Ten behoeve van de externe validiteit is het echter wel aan te bevelen om in vervolgonderzoek na te gaan of de gevonden resultaten ook gelden in niet-fictieve, 'real-life' situaties.

Methodologische aandachtspunten

De resultaten van de proef met stand-ins geven aan dat ervaring met en kennis van het Triade-model een aanbeveling is voor een juiste toepassing van het model.

Om meer algemene uitspraken te kunnen doen over het gebruik van stand-ins bij onderzoek naar M-, C- en G-waarden is nader onderzoek naar criteria waaraan stand-ins moeten voldoen nodig. Aandachtspunten daarbij zijn enerzijds, in het kader van de betrouwbaarheid, de expertise op het gebied van het Triade-model en anderzijds, in het kader van de validiteit, de kennis van de doelgroep waarover uitspraken gedaan moeten worden.

Er zijn meerdere mogelijkheden om de betrouwbaarheid van stand-ins te toetsen. Spreen, Timmermans, ter Horst en Schuringa (2010) beschrijven de N=1 methode. Deze methode wordt aanbevolen voor het beoordelen van veranderingen –ten gevolge van therapie- bij psychiatrische patiënten. Omdat er geen grote groep vergelijkbare patiënten is om de effecten van een bepaalde behandeling te meten worden data verzameld over een patiënt (N=1) door verschillende experts hun oordeel te laten geven. Daarbij wordt het belang benadrukt van eenduidige beoordelingscriteria en gelijke beschikbaarheid van informatie voor verschillende beoordelaars. De N=1 methode wordt expliciet benoemd als kwantitatieve methode. Gebruik van vijf- of zevenpunt schalen wordt geadviseerd en met behulp van de Gower-Legendre index (GL-index) wordt de mate van overeenstemming tussen beoordelaars statistisch bepaald. De GL-index relateert voor elk paar beoordelaars het absolute verschil tussen de scores aan het maximaal mogelijke verschil. Deze index geeft dus weer in hoeverre de verschillende beoordelingen van elkaar afwijken, en zou als alternatief voor de inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid, zoals berekend in hoofdstuk 11, gebruikt kunnen worden om de kwaliteit van de data van stand-ins in te controleren. Bij de in hoofdstuk 11 gehanteerde methode zijn per beoordelaar scores op

meerdere variabelen (meerdere subjecten) per beoordelaar nodig om de onderlinge samenhang tussen scores van verschillende beoordelaars te kunnen berekenen. Het voordeel van de N=1 methode is dat hij ook kan worden toegepast als slechts één subject beoordeeld hoeft te worden. De GL-index biedt daardoor de mogelijkheid om in een specifieke praktijksituatie, voor een specifiek scenario de betrouwbaarheid van een beoogde groep stand-ins te toetsen.

In dit onderzoek zijn stand-ins gebruikt die tot voor kort zelf deel uitmaakten van de doelgroep. Onderzoek naar de bruikbaarheid van ander typen stand-ins (zie tabel 11.1) levert wellicht andere hanteerbare toepassingsmethoden van het Triade-model op. Te denken valt aan het Triade-model als instrument bij kwalitatief onderzoek. Met een Triade-expert als interviewer is juiste interpretatie van M, C en G beter gegarandeerd dan bij een kwantitatieve survey onder de doelgroep. In onderzoek naar dergelijke kwalitatieve methoden zou onder meer aandacht moeten uitgaan naar het voorkomen van sociale wenselijkheid, objectieve interpretatie van antwoorden en praktische uitvoerbaarheid.

Operationele aandachtspunten

Om de enkelvoudige operationalisatie verder te verbeteren zou onderzoek naar een eenduidige definiëring van de begrippen Motivatie, Capaciteit en Gelegenheid zinvol kunnen zijn. Uit opmerkingen van scholieren van het Cobbenhagencollege, tijdens het afnemen van vragenlijsten, is duidelijk geworden dat er soms verwarring is over de begrippen. Motivatie en Intentie werden door elkaar gehaald, evenals Capaciteit en Gelegenheid. Ook in het dagelijkse taalgebruik worden motivatie, capaciteit, gelegenheid en intentie niet altijd gebruikt volgens de definities van Poiesz (1999). Een paar voorbeelden:

- Als afspraken gepland worden, wordt vaak gezegd: 'dan *kan* ik niet', terwijl niet zozeer capaciteit als wel gelegenheid bedoeld wordt.
- Als ongepast gedrag wordt waargenomen, wordt vaak gezegd 'Ik zou zoiets echt niet *kunnen* doen', terwijl niet zozeer capaciteit als wel motivatie wordt bedoeld.
- Als iemand zegt: 'Zoiets *doe* je toch gewoon niet', wordt niet het gedrag, maar de motivatie bedoeld.

Nader onderzoek naar taalgebruik rondom de begrippen Motivatie, Capaciteit, Gelegenheid en Intentie zou kunnen leiden tot een mee concrete definiëring, en daarmee tot een meer eenduidige interpretatie (Delnooz, 2010).

Bij het streven naar een 'eenvoudig' meetinstrument voor M, C en G zou een semantische benadering wellicht helemaal losgelaten kunnen worden door bijvoorbeeld te werken met symbolen voor M, C en G in plaats van definities. Het ontwikkelen van een 'eenvoudig meetinstrument' – een instrument dat weinig cognitieve activiteit van de respondent vraagt – is om verschillende redenen belangrijk. Ten eerste is uit het onderzoek onder Cobbenhagenscholieren gebleken dat de concentratie bij het invullen van vragenlijsten beperkt is. Hoe meer cognitieve inspanning gevraagd wordt, des te grote is de kans dat vragen niet betrouwbaar – en dus niet valide – beantwoord worden. Op de tweede plaats blijkt uit de literatuur (Dijksterhuis, 2007) dat

veel keuzes gemaakt worden vanuit het onbewuste. Bij het gebruik van multi-item vragenlijsten voor het meten van M, C en G tot winkeldiefstal worden mogelijk processen bewust gemaakt die in een praktische situatie geen rol spelen bij het schatten van M, C en G.

Praktische aandachtspunten

Het Triade-onderzoek heeft weliswaar uitgewezen dat er een verband bestaat tussen M, C en G en Intentie tot winkeldiefstal in fictieve scenario's, maar voor de praktijk is het bovendien van belang om te weten of en hoe verschillende kenmerken van scenario's (en dus ook antidiefstal maatregelen) van invloed zijn op de M-, C- en G-waarden in scenario's. In hetzelfde kader speelt de vraag of de gedragsintentie, zoals gemeten voor de fictieve scenario's, een voorspeller is voor gedrag in vergelijkbare, werkelijk bestaande situaties. In het onderzoek is weliswaar een verband gevonden tussen intrinsieke Intentie en gedrag in het verleden⁵³ maar dat zegt niets over de relatie tussen de gerapporteerde Intentie en werkelijk gedrag in de verschillende scenario's. Nader onderzoek naar de relatie tussen scenariokenmerken en M-, C- en G-waarden en gedrag in werkelijke, bestaande scenario's is daarom van belang. Het kwalitatieve onderzoek in dit proefschrift geeft weliswaar een indicatie van de relevante scenariokenmerken maar levert geen bewijs voor de relatie met werkelijk gedrag. Nader onderzoek in dit kader zou dan ook zinvol zijn.

12.4 Praktische aanbevelingen

Dit onderzoek biedt geen kant-en-klare oplossing voor het probleem van winkeldiefstal. Wel biedt het een alternatief denkkader dat kan leiden tot vernieuwingen in de aanpak van winkeldiefstal. Hierna volgen enkele suggesties.

Integraal denken

De belangrijkste boodschap op basis van dit onderzoek is de integrale benadering van het probleem. Niet alleen de literatuur betreffende winkeldiefstal is gefragmenteerd, ook de praktijk gaat veelal partieel te werk als het gaat om de bestrijding van winkeldiefstal. Winkeliers werken – veelal georganiseerd via brancheorganisaties – weliswaar vaak samen met deskundigen op het gebied van beveiliging, maar zijn in de bestrijding vooral gericht op object- en context-gerichte maatregelen. Persoonsgerichte maatregelen blijven meestal beperkt tot afschrikking.

Andere instanties, zoals opvoedingsondersteunende instanties, maatschappelijk werk, en scholen zijn vooral bezig met persoonsgerichte -dus ook partiële- preventie van ongewenst gedrag zoals winkeldiefstal.

53 Een chi-kwadraat test wees uit dat respondenten die zelf meer dan een keer winkeldiefstal hebben gepleegd relatief vaker een hoge Intrinsieke Intentie hebben dan respondenten met weinig of geen ervaring.

Het Triade-model biedt een denkkader waarin alle mogelijke -zowel object- als context- als persoonsgebonden- determinanten van winkeldiefstal en hun onderlinge interactie worden meegenomen in de analyse van scenario's. Door scenario's met bestaande antidiefstal maatregelen te plaatsen op de drie assen (M, C en G) van het Triade-model wordt duidelijk wat de te verwachten effecten van de maatregelen op de Intentie tot winkeldiefstal in dat scenario zijn en waar eventueel aanvullende interventies nodig zijn om een optimaal effect te bereiken. Ter verduidelijking een fictief voorbeeld⁵⁴. Om diefstal van make up door scholieren tegen te gaan maakt een drogist gebruik van onzichtbare bronbeveiliging (verborgen onder een etiket), in combinatie met detectiepoortjes. Deze maatregel verandert mogelijk iets aan de M van de doelgroep om make up te stelen. (De waargenomen pakkans wordt immers vergroot door de detectiepoortjes, mits de scholieren er van uit gaan dat de poortjes ook worden gebruikt voor make up.) De objectieve C wordt ook beïnvloed: er is immers meer kennis en vaardigheid van de potentiële dief vereist om succesvol te stelen. (Als hij weet dat er onder het etiket elektronische beveiliging zit, kan hij die mogelijk verwijderen.) De maatregel heeft het grootste effect op de G, maar alleen in combinatie met een lage C. Alleen dan zal de combinatie van het etiket en het detectiepoortje zorgen dat de poging tot winkeldiefstal mislukt. Dit voorbeeld - waarin overigens sprake is van repressieve aanpak- maakt duidelijk dat verbetering te behalen is door M en/of de subjectieve C te verlagen. Te denken valt aan een bordje met de mededeling 'Al onze make up artikelen zijn onzichtbaar beveiligd'. Niet alleen wordt waarschijnlijk bij een aanzienlijk deel van de doelgroep de M verlaagd door de verhoogde waargenomen pakkans, ook de subjectieve C neemt naar verwachting bij veel scholieren af omdat ze geen mogelijkheid zien om de -onzichtbare- beveiliging te verwijderen. Een belangrijk voordeel van deze oplossing is de preventieve, in plaats van repressieve werking.

Uiteraard hoeven niet per definitie scenario's met bestaande maatregelen als uitgangspunt te dienen. Om het zoeken naar alternatieve interventies te stimuleren kunnen ook scenario's zonder antidiefstal maatregelen worden geplaatst op de dimensies van het Triade-model. De bijbehorende M-, C- en G-scores maken duidelijk aan welke eisen effectieve en efficiënte maatregelen zouden moeten voldoen. Daarbij kan tegelijkertijd rekening gehouden worden met de invloed van enerzijds antidiefstal maatregelen op koopgedrag, en anderzijds verkoopbevorderende maatregelen op winkeldiefstal. Elk (potentieel) 'winkeldiefstalscenario' is immers ook een (potentieel) 'koopscenario'. Met behulp van het Triade-model kunnen winkeldiefstal en koopgedrag tegelijkertijd verklaard worden. Ook hier een fictief voorbeeld ter verduidelijking: een supermarkt heeft last van scholieren die blikjes frisdrank stelen. (De blikjes worden meegenomen in de schooltas) M, C en G ten aanzien van het stelen van blikjes is groot. De manager neemt een rigoureuze maatregel: scholieren mogen alleen nog één voor één in de

54 De in deze paragraaf beschreven voorbeelden zijn fictief en alleen bedoeld om het integrale denkkader te verduidelijken. De voorgestelde maatregelen moeten dan ook niet direct gezien worden als reële aanbevelingen.

winkel komen. Daarmee vermindert de G tot winkeldiefstal, maar ook de G tot het kopen van blikjes. (Er waren nog altijd meer scholieren die wel betaalden, dan scholieren die niet betaalden.) Nadere analyse van M, C en G tot winkeldiefstal én koopgedrag leidt tot een combinatie van andere maatregelen:

Om te beginnen wordt de C tot diefstal verlaagd door een 'schooltasverbod'. (De tassen kunnen bijvoorbeeld worden afgegeven bij de klantenservicebalie.) Het afgeven van de tas creëert bovendien een contactmoment tussen klant en winkelier waardoor de M tot diefstal afneemt. Enerzijds omdat potentiële dieven weten dat ze gezien zijn; anderzijds doordat persoonlijk contact tussen klant en winkelier de betrokkenheid van klanten vergroot waardoor deze minder snel geneigd zijn de winkel te benadelen (Fullerton & Punj, 2004). Daarbij is het wel belangrijk dat de scholieren vriendelijk worden begroet, en niet het gevoel krijgen dat ze als potentiële dieven worden beschouwd. Alleen dan wordt de M tot koopgedrag niet negatief beïnvloed.

De integrale benadering zou wellicht nog verder doorgevoerd kunnen worden door samenwerking tussen winkeliers, brancheorganisaties en beveiligingsbedrijven enerzijds en maatschappelijke organisaties anderzijds. Door expertise op het gebied van 'object en context' –vooral aanwezig in de detailhandel- te combineren met expertise⁵⁵ met betrekking tot 'persoon' –vooral aanwezig bij maatschappelijke organisaties- te delen kunnen interventies nog beter worden afgestemd op scenario's. Het Triade-model biedt daarbij een integraal en generaliseerbaar, door alle partijen te gebruiken denkkader.

Clusteren van scenario's

Hoewel in het onderhavige onderzoek 'praktische hanteerbaarheid' zwaar weegt kent het onderzoek een zeer complex aspect. De scenariobenadering impliceert namelijk dat elke persoon die een winkel binnenkomt een uniek scenario vormt met de context en met elk afzonderlijk object waarmee hij geconfronteerd wordt. Elke winkelier heeft dus te maken met talloos veel verschillende scenario's. Zelfs aan de hand van slechts drie variabelen (M, C en G) is het praktisch niet haalbaar om elk scenario afzonderlijk te analyseren. Het heeft dan ook de voorkeur om scenario's te clusteren op basis van overeenkomsten in de combinatie van product, persoon, en context. Een cluster van scenario's zou bijvoorbeeld kunnen bestaan uit de combinatie van 'scholieren', 'zelfbedieningsdrogisten' en 'cosmeticaproducten'. In het kader van de integrale benadering wordt uitdrukkelijk niet aanbevolen om te clusteren op afzonderlijke scenario-elementen.

55 Met expertise wordt hier bedoeld: inzicht in de relatie tussen context-, object- en persoonskenmerken en M, C en G.

Gebruik van stand-ins

Het Triade-model is een hanteerbaar theoretisch kader dat mogelijkheden biedt om inzicht te krijgen in het gedrag van (potentiële) winkeldieven. De conclusie dat het gebruik van stand-ins betrouwbare schattingen van M, C en G kan opleveren heeft voor toepassing in de praktijk het grote voordeel dat kwantitatief onderzoek onder de doelgroep niet noodzakelijk is. Het is wel van belang dat de juiste stand-ins worden gebruikt. Kennis over de doelgroep en expertise met betrekking tot het Triade-model zijn daarbij de belangrijkste criteria.⁵⁶

Triade-expertise en kennis van de doelgroep

Kennis van het Triade-model en met name een juiste interpretatie van de begrippen M, C en G biedt mogelijkheden voor een betrouwbare analyse van winkeldiefstalscenario's en voor een degelijke onderbouwing van keuzes met betrekking tot antidiefstal maatregelen. Instructie over en oefening met het Triade-model is dan ook aanbevolen voor zowel de 'stand-ins' die de scenario's analyseren, als voor de verantwoordelijke voor de beslissingen met betrekking tot antidiefstal maatregelen.

Voor een betrouwbare analyse van scenario's is ook betrouwbare informatie over het scenario zelf onontbeerlijk. Voor winkeliers zou met name informatie over de persoon een struikelblok kunnen vormen. Verschillende opties zijn mogelijk om dit probleem te verkleinen. Hierna volgen er enkele.

- Identificatie van klanten. Door een klantregistratiesysteem, maar ook door een persoonlijke benadering van klanten zijn winkeliers beter op de hoogte van wie de klanten zijn. Instructie van personeel –bijvoorbeeld met betrekking tot het begroeten van klanten– speelt daarbij een belangrijke rol. Wederzijds persoonlijk contact tussen klant en winkelier heeft als bijkomend voordeel dat klanten zich meer betrokken voelen bij de winkel en daardoor minder snel geneigd zijn de winkel te benadelen (Fullerton & Punj, 2004).
- Gebruikers van het Triade-model kunnen hun kennis over (potentiële) winkeldieven ook vergroten door samenwerking met hulpverlenende instanties, zoals maatschappelijk werk, HALT, scholen, en andere instanties. Het gaat daarbij uiteraard niet om informatie over specifieke individuen, maar over trends, normen, waarden en gewoontes van groepen personen.

Positieve benadering

Het Triade-model biedt niet alleen aanknopingspunten voor het voorkomen van ongewenst gedrag, maar ook voor het stimuleren van gewenst gedrag. Daarmee wordt niet alleen koopgedrag bedoeld. Inzicht in motieven voor winkeldiefstal maakt duidelijk dat soms acceptabele alternatieve gedragingen te bedenken zijn die voorzien in dezelfde behoeften als winkeldiefstal.

⁵⁶ Zolang geen nader onderzoek is gedaan naar de specifieke criteria van betrouwbare stand-ins zou voor elke groep beoogde stand-ins de betrouwbaarheid getoetst moeten worden; bijvoorbeeld met behulp van de GL-index

Zo zou een scholier die steelt vanwege geldgebrek mogelijk afzien van winkeldiefstal als hij een bijbaantje zou hebben. Een ander, die steelt vanwege 'de kick' zou misschien niet stelen als hij in de omgeving een uitdagende sport kon beoefenen. Deze benadering wordt ook vermeld door Hansen en Breivik (2001), en sluit aan bij de uitgangspunten van de positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) die gericht is op 'positieve' fenomenen zoals als betrokkenheid, tevredenheid, zelfvertrouwen, leren, persoonlijke ontwikkeling en motivatie.

12.5 Tot besluit

Het Triade-model biedt mogelijkheden om inzicht te krijgen in het gedrag van (potentiële) winkeldieven en aanknopingspunten om het gedrag van (potentiële) winkeldieven te beïnvloeden. Gebruik maken van wetenschappelijk kennis ter onderbouwing van keuzes met betrekking tot de bestrijding van winkeldiefstal is ongebruikelijk in de detailhandelspraktijk. Dat betekent dat ook gedragsbeïnvloeding van de betrokken personen nodig is. Een analyse van de Motivatie, Capaciteit en Gelegenheid ten aanzien van het gebruiken van wetenschappelijke inzichten onder winkeliers, beleidsmakers, en andere betrokkenen zou het gebruik van het Triade-model kunnen stimuleren.

LITERATUUR

- Adams, M. S., Robertson, C. T., Gray-Ray, P., & Ray, M. C. (2003). Labeling and delinquency. *Adolescence*, 38(149), 171.
- Agnew, R. (1992). Foundation for a General Strain Theory of crime and delinquency. *criminology*, 30(1), 47-88.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behaviour. *Organizational behaviour and human decision processes*, 50, 179-212.
- Ajzen, I. (Producer). (2006, 05-07-2010) Constructing a TpB Questionnaire: Conceptual en Methodological Considerations. retrieved from <http://www.people.umass.edu/aizen/>
- Arnett, J. (1994). Sensation seeking: A new conceptualization and a new scale. *Personality and Individual Differences*, 16(2), 289-296.
- Astbury, B., & Leeuw, F. L. (2010). Unpacking Black Boxes: Mechanisms and Theory Building in Evaluation. *American Journal of Evaluation*, 31(3), 363-381.
- Babbie, E. (2009). *The practice of social research* (12 ed.). Belmont CA: Wadsworth publishing.
- Babin, B. J., & Babin, L. A. (1996). Effects of Moral Cognitions and Consumer Emotions on Shoplifting Intentions. *Journal: Psychology & Marketing* 13(nr.8), p.785-802
- Bamfield, J. (2010). *Global Retail Theft Barometer 2009*. Nottingham: Centre for Retail Research.
- Beck, A. C., Paul. (2003). *Hot Spots in the supply chain: developing an understanding of what makes some retail stores vulnerable to shrinkage*: ECR Europa.
- Becker, H. S. (1963). *Outsiders: studies in the sociology of deviance*. New York: Free press.
- Bergkvist, L., & Rossiter, J.H. (2007). The Predictive Validity of Multiple-Item Versus Single-Item Measures of the Same Constructs. *Journal of Marketing Research*, XLIV, 175-184
- Bernasco, W., Bruinsma, G., & Elffers, H. (2006). Het waterbedeffect. Ruimtelijke Neveneffecten van Plaatsgebonden Maatregelen tegen Criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie*, 48(3), 243-258.
- Bickman, L., & Helwig, H. (1979). Bystander reporting of a crime: the impact of incentives. *Criminology*, 17, 283-300.
- Blanco, C. M. D., Ph.D., Jon Grant, M. D., J.D., Nancy M. Petry, P. D., H. Blair Simpson, M. D., Ph.D., Analucia Alegria, B. S., Shang-Min Liu, M. S., et al. (2008). Prevalence and Correlates of Shoplifting in the United States: Results From the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC). *American Journal of Psychiatry*, 165(7).

- Blom, M., van der Laan, M. G., & Huijbregts, G. L. A. M. (2005). *Monitor Jeugd Terecht*: WODC.
- Bock de, T., Vermeir, I., Pandelaere, M., & van Kenhove, P. (2010). *Exploring the Impact of Fear Appeals on the Prevention of Shoplifting*. (working paper): Universiteit Gent, Faculteit Economie en Bedrijfskunde.
- Boeije, H., 't Hart, H., & Hox, J. (2009). *Onderzoeksmethoden* (8 ed.). Utrecht: Boom Onderwijs.
- Bogaerts, S., Poiesz, T. B. C., & van der Knaap, L. M. (2007). Voorkoming en reductie van criminaliteit: te weinig aandacht voor gedragscomponenten. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 6(3), 51-53.
- Bouwmeester, J., & Zuidam, M. (2004). *Diefstal detailhandel. Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Ministerie van Justitie*.
- Cameron, M. O. (1964). *The booster and the snitch: Department store shoplifting*. New York: Press of Glencoe.
- Capowich, G. E., Mazerolle, P., & Piquero, A. (2001). General strain theory, situational anger, and social networks - An assessment of conditioning influences. *Journal of criminal justice*, 29 (nr.5 September), p.445-461
- Carter, N. (1995). Increased Theft as a side effect of sales promotion activities *Journal of Business and Psychology* 10 (Issue: 1).
- Clarke, R. V. (1980). Situational crime prevention: Theory and practice. *British Journal of criminology*, 20, 136-147.
- Clarke, R. V. (1997). Introduction. In R. V. Clarke (Ed.), *Situational Crime Prevention: Succesfull Case studies*. Albany NY: Harrow and Heston.
- Clarke, R. V. (1999). *Hot products: understanding, anticipating, and reducing demand for stolen goods* (No. paper 112). London: Home office.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach *American Sociological Review*, 44(No. 4), pp. 588-608
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1986). *The reasoning criminal: rational choice perspectives on offending*. . New York: Springer Verlag.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1987). Understanding Crime Displacement: an Application of Rational Choice Theory. *Criminology*, 25(4), 934.
- Cottrell, N. B. (Ed.). (1972). *Social Facilitation*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Cromwell, P., & Thurman, Q. (2003). the devil made me do it: use of neutralizations by shoplifters. *Deviant Behavior*, 24(6), 535.

- Dabney, D. A., Dugan, L., Topalli, V., & Hollinger, R. C. (2006). The impact of implicit stereotyping on offender profiling. *Journal of criminal justice and behavior*, 33(5), 646-674.
- Dabney, D. A., Hollinger, R. C., & Dugan, L. (2004). Who actually steals? a Study of covertly observed shoplifters. *Justice quarterly*, 21(no 4 December).
- Darwin, C. (1859). *On The Origin Of Species*. London: John Murray.
- Dawes, J. (2008). Do data characteristics change according to the number of scale points used? An experiment using 5-point, 7-point and 10-point scales. *International Journal of Market research*, 50(1), 61-64
- De Pelsmacker, P., & van Kenhove, P. (2006). *Marktonderzoek-methoden en toepassingen* (2e ed.): Pearson Education Uitgeverij.
- Delnooz, P. (2003). *Onderzoekspraktijken* (3 ed.). Amsterdam: Boom.
- Delnooz, P. (2010). *Creatieve Actie Methodologie. De kunst van het zoeken naar pragmatische en innovatieve oplossingen in praktijkonderzoek* (1 ed.). Den Haag: Boom Onderwijs.
- Detailhandel Nederland. (2010). *Jaarverslag 2009*. Leidschendam: Detailhandel Nederland.
- Dijksterhuis, Ap. (2007). *Het slimme onbewuste. Denken met gevoel*. Amsterdam: Bert Bakker.
- ECR. (2003). *Shrinkage: a Collaborative Approach to reducing Stock Loss in the Supply Chain*: ECR Shrinkage group.
- Egan, V., & Taylor, D. (2010). Shoplifting, unethical consumer behaviour, and personality. *Personality and Individual Differences*, 48(8), 878-883.
- Felson, M., & Clarke, R. V. (1998). *Opportunity makes te Thief. Practical Theory for Crime Prevention*. (No. 98). London: Policing and Reducing Crime Unit Research, Development and Statistics Directorate.
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS* (2nd ed.). London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage Publications.
- Fiesler, W., Lechner, L., & Bos, A. (2008). Als je niet kunt zien dan bekijk je het maar... Experimenteel onderzoek naar de effecten van ernst, persoonlijke verantwoordelijkheid en openheid op stigmatisering van mensen met een visuele beperking. *Psychologie en Gezondheid*, 36(1), 23-31.
- Finkelhor, D., & Asdigian, N., L. (1996). Riskfactors for Youth Victimization: Beyond a Lifestyles/ Routine Activities approach. *Violence and Victims*, 11(1).
- Fisher, R. J. (1993). Social Desirability Bias and the Validity of Indirect Questioning. *Journal of Consumer Research*, 20(2), 303.

- Francis, D. (1979). *Shoplifting, the crime everybody pays for*. New York: Elsevier/Nelson.
- Fullerton, R. A., & Punj, G. (2004). Repercussions of promoting an ideology of consumption: consumer misbehavior. *JBR*, vol.57 (Issue: nr.11 (November)), p.1239-1249
- Geurts, P. (1999). *Van probleem naar onderzoek. Een praktische handleiding met COO-cursus*.: Coutinho.
- GfK Custom Research. (2006). *Innovation to free the consumer. 'Improving acces on theft sensitive goods'*: Checkpoint.
- Gill, M. (2007). *Shoplifters on shop theft: implications for retailers*. Leicester · LE1 7QA · United Kingdom: Perpetuity Research & Consultancy International (PRCI) Ltd.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Glasscock, S. G., Rapoff, M. A., & Christophersen, E. R. (1988). Behavioral methods to reduce shoplifting *Journal of Business and Psychology*, vol.2 (Issue: nr.3 (Spr)), p.272-278
- Gottfredson, M., & Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*, . stanford: Stanford University Press.
- Hansen, E. B., & Breivik, G. (2001). Sensation seeking as a predictor of positive and negative risk behaviour among adolescents. *Personality and individual differences vol.30* (Issue: nr.4 (March)), p.627-640
- Hayes, R. (1993). *Shoplifting Control*: Prevention Press, Winter Park, FL.
- Hayes, R. (1994). De grote categorieen van winkeldieven. *Preventie en Veiligheid, Info, Nr.16*, 8-10.
- Hayes, R. (1999). Shop Theft: An analysis of shoplifter perceptions and situational factors. *security journal*, 12(2), 7-18.
- Hayward, K. (2007). Situational Crime Prevention and its Discontents: Rational Choice Theory versus the 'Culture of now'. *Social Policy and Administration*, 41(3), 232-250.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.
- Henriques, G. R. (2003). The tree of knowledge system and the theoretical unification of psychology. *Review of general psychology*, 7(2), 150-182.
- Henriques, G. R. (2004). Psychology defined. *Journal of Clinical Psychology*, 60(12), 1207-1221.
- Henriques, G. R. (2008). The Problem of Psychology and the Integration of Human Knowledge. *Theory & Psychology*, 18(6), 731-755.
- Hindelang, M. S., Gottfredson, M., & Garofalo, J. (1978). *Victims of personal Crime*. Cambridge: MA: Ballinger.

- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hoofdbedrijfschap Detailhandel (2009). *Cijfers Winkeldiefstal*. Ontleend aan: <http://www.hbd.nl>. Geraadpleegd op 31 oktober 2010.
- Jo, M.-S., Nelson, J., & Kiecker, P. (1997). A Model for Controlling Social Desirability Bias by Direct and Indirect Questioning. *Marketing Letters*, 8(4), 429.
- Junger-Tas, J., Steketee, M., & Moll, M. (2008). *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelen-gebruik*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Kaplan, H., Martin, S., & Robbins, C. (1982). Application of a general Theory of deviant behaviour: Self-Derogation and Adolescent Drug use. *journal of health and social behaviour*, 23, 274-294.
- Kelly, H. H. (1971). *Attribution in Social Interaction*. New York: General learning press.
- King, M. F., & Bruner, G. C. (2000). Social desirability bias; a neglected aspect of validity testing. *Psychology and Marketing*, 17(2), 79-103.
- Klemke, L. W. (1982). Exploring adolescent shoplifting. *Sociology and social research*, 67(1), 59-75.
- Knaap van der, L. M., Bogaerts, S., & Nijssen, L. T. J. (2006). *Geweld verslagen. Een studie naar de preventie van geweld in het publieke en semi-publieke domein*. Den Haag: WODC.
- Knaap van der, L.M., & Bogaerts, S. (2007). Gedragsregulerende Mechanismen in situationele preventie van criminaliteit: straatverlichting en cameratoezicht als voorbeelden uit de praktijk. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 6(3), 23-36.
- Krasnovsky, T., & Lane, R. C. (1998). Shoplifting: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 3(3), 219-235.
- Lange de, B., & de Gruijl, D. (2008). Winkeldiefstal is onuitroeibaar. *Nederlands Dagblad*. doi:<http://www.nd.nl/artikelen/2008/februari/07/winkeldiefstal-is-onuitroeibaar>
- Leahy, T. H. (2000). *A History of Psychology: Main currents in psychological thought*. (5th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Lemert, E. M. (1967). *Human deviance, social problems and social control*: Englewood Cliffs N.J. etc.
- Lemert, E. M. C. (1951). *Social pathology*. New York: McGraw-Hill.
- Lewin, K. (1946). Behavior and Development as a function of the Total Situation. In L. Carmichael (Ed.), *Manual of Child Psychology* (pp. Pp. 791-844.). New York: John Wiley and Sons.
- MacInnis, D. J., & Jaworski, B. J. (1989). Information Processing from Advertisements: Toward an Integrative Framework. *Journal of Marketing*, 53(4), 1-23.

- MacInnis, D. J., Moorman, C., & Jaworski, B. J. (1991). Enhancing and Measuring Consumers' Motivation, Opportunity, and Ability to Process Brand Information from Ads. *Journal of Marketing*, 55(4), 32.
- McGraw. (1996). Forming inferences about intraclass correlation coefficients. *Psychological Methods*, 1.
- McNees, M.P., Egli, D. S., Marshall, R. S., Schnelle, J. F., & Risley, T. R. (1976). Shoplifting prevention: providing information through signs. *Journal of applied behavior analysis*, 9, 399-405.
- McNees, M. P., Kennon, M., Schnelle, J. F., Kirchner, R. E., & Thomas, M. M. (1980). An experimental analysis of a program to reduce retail theft. *American Journal of Community Psychology*, 8, 379-385.
- Miller, G. (1956). The magical number seven, plus or minus two: some limits on our capacity of processing information. *Psychological Review*, 63(2), 343-355.
- Moore, R. H. (1984). Shoplifting in middle America: Patterns and motivational correlates. *International journal of offender Therapy and Comparative Criminology*, 28, 53-64.
- Moskowitz, H. R. (1977). Magnitude Estimation: notes on what, how, when, and why to use it. *Journal of Food Quality* 1 ((3)), 195-227
- Moskowitz, H. R. (2005). Thoughts on subjective measurement, sensory metrics and usefulness of outcomes. *Journal of Sensory Studies* 20 ((4)), 347-362
- Nabih, M. (2003). *An Analysis of the Instability Problem in Diffusion Research. Conceptual and Methodological Issues in the Study of Innovation Adoption Behavior*. Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant.
- Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing. (2005). *Convenant Aanpak Winkelcriminaliteit deel2: Platform Detailhandel Nederland*.
- Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing. (2008). *Convenant Aanpak winkelcriminaliteit deel 3: Platform Detailhandel Nederland*.
- Nichols, A. L., & Maner, J. K. (2008). The Good-Subject Effect: Investigating Participant Demand Characteristics. . *Journal of General Psychology* 135((2)), 151-165.
- Oppenheim, P., & Putnam, H. (1958). Unity of Science as a Working Hypothesis *Minnesota Studies in the Philosophy of Science* (Vol. 2, pp. 3-36). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Orne, M. T. (1962). On the social psychology of the psychological experiment: With particular reference to demand characteristics and their implications. *American psychologist*, 17, 776-783.
- Robson, C. (2002). *Real world research: a resource for social scientists and practitioner-researcher*. Oxford: Blackwell.

- Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *Realistic Evaluation*. London-Thousan Oaks- New Delhi: SAGE Publications.
- Petty, R. E., Cacioppo, J. T., & Schurmann, D. (1983). Central and Peripheral Routes Routes to Advertising Effectiveness: The Moderating Effect of Involvement *Journal of Consumer Research*, 10.
- Phillips, S., Alexander, A., & Shaw, G. (2005). Consumer Misbehavior: The Rise of Self-Service Grocery Retailing and Shoplifting in the United Kingdom c. 1950-1970. *Journal of Macromarketing* Vol. 25 (Iss. 1), p. 66
- Platform Detailhandel Nederland. (2006). *Nationaal onderzoek Winkelcriminaliteit 2005*. Leidschendam: Platform Detailhandel Nederland.
- Platform Detailhandel Nederland. (2008). *Nationaal onderzoek Winkelcriminaliteit 2007*.
- Platform Detailhandel Nederland. (2010). *Nationaal Onderzoek Winkelcriminaliteit 2010*. Leidschendam: Platform Detail handel Nederland.
- Poiesz, T. B. C. (1999). *Gedragmanagement*. Wormer: Inmerc b.v., Wormer
- Poiesz, T. B. C., & Pruyn, A. (1989). *Consumer shoplifting motives: a report of one qualitative and two quantitative studies*. Paper presented at the EMAC, Athens, Greece.
- Quackenbush, S. W. (2005). Remythologizing Culture: Narrativity, Justification, and the Politics of Personalization. *Journal of clinical psychology*, 61(1), 67-80.
- Rand, K. L., & Ilardi, S. S. (2005). Toward a consilient science of psychology. *Journal Of Clinical Psychology*, 61(1), 7-20.
- Randolph, J., J. (2005). *Free-Marginal Multirater Kappa: an alternative to Fleiss' Fixed-Marginal Multirater Kappa*. Paper presented at the Joensuu Learning and Instruction Symposium, Joensuu, Finland.
- Remenyi, D., Williams, B., Money, A., & Swartz, E. (1998). *Doing Research in Business and Management: An Introduction to Process and Method* London: Sage.
- Rosnow, R. L., & Rosenthal, R. (1975). *The volunteer subject*. New York: Wiley.
- Ross, L. (1977). The Intuitive Psychologist and his Shortcomings: Distortion in the attribution-proces. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 10). New York: Academic Press.
- Rothschild, M. (1999). Carrots, Sticks, and promises: A conceptual framework for the management of public health and social issues behavior. *Journal of Marketing*, 63, 24-37.
- Ryan, R., L., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54-67.

- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2004). *methoden en technieken van onderzoek* (3 ed.): Pearson Education Benelux BV.
- Schaafsma, J. (2009). Kosten winkeldiefstal nu meer dan half miljard euro. *De Telegraaf*. doi: http://www.telegraaf.nl/binnenland/5076366/___Kosten_winkeldiefstal_meer_dan_half_miljard.html
- Schuetler, G. R., O'Neal, F. C., Hickey, J., & Sellers, G. L. (1989). Rational vs non-rational shoplifting types: The implications for loss prevention. *International journal of offender Therapy and Comparative Criminology*, 33, 227-239.
- Securitas Nederland. (2008). Beveiliging in burger, een goede zaak? *View, kijk op beveiliging en veiligheid, najaar*, 10-11.
- Sekaran, U. (2003). *Research methods for business. a skill building approach* (4th ed.): John Wiley & Sons, Inc.
- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology. An Introduction. *American psychologist*, 55(1), 5-14.
- Slovic, P. (1966). Cue-consistency and cue-utilization in judgment. *American Journal of Psychology*, 79(3), 427-434.
- Smuts, J. C. M. (1926). *Holism and evolution*. London: MacMillan.
- Snow, C. P. (1959). *The two cultures and the scientific revolution*. New York: Cambridge University Press.
- Spreen, M., Timmermans, M. E., ter Horst, P., & Schuringa, E. (2010). Formalizing Clinical Decisions in Individual Treatments: Some First Steps *Journal of Forensic Psychology Practice*, 10(4), 285 - 299.
- Staats, A. W. (1999). Unifying Psychology Requires New Infrastructure, Theory, Method, and a Research Agenda. *Review of general psychology*, 3(1), 3-13.
- Sternberg, R. J., & Grigorenko, E. L. (2001). Unified Psychology. *American Psychologist*, 56(12), 1069.
- Swanborn, P. G. (1993). *Schaaltechnieken: Theorie en praktijk van acht eenvoudige procedures* (3 ed.). Amsterdam: Boom.
- Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664-670.
- Tichelaar, J. (2009). Consument winkelt plezieriger door veiligheidsmaatregelen. *Security Management*, 9.
- TNS/NIPO. (2008). *Consumentenonderzoek Winkelcriminaliteit*: Platform Detailhandel Nederland.

- Tonglet, M. (2000). Consumer misbehaviour: Consumers perceptions of shoplifting and retail security. . *Security journal* 13(4), 107-122
- Tonglet, M. (2002). Consumer misbehaviour: An exploratory study of shoplifting. *Journal of Consumer Behaviour*, Vol. 1 (Iss. 4), p. 336 (319 pages)
- Webster, C. (2000). *Exploring the psychodynamics of consumer shoplifting behavior*. Paper presented at the American Marketing Association, Chicago
- Wilson, E. O. (1998). *Consilience: The Unity of Knowledge*. New York: Vintage Books.
- Zee van der F. (2004). *Kennisverwerving in de Empirische Wetenschappen, de methodologie van wetenschappelijk onderzoek*. . Groningen: BMOOO.
- Zuckerman, M., Kolin, E. A., Price, L., & Zoob, I. (1964). Development of a sensation-seeking scale. *Journal of Consulting Psychology*, 28(6), 477-482.

BIJLAGEN

1.1 Begrippenlijst

In deze bijlage staan de betekenissen van een aantal kernbegrippen zoals ze in dit proefschrift worden gehanteerd.

- **Capaciteit:** de mate waarin een persoon over de eigenschappen, macht, ervaring, vaardigheden en instrumenten beschikt om het gedrag te kunnen vertonen (Poiesz, 1999)
- **Compleet:** betrekking hebbend op alle scenario-elementen, maar niet in onderlinge samenhang. Bij compleet onderzoek worden alle scenario-elementen afzonderlijk meegenomen in de analyse.
- **Gedragsdeterminant:** persoon-, en/of object- en/of contextgerelateerde factoren, die medebepalend zijn voor winkeldiefstal.
- **Gelegenheid:** de mate waarin tijd en omstandigheden het gedrag faciliteren of belemmeren (Poiesz, 1999).
- **Generaliseerbaar:** geldig in alle soorten winkeldiefstalscenario's
- **Generieke variabelen:** tegenovergestelde van gedetailleerde variabelen. Een generieke variabele vertegenwoordigt meerdere gedetailleerde variabelen.
- **Indicator:** kenmerk van een scenario-element dat medebepalend is voor de winkeldiefstalgevoeligheid van dat element.
- **Indiceren:** in kaart brengen van een winkeldiefstalscenario aan de hand van relevante gedragsdeterminanten.
- **Integraal:** betrekking hebbend op het scenario als geheel: alle scenario-elementen in onderlinge samenhang. Bij Integraal onderzoek worden verklarende variabele gemeten over het scenario als geheel
- **Intentie tot winkeldiefstal:** proberen voor verkoop bestemde objecten mee te nemen uit een winkel zonder te betalen. (Door externe bezoeker, voor eigen gebruik, tijdens openingstijden.)
- **Interactie:** het gecombineerde effect van twee of meer predictorvariabelen op een criteriumvariabele (Field, 2005).
- **Interactief model:** een model dat inzicht biedt in de wijze waarop de verklarende variabelen onderling samenhangen en elkaar mogelijk versterken of verzwakken.
- **Maatwerk:** afgestemd op de situatie
- **Motivatie:** de mate waarin een persoon belangstelling heeft voor (het resultaat van) het gedrag (Poiesz, 1999).
- **Partieel:** betrekking hebbend op een of twee van de drie scenario-elementen
- **Preventie:** een bepaald risico (in dit geval winkeldiefstal) verkleinen.

- **Repressie:** de gevolgen van een bepaald risico (in dit geval winkeldiefstal) beperken.
- **Scenario-element:** een van de drie onderdelen van een winkeldiefstalscenario (persoon, object of context)
- **Specifiek:** alleen geldig in winkeldiefstalscenario's met bepaalde kenmerken.
- **Verklaren:** inzicht in gedragsdeterminanten en hun onderlinge samenhang
- **Voorspellen:** het schatten van de waarschijnlijkheid van gedrag in een bepaalde situatie. (Niet: het concreet voorspellen van specifiek gedrag van een specifiek individu waarbij achteraf de juistheid van de voorspelling wordt gecontroleerd.)
- **Winkeldiefstal:** diefstal van, voor verkoop bestemde objecten uit een winkel, voor eigen gebruik, door externe bezoekers, tijdens openingtijden.
- **Winkeldiefstalscenario:** unieke combinatie van persoon, object en winkelcontext

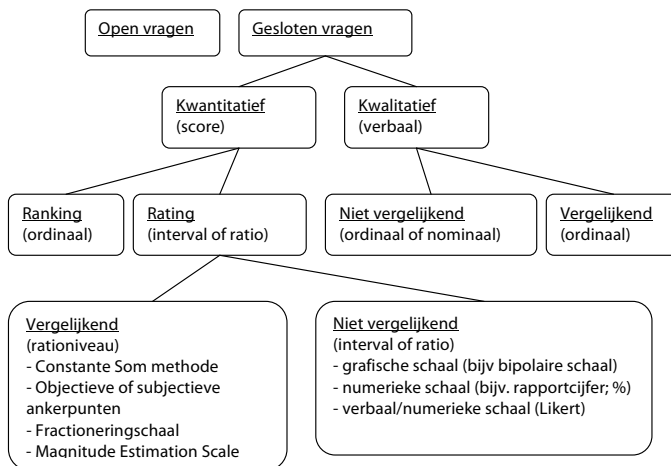
2.1 Gesprekspartners praktijkoriëntatie⁵⁷

- Verantwoordelijke winkelcriminaliteit Vendex/KBB (april 2006)
- Secretaris Raad Nederlandse Detailhandel (15 augustus 2006)
- Diverse genodigden Persconferentie Platform Detailhandel (september 2006)
- Diverse deelnemers beurs 'Criminaliteit in Retail' (oktober 2006)
- Commercieel Directeur consultancybedrijf, gespecialiseerd in preventie van diefstal en agressie (maart 2007)
- Beleidsadviseur / hoofd Projectteam 'Stop Winkelcriminaliteit'; Hoofdbedrijfschap Detailhandel (5 maart 2007)
- Business Manager Europa van een commercieel bedrijf, gespecialiseerd in oplossingen voor winkeldiefstal. (23 maart 2007)
- Manager Risk & Security Ahold (23 april 2007)
- Hoofd beveiliging Makro (21 augustus 2007)
- Hoofd beveiliging supermarkt (december 2007)
- Programmamanager Veiligheid Politie (15 januari 2008)

57 Om redenen van privacy zijn geen namen of plaatsnamen vermeld

7.1 Keuzeprocess meetinstrument M, C en G

Om het juiste instrument voor het meten van M, C en G te kunnen bepalen dient een aantal keuzes, zoals weergegeven in onderstaande figuur, gemaakt te worden. Deze keuzes worden hierna worden toegelicht.

Hoewel de antwoorden op open vragen als meer valide kunnen worden beschouwd omdat de respondent niet gestuurd wordt door de formulering van antwoorden, zoals bij een gesloten vraag, is hier gekozen voor gesloten vragen. M, C en G zijn tamelijk abstracte begrippen, wat betekent dat er een grote variëteit aan antwoorden te verwachten is op open vragen. Omdat gekozen is voor kwantitatief onderzoek geeft het voordeel van de verwerkbaarheid van antwoorden op gesloten vragen de doorslag.

Een andere keuze betreft de vraag of de antwoorden kwantitatief (cijfermatig), dan wel kwalitatief (uitgedrukt in woorden) van aard moeten zijn. Omdat kwalitatieve data hooguit van ordinaal niveau kunnen zijn en M, C en G bij voorkeur op rationiveau gemeten moeten worden is hier gekozen voor antwoordcategorieën in kwantitatieve termen. Ook kwantitatieve rangordescales, waarbij de winkeldiefstalscenario's in volgorde worden geplaatst al naar gelang de waarde van de te meten variabele, komen om die reden niet in aanmerking.

Rating- of beoordelingsschalen op rationiveau zijn onder te verdelen in vergelijkende en niet vergelijkende schalen. Niet-vergelijkende ratingschalen zijn schalen waarbij de respondent een score toekent aan een scenario zonder het te vergelijken met andere scenario's. Het uitdrukken in absolute numerieke scores wordt moeilijker voor respondenten naarmate begrippen abstracter zijn. Daarom is bij het meten van M, C en G door middel van ratingschalen de betrouwbaarheid - en daarmee ook de validiteit - een aandachtspunt. Het toekennen van relatieve scores door vergelijking met andere scenario's maakt de taak naar verwachting concreter

en daardoor betrouwbaarder. Omdat het in dit onderzoek gaat om verschillen tussen scenario's is in eerste instantie gekozen voor een vergelijkende schaal. De volgende opties zijn mogelijk:

- De constante som methode: de respondent verdeelt per variabele (M, C en G) een aantal punten (bijvoorbeeld 100) over een aantal te vergelijken scenario's. Een nadeel van deze methode is dat de respondent een totaaloverzicht van alle te beoordelen scenario's moet hebben. Dat legt beperkingen op ten aanzien van het aantal te beoordelen scenario's. Deze schaal wordt vaak beschouwd als een ratioschaal (de Pelsmacker, 2006). De resultaten mogen echter alleen als zodanig geïnterpreteerd worden als de respondenten daadwerkelijk op rationiveau redeneren bij het toekennen van de punten. Het risico bestaat dat respondenten niet de verhoudingen tussen puntenaantallen als uitgangspunt nemen maar op ordinaal niveau (in termen van 'meer' of 'minder') redeneren. Dit probleem doet zich naar verwachting sterker voor naarmate de taak abstracter is. Wanneer respondenten bijvoorbeeld wordt gevraagd om een bedrag van 100 euro te verdelen over drie verschillende merken van een bepaald product, redeneren ze vanuit ervaring met geld vanzelf op rationiveau. Het toekennen van 'punten' aan abstracte begrippen zoals M, C en G is minder herkenbaar met als mogelijk gevolg dat respondenten verschillende meetniveaus hanteren.

- Categorische schaal met vaste ankerpunten: de respondent beoordeelt scenario's door scores toe te kennen. De scores kunnen bijvoorbeeld variëren van 0% tot 100%, van 0 tot 10 ('rapportcijfer'), of van 1 tot 5 of 7 (stapschaal). Voorbeeldscenario's dienen om de minimum- en maximum waarde objectief vast te stellen. Bij deze schaal is de betrouwbaarheid een sterk punt omdat alle respondenten dezelfde ankerpunten hanteren. De validiteit is echter beperkt omdat de maximale of minimale waarde van een variabele in werkelijkheid voor elke respondent een andere invulling kan hebben.

Als alternatief kan de minimum- en maximum waarde worden gedefinieerd aan de hand van subjectieve ankerpunten. (Bijvoorbeeld, maximale M betekent: 'Er is niets dat ik liever wil'.) Subjectieve ankerpunten zijn gunstig voor de validiteit, maar ongunstig voor de betrouwbaarheid omdat elke respondent als het ware zijn eigen schaal hanteert. De resultaten van verschillende respondenten zijn dan niet vergelijkbaar.

- Fractioneringschaal: de respondent krijgt eerst een voorbeeldscenario te zien waarvan gezegd wordt dat M (of C of G) de waarde '100' heeft. Vervolgens worden de overige scenario's beoordeeld volgens dezelfde maatstaf. (Dat wil zeggen; hogere of lagere, scores, in verhouding tot het voorbeeld) De validiteit van deze schaal is relatief hoog omdat er geen kunstmatige minimum of maximum waarde wordt voorgeschreven. Het feit dat iedereen hetzelfde ijkpunt gebruikt komt de betrouwbaarheid ten goede. Het gevaar bestaat echter dat respondenten verschillende bandbreedtes gaan gebruiken. De ene respondent vindt dat het voorbeeldobject hoog scoort, en beschouwt dus de score van 100 als 'hoog', terwijl een ander vindt dat het voorbeeldobject laag scoort, en dus 100 beschouwt als een lage score. Bij de beoordeling van de overige objecten varieert de ene respondent daardoor zijn scores tussen 1 en 105, terwijl de tweede varieert tussen de 20 en 2000. Deze verschillende bandbreedtes maken de verwerking

van de resultaten tot een complexe taak. Bovendien geldt ook hier, net als bij de Constante Som methode, dat een behoorlijk rekenkundig inzicht van de respondent gevraagd wordt en bestaat het risico dat respondenten op verschillende meetniveaus redeneren

- Magnitude Estimation Scale (MES) (Moskowitz, 1977). Hier gaat het om het schatten van verhoudingen. De respondent krijgt eerst een voorbeeldscenario te zien (de 'standaard', of 'referentie'). De scores voor M, C en G worden door de respondent uitgedrukt in een willekeurig positief getal, of in een lijnstuk met een bepaalde lengte. De scores in de volgende scenario's worden gerelateerd aan de scores voor de 'standaard'. Er is geen minimum- of maximumscore. Met het gebruik van ratios in plaats van de absolute scores als data wordt tegemoet gekomen aan het probleem van de verschillende bandbreedtes. De schaal meet op rationiveau. Het nadeel van het gebruik van de MES is de moeilijkheidsgraad. Net als bij de Constante Som methode, en de Fractioneringmethode is het de vraag of respondenten in staat zijn om verhoudingsgewijs M-, C- en G-scores toe te kennen aan scenario's.

Na afweging van voor- en nadelen is gekozen voor de Magnitude Estimation Scale (MES).

8.1 Anonieme vragenlijst voor scholieren bij kwalitatief onderzoek

Leeftijd: jaar

Jongen / meisje

1. Heb je zelf wel eens iets meegenomen uit een winkel zonder te betalen?:

- ☐ Nooit (ga door naar vraag 6)
- ☐ 1x
- ☐ 2 – 10 keer
- ☐ Vaker dan 10 keer

2. Hoe lang geleden is de laatste keer dat dat gebeurde?

- ☐ Langer dan 5 jaar geleden
- ☐ 1 tot 5 jaar geleden
- ☐ 1 maand tot 1 jaar geleden
- ☐ Minder dan een maand geleden

3. Hoeveel kostte (ongeveer) het duurste dat je (in één keer) meenam?

- ☐ 5 euro of minder
- ☐ 6 – 25 euro
- ☐ 26 – 100 euro
- ☐ meer dan 100 euro

4. Heb je wel eens iets dat je zonder te betalen hebt meegenomen uit een winkel, doorverkocht aan anderen?

- ☐ nee, nooit
- ☐ Ja 1x
- ☐ meer dan 1x

5. Hoe denk je achteraf over bovenstaand gedrag?

- ☐ Ik ben er trots op
- ☐ Meer trots dan schaamte
- ☐ Geen trots, maar ook geen schaamte.
- ☐ Eerder schaamte dan trots
- ☐ Ik schaam me er voor

6. Stel dat je overtredingen een cijfer moet geven.

- iets dat niet mag, maar eigenlijk geen straf verdient, geef je een 0
(bijv.: met de fiets rechtsaf gaan zonder je hand uit te steken)
- iets dat levenslange gevangenisstraf verdient, geef je een 10
(bijv.: moord)

Welk cijfer zou je dan geven aan:

"Bij een groot warenhuis iets van 10 euro meenemen
zonder te betalen."

Cijfer:

7. Zet de volgende overtredingen op volgorde.

- Lees ze eerst allemaal goed door!

- Zet ze dan op volgorde: de overtreding die jij het minst erg vindt zet je op 1, de ergste op 16.

De rest plaats je er tussen in.

Rangorde 1 t/m 16	Overtreding
	Iemand uitschelden vanwege zijn of haar uiterlijk.
	Bij een groot warenhuis een product van 10 euro dat je leuk vindt, maar niet per se nodig hebt, meenemen zonder te betalen.
	Zwart rijden in de trein (over een traject waarvoor een kaartje ca 10 euro kost).
	Iemand expres zo erg verwonden, dat hij voor behandeling naar het ziekenhuis moet .
	Een bushokje bewerken met graffiti.
	Ruiten ingooien bij een school.
	Met de auto door rood stoplicht rijden op een druk kruispunt.
	Iemand bewust pijn doen (zodanig dat hij <i>niet</i> voor behandeling naar het ziekenhuis hoeft).
	Voor 10 euro een extraatje voor de kinderen, zonder te betalen, meenemen uit een winkel, omdat je dat van je bijstandsuitkering niet kunt betalen
	Voor de kick iets van 10 euro meenemen uit een supermarkt zonder te betalen.
	Zonder te betalen, voor 10 euro aan make-up meenemen bij een drogist, terwijl het winkelpersoneel met elkaar staat te kletsen i.p.v. op de klanten te letten.
	Zonder te betalen een vaasje van 10 euro meenemen uit het cadeauwinkeltje van je buurvrouw.
	In de stad parkeren in een straat waar dat verboden is.
	Een parkeerwachter die een bon uitschrijft, uitschelden
	Poep van je hond op de stoep laten liggen
	Zonder toestemming in het huis van een ander inbreken en iets stelen ter waarde van 10 euro

8.2 Scenariobeschrijvingen

Serie A

Situatie A1

Je komt met een vriendin binnen bij een zelfbedieningsdrogist (Kruidvat, Etos of iets dergelijks).

Jullie hebben die avond een schoolfeest; jullie zakgeld is op.

In een rek, tussen 1,80 m hoge schappen, hangt de nieuwe collectie oorbellen. Ze kosten tussen de 5 en 15 euro per paar.

Situatie A2

Je bent helemaal blut, en nu is ook nog je I-pod gestolen.
Je wilt graag zo snel mogelijk een nieuwe hebben.

De elektronicazaak waar je lang komt ligt in het centrum van de stad.

De artikelen in de elektronicazaak zijn elektronisch beveiligd, en er staan detectiepoortjes.

De I-pods hangen in een rek, vlakbij de balie van de klantenservice

Situatie A3

Je weet dat veel scholieren wel eens iets meenemen uit een winkel zonder ervoor te betalen.

Je bent in een kledingwinkel; je mag zoveel kledingstukken meenemen naar de paskamer als je maar wilt. Er zit geen beveiligingslabel aan de kleding.

Je hebt in de etalage een T-shirt zien liggen dat je graag wil hebben, maar in de winkel kun je het niet vinden

Situatie A4

Je fietst langs een boerderij.

Je hebt een paar euro op zak, en wil je moeder verrassen met een doosje aardbeien.

De boer heeft langs de weg een tafeltje gezet, met daarop doosjes aardbeien, een bordje; '1 euro per doosje', en een potje voor het geld. (Er komt geen verkoper aan te pas.)

Situatie A5

Je bent in een kledingwinkel waar je nog nooit eerder bent geweest.

Er is veel personeel in de winkel

De winkel is ruim opgezet, je kunt over de schappen heen kijken

Je ziet in de winkel een supergave riem, die op ongeveer 1.80 m hoogte aan een rek aan de wand hangt.

Situatie A6

Je loopt (met je rugzak) door een zelfbedieningsdrogist (zoals Etos of Kruidvat) waar elektronische productbeveiliging is (met detectiepoortjes).

Je weet dat hier onlangs een winkeldief is betrapt en overgedragen aan de politie.

De make up / deodorant die je nodig hebt ligt vlak bij de kassa.

Situatie A7

Je komt met een zware tas vol boodschappen de supermarkt in het centrum uitlopen.

Vóór de ingang van een boekhandel staat de top-10 van bestverkochte boeken opgesteld (niet jou smaak...)

Het personeel van de boekhandel heeft het erg druk met de klanten in de winkel.

Situatie A8

Je komt met een vriendin uit school en hebt zin in iets lekkers.

Jullie wonen in een klein dorp, en gaan naar de plaatselijke supermarkt, waar de caissière jullie vriendelijk begroet als jullie binnenkomen

Het snoep ligt vlak bij de kassa.

Serie B

Situatie B1

Je bent na een verhuizing net nieuw op school.

Je klasgenoten nemen wel eens iets mee uit winkels zonder ervoor te betalen.

In een vrij uur ga je met een paar klasgenoten naar een grote supermarkt, vlak bij school.

De schappen in de supermarkt zijn 2 m hoog.

In het koelvak, achter in de winkel, liggen blikjes frisdrank, o.a. Red Bull.

Er is geen productbeveiliging/ geen detectiepoortjes.

Situatie B2

Je net in een kledingwinkel (H&M) in een stad waar je niemand kent.

In een kledingwinkel ziet je eindelijk het ideale T-shirt hangen, waar je al zo lang naar op zoek bent.

Het kost 25 euro, en je hebt er maar 20.

Er staan bewakers bij de uitgang, die af en toe tassen controleren en om bonnetjes vragen

Situatie B3

Je hebt zojuist je laatste geld uitgegeven aan boodschappen bij de supermarkt. Je ziet in een display in de winkelstraat leuke zonnebrillen; ze kosten ca 10 euro per stuk

De brillen hangen los aan de display; je kunt ze er afhaken om ze te passen.

Je hebt je armen vol met losse boodschappen.

Situatie B4

Je past op je buurjongetje. Je neemt hem mee in de kinderwagen om snoepjes te gaan kopen bij de Etos of het Kruidvat. Je tas hangt aan de duwstang van de kinderwagen.

Er zijn geen camera's in de winkel. Het enige personeelslid in de winkel, is de rommel van een kapot gevallen fles aan het opruimen.

De snoepjes liggen los in grote bakken. De klanten scheppen zelf een zakje vol, en rekenen af bij de kassa.

Situatie B5

Je hebt na het sporten trek in chocola. Je loopt in je T-shirt en sportbroek, en hebt helemaal niets bij je; ook geen geld.

De supermarkt waar je langs komt heeft elektronische productbeveiliging. Het is koopavond, en er is veel personeel in de winkel.

Deze supermarkt verkoopt de chocola die je het lekkerst vindt: grote repen melkchocola van 200 gram

Situatie B6

Je bent thuis aan het klussen. Je loopt naar de plaatselijke (kleine) bouwmarkt voor een nieuwe schuurmachine.

Je hebt toevallig een tang op zak.

In de bouwmarkt spreekt het personeel alle klanten aan met de vraag 'kan ik u helpen?'

De schuurmachines liggen in het magazijn. In de winkel staat per type één exemplaar. Die zitten met een kettinkje vast aan het rek.

De bouwmarkt is vanaf de kassa's goed te overzien.

Alleen aan de wand staan hoge schappen.

Situatie B7

Je gaat een weekend weg met vrienden, en hebt nog een weekendtas nodig.

In het winkelcentrum zie je hippe tassen uitgestald staan, in de deuropening van een winkel.

Het is erg druk in de winkel, en daardoor staan de tassen uit het zicht van de eigenaar.

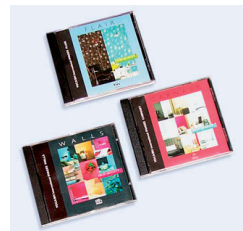
Om te voorkomen dat ze omvallen, heeft de winkeleigenaar de tassen gevuld met bakstenen, waardoor ze ongeveer 25 kg per stuk wegen.

Situatie B8

Je bent in een grote muziekwinkel, op zoek naar de laatste CD van je favoriete groep, maar je kunt hem nergens vinden.

In de winkel staan alleen lege CD hoesjes.

De CD zelf krijg je bij de kassa, nadat je hebt afgerekend.

Serie C

Situatie C1

Je hebt dringend kleine batterijen (AA formaat) nodig.

Bij de bouwmarkt zijn batterijen in de aanbieding. De batterijen zijn in de aanbieding; daarom liggen ze in een bak in de winkel in plaats van achter de kassa.

In de winkel zit een zaterdaghulp achter de kassa. De manager heeft lunchpauze.

Situatie C2

Het is warm weer. Je hebt dorst, en hebt je portemonnee thuis laten liggen.

Je loopt een supermarkt in waar je vaak komt; je weet precies waar je alles kunt vinden.

Het is rustig in de winkel; het personeel staat rustig om zich heen te kijken. In de supermarkt hangen camera's.

In het koelvak liggen blikjes koude cola.

Situatie C3

Je loopt door Kruidvat/Etos.

Je zoekt een bepaald soort vitaminepillen. Je vindt ze allemaal erg duur.

In de winkel is het rustig. Een deel van het personeel heeft lunchpauze.

De pillen die je zoekt, kun je niet vinden.

Er hangen geen camera's in de winkel

Situatie C4

Je loopt tijdens een vrij uur door een warenhuis vlak bij je school. Je kijkt maar wat rond; hebt eigenlijk niets nodig.

Bij de cosmetica-afdeling staat een bak met 'koopjes': flesjes aftershave, douche gel, en bodylotion van dure merken kosten nu allemaal maar 5 euro per stuk.

Op de afgeprijsde artikelen zit geen productbeveiliging.

Het is erg rustig op de afdeling. Het personeel is bezig met het opruimen van een kast.

Situatie C5

Je loopt met een paar vrienden door het winkelcentrum.

Je vrienden vinden het stoer om af en toe iets mee te nemen uit een winkel zonder betrapt te worden. Hoe beter de winkel beveiligd is, hoe stoerder ze het vinden als het gelukt is.

Jullie lopen een speelgoedzaak binnen. Achter in de zaak staan de spelletjes voor spelcomputers. Ze liggen in een afgesloten kast.

In winkel hangen veel camera's.

Situatie C6

Je bent in een boekhandel om je favoriete tijdschrift te kopen.

Je hebt een tas bij je.

Alle boeken en tijdschriften zijn elektronisch beveiligd, en er is veel personeel in de winkel.

Situatie C7

Je komt op weg van school naar huis langs een boerderij waar ze aardbeien verkopen. De boerderij ligt erg afgelegen. Er zijn geen andere huizen in de buurt.

Je moeder heeft gevraagd of je aardbeien mee wil brengen.

De aardbeien worden verkocht via een automaat. Als je geld in een gleuf gooit, kun je een glazen deurtje openmaken en een doosje aardbeien pakken.

Situatie C8

Je loopt in een bijouteriewinkel; op zoek naar een goedkoop horloge.

De horloges hangen zo hoog tegen de wand, dat je er net niet bij kunt. (Maar dat geeft niet: wat je zoekt hangt er toch niet bij.)

De winkel is heel overzichtelijk: alleen tegen de wanden staan hoge rekken. In het midden staan lage bakken.

Het personeel groet elke klant die binnenkomt heel vriendelijk

9.1 Vragenlijst voor controle balanseffecten en sociale wenselijkheid

Deel 1. Kijk goed naar de 4 situaties, en geef per situatie je mening.

Situatie 1

'In deze situatie zou ik graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

'Ik heb genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

'In deze situatie wordt de *kans geboden* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

'In deze situatie zou ik proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Situatie 2

'In deze situatie zou ik graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

'Ik heb genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

'In deze situatie wordt de *kans geboden* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

'In deze situatie zou ik proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Situatie 3

‘In deze situatie zou ik graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.’

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

‘Ik heb genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.’

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

‘In deze situatie wordt de *kans geboden* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen.’

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

‘In deze situatie zou ik proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.’

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Situatie 4

‘In deze situatie zou ik graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.’

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

‘Ik heb genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.’

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

‘In deze situatie wordt de *kans geboden* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen.’

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

‘In deze situatie zou ik proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.’

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Deel 2

De volgende vragen gaan over winkeldiefstal 'in het algemeen', los van een bepaalde situatie.

Vraag 1.

'De meeste scholieren *willen* over het algemeen wel iets mee nemen uit een winkel zonder te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Vraag 2.

'De meeste scholieren hebben over het algemeen voldoende kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen, om iets mee te *kunnen* nemen uit een winkel, zonder ervoor te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Vraag 3.

'De meeste scholieren hebben over het algemeen voldoende *kans* om iets mee te nemen uit een winkel, zonder er voor te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Vraag 4.

'De meeste scholieren zullen in de toekomst nog wel eens iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Deel 3.

De volgende vragen gaan over jezelf

Vraag 5

'Over het algemeen *wil* ik wel iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Vraag 6

'Ik heb over het algemeen voldoende kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen, om iets mee *te kunnen* nemen uit een winkel, zonder ervoor te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Vraag 7

'Ik heb over het algemeen voldoende *kans*, om iets mee te nemen uit een winkel zonder ervoor te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

Vraag 8

'Ik zal in de toekomst nog wel eens iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.'

Helemaal oneens	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal mee eens

HARTELIJK DANK VOOR JE MEDEWERKING!

9.2. Klassikale instructie aan scholieren bij dataverzameling 'Identificatie van M-, C- en G-waarden'

Onderzoek 'winkeldiefstal'

Jeske Nederstigt

1

Het onderzoek

Ik vraag straks jullie mening over situaties waarin misschien winkeldiefstal zal voorkomen.

Die mening geef je, door aan te geven of je het eens bent met een uitspraak.

3

Maar dan over winkeldiefstal:

Winkeldiefstal is:
'iets meenemen uit een winkel, zonder er voor te betalen'
(terwijl dat wel zou moeten....)

5

Vooraf: Anoniem

- Het onderzoek is anoniem: geen namen!
- Maar: antwoorden van nu vergelijken met antwoorden over een paar maanden
- Daarom: envelop 'coderen' met wachtwoord, cijfercode, of symbool.
- De volgende keer zoek je zelf je eigen envelop uit de stapel. (onthoud dus wel je code....!!)
- Zo weet ik welke antwoorden bij elkaar horen, maar niet van wie ze zijn!

2

Voorbeeld:

'Ik vind wiskunde een leuk vak'

oneens	1	2	3	4	5	6	7	eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Zet een rondje om het getal dat jou mening weergeeft

4

We vragen steeds naar 3 dingen

- Motivatie: Willen
- Capaciteit: Kunnen
- Gelegenheid: De kans krijgen

Deze begrippen zal ik eerst uitleggen

6

Voorbeeld:
“de marathon uitlopen”

- **Motivatie** (willen): hoe graag wil je het, hoe leuk vind je het? (om mee te doen, of om te winnen)
- **Capaciteit** (kunnen): Heb jij voldoende kennis, kracht, vaardigheden, hulpmiddelen om de marathon uit te kunnen lopen?
- **Gelegenheid** (de kans krijgen): Zijn de omstandigheden goed? (goed weer) Heb je voldoende de tijd?

7

Schoolvoorbeeld:
“goed leren voor een proefwerk”

Of je dat doet, heeft te maken met:

- Willen
- Kunnen
- De kans krijgen

8

Situatie 1

Morgen heb je een proefwerk van je lievelingsvak.

Net als je wil gaan leren gaat onder je raam een drillboor flink tekeer.

Bovendien heb je knallende koppijn.

9

Situatie 2

Morgen heb je een proefwerk van een vak waar je heel goed in bent.

Het is mooi weer; je wilt graag gaan zwemmen.

Door de warmte kun je je niet concentreren op je boeken.

10

Situatie 3

Morgen heb je een proefwerk waarbij je moet rekenen. Als je wil gaan leren, zie je dat je rekenmachine stuk is.

Je ouders hebben beloofd dat jij de vakantiebestemming van komend jaar mag kiezen als je een voldoende haalt.

Je hebt nog de hele dag de tijd om te leren.

11

Geef nu voor de winkelsituaties aan:

Of je denkt dat scholieren iets zouden **willen** meenemen zonder te betalen. (los van de vraag of ze het ook echt zouden doen)

Of je denkt dat scholieren voldoende kennis, ervaring, vaardigheden, hulpmiddelen hebben om iets mee te **kunnen** nemen zonder te betalen. (los van de vraag of ze het ook echt zouden doen)

Of je vindt dat scholieren de **kans krijgen** om iets mee te nemen zonder te betalen. (los van de vraag of ze het echt zouden doen)

12

Tot slot:

- Er zijn geen goede of foute antwoorden; het gaat om jou mening.
- Neem je tijd om de vragen te beantwoorden.
- Als je iets niet begrijpt, steek je hand op, dan kom ik langs
- Niet overleggen over antwoorden
- Behalve ik krijgt niemand (ook de school niet) inzage in antwoorden per leerling!

13

9.3 Vragenlijst 'Identificatie van M-, C- en G-waarden' (T1)

V R A G E N L I J S T

Deel 1

Lees eerst de situaties (op het aparte papier) goed door, en omcirkel dan het getal dat aangeeft in hoeverre je het eens of oneens bent met de stelling.

Vragen bij situatie 1

1. 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

2. 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

3. 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

4. 'In deze situatie zouden de meeste scholieren proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 2

- 1 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 'In deze situatie zouden de meeste scholieren proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij Situatie 3

- 1 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 'In deze situatie zouden de meeste scholieren proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 4

- 1 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 'In deze situatie zouden de meeste scholieren proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 5

- 1 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 'In deze situatie zouden de meeste scholieren proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij Situatie 6

- 1 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 'In deze situatie zouden de meeste scholieren proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 7

- 1 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 'In deze situatie zouden de meeste scholieren proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 8

- 1 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 'In deze situatie zouden de meeste scholieren proberen iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Deel 2.

De volgende vragen gaan over jezelf, soms in vergelijking met anderen.

Vraag 1.

Geef hieronder aan hoe 'erg' het volgens jou is om iets (dat ongeveer 10 euro kost) mee te nemen uit een winkel zonder er voor te betalen.

Helemaal niet erg. (Verdient geen straf)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Heel erg. (Verdient levenslange gevangenisstraf)
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	---

Vraag 2.

Heb je zelf in het verleden wel eens iets meegenomen uit een winkel zonder te betalen?:

- ☐ Nooit
- ☐ 1x
- ☐ 2 – 10 keer
- ☐ Vaker dan 10 keer

Vraag 3.

Wat voor soort persoon vind je jezelf:

Iemand die veel behoefte heeft aan spanning en afwisseling	1	2	3	4	5	6	7	Iemand die veel behoefte heeft aan rust en regelmaat
--	---	---	---	---	---	---	---	---

Vraag 4.

Ben je een jongen / meisje? (doorhalen wat niet van toepassing is)

De volgende vragen gaan over winkeldiefstal '*in het algemeen*', los van een bepaalde situatie

Vraag 5.

- a. 'Over het algemeen wil ik wel iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- b. 'De meeste scholieren *willen* over het algemeen wel iets mee nemen uit een winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vraag 6.

- a. 'Ik heb over het algemeen voldoende kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen, om iets mee te *kunnen* nemen uit een winkel, zonder ervoor te betalen.'

oneens	1	2	3	4	5	6	7	eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- b. 'De meeste scholieren hebben over het algemeen voldoende kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen, om iets mee te *kunnen* nemen uit een winkel, zonder ervoor te betalen.'

oneens	1	2	3	4	5	6	7	eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vraag 7.

- a. 'Ik heb over het algemeen voldoende *kans*, om iets mee te nemen uit een winkel zonder ervoor te betalen.'

oneens	1	2	3	4	5	6	7	eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- b. 'De meeste scholieren hebben over het algemeen voldoende *kans* om iets mee te nemen uit een winkel, zonder er voor te betalen.'

oneens	1	2	3	4	5	6	7	eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vraag 8.

- a. 'Ik zal in de toekomst nog wel eens iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.'

oneens	1	2	3	4	5	6	7	eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- b. 'De meeste scholieren zullen in de toekomst nog wel eens iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.'

oneens	1	2	3	4	5	6	7	eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Deel 3.

Tot slot willen we graag weten wat je van dit onderzoek vond.

Vraag 1

Ik vond het meedoen aan dit onderzoek:

Heel erg leuk	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal niet leuk
---------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Vraag 2

Ik vond het meedoen aan dit onderzoek:

Heel erg gemakkelijk	1	2	3	4	5	6	7	Heel erg moeilijk
----------------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------

Vraag 3

Ik had voor het invullen van de vragenlijst

Voldoende tijd	1	2	3	4	5	6	7	Veel te weinig tijd
----------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

HARTELIJK DANK VOOR JE MEDEWERKING!

9.4 Toets normaalverdeling data pilot2

Kolmogorov-Smirnov test

Deze toets heeft betrekking op de data van de controle op balanseffecten en sociale wenselijkheid. Hiervoor zijn vier scenario's gebruikt, te weten: A4, A5, A6, A7

	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot scen1 (A7)	,467	59	,000
Mot scen2 (A5)	,433	59	,000
Mot scen3 (A4)	,260	59	,000
Mot scen4 (A6)	,431	59	,000
Cap scen1 (A7)	,218	59	,000
Cap scen2 (A5)	,304	59	,000
Cap scen3 (A4)	,310	59	,000
Cap scen4 (A6)	,317	59	,000
Gel scen1 (A7)	,216	59	,000
Gel scen2 (A5)	,262	59	,000
Gel scen3 (A4)	,373	59	,000
Gel scen4 (A6)	,243	59	,000
Mot intrinsiek (direct)	,202	59	,000
Mot intrinsiek (indirect)	,181	59	,000
Cap intrinsiek (direct)	,179	59	,000
Cap intrinsiek (indirect)	,183	59	,000
Gel intrinsiek (direct)	,142	59	,005
Gel intrinsiek (indirect)	,148	59	,003
Intentie intrinsiek (direct)	,230	59	,000
Intentie intrinsiek (indirect)	,144	59	,004

Een significante waarde geeft aan dat de frequenties niet normaal verdeeld zijn

9.5 Kenmerken frequentieverdelingen Pilot2

Kenmerken frequentieverdelingen data 'Controle Balanseffecten'.

	motA7	motA5	motA4	motA6	capA7	capA5	capA4	capA6	gelA7	gelA5	gelA4	gelA6
N	Valid	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
	Missing	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Mean		1,5833	2,0333	3,3833	1,7797	3,8167	2,3667	2,3833	5,3333	2,1667	6,2667	2,2833
Std. Error of		,19206	,25151	,31986	,21085	,30762	,26250	,32055	,25005	,19040	,20703	,20734
Mean												
Median		1,0000	1,0000	2,5000	1,0000	4,0000	1,0000	7,0000	1,0000	2,0000	7,0000	2,0000
Mode		1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	7,00	1,00	1,00	7,00	1,00
Std. Deviation		1,48771	1,94820	2,47764	1,61958	2,38279	2,03334	2,48294	1,93686	1,47484	1,60367	1,60604
Variance		2,213	3,795	6,139	2,623	5,678	4,134	6,165	4,376	3,751	2,175	2,579
Skewness		2,676	1,673	,372	2,084	,015	1,420	-,766	1,365	-,1085	1,703	-,2,621
Std. Error of		,309	,309	,309	,311	,309	,309	,309	,309	,309	,309	,309
Skewness												
Kurtosis		6,221	1,307	-,1,552	3,097	-,1,593	,692	-,1,213	,358	,131	2,873	1,353
Std. Error of		,608	,608	,608	,613	,608	,608	,608	,608	,608	,608	,608
Kurtosis												
Range		6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00
Minimum		1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Maximum		7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00
Sum		95,00	122,00	203,00	105,00	229,00	142,00	304,00	143,00	130,00	376,00	137,00

Kenmerken frequentieverdelingen data 'Controle Sociale Wenselijkheid

	M intr		M intr		C intr		C intr		G intr		G intr		Int intr	
	direct	indirect	direct	indirect	direct	indirect	direct	indirect	direct	indirect	direct	indirect	direct	indirect
N	Valid	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	2,7833	4,4833	3,4333	4,1500	3,9000	3,9167	2,7667	4,6000						
Std. Error of Mean	,22933	,22859	,28161	,21501	,24437	,20625	,25969	,22574						
Median	2,0000	5,0000	3,0000	4,0000	4,0000	4,0000	2,0000	4,5000						
Mode	1,00	5,00	1,00	5,00	1,00	4,00	1,00	4,00						
Std. Deviation	1,77641	1,77068	2,18133	1,66545	1,89289	1,59758	2,01155	1,74861						
Variance	3,156	3,135	4,758	2,774	3,583	2,552	4,046	3,058						
Skewness	,884	-,531	,331	-,337	-,162	-,324	,874	-,340						
Std. Error of Skewness	,309	,309	,309	,309	,309	,309	,309	,309						
Kurtosis	,024	-,438	-,1314	-,573	-,1080	-,671	-,502	-,571						
Std. Error of Kurtosis	,608	,608	,608	,608	,608	,608	,608	,608						
Range	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00						
Minimum	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00						
Maximum	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00						
Sum	167,00	269,00	206,00	249,00	234,00	235,00	166,00	276,00						

9.6 Resultaten pilot 2: controle balanseffecten

Wilcoxon signed-rank test. Verschillen tussen enerzijds Motivatiescores en anderzijds Capaciteit- en Gelegenheidsscores.

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Cap – Mot Scen 1 (A7)	Negative Ranks	2	7,75	15,50
	Positive Ranks	27	15,54	419,50
	Ties	30		
	Total	59		
Gel – Mot Scen 1 (A7)	Negative Ranks	1	4,00	4,00
	Positive Ranks	39	20,92	816,00
	Ties	19		
	Total	59		
Cap – Mot Scen2 (A5)	Negative Ranks	14	15,18	212,50
	Positive Ranks	21	19,88	417,50
	Ties	24		
	Total	59		
Gel – Mot Scen2 (A5)	Negative Ranks	16	16,50	264,00
	Positive Ranks	16	16,50	264,00
	Ties	27		
	Total	59		
Cap – Mot scen3 (A4)	Negative Ranks	7	10,14	71,00
	Positive Ranks	25	18,28	457,00
	Ties	26		
	Total	58		
Gel – Mot Scen3 (A4)	Negative Ranks	3	8,83	26,50
	Positive Ranks	28	16,77	469,50
	Ties	27		
	Total	58		
Cap – Mot Scen4 (A6)	Negative Ranks	12	16,67	200,00
	Positive Ranks	23	18,70	430,00
	Ties	24		
	Total	59		
Gel – Mot Scen4 (A6)	Negative Ranks	13	15,35	199,50
	Positive Ranks	18	16,47	296,50
	Ties	28		
	Total	59		

	Cap – Mot A7	Gel – Mot A7	Cap – Mot A5	Gel – Mot A5	Cap – Mot A4	Gel – Mot A4	Cap – Mot A6	Gel – Mot A6
Z	-4,396	-5,482	-1,702	,000	-3,644	-4,370	-1,901	-,955
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,000	,089	1,000	,000	,000	,057	,340

Waar significante verschillen zijn waargenomen was op het moment van meten (nog) geen sprake van balanseffecten.

9.7 Resultaten pilot 2: controle sociale wenselijkheid

Wilcoxon signed-rank test. Verschillen tussen direct- en indirect gemeten intrinsieke M, C, G en Intentie.

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Intrinsieke Intentie indirect – direct	Negative Ranks	2	24,50	49,00
	Positive Ranks	44	23,45	1032,00
	Ties	14		
	Total	60		
Intrinsieke G: indirect – direct	Negative Ranks	15	18,70	280,50
	Positive Ranks	19	16,55	314,50
	Ties	26		
	Total	60		
Intrinsieke C: indirect- direct	Negative Ranks	11	21,32	234,50
	Positive Ranks	32	22,23	711,50
	Ties	17		
	Total	60		
Intrinsieke M: indirect - direct	Negative Ranks	3	28,50	85,50
	Positive Ranks	44	23,69	1042,50
	Ties	13		
	Total	60		

	intrinsieke Intentie: indirect - direct	intrinsieke G: indirect - direct	intrinsieke C: indirect - direct	intrinsieke M: indirect- direct
Z	-5,411	-,298	-2,910	-5,122
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,766	,004	,000

9.8 Toets normaalverdelingen frequenties 'Identificatie M-, C- en G-waarden

Kolmogorov-Smirnov test per scenarioserie

Serie A	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,142	74	,001
Cap scen1	,124	74	,007
Gel scen1	,177	74	,000
Int scen1	,137	74	,002
Mot scen2	,197	74	,000
Cap scen2	,254	74	,000
Gel scen2	,271	74	,000
Int scen2	,206	74	,000
Mot scen3	,155	74	,000
Cap scen3	,134	74	,002
Gel scen3	,192	74	,000
Int scen3	,194	74	,000
Mot scen4	,204	74	,000
Cap scen4	,278	74	,000
Gel scen4	,319	74	,000
Int scen4	,269	74	,000
Mot scen5	,241	74	,000
Cap scen5	,130	74	,004
Gel scen5	,228	74	,000
Int scen5	,170	74	,000
Mot scen6	,166	74	,000
Cap scen6	,174	74	,000
Gel scen6	,239	74	,000
Int scen6	,183	74	,000
Mot scen7	,261	74	,000
Cap scen7	,141	74	,001
Gel scen7	,176	74	,000
Int scen7	,219	74	,000
Mot scen8	,177	74	,000
Cap scen8	,133	74	,003
Gel scen8	,141	74	,001
Int scen8	,134	74	,002
Intris mot	,187	74	,000
Intris cap	,164	74	,000
Intris gel	,160	74	,000
Intris int	,136	74	,002

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

Serie B	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,171	67	,000
Cap scen1	,247	67	,000
Gel scen1	,266	67	,000
Int scen1	,155	67	,000
Mot scen2	,212	67	,000
Cap scen2	,182	67	,000
Gel scen2	,266	67	,000
Int scen2	,240	67	,000
Mot scen3	,193	67	,000
Cap scen3	,154	67	,000
Gel scen3	,168	67	,000
Int scen3	,144	67	,001
Mot scen4	,256	67	,000
Cap scen4	,320	67	,000
Gel scen4	,366	67	,000
Int scen4	,208	67	,000
Mot scen5	,254	67	,000
Cap scen5	,152	67	,001
Gel scen5	,246	67	,000
Int scen5	,253	67	,000
Mot scen6	,149	67	,001
Cap scen6	,163	67	,000
Gel scen6	,185	67	,000
Int scen6	,209	67	,000
Mot scen7	,190	67	,000
Cap scen7	,142	67	,002
Gel scen7	,121	67	,017
Int scen7	,135	67	,004
Mot scen8	,265	67	,000
Cap scen8	,276	67	,000
Gel scen8	,325	67	,000
Int scen8	,303	67	,000
intris mot	,148	67	,001
intrins cap	,165	67	,000
intrins gel	,180	67	,000
intrins int	,171	67	,000

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

Serie C	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,165	78	,000
Cap scen1	,180	78	,000
Gel scen1	,223	78	,000
Int scen1	,167	78	,000
Mot scen2	,183	78	,000
Cap scen2	,136	78	,001
Gel scen2	,179	78	,000
Int scen2	,176	78	,000
Mot scen3	,150	78	,000
Cap scen3	,138	78	,001
Gel scen3	,202	78	,000
Int scen3	,153	78	,000
Mot scen4	,252	78	,000
Cap scen4	,184	78	,000
Gel scen4	,266	78	,000
Int scen4	,143	78	,000
Mot scen5	,175	78	,000
Cap scen5	,238	78	,000
Gel scen5	,359	78	,000
Int scen5	,251	78	,000
Mot scen6	,162	78	,000
Cap scen6	,243	78	,000
Gel scen6	,294	78	,000
Int scen6	,276	78	,000
Mot scen7	,172	78	,000
Cap scen7	,162	78	,000
Gel scen7	,214	78	,000
Int scen7	,186	78	,000
Mot scen8	,160	78	,000
Cap scen8	,218	78	,000
Gel scen8	,237	78	,000
Int scen8	,261	78	,000
intrins mot	,153	78	,000
intrins cap	,170	78	,000
intrins gel	,166	78	,000
intrins int	,125	78	,004

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

9.9 Kenmerken frequentieverdelingen data 'Identificatie M-, C- en G-waarden'

Serie A	Mot1	Cap1	Gel1	Int1	Mot2	Cap2	Gel2	Int2	Mot3	Cap3	Gel3	Int3
N Valid	84	85	85	83	85	85	85	85	85	85	85	85
Missing	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	4,32	3,81	4,32	3,72	4,59	2,27	1,78	2,76	4,46	3,98	4,27	3,91
Std. Error of Mean	,209	,186	,177	,199	,214	,118	,104	,197	,183	,208	,188	,178
Median	5,00	4,00	4,00	4,00	5,00	2,00	2,00	2,00	4,00	4,00	5,00	4,00
Std. Deviation	1,915	1,715	1,635	1,817	1,972	1,084	,956	1,817	1,687	1,921	1,735	1,638
Variance	3,667	2,940	2,672	3,300	3,888	1,176	,914	3,301	2,846	3,690	3,009	2,682
Skewness	-,252	,184	-,228	,087	-,655	,699	1,136	,762	-,392	-,028	-,275	-,079
Std. Error of Skewness	,263	,261	,261	,264	,261	,261	,261	,261	,261	,261	,261	,261
Kurtosis	-1,069	-,817	-,731	-,952	-,725	-,170	,360	-,517	-,430	-1,176	-1,010	-,657
Std. Error of Kurtosis	,520	,517	,517	,523	,517	,517	,517	,517	,517	,517	,517	,517
Range	6	6	6	6	6	4	3	6	6	6	6	6
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum	7	7	7	7	7	5	4	7	7	7	7	7
Sum	363	324	367	309	390	193	151	235	379	338	363	332

Vervolg Serie A

A	Mot4	Cap4	Gel4	Int4	Mot5	Cap5	Gel5	Int5	Mot6	Cap6	Gel6	Int6
N Valid	85	85	85	84	85	85	85	85	84	84	84	84
Missing	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1
Mean	4,32	5,21	6,01	6,34	5,17	4,14	3,25	2,68	2,96	3,63	3,02	2,85
Std. Error of Mean	,209	,206	,143	,120	,211	,191	,170	,161	,160	,202	,155	,171
Median	5,00	6,00	7,00	7,00	6,00	5,00	3,00	2,00	3,00	3,50	3,00	2,00
Std. Deviation	1,915	1,897	1,323	1,108	1,932	1,760	1,565	1,482	1,476	1,848	1,423	1,572
Variance	3,667	3,597	1,750	1,227	3,731	3,099	2,450	2,196	2,177	3,416	2,024	2,470
Skewness	-,252	-,805	-1,571	-2,491	-,930	-,569	,322	,882	,404	,268	,394	,797
Std. Error of Skewness	,263	,261	,261	,261	,263	,261	,261	,261	,261	,263	,263	,263
Kurtosis	-1,069	-,590	2,422	7,474	-,333	-,854	-,505	,125	-,670	-1,021	-,370	-,061
Std. Error of Kurtosis	,520	,517	,517	,517	,520	,517	,517	,517	,517	,520	,520	,520
Range	6	6	6	6	6	6	6	6	5	6	6	6
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum	7	7	7	7	7	7	7	7	6	7	7	7
Sum	363	443	511	539	434	352	276	228	252	305	254	239

Vervolg Serie A		Mot7	Cap7	Gel7	Int7	Mot8	Cap8	Gel8	Int8	intrin Mot	Intrin Cap	intrin Gel	Intrin Int
N	Valid	84	84	84	84	85	84	85	85	83	82	82	83
	Missing	1	1	1	1	0	1	0	0	2	3	3	2
Mean		2,25	4,17	4,38	2,55	4,32	3,88	3,66	3,60	4,14	4,02	3,84	4,40
Std. Error of Mean		,176	,200	,199	,187	,195	,176	,191	,208	,166	,146	,136	,184
Median		2,00	4,00	5,00	2,00	4,00	4,00	3,00	3,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Std. Deviation		1,612	1,836	1,823	1,710	1,794	1,609	1,763	1,916	1,515	1,324	1,232	1,674
Variance		2,599	3,369	3,323	2,925	3,219	2,588	3,108	3,671	2,296	1,752	1,518	2,803
Skewness		1,207	-,216	-,366	,990	-,290	-,122	,377	,207	,158	,085	-,015	-,145
Std. Error of Skewness		,263	,263	,263	,263	,261	,263	,261	,261	,264	,266	,266	,264
Kurtosis		,327	-,913	-,878	-,024	-,977	-,679	-,719	-1,165	-,522	-,015	-,292	-,726
Std. Error of Kurtosis		,520	,520	,520	,520	,517	,520	,517	,517	,523	,526	,526	,523
Range		6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Minimum		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Sum		189	350	368	214	367	326	311	306	344	330	315	365

Serie B		mot1	cap1	gel1	int1	mot2	cap2	gel2	int2	mot3	cap3	gel3	int3
N	Valid	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		4,57	5,24	5,94	4,34	4,32	2,90	1,97	2,54	4,82	4,62	5,03	3,99
Std. Error of Mean		,212	,191	,167	,228	,297	,189	,148	,198	,212	,232	,192	,200
Median		5,00	6,00	6,00	5,00	5,00	3,00	2,00	2,00	5,00	5,00	5,00	4,00
Std. Deviation		1,748	1,575	1,381	1,882	2,452	1,556	1,221	1,634	1,744	1,916	1,583	1,653
Variance		3,054	2,481	1,907	3,541	6,013	2,422	1,492	2,670	3,043	3,673	2,507	2,731
Skewness		-,593	-,827	-1,573	-,315	-,281	,764	1,931	1,262	-,434	-,336	-,701	-,078
Std. Error of Skewness		,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291
Kurtosis		-,451	,108	1,987	-,918	-1,606	,305	4,743	1,057	-,766	-1,097	-,093	-,825
Std. Error of Kurtosis		,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574
Range		6	6	5	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Minimum		1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Sum		311	356	404	295	294	197	134	173	328	314	342	271

Vervolg Serie B		mot4	cap4	gel4	int4	mot5	cap5	gel5	int5	mot6	cap6	gel6	int6
N	Valid	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		6,07	6,28	6,43	5,47	5,15	3,03	2,06	2,59	3,54	3,57	2,84	2,25
Std. Error of Mean		,146	,114	,099	,188	,223	,202	,143	,193	,238	,206	,171	,147
Median		6,00	7,00	7,00	6,00	6,00	3,00	2,00	2,00	4,00	3,00	3,00	2,00
Std. Deviation		1,201	,944	,816	1,550	1,839	1,666	1,183	1,595	1,966	1,696	1,410	1,214
Variance		1,442	,891	,666	2,402	3,381	2,775	1,399	2,544	3,864	2,875	1,988	1,474
Skewness		-1,956	-1,472	-1,283	-,935	-,876	,451	,998	1,028	,120	,381	,526	,841
Std. Error of Skewness		,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291
Kurtosis		5,075	2,426	,814	,326	-,262	-,466	,218	,365	-1,202	-,686	-,381	,226
Std. Error of Kurtosis		,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574
Range		6	4	3	6	6	6	4	6	6	6	5	5
Minimum		1	3	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		7	7	7	7	7	7	5	7	7	7	6	6
Sum		413	427	437	372	350	206	140	176	241	243	193	153

Vervolg Serie B		mot7	cap7	gel7	int7	mot8	cap8	gel8	int8	intris mot	intrin cap	intrin gel	Intrin int
N	Valid	68	68	68	68	68	68	68	68	67	67	67	67
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
Mean		5,12	3,74	3,81	3,49	3,57	2,34	2,01	1,91	4,69	4,24	4,12	4,75
Std. Error of Mean		,215	,193	,212	,203	,309	,220	,190	,177	,190	,175	,161	,195
Median		5,00	4,00	4,00	3,50	2,50	1,50	1,00	1,00	5,00	4,00	4,00	5,00
Std. Deviation		1,775	1,589	1,747	1,671	2,547	1,817	1,569	1,463	1,559	1,436	1,320	1,599
Variance		3,150	2,526	3,052	2,791	6,487	3,302	2,462	2,141	2,431	2,063	1,743	2,556
Skewness		-,926	,175	,008	,234	,149	1,261	1,646	1,983	-,272	-,371	-,267	-,602
Std. Error of Skewness		,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,291	,293	,293	,293	,293
Kurtosis		,106	-,665	-,938	-,823	-1,834	,399	2,020	3,667	-,442	,197	,621	,109
Std. Error of Kurtosis		,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,574	,578	,578	,578	,578
Range		6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Minimum		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Sum		348	254	259	237	243	159	137	130	314	284	276	318

Serie C	mot1	cap1	gel1	int1	mot2	cap2	gel2	int2	mot3	cap3	gel3	int3
N Valid	89	89	88	89	88	89	89	89	89	89	89	87
Missing	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2
Mean	3,79	4,56	4,84	3,38	4,61	3,58	2,96	3,15	4,04	3,94	5,07	3,60
Std. Error of Mean	,210	,194	,195	,186	,231	,183	,180	,193	,217	,216	,190	,218
Median	4,00	5,00	5,00	4,00	5,00	4,00	3,00	3,00	4,00	4,00	6,00	3,00
Std. Deviation	1,986	1,834	1,831	1,755	2,163	1,731	1,698	1,825	2,044	2,041	1,789	2,037
Variance	3,943	3,363	3,354	3,080	4,677	2,996	2,884	3,331	4,180	4,167	3,200	4,150
Skewness	,045	-,355	-,460	,104	-,539	,184	,584	,548	-,062	,053	-,737	,269
Std. Error of Skewness	,255	,255	,257	,255	,257	,255	,255	,255	,255	,255	,255	,258
Kurtosis	-1,316	-,951	-,859	-1,126	-1,121	-,801	-,533	-,703	-1,259	-1,275	-,524	-1,192
Std. Error of Kurtosis	,506	,506	,508	,506	,508	,506	,506	,506	,506	,506	,506	,511
Range	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Sum	337	406	426	301	406	319	263	280	360	351	451	313

Vervolg												
Serie C	mot4	cap4	gel4	int4	mot5	cap5	gel5	int5	mot6	cap6	gel6	int6
N Valid	89	89	89	89	89	89	89	89	88	89	89	89
Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Mean	4,91	4,83	5,36	4,20	4,42	2,44	1,91	2,60	3,68	2,37	1,80	2,24
Std. Error of Mean	,209	,197	,165	,212	,229	,184	,146	,199	,215	,167	,132	,154
Median	6,00	5,00	6,00	4,00	5,00	2,00	1,00	2,00	4,00	2,00	1,00	2,00
Std. Deviation	1,975	1,854	1,554	1,995	2,163	1,738	1,379	1,875	2,015	1,577	1,245	1,454
Variance	3,901	3,437	2,415	3,981	4,677	3,022	1,901	3,516	4,059	2,486	1,550	2,114
Skewness	-,696	-,656	-,958	-,119	-,355	1,235	1,389	1,212	,086	1,534	1,986	1,460
Std. Error of Skewness	,255	,255	,255	,255	,255	,255	,255	,255	,257	,255	,255	,255
Kurtosis	-,760	-,536	,247	-1,200	-1,253	,673	,883	,474	-1,307	2,001	4,135	1,838
Std. Error of Kurtosis	,506	,506	,506	,506	,506	,506	,506	,506	,508	,506	,506	,506
Range	6	6	6	6	6	6	5	6	6	6	6	6
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum	7	7	7	7	7	7	6	7	7	7	7	7
Sum	437	430	477	374	393	217	170	231	324	211	160	199

Vervolg Serie C		mot7	cap7	gel7	int7	mot8	cap8	gel8	int8	intris mot	intrin cap	intrin gel	intrin int
N	Valid	87	87	87	87	89	89	89	89	84	84	84	84
	Missing	2	2	2	2	0	0	0	0	5	5	5	5
Mean		4,24	3,61	3,53	3,25	3,78	2,57	2,47	2,65	3,93	3,98	4,02	4,46
Std. Error of Mean		,229	,230	,245	,224	,227	,175	,181	,196	,171	,153	,162	,194
Median		4,00	4,00	3,00	3,00	4,00	2,00	2,00	2,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Std. Deviation		2,140	2,142	2,287	2,087	2,141	1,651	1,706	1,847	1,566	1,405	1,481	1,780
Variance		4,581	4,590	5,229	4,354	4,585	2,725	2,911	3,411	2,453	1,975	2,192	3,167
Skewness		-,147	,242	,291	,582	,094	,977	1,053	1,159	-,014	-,010	-,133	-,157
Std. Error of Skewness		,258	,258	,258	,258	,255	,255	,255	,255	,263	,263	,263	,263
Kurtosis		-1,371	-1,227	-1,495	-,912	-1,364	,160	,156	,226	-,647	-,100	-,091	-,821
Std. Error of Kurtosis		,511	,511	,511	,511	,506	,506	,506	,506	,520	,520	,520	,520
Range		6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Minimum		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Sum		369	314	307	283	336	229	220	236	330	334	338	375

9.10 Toets normaalverdelingen subgroepen

Per scenario-serie: Kolmogorov-Smirnov test voor respondenten met hoge intrinsieke Intentie (Intr int ≥ 4) en voor respondenten die zelf wel eens winkeldiefstal hebben gepleegd ('Met ervaring'). Een significante waarde betekent geen normaalverdeling.

(Toetsen voor subgroepen met 'lage intrinsieke Intentie' en 'geen ervaring' leverden geen enkele normaalverdeling op. Deze tabellen zijn daarom niet opgenomen.)

Serie A	Kolmogorov-Smirnov		
Intr int ≥ 4	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,162	21	,156
Cap scen1	,150	21	,200
Gelscen1	,259	21	,001
Int scen1	,124	21	,200
Mot scen2	,265	21	,000
Cap scen2	,248	21	,002
Gels scen2	,276	21	,000
Int scen2	,205	21	,021
Mot scen3	,229	21	,005
Cap scen3	,204	21	,022
gel scen3	,248	21	,002
Int scen3	,163	21	,151
Mot scen4	,225	21	,007
Cap scen4	,356	21	,000
Gelscen4	,383	21	,000
intscen4	,249	21	,001
Mot scen5	,301	21	,000
Cap scen5	,182	21	,067
gel scen5	,249	21	,001
Int scen5	,200	21	,028
Mot scen6	,145	21	,200
Cap scen6	,173	21	,101
gel scen6	,203	21	,024
Int scen6	,233	21	,004
Mot scen7	,270	21	,000
Cap scen7	,175	21	,094
gel scen7	,142	21	,200
Int scen7	,225	21	,007
Mot scen8	,320	21	,000
Cap scen8	,201	21	,027
gel scen8	,122	21	,200
Int scen8	,182	21	,067

Serie A	Kolmogorov-Smirnov		
Met ervaring	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,189	16	,130
Cap scen1	,184	16	,148
Gelscen1	,251	16	,008
Int scen1	,217	16	,042
Mot scen2	,214	16	,049
Cap scen2	,278	16	,002
Gels scen2	,249	16	,009
Int scen2	,285	16	,001
Mot scen3	,250	16	,009
Cap scen3	,182	16	,160
gel scen3	,251	16	,008
Int scen3	,219	16	,038
Mot scen4	,282	16	,001
Cap scen4	,362	16	,000
Gelscen4	,332	16	,000
intscen4	,252	16	,008
Mot scen5	,261	16	,005
Cap scen5	,291	16	,001
gel scen5	,210	16	,056
Int scen5	,305	16	,000
Mot scen6	,170	16	,200
Cap scen6	,166	16	,200
gel scen6	,306	16	,000
Int scen6	,312	16	,000
Mot scen7	,369	16	,000
Cap scen7	,136	16	,200
gel scen7	,155	16	,200
Int scen7	,229	16	,025
Mot scen8	,251	16	,008
Cap scen8	,192	16	,118
gel scen8	,177	16	,191
Int scen8	,250	16	,009

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

Serie B intr int >=4	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,157	23	,145
Cap scen1	,211	23	,009
Gel scen1	,262	23	,000
Int scen1	,207	23	,012
Mot scen2	,241	23	,001
Cap scen2	,190	23	,030
Gels scen2	,266	23	,000
Int scen2	,185	23	,041
Mot scen3	,212	23	,009
Cap scen3	,144	23	,200
Gel scen3	,193	23	,026
Int scen3	,225	23	,004
Mot scen4	,312	23	,000
Cap scen4	,307	23	,000
Gel scen4	,280	23	,000
Int scen4	,229	23	,003
Mot scen5	,249	23	,001
Cap scen5	,185	23	,039
Gel scen5	,229	23	,003
Int scen5	,275	23	,000
Mot scen6	,156	23	,154
Cap scen6	,154	23	,168
Gel scen6	,221	23	,005
Int scen6	,274	23	,000
Mot scen7	,234	23	,002
Cap scen7	,264	23	,000
Gel scen7	,139	23	,200
Int scen7	,151	23	,187
Mot scen8	,263	23	,000
Cap scen8	,284	23	,000
Gel scen8	,258	23	,000
Int scen8	,303	23	,000

Serie B Met ervaring	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,204	19	,036
Cap scen1	,278	19	,000
Gelscen1	,304	19	,000
Int scen1	,226	19	,012
Mot scen2	,296	19	,000
Cap scen2	,231	19	,009
Gels scen2	,263	19	,001
Int scen2	,226	19	,012
Mot scen3	,158	19	,200
Cap scen3	,209	19	,029
Gel scen3	,195	19	,055
Int scen3	,205	19	,034
Mot scen4	,237	19	,006
Cap scen4	,267	19	,001
Gel scen4	,332	19	,000
Int scen4	,200	19	,045
Mot scen5	,241	19	,005
Cap scen5	,223	19	,013
Gel scen5	,285	19	,000
Int scen5	,296	19	,000
Mot scen6	,168	19	,163
Cap scen6	,177	19	,119
Gel scen6	,189	19	,072
Int scen6	,308	19	,000
Mot scen7	,217	19	,019
Cap scen7	,144	19	,200
Gel scen7	,159	19	,200
Int scen7	,156	19	,200
Mot scen8	,358	19	,000
Cap scen8	,263	19	,001
Gel scen8	,286	19	,000
Int scen8	,342	19	,000

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

Serie C	Kolmogorov-Smirnov		
Intr int >=4	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,219	12	,115
Cap scen1	,355	12	,000
Gel scen1	,237	12	,062
Int scen1	,213	12	,138
Mot scen2	,235	12	,067
Cap scen2	,197	12	,200
Gel scen2	,230	12	,079
Int scen2	,166	12	,200
Mot scen3	,187	12	,200
Cap scen3	,194	12	,200
Gel scen3	,221	12	,108
Int scen3	,251	12	,035
Mot scen4	,303	12	,003
Cap scen4	,238	12	,059
Gel scen4	,219	12	,118
Intscen4	,194	12	,200
Mot scen5	,231	12	,077
Cap scen5	,192	12	,200
Gel scen5	,280	12	,010
Int scen5	,319	12	,001
Mot scen6	,181	12	,200
Cap scen6	,198	12	,200
Gel scen6	,291	12	,006
Int scen6	,231	12	,077
Mot scen7	,239	12	,057
Cap scen7	,167	12	,200
Gel scen7	,256	12	,029
Int scen7	,190	12	,200
Mot scen8	,243	12	,049
Cap scen8	,382	12	,000
Gel scen8	,277	12	,011
Int scen8	,213	12	,138

Serie C	Kolmogorov-Smirnov		
Met ervaring	Statistic	df	Sig.
Mot scen1	,251	14	,017
Cap scen1	,263	14	,009
Gel scen1	,260	14	,011
Int scen1	,194	14	,163
Mot scen2	,256	14	,013
Cap scen2	,212	14	,089
Gel scen2	,211	14	,092
Int scen2	,210	14	,094
Mot scen3	,214	14	,081
Cap scen3	,145	14	,200
Gel scen3	,148	14	,200
Int scen3	,157	14	,200
Mot scen4	,376	14	,000
Cap scen4	,192	14	,173
Gelscen4	,243	14	,025
Int scen4	,255	14	,014
Mot scen5	,171	14	,200
Cap scen5	,252	14	,016
Gel scen5	,196	14	,148
Int scen5	,313	14	,001
Mot scen6	,232	14	,040
Cap scen6	,252	14	,016
Gel scen6	,173	14	,200
Int scen6	,221	14	,061
Mot scen7	,144	14	,200
Cap scen7	,163	14	,200
Gel scen7	,246	14	,021
Int scen7	,177	14	,200
Mot scen8	,196	14	,150
Cap scen8	,309	14	,001
Gel scen8	,215	14	,078
Int scen8	,258	14	,012

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

9.11 M-, C- en G-scores ten aanzien van deelname aan het onderzoek

Motivatatie		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	18	6,8	7,7	7,7
	2,00	12	4,6	5,1	12,8
	3,00	47	17,9	20,1	32,9
	4,00	79	30,0	33,8	66,7
	5,00	40	15,2	17,1	83,8
	6,00	31	11,8	13,2	97,0
	7,00	7	2,7	3,0	100,0
	Total	234	89,0	100,0	
Missing	System	29	11,0		
Total		263	100,0		

Scores zijn gehercodeerd tot: 1 = 'helemaal niet leuk' 7 = 'heel erg leuk'

Capaciteit		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	2	,8	,9	,9
	2,00	2	,8	,9	1,7
	3,00	6	2,3	2,6	4,3
	4,00	41	15,6	17,5	21,8
	5,00	29	11,0	12,4	34,2
	6,00	60	22,8	25,6	59,8
	7,00	94	35,7	40,2	100,0
	Total	234	89,0	100,0	
Missing	System	29	11,0		
Total		263	100,0		

Scores zijn gehercodeerd tot: 1 = 'heel erg moeilijk' 7 = 'heel erg gemakkelijk'

Gelegenheid		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	6	2,3	2,6	2,6
	2,00	2	,8	,9	3,4
	3,00	3	1,1	1,3	4,7
	4,00	11	4,2	4,7	9,4
	5,00	8	3,0	3,4	12,8
	6,00	20	7,6	8,5	21,4
	7,00	184	70,0	78,6	100,0
	Total	234	89,0	100,0	
Missing	System	29	11,0		
Total		263	100,0		

Scores zijn gehercodeerd tot: 1= 'veel te weinig tijd' 7= 'ruim voldoende tijd'

Kenmerken frequentieverdelingen M, C, en G t.a.v. deelname aan het onderzoek

		Mot t.a.v. deelname aan het onderzoek	Cap t.a.v. deelname aan het onderzoek	Gel t.a.v. deelname aan het onderzoek
N	Valid	234	234	234
	Missing	29	29	29
Mean		3,9915	5,7735	6,4573
Std. Error of Mean		,09422	,08682	,08523
Median		4,0000	6,0000	7,0000
Mode		4,00	7,00	7,00
Std. Deviation		1,44124	1,32813	1,30380
Variance		2,077	1,764	1,700
Skewness		-,202	-,963	-2,806
Std. Error of Skewness		,159	,159	,159
Kurtosis		-,186	,397	7,619
Std. Error of Kurtosis		,317	,317	,317
Range		6,00	6,00	6,00
Minimum		1,00	1,00	1,00
Maximum		7,00	7,00	7,00
Sum		934,00	1351,00	1511,00

9.12 Vragenlijst T2: hertest en paralleltest

Deel 1: (zelfde als vorige keer)

Vragen bij situatie 1

1. 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

2. 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

3. 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

4. 'In deze situatie zouden de meeste scholieren *proberen* iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 2

1. 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

2. 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

3. 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

4. 'In deze situatie zouden de meeste scholieren *proberen* iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 3

1. 'In deze situatie zouden de meeste scholieren graag iets mee *willen* nemen zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

2. 'De meeste scholieren hebben genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om in deze situatie iets mee te *kunnen* nemen uit de winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

3. 'In deze situatie hebben de meeste scholieren voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

4. 'In deze situatie zouden de meeste scholieren *proberen* iets mee te nemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen over winkeldiefstal 'in het algemeen'

- 1 'De meeste scholieren *willen* over het algemeen wel iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 'De meeste scholieren hebben over het algemeen genoeg kennis, ervaring, handigheid, hulpmiddelen om iets mee te *kunnen* nemen uit een winkel, zonder ervoor te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 De meeste scholieren hebben over het algemeen voldoende *kans* om iets mee te nemen zonder ervoor te betalen'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 'De meeste scholieren zullen in de toekomst nog wel eens iets meenemen uit de winkel zonder te betalen.'

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Deel 2: (andere vragen dan vorige keer).

Vragen bij situatie 1

- 1 In deze situatie zouden scholieren het *aantrekkelijk* vinden om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 Scholieren krijgen in deze situatie de *gelegenheid* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 Scholieren zouden het in deze situatie *leuk* vinden om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 Scholieren zouden in deze situatie *weten hoe* ze iets kunnen meenemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 5 Scholieren zijn *handig genoeg* om in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 6 Scholieren zouden in deze situatie iets mee *willen* nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 7 Scholieren hebben voldoende *hulpmiddelen* om in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 8 In deze situatie zouden scholieren, als ze dat zouden willen, *in staat zijn* iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 9 In deze situatie zijn de *omstandigheden gunstig* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 10 In deze situatie zouden scholieren *belangstelling* hebben om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 11 Scholieren zouden het *moeilijk* vinden om in deze situatie iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 12 Scholieren hebben *voldoende tijd* om in deze situatie iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 13 In deze situatie *ligt het voor de hand* dat scholieren iets zullen meenemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 14 Scholieren zouden in deze situatie *interesse* hebben om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 15 Een scholier die dat wil, vindt in deze situatie wel een *mogelijkheid* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 16 De *kans* dat in deze situatie iets wordt meegenomen zonder te betalen, is groot.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 17 Scholieren hebben de juiste *ervaring* om, als ze dat zouden willen, in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 18 In deze situatie zijn scholieren *gemotiveerd* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 2

- 1 In deze situatie zouden scholieren het *aantrekkelijk* vinden om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 Scholieren krijgen in deze situatie de *gelegenheid* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 Scholieren zouden het in deze situatie *leuk* vinden om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 Scholieren zouden in deze situatie *weten hoe* ze iets kunnen meenemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 5 Scholieren zijn *handig genoeg* om in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 6 Scholieren zouden in deze situatie iets mee *willen* nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 7 Scholieren hebben voldoende *hulpmiddelen* om in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 8 In deze situatie zouden scholieren, als ze dat zouden willen, *in staat zijn* iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 9 In deze situatie zijn de *omstandigheden gunstig* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 10 In deze situatie zouden scholieren *belangstelling* hebben om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 11 Scholieren zouden het *moelijk* vinden om in deze situatie iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 12 Scholieren hebben *voldoende tijd* om in deze situatie iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 13 In deze situatie *ligt het voor de hand* dat scholieren iets zullen meenemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 14 Scholieren zouden in deze situatie *interesse* hebben om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 15 Een scholier die dat wil, vindt in deze situatie wel een *mogelijkheid* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 16 De *kans* dat in deze situatie iets wordt meegenomen zonder te betalen, is groot.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 17 Scholieren hebben de juiste *ervaring* om, als ze dat zouden willen, in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 18 In deze situatie zijn scholieren *gemotiveerd* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Vragen bij situatie 3

- 1 In deze situatie zouden scholieren het *aantrekkelijk* vinden om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 2 Scholieren krijgen in deze situatie de *gelegenheid* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 3 Scholieren zouden het in deze situatie *leuk* vinden om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 4 Scholieren zouden in deze situatie *weten hoe* ze iets kunnen meenemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 5 Scholieren zijn *handig genoeg* om in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 6 Scholieren zouden in deze situatie iets mee *willen* nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 7 Scholieren hebben voldoende *hulpmiddelen* om in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 8 In deze situatie zouden scholieren, als ze dat zouden willen, *in staat zijn* iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 9 In deze situatie zijn de *omstandigheden gunstig* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 10 In deze situatie zouden scholieren *belangstelling* hebben om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 11 Scholieren zouden het *moeilijk* vinden om in deze situatie iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 12 Scholieren hebben *voldoende tijd* om in deze situatie iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 13 In deze situatie *ligt het voor de hand* dat scholieren iets zullen meenemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 14 Scholieren zouden in deze situatie *interesse* hebben om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 15 Een scholier die dat wil, vindt in deze situatie wel een *mogelijkheid* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 16 De *kans* dat in deze situatie iets wordt meegenomen zonder te betalen, is groot.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 17 Scholieren hebben de juiste *ervaring* om, als ze dat zouden willen, in deze situatie iets mee te kunnen nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

- 18 In deze situatie zijn scholieren *gemotiveerd* om iets mee te nemen zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

De volgende vragen gaan niet ver een bepaalde situatie, maar over winkeldiefstal in het algemeen

1. Over het algemeen zouden scholieren het *aantrekkelijk* vinden om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

2. Scholieren krijgen over het algemeen de *gelegenheid* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

3. Scholieren vinden het over het algemeen *leuk* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

4. Scholieren *weten* over het algemeen *hoe* ze iets kunnen meenemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

5. Scholieren zijn over het algemeen *handig genoeg* om iets mee te kunnen nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

6. Scholieren *willen* over het algemeen wel iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

7. Scholieren hebben over het algemeen voldoende *hulpmiddelen* om iets mee te kunnen nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

8. Over het algemeen zouden scholieren, als ze dat zouden willen, *in staat zijn* iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

9. Over het algemeen zijn de *omstandigheden gunstig* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

10. Over het algemeen hebben scholieren *belangstelling* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

11. Scholieren zouden het over het algemeen *moelijk vinden* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

12. Scholieren hebben over het algemeen *voldoende tijd* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

13. Over het algemeen *ligt het voor de hand* dat scholieren iets meenemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

14. Scholieren hebben over het algemeen *interesse* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

15. Een scholier die dat wil, vindt over het algemeen wel een *mogelijkheid* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

16. Over het algemeen is de *kans* dat iets uit een winkel wordt meegenomen zonder te betalen, groot.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

17. Scholieren hebben over het algemeen de *juiste ervaring* om, als ze dat zouden willen, iets mee te kunnen nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

18. Over het algemeen zijn scholieren *gemotiveerd* om iets mee te nemen uit een winkel zonder te betalen.

Oneens	1	2	3	4	5	6	7	Eens
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

HARTELIJK DANK VOOR JE MEDEWERKING!

9.13 Resultaten hertest: verschillen T1 en T2

Within-subjects verschillen tussen M-, C- en G- en Intentiescores op T1 en T2.

Wilcoxon signed-rank test voor drie scenario's per serie (A4, A5, A7; B1, B3, B6; C2, C5, C8)

Scenario	serie A	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Mot A4 T2 – T1	Negative Ranks	35	28,41	994,50
	Positive Ranks	23	31,15	716,50
	Ties	21		
	Total	79		
Cap A4 T2 – T1	Negative Ranks	24	21,33	512,00
	Positive Ranks	21	24,90	523,00
	Ties	34		
	Total	79		
Gel A4 T2 – T1	Negative Ranks	25	19,94	498,50
	Positive Ranks	15	21,43	321,50
	Ties	39		
	Total	79		
Mot A5 T2 – T1	Negative Ranks	26	32,73	851,00
	Positive Ranks	42	35,60	1495,00
	Ties	11		
	Total	79		
Cap A5 T2 – T1	Negative Ranks	31	26,08	808,50
	Positive Ranks	29	35,22	1021,50
	Ties	19		
	Total	79		
Gels A5 T2 – T1	Negative Ranks	27	24,41	659,00
	Positive Ranks	25	28,76	719,00
	Ties	26		
	Total	78		
Mot A7 T2 – T1	Negative Ranks	14	24,89	348,50
	Positive Ranks	35	25,04	876,50
	Ties	29		
	Total	78		
Cap A7 T2 – T1	Negative Ranks	27	29,04	784,00
	Positive Ranks	35	33,40	1169,00
	Ties	16		
	Total	78		
Gel A7 T2 – T1	Negative Ranks	20	28,80	576,00
	Positive Ranks	34	26,74	909,00
	Ties	24		
	Total	78		

Int A4 T2 – T1	Negative Ranks	39	27,37	1067,50
	Positive Ranks	16	29,53	472,50
	Ties	23		
	Total	78		
Int A5 T2 – T1	Negative Ranks	26	29,27	761,00
	Positive Ranks	32	29,69	950,00
	Ties	21		
	Total	79		
Int A7 T2 – T1	Negative Ranks	22	27,45	604,00
	Positive Ranks	38	32,26	1226,00
	Ties	18		
	Total	78		

'positive rank': score op T2 > score op T1

'negative rank': score op T2 < score op T1

Scenario- serie A	Mot A4 T2– T1	Cap A4 T2- T1	Gel A4 T2–T1	Mot A5 T2–T1	Cap A5 T2-T1	Gel A5 T2–T1	Mot A7 T2–T1	Cap A7 T2-T1	Gel A7 T2–T1	Int A4 T2–T1	Int A5 T2–T1	Int A7 T2–T1
Z	-1,093	-,064	-1,243	-2,016	-,797	-,277	-2,654	-1,367	-1,455	-2,559	-,741	-2,321
Asymp. Sig. (2-tailed)	,274	,949	,214	,044	,425	,782	,008	,172	,146	,010	,459	,020

Scenarioiserie B		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Mot B1 T2 – T1	Negative Ranks	16	18,16	290,50
	Positive Ranks	31	27,02	837,50
	Ties	13		
	Total	60		
Cap B1 T2 – T1	Negative Ranks	18	18,11	326,00
	Positive Ranks	21	21,62	454,00
	Ties	21		
	Total	60		
Gel B1 T2 – T1	Negative Ranks	14	14,64	205,00
	Positive Ranks	17	17,12	291,00
	Ties	29		
	Total	60		
Mot B3 T2 – T1	Negative Ranks	23	21,70	499,00
	Positive Ranks	25	27,08	677,00
	Ties	12		
	Total	60		
Cap B3 T2 – T1	Negative Ranks	26	19,81	515,00
	Positive Ranks	17	25,35	431,00
	Ties	17		
	Total	60		
Gels B3 T2 – T1	Negative Ranks	28	23,00	644,00
	Positive Ranks	17	23,00	391,00
	Ties	15		
	Total	60		
Mot B6 T2 – T1	Negative Ranks	17	21,65	368,00
	Positive Ranks	28	23,82	667,00
	Ties	15		
	Total	60		
Cap B6 T2 – T1	Negative Ranks	23	28,98	666,50
	Positive Ranks	25	20,38	509,50
	Ties	12		
	Total	60		
Gel B6 T2 – T1	Negative Ranks	23	19,78	455,00
	Positive Ranks	16	20,31	325,00
	Ties	21		
	Total	60		

Bijlagen

Int B1 T2 – T1	Negative Ranks	24	22,48	539,50
	Positive Ranks	23	25,59	588,50
	Ties	13		
	Total	60		
Int B3 T2 – T1	Negative Ranks	27	24,06	649,50
	Positive Ranks	20	23,93	478,50
	Ties	13		
	Total	60		
Int B6 T2 – T1	Negative Ranks	24	19,27	462,50
	Positive Ranks	19	25,45	483,50
	Ties	17		
	Total	60		

'positive rank': score op T2 > score op T1

'negative rank': score op T2 < score op T1

Scenario- serie B	Mot B1 T2– T1	Cap B1 T2- T1	Gel B1 T2–T1	Mot B3 T2–T1	Cap B3 T2-T1	Gel B3 T2–T1	Mot B6 T2–T1	Cap B6 T2-T1	Gel B6 T2–T1	Int B1 T2–T1	Int B3 T2–T1	Int B6 T2–T1
Z	-2,934	-,906	-,869	-,935	-,516	-1,440	-1,705	-,819	-,922	-,266	-,916	-,130
Asymp. Sig. (2-tailed)	,003	,365	,385	,350	,606	,150	,088	,413	,357	,790	,360	,897

Serie C		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Mot C2 T2 – T1	Negative Ranks	14	25,25	353,50
	Positive Ranks	40	28,29	1131,50
	Ties	26		
	Total	80		
Cap C2 T2 – T1	Negative Ranks	21	34,71	729,00
	Positive Ranks	46	33,67	1549,00
	Ties	14		
	Total	81		
Gel C2 T2 – T1	Negative Ranks	18	31,17	561,00
	Positive Ranks	43	30,93	1330,00
	Ties	20		
	Total	81		
Mot C5 T2 – T1	Negative Ranks	26	26,46	688,00
	Positive Ranks	32	31,97	1023,00
	Ties	23		
	Total	81		
Cap C5 T2 – T1	Negative Ranks	25	31,28	782,00
	Positive Ranks	31	26,26	814,00
	Ties	25		
	Total	81		
Gels C5 T2 – T1	Negative Ranks	18	23,31	419,50
	Positive Ranks	27	22,80	615,50
	Ties	36		
	Total	81		
Mot C8 T2 – T1	Negative Ranks	22	26,73	588,00
	Positive Ranks	35	30,43	1065,00
	Ties	22		
	Total	79		
Cap C8 T2 – T1	Negative Ranks	20	29,48	589,50
	Positive Ranks	43	33,17	1426,50
	Ties	16		
	Total	79		
Gel C8 T2 – T1	Negative Ranks	16	27,06	433,00
	Positive Ranks	43	31,09	1337,00
	Ties	20		
	Total	79		

Bijlagen

Int C2 T2 – T1	Negative Ranks	15	27,77	416,50
	Positive Ranks	43	30,10	1294,50
	Ties	23		
	Total	81		
Int C5 T2 – T1	Negative Ranks	26	26,25	682,50
	Positive Ranks	25	25,74	643,50
	Ties	30		
	Total	81		
Int C8 T2 – T1	Negative Ranks	18	21,47	386,50
	Positive Ranks	33	28,47	939,50
	Ties	27		
	Total	78		

'positive rank': score op T2 > score op T1

'negative rank': score op T2 < score op T1

Scenario- serie C	MotC2 T2– T1	CapC2 T2- T1	GelC2 T2–T1	MotC5 T2–T1	Cap C5 T2-T1	Gel C5 T2–T1	MotC8 T2–T1	CapC8 T2-T1	Gel C8 T2–T1	Int C2 T2–T1	Int C5 T2–T1	Int C8 T2–T1
Z	-3,394	-2,593	-2,796	-1,310	-,132	-1,124	-1,916	-2,898	-3,448	-3,444	-,185	-2,626
Asymp. Sig. (2-tailed)	,001	,010	,005	,190	,895	,261	,055	,004	,001	,001	,854	,009

9.14 Toets normaalverdeling gemiddelden op multi-itemschalen

Kolmogorov-Smirnov test voor gemiddelde M-, C- en G-score op multi-itemschalen.

Toets is uitgevoerd voor drie scenario's per serie (A4, A5, A7; B1, B3, B6; C2, C5, C8) en voor intrinsieke M-, C- en G-scores.

Scenarioserie A	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot A4 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,094	66	,200
Cap A4 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,087	66	,200
Gel A4 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,100	66	,100
Mot A5 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,086	66	,200
Cap A5 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,079	66	,200
Gel A5 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,113	66	,035
Mot A7 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,060	66	,200
Cap A7 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,073	66	,200
Gel A7 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,096	66	,200

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

Scenarioserie B	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot B1 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,129	56	,020
Cap B1 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,094	56	,200
Gel B1 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,098	56	,200
Mot B3 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,143	56	,006
Cap B3 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,078	56	,200
Gel B3 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,078	56	,200
Mot B6 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,096	56	,200
Cap B6 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,090	56	,200
Gel B6 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,124	56	,031

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

Scenarioserie C	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Mot C2 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,136	65	,004
Cap C2 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,082	65	,200
Gel C2 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,087	65	,200
Mot C5 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,118	65	,025
Cap C5 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,081	65	,200
Gel C5 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,118	65	,025
Mot C8 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,087	65	,200
Cap C8 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,076	65	,200
Gel C8 (Gemiddelde op multi-itemschaal)	,095	65	,200

Een significante waarde betekent dat de data niet normaal verdeeld zijn

9.15 Resultaten paralleltest

Verschillen tussen enkelvoudige M-, C- en G-scores en gemiddelden op multi-itemschalen; Wilcoxon signed-rank test.

Scenarioserie A (scenario 4, 5, 7)		N	Mean Rank	Sum of Ranks
A4 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	43	34,65	1490,00
	Positive Ranks	28	38,07	1066,00
	Ties	8		
	Total	79		
A4 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	64	39,92	2555,00
	Positive Ranks	10	22,00	220,00
	Ties	2		
	Total	76		
A4 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	54	34,07	1840,00
	Positive Ranks	11	27,73	305,00
	Ties	7		
	Total	72		
A5 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	48	38,24	1835,50
	Positive Ranks	26	36,13	939,50
	Ties	3		
	Total	77		
A5 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	29	36,66	1063,00
	Positive Ranks	46	38,85	1787,00
	Ties	4		
	Total	79		
A5 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	23	36,48	839,00
	Positive Ranks	46	34,26	1576,00
	Ties	8		
	Total	77		
A7 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	20	29,63	592,50
	Positive Ranks	45	34,50	1552,50
	Ties	12		
	Total	77		
A7 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	38	36,84	1400,00
	Positive Ranks	34	36,12	1228,00
	Ties	6		
	Total	78		
A7 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	44	33,24	1462,50
	Positive Ranks	23	35,46	815,50
	Ties	11		
	Total	78		

- Bij de variabelen die bij het ontwerp van de scenario's bedoeld waren als 'hoog' (CapA4, GelA4, MotA5, GelA7) is de enkelvoudige score meestal hoger dan de gemiddelde multi-item score (meer negative ranks dan positive ranks)
- Bij de variabelen die bij het ontwerp van de scenario's bedoeld waren als 'laag' (MotA4, CapA5, GelA5, MotA7, en CapA7) is de enkelvoudige score meestal lager dan de gemiddelde multi-item score (meer positive ranks dan negative ranks)

	MotA4	CapA4	GelA4	MotA5	CapA5	GelA5	MotA7	CapA7	GelA7
Z	-1,216	-6,296	-5,021	-2,416	-1,914	-2,207	-3,139	-,483	-2,024
Asymp. Sig. (2-tailed)	,224	,000	,000	,016	,056	,027	,002	,629	,043

Voor Cap en Gel in scenarioA4, Mot en Gel in scenario A5, en Mot en Gel in scenario A7 zijn de verschillen tussen de scores op de enkelvoudige variabelen en de gemiddelde scores op de multi-item schalen significant.

Scenarioiserie B (scenario 1, 3, 6)		N	Mean Rank	Sum of Ranks
B1 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	32	29,83	954,50
	Positive Ranks	23	25,46	585,50
	Ties	4		
	Total	59		
B1 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	33	31,80	1049,50
	Positive Ranks	22	22,30	490,50
	Ties	4		
	Total	59		
B1 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	47	27,98	1315,00
	Positive Ranks	7	24,29	170,00
	Ties	5		
	Total	59		
B3 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	37	28,18	1042,50
	Positive Ranks	21	31,83	668,50
	Ties	2		
	Total	60		
B3 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	32	32,42	1037,50
	Positive Ranks	26	25,90	673,50
	Ties	2		
	Total	60		
B3 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	35	27,37	958,00
	Positive Ranks	19	27,74	527,00
	Ties	5		
	Total	59		
B6 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	30	30,80	924,00
	Positive Ranks	26	25,85	672,00
	Ties	4		
	Total	60		
B6 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	22	26,07	573,50
	Positive Ranks	35	30,84	1079,50
	Ties	3		
	Total	60		
B6 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	17	26,21	445,50
	Positive Ranks	40	30,19	1207,50
	Ties	3		
	Total	60		

- Bij de variabelen die bij het ontwerp van de scenario's bedoeld waren als 'hoog' (MotB1, CapB1, GelB1, MotB3, GelB3, en CapB6) is de enkelvoudige score meestal hoger dan de gemiddelde multi-item score (meer negative ranks dan positive ranks)
- Bij de variabelen die bij het ontwerp van de scenario's bedoeld waren als 'laag' (CapB3, MotB6, Gel6) is de enkelvoudige score meestal lager dan de gemiddelde multi-item score (meer positive ranks dan negative ranks)

	MotB1	CapB1	GelB1	MotB3	CapB3	GelB3	MotB6	CapB6	GelB6
Z	-1,548	-2,346	-4,936	-1,450	-1,411	-1,858	-1,029	-2,013	-3,031
Asymp. Sig. (2-tailed)	,122	,019	,000	,147	,158	,063	,304	,044	,002

Voor Cap en Gel in scenarioB1, en Cap en Gel in scenario B6, zijn de verschillen tussen de scores op de enkelvoudige variabelen en de gemiddelde scores op de multi-item schalen significant.

Scenarioiserie C (Scenario 2,5,8)		N	Mean Rank	Sum of Ranks
C2 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	57	39,94	2276,50
	Positive Ranks	20	36,33	726,50
	Ties	3		
	Total	80		
C2 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	43	39,20	1685,50
	Positive Ranks	33	37,59	1240,50
	Ties	3		
	Total	79		
C2 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	34	26,07	886,50
	Positive Ranks	41	47,89	1963,50
	Ties	2		
	Total	77		
C5 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	45	34,60	1557,00
	Positive Ranks	25	37,12	928,00
	Ties	8		
	Total	78		
C5 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	18	37,22	670,00
	Positive Ranks	52	34,90	1815,00
	Ties	8		
	Total	78		
C5 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	20	34,18	683,50
	Positive Ranks	49	35,34	1731,50
	Ties	8		
	Total	77		
C8 Gem mot multi-item – enkelvoudige mot	Negative Ranks	34	30,13	1024,50
	Positive Ranks	31	36,15	1120,50
	Ties	9		
	Total	74		
C8 Gem cap multi-item – enkelvoudige cap	Negative Ranks	27	31,28	844,50
	Positive Ranks	42	37,39	1570,50
	Ties	7		
	Total	76		
C8 Gem gel multi-item – enkelvoudige gel	Negative Ranks	22	33,30	732,50
	Positive Ranks	40	30,51	1220,50
	Ties	12		
	Total	74		

- Bij de variabelen die bij het ontwerp van de scenario's bedoeld waren als 'hoog' (MotC2, CapC2, MotC5,) is de enkelvoudige score meestal hoger dan de gemiddelde multi-item score (meer negative ranks dan positive ranks)

- Bij de variabelen die bij het ontwerp van de scenario's bedoeld waren als 'laag' (CapC2, CapC5, GelC5, MotC8, CapC8 en GelC8) is de enkelvoudige score meestal lager dan de gemiddelde multi-item score (meer positive ranks dan negative ranks)

	MotC2	CapC2	GelC2	MotC5	CapC5	GelC5	MotC8	CapC8	GelC8
Z	-3,939	-1,153	-2,846	-1,842	-3,352	-3,135	-,314	-2,172	-1,713
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,249	,004	,065	,001	,002	,753	,030	,087

Voor Mot en Gel in scenario C2, Cap en Gel in scenario C5, en Cap in scenario C8 zijn de verschillen tussen de scores op de enkelvoudige variabelen en de gemiddelde scores op de multi-item schalen significant

10.1 Triade-onderzoek: between subjects Triade-scores versus Intentiescores

Mann-Whitney test per serie van acht scenario's.⁵⁸

Scenarioserie A	Groep	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Testvar1	1,00	44	46,11	2029,00
	2,00	40	38,53	1541,00
	Total	84		
Testvar2	1,00	44	44,07	1939,00
	2,00	41	41,85	1716,00
	Total	85		
Testvar3	1,00	44	45,70	2011,00
	2,00	41	40,10	1644,00
	Total	85		
Testvar4	1,00	44	46,00	2024,00
	2,00	40	38,65	1546,00
	Total	84		
Testvar5	1,00	44	44,68	1966,00
	2,00	41	41,20	1689,00
	Total	85		
Testvar6	1,00	44	45,68	2010,00
	2,00	40	39,00	1560,00
	Total	84		
Testvar7	1,00	43	44,56	1916,00
	2,00	41	40,34	1654,00
	Total	84		
Testvar8	1,00	43	40,53	1743,00
	2,00	41	44,56	1827,00
	Total	84		

Groep 1 (klas 2f en 1f): Testvar is de gestandaardiseerde Triade-score (MxCxG)

Groep 2 (klas 1a en 2b): Testvar is de gestandaardiseerde Intentiescore

	Testvar1	Testvar2	Testvar3	Testvar4	Testvar5	Testvar6	Testvar7	Testvar8
Mann-Whitney U	721,000	855,000	783,000	726,000	828,000	740,000	793,000	797,000
Z	-1,427	-,415	-1,049	-1,386	-,653	-1,258	-,795	-,758
Asymp. Sig. (2-tailed)	,154	,678	,294	,166	,514	,208	,427	,449

Geen significante verschillen tussen Triade-scores van groep 1 en Intentiescores van groep 2

⁵⁸ Werkwijze chronologisch: T-scores berekenen per scenario. Daarna per scenarioserie: T-score en Intentie standaardiseren. Vervolgens Testvariabele aanmaken per groep. Mann-Witney toets.

Scenarioserie B	Groep	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Testvar1	1,00	31	32,68	1013,00
	2,00	37	36,03	1333,00
	Total	68		
Testvar2	1,00	31	33,03	1024,00
	2,00	37	35,73	1322,00
	Total	68		
Testvar3	1,00	31	31,81	986,00
	2,00	37	36,76	1360,00
	Total	68		
Testvar4	1,00	31	37,71	1169,00
	2,00	37	31,81	1177,00
	Total	68		
Testvar5	1,00	31	33,65	1043,00
	2,00	37	35,22	1303,00
	Total	68		
Testvar6	1,00	31	35,87	1112,00
	2,00	37	33,35	1234,00
	Total	68		
Testvar7	1,00	31	35,26	1093,00
	2,00	37	33,86	1253,00
	Total	68		
Testvar8	1,00	31	40,42	1253,00
	2,00	37	29,54	1093,00
	Total	68		

Groep 1 (klas h3b en h3c): Testvar is de gestandaardiseerde Triadescore (MxCxG)

Groep 2 (klas t3b en t3c): Testvar is de gestandaardiseerde Intentiescore

	Testvar1	Testvar2	Testvar3	Testvar4	Testvar5	Testvar6	Testvar7	Testvar8
Mann-Whitney U	517,000	528,000	490,000	474,000	547,000	531,000	550,000	390,000
Z	-,698	-,563	-1,031	-1,234	-,328	-,527	-,290	-2,300
Asymp. Sig. (2-tailed)	,485	,573	,303	,217	,743	,598	,772	,021

Voor Scenario 8 is de Triade-score significant hoger dan Intentiescore

Scenarioserie C	Groep	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Testvar1	1,00	43	45,21	1944,00
	2,00	46	44,80	2061,00
	Total	89		
Testvar2	1,00	43	47,30	2034,00
	2,00	46	42,85	1971,00
	Total	89		
Testvar3	1,00	43	46,67	2007,00
	2,00	44	41,39	1821,00
	Total	87		
Testvar4	1,00	43	50,47	2170,00
	2,00	46	39,89	1835,00
	Total	89		
Testvar5	1,00	43	48,12	2069,00
	2,00	46	42,09	1936,00
	Total	89		
Testvar6	1,00	43	47,71	2004,00
	2,00	46	41,57	1912,00
	Total	89		
Testvar7	1,00	42	43,05	1808,00
	2,00	45	44,89	2020,00
	Total	87		
Testvar8	1,00	43	48,67	2093,00
	2,00	46	41,57	1912,00
	Total	89		

Groep 1 (klas 2g en 2a): Testvar is de gestandaardiseerde Triade-score (MxCxG)

Groep 2 (klas v3a en t4a): Testvar is de gestandaardiseerde Intentiescore

	Testvar1	Testvar2	Testvar3	Testvar4	Testvar5	Testvar6	Testvar7	Testvar8
Mann-Whitney U	980,000	890,000	831,000	754,000	855,000	831,000	905,000	831,000
Z	-,074	-,815	-,979	-,1933	-,1107	-,1141	-,341	-,1306
Asymp. Sig. (2-tailed)	,941	,415	,328	,053	,268	,254	,733	,191

Geen significante verschillen tussen Triade-scores van groep 1 en Intentiescores van groep 2

11.1 M-, C- en G-scores stand-ins versus M-, C- en G-scores scholieren

Mann-Whitney test. M-, C- en G-scores, geschat door stand-ins zijn vergeleken met M-, C- en G-scores, van scholieren met naar verwachting een relatief hoge capaciteit om M-, C- en G-score te bepalen (Havo, Vwo; 3^e jaar of hoger). Voor deze toets zijn de volgende scenario's gebruikt: uit serie B scenario's 1, 3 en 6 en uit serie C scenario 2, 5, en 8. (Serie A is niet beoordeeld door bovenbouwscholieren.)

Scenario	Groep	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Motivatie scenB1	Stand-ins (Fontys MM)	21	31,02	651,50
	Havo 3b en Havo3c	31	23,44	726,50
	Total	52		
Capaciteit scenB1	Stand-ins (Fontys MM)	21	29,81	626,00
	Havo 3b en Havo3c	31	24,26	752,00
	Total	52		
Gelegenheid scenB1	Stand-ins (Fontys MM)	21	25,17	528,50
	Havo 3b en Havo3c	31	27,40	849,50
	Total	52		
Motivatie scenB3	Stand-ins (Fontys MM)	21	27,05	568,00
	Havo 3b en Havo3c	31	26,13	810,00
	Total	52		
Capaciteit scenB3	Stand-ins (Fontys MM)	21	24,07	505,50
	Havo 3b en Havo3c	31	28,15	872,50
	Total	52		
Gelegenheid scenB3	Stand-ins (Fontys MM)	21	31,83	668,50
	Havo 3b en Havo3c	31	22,89	709,50
	Total	52		
Motivatie scenB6	Stand-ins (Fontys MM)	21	29,69	623,50
	Havo 3b en Havo3c	31	24,34	754,50
	Total	52		
Capaciteit scenB6	Stand-ins (Fontys MM)	21	30,93	649,50
	Havo 3b en Havo3c	31	23,50	728,50
	Total	52		
Gelegenheid scenB6	Stand-ins (Fontys MM)	21	20,95	440,00
	Havo 3b en Havo3c	31	30,26	938,00
	Total	52		

	Mot scenB1	Cap scenB1	Gel scenB1	Mot scenB3	Cap scenB3	Gel scenB3	Mot scenB6	Cap scenB6	Gel scenB6
Mann-Whitney U	230,500	256,000	297,500	314,000	274,500	213,500	258,500	232,500	209,000
Z	-1,809	-1,342	-,576	-,220	-,963	-2,135	-1,267	-1,759	-2,236
Asymp. Sig. (2-tailed)	,071	,180	,565	,826	,336	,033	,205	,079	,025

Alleen bij de variabelen Gelegenheid in scenario3 en Gelegenheid in scenario 6 zijn significante verschillen waargenomen tussen de schattingen door stand-ins en de metingen bij bovenbouwscholieren van het Cobbenhagencollege.

Scenarioserie C	Klas	N	Mean Rank	Sum of Ranks
motivatie scenC2	3 Vwo	24	18,25	438,00
	Stand-ins (Fontys MM)	21	28,43	597,00
	Total	45		
capaciteit scenC2	3 Vwo	24	17,38	417,00
	Stand-ins (Fontys MM)	21	29,43	618,00
	Total	45		
gelegenheid senC2	3 Vwo	24	21,69	520,50
	Stand-ins (Fontys MM)	21	24,50	514,50
	Total	45		
motivatie scenC5	3 Vwo	24	19,04	457,00
	Stand-ins (Fontys MM)	21	27,52	578,00
	Total	45		
capaciteit scenC5	3 Vwo	24	21,06	505,50
	Stand-ins (Fontys MM)	21	25,21	529,50
	Total	45		
gelegenheid scenC5	3 Vwo	24	21,33	512,00
	Stand-ins (Fontys MM)	21	24,90	523,00
	Total	45		
motivatie scenC8	3 Vwo	24	25,69	616,50
	Stand-ins (Fontys MM)	21	19,93	418,50
	Total	45		
capaciteit scenC8	3 Vwo	24	20,79	499,00
	Stand-ins (Fontys MM)	21	25,52	536,00
	Total	45		
gelegenheid scenC8	3 Vwo	24	22,00	528,00
	Stand-ins (Fontys MM)	21	24,14	507,00
	Total	45		

	Mot scenC2	Cap scenC2	Gel scenC2	Mot scenC5	Cap scenC5	Gel scenC5	Mot scenC8	Cap scenC8	Gel scenC8
Mann-Whitney U	138,000	117,000	220,500	157,000	205,500	212,000	187,500	199,000	228,000
Z	-2,707	-3,129	-,739	-2,242	-1,114	-1,070	-1,507	-1,245	-,587
Asymp. Sig. (2-tailed)	,007	,002	,460	,025	,265	,285	,132	,213	,557

Alleen bij de variabelen Motivatie en Capaciteit in scenario2 en Motivatie in scenario 5 zijn significante verschillen waargenomen tussen de schattingen door stand-ins en de metingen bij bovenbouwscholieren van het Cobbenhagencollege.

11.2 Intentiescores stand-ins versus Intentiescores scholieren

Mann-Whitney test. Intentiescores voor 'de meeste middelbare scholieren', geschat door stand-ins (Fontysstudenten) worden vergeleken met Intentiescores, bepaald door scholieren met naar verwachting een relatief hoge capaciteit om M-, C- en G-score te bepalen (Havo, Vwo, 3^e jaar of hoger).

Voor deze toets zijn de volgende scenario's gebruikt: uit serie B scenario's 1, 3 en 6 en uit serie C scenario 2, 5, en 8. (Serie A is niet beoordeeld door bovenbouwscholieren.)

Scenarioserie B	Groep	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Intentie scenB1	Stand-ins (Fontys TP)	20	32,78	655,50
	Havo 3b en Havo 3c	31	21,63	670,50
	Total	51		
Intentie scenB3	Stand-ins (Fontys TP)	20	25,80	516,00
	Havo 3b en Havo 3c	31	26,13	810,00
	Total	51		
Intentie scenB6	Stand-ins (Fontys TP)	20	24,33	486,50
	Havo 3b en Havo 3c	31	27,08	839,50
	Total	51		

	intentie scenB1	intentie scenB3	intentie scenB6
Mann-Whitney U	174,500	306,000	276,500
Z	-2,671	-,079	-,679
Asymp. Sig. (2-tailed)	,008	,937	,497

Voor Scenario B1 is een significant verschil gevonden tussen de Intentieschatting door stand-ins en de scores van bovenbouwscholieren. Voor scenario's B3 en B6 zijn de verschillen niet significant.

Scenarioserie C	Groep	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Intentie scenC2	Stand-ins (Fontys TP)	20	31,35	627,00
	3 Vwo	31	22,55	699,00
	Total	51		
Intentie scenC5	Stand-ins (Fontys TP)	20	29,75	595,00
	3 Vwo	31	23,58	731,00
	Total	51		
Intentie scen8	Stand-ins (Fontys TP)	19	30,21	574,00
	3 Vwo	31	22,61	701,00
	Total	50		

	intentie scenC2	intentie scenC5	intentie scenC8
Mann-Whitney U	203,000	235,000	205,000
Z	-2,131	-1,496	-1,913
Asymp. Sig. (2-tailed)	,033	,135	,056

Voor scenario C2 is een significant verschil gevonden tussen de schattingen door stand-ins en de scores van scholieren. Voor scenario C5 en C8 zijn de verschillen niet significant.

11.3 Triade-scores stand-ins versus Intentiescores scholieren

Mann-Whitney test. Intentiescores van Cobbenhagenscholieren vergeleken met T-scores stand-ins. (Fontysstudenten MM en TP)

Voor deze toets zijn de volgende scenario's gebruikt: uit serie A scenario 7, uit serie B scenario's 1, 3 en 6 en uit serie C scenario 2, 5, en 8.

De toets is uitgevoerd op gestandaardiseerde scores⁵⁹.

Scenarioserie A		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Testvar7 (Scen A7)	Intentiescore scholieren	84	62,36	5238,00
	Triade-score stand-ins	41	64,32	2637,00
	Total	125		

Tstvar7	
Mann-Whitney U	1668,000
Z	-,287
Asymp. Sig. (2-tailed)	,774

Verskil tussen Triade-score, tot stand gekomen met behulp van stand-ins, en Intentiescores van scholieren is niet significant

Scenarioserie B		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Testvar1 (ScenB1)	Intentiescore scholieren	68	54,54	3709,00
	Triade-score stand-ins	41	55,76	2286,00
	Total	109		
Testvar3 (ScenB3)	Intentiescore scholieren	68	56,35	3832,00
	Triade-score stand-ins	41	52,76	2163,00
	Total	109		
Testvar6 (scenB6)	Intentiescore scholieren	68	53,75	3655,00
	Triade-score stand-ins	41	57,07	2340,00
	Total	109		

⁵⁹ Werkwijze: Standaardiseren T-scores stand-ins. Per scenarioserie: Intentiescores scholieren standaardiseren. Testvariabele aanmaken. (Voor stand-ins: gestandaardiseerde T-scores en voor scholieren (per scenarioserie) gestandaardiseerde Intentiescores.)

	Testvar1	Testvar3	Testvar6
Mann-Whitney U	1363,000	1302,000	1309,000
Z	-,195	-,578	-,537
Asymp. Sig. (2-tailed)	,846	,563	,592

Vershil tussen Triade-scores, tot stand gekomen met behulp van stand-ins, en Intentiescores van scholieren is niet significant

Scenarioserie C		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Testvar2 (scenC2)	Intentiescore scholieren	89	65,44	5824,00
	Triade-score stand-ins	41	65,63	2691,00
	Total	130		
Testvar5 (scenC5)	Intentiescore scholieren	89	63,03	5610,00
	Triade-score stand-ins	41	70,85	2905,00
	Total	130		
Testvar8 (scenC8)	Intentiescore scholieren	89	64,02	5698,00
	Triade-score stand-ins	40	67,18	2687,00
	Total	129		

	Testvar2	Testvar5	Testvar8
Mann-Whitney U	1819,000	1605,000	1693,000
Z	-,028	-1,113	-,448
Asymp. Sig. (2-tailed)	,978	,266	,654

Vershil tussen Triade-scores, tot stand gekomen met behulp van stand-ins, en Intentiescores van scholieren is niet significant

11.4 Triade-scores stand-ins versus Intentiescores stand-ins

Mann-Whitney test; between-subjects. Voor deze toets zijn de volgende scenario's gebruikt: uit serie A scenario 7, uit serie B scenario's 1, 3 en 6 en uit serie C scenario 2, 5, en 8.

	Groep	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Testvar1 (scenB1)	Stand-ins FontysMM	21	20,76	436,00
	Stand-ins FontysTP	20	21,25	425,00
	Total	41		
Testvar2 (scenC2)	Stand-ins FontysMM	21	20,81	437,00
	Stand-ins FontysTP	20	21,20	424,00
	Total	41		
Testvar3 (scenB3)	Stand-ins FontysMM	21	19,76	415,00
	Stand-ins FontysTP	20	22,30	446,00
	Total	41		
Testvar5 (scenC5)	Stand-ins FontysMM	21	20,86	438,00
	Stand-ins FontysTP	20	21,15	423,00
	Total	41		
Testvar6 (scenB6)	Stand-ins FontysMM	21	20,19	424,00
	Stand-ins FontysTP	20	21,85	437,00
	Total	41		
Testvar7 (scenA7)	Stand-ins FontysMM	21	20,33	427,00
	Stand-ins FontysTP	20	21,70	434,00
	Total	41		
Testvar8 (scenC8)	Stand-ins FontysMM	21	20,67	434,00
	Stand-ins FontysTP	19	20,32	386,00
	Total	40		

Testvar Fontys MM (Marketing Management) = gestandaardiseerde Triade-score

Testvar Fontys TP (Toegepaste Psychologie) = gestandaardiseerde Intentiescore

	Testvar1	Testvar2	Testvar3	Testvar5	Testvar6	Testvar7	Testvar8
Mann-Whitney U	205,000	206,000	184,000	207,000	193,000	196,000	196,000
Z	-,132	-,105	-,681	-,078	-,446	-,367	-,095
Asymp. Sig. (2-tailed)	,895	,917	,496	,937	,655	,713	,924

Voor geen van de scenario's is een significant verschil gevonden tussen de Triade-scores van studenten Fontys MM en de Intentiescores van studenten Fontys TP

11.5 Intentie in combinatie met M, C en G versus afzonderlijk gemeten Intentie

Mann-Whitney test. Voor deze toets zijn de volgende scenario's gebruikt: uit serie A scenario 7, uit serie B scenario's 1, 3 en 6 en uit serie C scenario 2, 5, en 8.

	Klas	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Intentie scenB1	FontysTP1	20	20,13	402,50
	FontysTp2	22	22,75	500,50
	Total	42		
Intentie scenC2	FontysTP1	20	17,95	359,00
	FontysTp2	22	24,73	544,00
	Total	42		
Intentie scenB3	FontysTP1	20	19,13	382,50
	FontysTp2	22	23,66	520,50
	Total	42		
Intentie scenC5	FontysTP1	20	24,75	495,00
	FontysTp2	22	18,55	408,00
	Total	42		
Intentie scenB6	FontysTP1	20	22,28	445,50
	FontysTp2	22	20,80	457,50
	Total	42		
Intentie scenA7	FontysTP1	20	19,95	399,00
	FontysTp2	22	22,91	504,00
	Total	42		
Intentie scenC8	FontysTP1	19	24,26	461,00
	FontysTp2	22	18,18	400,00
	Total	41		

	intentie scenB1	Intentie scenC2	intentie scenB3	intentie scenC5	intentie scenB6	Intentie scenA7	Intentie scenC8
Mann-Whitney U	192,500	149,000	172,500	155,000	204,500	189,000	147,000
Z	-,753	-1,831	-1,214	-1,695	-,421	-,828	-1,728
Asymp. Sig. (2-tailed)	,452	,067	,225	,090	,674	,408	,084

Voor geen van de scenario's is een significant verschil gevonden tussen de Intentiescores van studenten Fontys TP bij wie ook M-, C- en G-scores zijn gemeten (TP1), en Intentiescores van andere studenten Fontys TP, bij wie geen M-, C- en G-scores zijn gemeten (TP2)

SAMENVATTING

Inleiding

Winkeldiefstal -diefstal van koopwaar uit een winkel, door bezoekers, gedurende openingstijd- heeft de Nederlandse detailhandel in 2009 325 miljoen euro gekost, exclusief de kosten voor preventie en nasleep van diefstallen. Behalve vanuit financieel oogpunt en op het niveau van de detailhandel is winkeldiefstal ook op maatschappelijk en individueel niveau een serieus probleem.

Praktische oriëntatie

Het onderzoek is gestart met een praktische oriëntatie op het probleem in de vorm van deskresearch en gesprekken met ervaringsdeskundigen uit de detailhandel en de beveiligingspraktijk.

In het beleid van brancheorganisaties en overheid wordt op papier het belang van preventie benadrukt. Een belangrijk voordeel van (succesvolle) preventie is dat op termijn minder repressie, en daarmee ook minder kosten van aanhouding en juridische afhandeling nodig zijn. Toch zijn de meest voorkomende maatregelen repressief van aard. Zolang preventie niet volstaat blijft repressie ook nodig. In dit onderzoek ligt de nadruk op preventie van winkeldiefstal.

Beslissingen met betrekking tot antidiefstal maatregelen zijn veelal gebaseerd op beschrijvende informatie en niet op verklarende, wetenschappelijke inzichten. Vaak is niet bekend waarom bepaalde maatregelen werken, en dus ook niet in welke omstandigheden ze het beste kunnen worden ingezet. Bij de keuze voor maatregelen ligt de nadruk vooral op effectiviteit en minder op efficiëntie, waarbij met efficiëntie wordt bedoeld: effect bereiken met niet meer kosten of inspanning dan noodzakelijk. Ook wordt niet altijd rekening gehouden met ongewenste effecten van maatregelen op regulier koopgedrag.

Uit de praktische oriëntatie is geconcludeerd dat winkeliers over onvoldoende verklarende, wetenschappelijke inzichten in de gedragsdeterminanten van winkeldiefstal beschikken om gefundeerde beslissingen te kunnen nemen met betrekking tot effectieve en efficiënte antidiefstal maatregelen.

Literatuurstudie

Een literatuurstudie is uitgevoerd om praktisch hanteerbare theoretische inzichten met betrekking tot winkeldiefstal, die aanknopingspunten bieden voor niet alleen effectieve maar ook efficiënte antidiefstal maatregelen, in kaart te brengen.

In de literatuur betreffende winkeldiefstal zijn diverse kwalificaties van het verschijnsel winkeldiefstal bekend, en worden verschillende typen winkeldieven onderscheiden. Verder is op basis van de literatuur geconcludeerd dat winkeldiefstal zich alleen voordoet als aan drie voorwaarden is voldaan: een potentiële dader, een gewild object en een toelaatbare winkelcon-

text. De combinatie van persoon, object en context wordt in dit proefschrift verder aangeduid als winkeldiefstalscenario.

Met betrekking tot objecten zijn in de literatuur weinig studies gevonden. Toch bestaat er -op basis van één studie- wel een duidelijk beeld van de kenmerken die een object gevoelig maken voor winkeldiefstal. Uit de literatuurstudie is niet geheel duidelijk geworden op welke manier kenmerken van de objectieve context een rol spelen bij het vóórkomen van winkeldiefstal. Hoewel in de literatuur veel aandacht wordt besteed aan potentiële daders bestaat geen eenduidig beeld van dadergerelateerde gedragsdeterminanten. Er zijn aanzienlijke verschillen gevonden tussen de resultaten van diverse studies.

Het grote aantal verschillende gedragsdeterminanten dat in de literatuur wordt vermeld en de assumptie dat ze onderling kunnen interacteren, maken winkeldiefstal tot een complex gedragsdomein. Juist daarom is een integrale benadering van het probleem van winkeldiefstal gewenst. Dat houdt in dat scenario's als geheel -dus alle scenario-elementen en hun mogelijke interactie- worden geanalyseerd. Alleen met een integrale benadering kan een volledig en realistisch beeld van winkeldiefstalscenario's worden verkregen. En alleen dan zijn efficiënte, op de situatie afgestemde maatregelen mogelijk. In de literatuur betreffende winkeldiefstal wordt echter veelal een partiële benadering gehanteerd.

Gezien het grote aantal verschillende winkeldiefstalscenario's is het -in het kader van de praktische hanteerbaarheid- van belang dat theoretische inzichten betreffende winkeldiefstal in veel verschillende situaties (scenario's) geldig zijn. Ofwel: theoretische inzichten zouden bij voorkeur generaliseerbaar moeten zijn.

Een integrale benadering is een voorwaarde, maar geen garantie voor de generaliseerbaarheid van theoretische inzichten in winkeldiefstal. Immers, bij een partiële benadering geldt de 'ceteris paribus clausule': dat wil zeggen dat verondersteld wordt dat 'de overige omstandigheden gelijk blijven'. In de praktijk zijn echter zelden 'de overige omstandigheden gelijk'.

In de literatuur zijn weinig generaliseerbare inzichten met betrekking tot winkeldiefstal gevonden. De meeste studies zijn gericht op specifieke situaties.

De partiële, specifieke benadering van veel studies met betrekking tot winkeldiefstal zijn tekenen van fragmentatie van de gedragswetenschap.

In de literatuur met betrekking tot winkeldiefstal is meer aandacht voor de analyse van gedragsdeterminanten dan voor de vertaling van theoretische inzichten naar effectieve en efficiënte maatregelen. In studies die wel betrekking hebben op maatregelen ter bestrijding van winkeldiefstal zijn de onderzochte maatregelen zelden gebaseerd op inzicht in gedragsdeterminanten.

Tot slot wordt in de literatuur benadrukt dat winkeldiefstal en koopgedrag plaatsvinden in dezelfde winkelcontext, deels overlappende gedragsdeterminanten hebben en daarom niet onafhankelijk van elkaar beschouwd zouden moeten worden.

Probleemstelling

Op basis van de praktische en theoretische oriëntatie is de volgende probleemstelling geformuleerd:

‘De literatuur met betrekking tot winkeldiefstal is gefragmenteerd, en biedt daardoor onvoldoende aanknopingspunten voor een integraal, generaliseerbaar theoretisch kader voor het beschrijven en verklaren van winkeldiefstal, dat aanknopingspunten biedt voor het voorspellen en effectief en efficiënt bestrijden van winkeldiefstal.’

Daar is de volgende doelstelling aan gekoppeld:

‘Het vinden en evalueren van een praktisch hanteerbaar, generaliseerbaar, en integraal model dat winkeldiefstal kan beschrijven en verklaren en dat concrete aanknopingspunten biedt voor het voorspellen en efficiënt en effectief bestrijden van winkeldiefstal.’

Het streven naar een integrale en generaliseerbare benadering is ook teruggevonden in de literatuur. Diverse studies benadrukken de behoefte aan een ‘unificerende metatheorie’: een allesomvattend kader waarin fundamentele theorieën worden verenigd, dat altijd geldig is.

Een integrale benadering in combinatie met een diepgaand, gedetailleerd niveau van bestudering is complex qua uitvoering. In conventioneel sociaalwetenschappelijk onderzoek geldt het paradigma dat, wanneer er onvoldoende theoretisch inzicht bestaat in een bepaald gedragsdomein, dit domein uiteengerafeld wordt in deelaspecten die vervolgens elk afzonderlijk diepgaand bestudeerd worden. Deze partiële benadering werd bevestigd in het literatuuronderzoek. In dit onderzoek is gekozen voor een andere optie om de complexiteit van een integrale benadering op gedetailleerd niveau te reduceren. In plaats van het probleem partieel te benaderen is gekozen voor een integrale benadering op generiek niveau. Terwijl een partiële, gedetailleerde benadering te vergelijken is met het gebruik van een telens (inzoomen op een detail), is een integrale, generieke benadering te vergelijken met het gebruik van een groothoeklens: een totaalbeeld, minder gedetailleerd maar met zicht op samenhang tussen de onderdelen van het geheel.

Om met een integraal, generaliseerbaar en generiek model op hanteerbare wijze efficiëntie (maatwerk) mogelijk te maken is het volgende van belang:

- In het kader van maatwerk moet het generaliseerbare model informatie verwerken over het winkeldiefstalscenario waarin het wordt toegepast. Er moeten dus variabelen worden gemeenten in het scenario.
- In het kader van generaliseerbaarheid moeten de bij het vorige punt bedoelde variabelen in elk scenario voorkomen, en moet de veronderstelde samenhang tussen verklarende en afhankelijke variabelen in elk scenario gelden.
- In het kader van een realistische indicatie moeten de variabelen gezamenlijk een zo volledig mogelijk (integraal) beeld vormen van het scenario. Immers: een integrale benadering is een voorwaarde voor generaliseerbaarheid.
- In het kader van de hanteerbaarheid moeten de bedoelde variabele eenvoudig te meten zijn.

Uit het voorafgaande zijn de volgende onderzoeksvragen afgeleid:

1. Welk theoretisch generiek gedragsmodel hanteert een integrale en generaliseerbare benadering en biedt bovendien de mogelijkheid om op eenvoudige wijze een betrouwbare indicatie te geven van winkeldiefstalscenario's?
2. In hoeverre, en hoe biedt dit model inzicht in de determinanten van het gedrag van (potentiële) winkeldieven?

Theoretisch kader

De eerste onderzoeksvraag is beantwoord door middel van literatuuronderzoek. Daartoe zijn eerst de criteria waaraan het beoogde model moet voldoen nader uitgewerkt:

- Integraal: om een realistische indicatie te kunnen geven van een scenario moeten variabelen gemeten worden over scenario's als geheel. Ten behoeve van aanknopingspunten voor efficiënte maatregelen is het van belang dat er expliciete aandacht is voor het gezamenlijke effect van de verklarende variabelen (interactief model).
- Generaliseerbaar: zowel variabelen als de veronderstelde onderlinge samenhang tussen de verklarende variabelen zijn geldig in alle situaties.
- Generiek: het aantal verklarende variabelen -op operationeel niveau- moet tussen drie en zeven liggen. Aandachtspunt daarbij is een eenduidige definiëring van gehanteerde begrippen (onder meer ten behoeve van eenvoudige meetbaarheid).

Vervolgens is de literatuur met betrekking tot 'unificatie van kennis' bestudeerd. Twee theorieën zijn beoordeeld aan de hand van de opgestelde criteria: 'Consilience, the unity of knowledge' (Wilson, 1989) en de Tree of Knowledge (Henriques, 2003). De eerste theorie bleek te complex om praktisch toe te passen, en de tweede leidde uiteindelijk tot twee verschillende theorieën als kader waarbinnen winkeldiefstal bestudeerd zou moeten worden.

Daarop zijn de uit het literatuuronderzoek bekende modellen betreffende winkeldiefstal opnieuw bestudeerd, maar nu expliciet aan de hand van de opgestelde criteria. Ook deze analyse leverde niet het gewenste resultaat. De drie modellen die een integrale benadering mogelijk maken bleken te complex in gebruik. De Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991) en de Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986) vanwege de hoge mate van detail op operationeel niveau, en het CMO-model (Pawson & Tilley, 1997) omdat de enige verklarende variabele moeilijk te meten is. Door het generieke niveau is de betekenis van de variabele niet eenduidig. Voor de Theory of Planned Behaviour en de Rational Choice Theory geldt bovendien dat ze niet generaliseerbaar zijn: ze gelden alleen in situaties met weloverwogen gedrag.

Uiteindelijk zijn twee gedragsmodellen bestudeerd die nog niet bekend waren uit het literatuuronderzoek naar gedragsdeterminanten van winkeldiefstal: het MOA-model (MacInnis & Jaworski, 1989) en het Triade-model (Poiesz, 1999). Hoewel beide modellen generaliseerbaar zijn en op hanteerbare wijze een integrale benadering mogelijk maken is uiteindelijk

is gekozen voor het Triade-model vanwege het interactieve karakter van het model. Daardoor biedt het meer aanknopingspunten voor effectieve en efficiënte maatregelen.

Volgens het Triade-model is alle gedrag, dus ook winkeldiefstal, te verklaren aan de hand van drie generieke variabelen: Motivatie (M), Capaciteit (C), en Gelegenheid (G). De waarschijnlijkheid van gedrag kan worden geschat aan de hand van de Triade-score: $M \times C \times G$. De theorie van het Triade-model maakt onder meer onderscheid tussen subjectieve en objectieve M, C en G. De subjectieve factoren bepalen de waarschijnlijkheid van gedrag en de objectieve factoren bepalen de mate van succes. Omdat in dit onderzoek de nadruk ligt op preventie, en dus het voorkomen van gedrag, wordt uitgegaan van subjectieve M, C en G.

Empirisch onderzoek

De tweede onderzoeksvraag is beantwoord aan de hand van empirisch onderzoek.

De onderzoeksdoelgroep is afgebakend tot middelbare scholieren. Gekozen is voor een onderzoeksofzet met manipulatie van fictieve scenario's. Dat betekent dat niet het werkelijke gedrag, maar de gedragsintentie als afhankelijke variabele wordt gehanteerd. Eerder was echter al besloten dat –in het kader van preventie- niet het reduceren van de succesratio van pogingen tot winkeldiefstal, maar het voorkomen van pogingen ofwel het beperken van de gedragsintentie het uitgangspunt is.

Op basis van literatuuronderzoek en kwalitatief onderzoek onder potentiële daders (scholieren), slachtoffers (managers en personeel van supermarkten) en deskundigen (vertegenwoordigers van beveiligingsbedrijven en politie) zijn vierentwintig scenario's (drie series van acht) met naar verwachting verschillende M-, C- en G-waarden ontworpen. (Om de werkelijke M-, C- en G-waarden te identificeren zijn deze scenario's voorgelegd aan middelbare scholieren met de vraag aan te geven hoe hoog volgens hen de M, C, G tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' in het betreffende scenario zou zijn. Omdat uit een pilotstudy was gebleken dat scholieren sociaal wenselijke antwoorden geven zijn indirecte vragen gesteld. Elk serie van acht scenario's is voorgelegd aan vier klassen (van ongeveer 22 leerlingen elk) die varieerden naar schooltype (Vmbo en Havo/Vwo) en leeftijd (onderbouw en bovenbouw). Om het verband tussen M, C en G en Intentie te kunnen onderzoeken is ook gevraagd naar de Intentie tot winkeldiefstal

M, C en G zijn enkelvoudig gemeten, met behulp van 7-punts Likertschalen. Zo is de theoretische eenvoud (hanteerbaarheid) van het Triade-model ook methodologisch voortgezet. In de conventionele literatuur wordt vaak aanbevolen om abstracte begrippen zoals M, C en G –ten behoeve van de betrouwbaarheid- te meten met behulp van meervoudige schalen. Om de betrouwbaarheid van enkelvoudig meten te controleren zijn een hertest –dezelfde meting bij dezelfde respondenten op een later tijdstip- en een paralleltest –bij één groep respondenten zowel enkelvoudig als meervoudig meten- uitgevoerd. Op basis van een Wilcoxon signed-rank test en Spearmans Rho is geconcludeerd dat enkelzijdig meten van M, C en G tot winkeldiefstal

in fictieve scenario's onder scholieren niet minder betrouwbaar hoeft te zijn dan meervoudige meten.

De verzamelde M-, C-, G- en Intentiescores lieten geen normaalverdelingen zien. Om die reden zijn non-parametrische toetsen uitgevoerd en is bij de identificatie van scenario's gekeken naar medianen in plaats van naar gemiddelden.

Opvallend resultaat was verder dat slechts een klein deel van de scenario's door scholieren werd geïdentificeerd zoals ze bij het ontwerp waren bedoeld. Mede op basis van opmerkingen tijdens de dataverzameling bestaat het vermoeden dat voor scholieren de begrippen Motivatie, Capaciteit en Gelegenheid niet eenduidig genoeg zijn om ze op de juiste manier te interpreteren.

Om te onderzoeken of er inderdaad een verband bestaat tussen Triade-scores (Mx-CxG) en Intentie zijn de (gestandaardiseerde) Triade-scores van de ene helft van de steekproef vergeleken met de (gestandaardiseerde) Intentiescores van de andere helft. Er is gekozen voor between-subjects vergelijkingen om uit te sluiten dat de Intentiescores tijdens de meting zijn beïnvloed doordat gevraagd is naar M-, C- en G-scores. Daarnaast zijn ook within-subjects vergelijkingen gemaakt. De Mann-Whitney tests (voor de between-subjects vergelijking) en Spearman's Rho (voor de within-subjects vergelijkingen) toonden een evident verband aan tussen Triade-scores en Intentiescores voor dezelfde scenario's.

Ondanks de positieve resultaten bestonden twijfels over de motivatie en capaciteit van scholieren om M, C en G tot winkeldiefstal voor 'de meeste scholieren' in fictieve scenario's juist te schatten. Om die reden is aanvullend onderzoek gedaan waarbij stand-ins zijn ingezet om –in dezelfde scenario's- M, C en G van 'de meeste scholieren' te schatten. De stand-ins (derde jaar studenten Fontys) zijn geselecteerd op basis van expertise op het gebied van het Triade-model en kennis van de doelgroep. Met behulp van een Mann-Whitney test zijn de gestandaardiseerde Triade-scores van de stand-ins vergeleken met de gestandaardiseerde Intentiescores van scholieren. De overlap was evident: voor geen van de zeven beoordeelde scenario's was er een significant verschil.

Conclusie

De resultaten van dit onderzoek vormen een ondersteuning voor een alternatieve -niet-conventionele- integrale, hanteerbare en daardoor generieke, benadering van winkeldiefstal. Het Triade-model is een generaliseerbaar en generiek model dat een integrale benadering van het gedrag van (potentiële) winkeldieven mogelijk maakt. De resultaten van het empirisch onderzoek tonen aan dat door respondenten geschatte M-, C- en G-waarden een significant verband vertonen met de geschatte Intentie tot winkeldiefstal van 'de meeste scholieren' in die scenario's.

In theoretisch opzicht heeft het onderzoek geleid tot een generaliseerbaar –en dus integraal-theoretisch kader dat ten behoeve van de praktische hanteerbaarheid bovendien overzichtelijk en daardoor van generiek niveau moest zijn. Deze combinatie van criteria impliceert dat de

conventionele focus op detail en nauwkeurigheid wordt losgelaten. Een punt van aandacht is het criterium 'generaliseerbaarheid'. In dit onderzoek wordt met generaliseerbaarheid bedoeld dat het model in elke mogelijk winkeldiefstalscenario geldig is. Generaliseerbaarheid betekent echter ook 'externe validiteit' ofwel: generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten naar praktijksituaties. Gezien de gehanteerde methode –manipulatie van fictieve scenario's- kunnen over de tweede betekenis van generaliseerbaarheid geen uitspraken worden gedaan.

In methodologisch opzicht heeft het onderzoek inzichten opgeleverd met betrekking tot het werken met 'stand-ins': respondenten met enige expertise op het gebied van het Triade-model en bovendien kennis van de doelgroep. Stand-ins bleken tegen de verwachting in vaak in staat om in fictieve scenario's een betrouwbare schatting te maken van M-, C- en G-waarden van de doelgroep. Nader onderzoek naar de criteria waar stand-ins aan moeten voldoen, en naar de inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid van stand-ins is aanbevolen.

Op operationeel niveau werd het streven naar eenvoud doorgezet door de –abstracte- variabelen van het Triade-model enkelvoudig te operationaliseren. Een hertest en paralleltest hebben uitgewezen dat de onconventionele enkelvoudige operationalisatie niet minder betrouwbaar hoeft te zijn dan de -bij abstracte variabelen gebruikelijke - multi-item operationalisatie. Aandachtspunt is wel een eenduidige definiëring van M, C en G.

De minder conventionele aanpak kwam bovendien tot uiting in het gebruik van non-parametrische toetsen. Resultaten van non-parametrische toetsen zijn minder nauwkeurig dan resultaten van parametrische toetsen, maar komen de hanteerbaarheid ten goede: ze maken statistische analyses op niet normaalverdeelde data mogelijk. Non-parametrisch toetsen sluit dan ook goed aan bij de in dit onderzoek gekozen benadering.

Gebruik maken van wetenschappelijk kennis ter onderbouwing van keuzes met betrekking tot de bestrijding van winkeldiefstal is ongebruikelijk in de detailhandelspraktijk. Dat betekent dat gedragsbeïnvloeding van de betrokken personen nodig is. Een analyse van de Motivatie, Capaciteit en Gelegenheid ten aanzien van het gebruiken van wetenschappelijke inzichten onder winkeliers, beleidsmakers, en andere betrokkenen zou het gebruik van het Triade-model kunnen stimuleren.

SUMMARY

‘Opportunity alone makes no thief’
Theoretical, methodological and operational suggestions
for an integral approach to shoplifting behavior

Introduction

In 2009 Dutch retailers lost 325 million Euros in consequence of shoplifting (theft of merchandise from the selling floor, by visitors while a store is open for business). This amount is besides the cost of prevention and settlement of thefts. Apart from the financial consequences for retailers, shoplifting is a serious problem for both society and individuals.

Practical orientation

The study started with a practical orientation on the problem by means of desk research and interviews with experts from retail and security industry.

In their policy, trade organizations and government emphasize the importance of a preventive approach. In the long run, successful prevention means less repression and thus less costs of apprehension and legal settlement. Nevertheless, the most common anti-shoplifting measures are repressive in nature. As long as prevention does not suffice, repression is necessary too. This study focuses on prevention of shoplifting behavior.

Decisions concerning anti-shoplifting measures are often based on descriptive information instead of explanatory, scientific knowledge. Oftentimes it is unknown why certain measures are successful, and thus it is not clear what measures could best be used under certain circumstances. The selection of measures focuses primarily on effectiveness and less efficiency, where efficiency is defined as: ‘reaching impact with no more costs or effort than necessary’. In addition, there is lack of attention for undesired effects of anti-shoplifting measures on regular buying behavior.

The practical orientation pointed out that retailers lack sufficient explanatory scientific knowledge concerning determinants of shoplifting behavior to make well-founded decisions concerning effective and efficient anti-shoplifting measures.

Literature study

A literature study was conducted to get an overview of appropriate, manageable theories concerning shoplifting behavior, with leads to effective as well as efficient anti-shoplifting measures.

The literature shows several qualifications of the phenomenon, and several types of shoplifters are differentiated. Furthermore, from the literature is concluded that shoplifting only occurs if three conditions are met: a potential perpetrator, a desired object and an accessible shop context. In this dissertation, the combination of person, object and context is appointed as ‘shoplifting scenario’.

Concerning ‘objects’ only a few studies were found in literature. Nevertheless, there is, based on one specific study, a rather clear image of the features of shoplifting sensitive ob-

jects. The literature study did not point out how features of the objective context influence the occurrence of shoplifting. And although there is a lot of attention for potential perpetrators in the literature there is no clear image of behavioral determinants related to the perpetrator. Different studies show significant differences in results.

The big amount of different behavioral determinants found in literature and the assumption that they might interact make shoplifting a very complex behavioral domain. All the more, an integral approach of the problem is needed. This means that scenario's as a whole –person, object, context and their mutual interaction- are analyzed. Only an integral approach can lead to a complete and realistic image of shoplifting scenarios. And only then efficient measures, tuned to the specific situation, are possible. However, in the literature concerning shoplifting a partial approach is more common. Because of the big amount of different scenarios and on account of practical handling it is important that scientific knowledge concerning shoplifting is valid in many different situations (scenarios). In other words: theories should be generalizable.

An integral approach is a condition, but no guarantee for generalizability of scientific knowledge regarding shoplifting behavior. Since, in a partial approach the 'ceteris paribus clause' ('all other things being equal') counts. In real life however, all other things rarely are equal.

In the literature few generalizable theoretical insights concerning shoplifting were found. Most studies focus on specific situations.

The partial and specific approach, applied in many studies regarding shoplifting, is characteristic for the fragmentation of behavioral sciences.

The literature concerning shoplifting focuses more on the analysis of behavioral determinants than on the translation of scientific knowledge into effective and efficient measures. In the few studies that do regard measures, these measures are rarely based on scientific knowledge regarding behavioral determinants of shoplifting.

Finally, the literature emphasizes that shoplifting and buying behavior take place in the same shop context, have partial overlapping behavioral determinants, and therefore should not be considered distinctive.

Problem statement

Based on the practical and theoretical orientation, the following problem statement was edited:

'The literature concerning shoplifting is fragmented and therefore offers insufficient leads for an integral, generalizable theoretical framework for describing and explaining shoplifting behavior, that is a starting point for the prediction of and an effective and efficient fight against shoplifting'

The problem statement led to the following research objective:

'Finding and evaluating a practical manageable, generalizable and integral model to describe and explain shoplifting behavior, that has leads to the prediction of and an effective and efficient fight against shoplifting'

The aim for an integral and generalizable approach is also found in literature.

Several studies emphasize the need for a 'unifying meta theoretical framework': an always valid, comprehensive framework that unifies fundamental theories.

An integral approach in combination with a profound, detailed level of analysis is very complex to conduct. Conventional research in social sciences accepts the paradigm that if there is insufficient knowledge in a certain domain, this domain is unraveled in pieces that are, separately, studied in detail.

This partial approach was confirmed by the literature study. This study applies another option to reduce the complexity of an integral approach on a detailed level. Instead of approaching the problem partially, an integral approach on a more generic level was chosen. Where a partial, detailed approach can be compared to using a telephoto lens (zooming in on one detail), an integral approach on a generic level can be compared to using a wide-angle lens (an overall picture, less detailed but with an overview of the composition of the parts).

To enable -in manageable way- efficiency (custom made measures) with an integral, generalizable and generic model, the following aspects are important to notice:

- On behalf of custom made measures, the generalizable model should process information about the scenario that is subject of the analysis. Variables have to be measured in the scenario.
- On behalf of generalizability, the earlier mentioned variables should appear in any scenario, and the presumed relationship between the variables of the model should be valid in any scenario.
- On account of a realistic report of the scenario, the variables together should give a complete, integral image. Since an integral approach is a condition for generalizability.
- In account of practicality the variables should be easy to measure.

The preceding led to the following research questions:

1. What theoretic, generic behavioral model enables an integral and generalizable approach and offers at the same time –in a manageable way- the possibility to describe a realistic report of shoplifting scenarios?
2. To what extent and how does this model offer understanding of the behavioral determinants of (potential) shoplifters?

Theoretical framework

The first research question was answered by means of a literature study. Therefore, at first the conditions for the intended model were elaborated:

- Integral: to be able to give a realistic report of scenarios the variables should be measured for complete scenarios.
- Interactive: on account of leads to efficient measures it is important to pay attention to the combined effect of all variables.

- Generalizable: both the variables as their presumed mutual relationship should be valid in all situations.
- Generic: the amount of explaining variables – on operational level- should be between three and seven. Point of attention is an unambiguous definition of the used concepts. (On behalf of –among other things- practical measurability.)

Next, the literature concerning 'unification of knowledge' was studied. Two theories were evaluated according to the determined conditions for the intended model: 'Consilience, the unity of knowledge' (Wilson, 1989) and 'The Tree of Knowledge' (Henriques, 2003). The first theory appeared to be too complex for practical application and wasn't generic. The second theory finally led to two different theories as a framework for analyzing shoplifting behavior and therefore wasn't really generalizable.

Subsequently, the models concerning shoplifting, already known from the first literature study, were evaluated according to the determined criteria. This analysis didn't bring the desired result either. Three models seemed to enable an integral approach but appeared to be too complex in practice. The Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991) and the Rational Choice Theory (Cornish & Clarke, 1986) because of the detailed operational level, and the CMO-model (Pawson & Tilley, 1997) because the one and only explaining variable is very difficult to measure. Because of the generic level, the meaning of the variable is ambiguous. Besides that, the Theory of Planned Behavior and the Rational Choice Theory are not generalizable: they are only valid in situations with deliberate behavior.

Finally, two behavioral models, not yet known from the first literature study, were studied: the MOA-framework (MacInnis & Jaworski, 1989) and the Triad-model (Poiesz, 1999). Although both models are generalizable and enable –in a practical way- an integral approach, the Triad-model is finally selected as theoretical framework for analyzing shoplifting behavior because of the interactive character of this model. The interactive character offers more leads to effective and efficient measures.

According to the Triad-model, all behavior can be explained by three generic variables: Motivation (M), Capacity (C), and Opportunity (O). The probability of behavior can be estimated by the Triad-score: $M \times C \times O$. The theory of the Triad-model differentiates between subjective and objective M, C and O. The subjective factors determine the probability of behavior and the objective factors determine the level of success. Because this study focuses on prevention of behavior, the subjective M, C and O are the explaining variables.

Empirical study

The second research question was answered by means of empirical studies.

The target group consisted of students from secondary school. A research design with manipulation of invented scenarios was selected. This means that the dependent variable

is not actual behavior, but behavioral intention. Reducing behavioral intention – and not reducing the level of success- is in line with the preventive approach that was selected for this study.

Based on the literature study and qualitative research among potential shoplifters (students from secondary school), victims (managers and employees of supermarkets) and experts (representatives of security industry and police) twenty-four scenarios with different expected M-, C- and O-values were designed. (Three series of eight; presuming two levels of M, C and O, $2 \times 2 \times 2 = 8$ different types of scenarios are possible.)

To identify the real M-, C- and O-values students of secondary school were asked how they estimated the values for M, C and O towards shoplifting 'for most students' in the different scenarios. Because a pilot study proved that students gave social desirable answers the questions were asked indirectly instead of directly. Each series of eight scenarios was displayed to four groups -of approximately 22 students each- from different school types (Vmbo and Havo/Vwo) and varying ages. To enable analysis of the relationship between M, C, O and behavioral intention, students were also asked to estimate the 'Intention to shoplift of most students'.

M, C and O were measured by single-item 7-point Likert scales. Thus, the theoretical simplicity of the Triad-model was continued methodologically. Conventional literature often recommends –on account of reliability- multi-item scales to measure abstract concepts like M, C and O. To control the reliability of the single-item measurements a retest – the same measurement with the same respondents on a later moment- and a parallel test –both single-item and multi-item measurement of M, C and O for one group of respondents- were conducted.

Wilcoxon's signed-rank test and Spearman's Rho proved that single-item measurement of M, C and O towards shoplifting behavior, among students of secondary school is not necessarily less reliable than multi-item measurement.

The collected M-, C-, O- and Intention values didn't show normal distributions. For that reason non-parametric tests were conducted and the identification of scenarios was based on medians instead of means. Only a few scenarios were identified by the students as the type that was meant at the design. Several remarks of respondent during data collection supported the supposition that the concepts of Motivation, Capacity and Opportunity were too ambiguous for students to obtain a right interpretation.

To analyze the relationship between the Triad-score (MxCxO) and Intention, the (standardized) Triad-scores of one half of the respondents were compared to the (standardized) Intention scores of the other half. The reason for between-subjects comparison was to exclude the possibility that Intention scores were directly influenced by the M-, C- and O- scores that were measured at the same time. On account of completeness, within-subjects comparisons were made as well. The Mann-Whitney tests (for the between-subjects comparisons) and Spearman's Rho (for the within-subjects comparisons) evidently proved a relationship between Triad-scores and Intention scores for the same scenarios. Despite the positive results, there were doubts about the motivation and capacity of students to estimate 'M, C and O towards shoplifting for most students' in imaginary scenarios. For that reason a complementary study was

conducted. 'Stand-ins' were asked to estimate –for the same scenarios as the students- 'M, C and O towards shoplifting for most students.' The stand-ins (third year students of Fontys University of Applied Science) were selected because they were familiar with both the Triad-model and the target group. By means of a Mann-Whitney test the standardized Triad-scores of the stand-ins were compared with the standardized Intention scores of the students from secondary school. There was an evident overlap in scores: not one of the seven compared scenarios showed a significant difference.

Conclusion

The results of this study support an alternative, non-conventional, integral, manageable and therefore generic approach of shoplifting. The Triad-model is a generalizable and generic model that enables an integral approach of the behavior of (potential) shoplifters. The empirical results prove that there is a statistically significant relationship between M-, C- and O-values 'for most students' (estimated by respondents) and the Intention to shoplift 'for most students' (estimated by other respondents) in the used imaginary scenarios.

Theoretically, the study led to a generalizable –and thus integral- theoretical framework that, on account of practicality, had to be comprehensible and therefore also generic. This combination of conditions implies that the conventional focus on detail and accuracy is released. Point of attention is the condition 'generalizability'. In this study generalizability is defined as: 'valid in any shoplifting scenario'. However, generalizability also refers to external validity or: generalizability of the results from imaginary scenarios to real-life scenarios. Due to the used research design – manipulation of imaginary scenarios- no conclusions can be drawn about the external validity,

From methodological point of view, this study led to new ideas concerning the use of 'stand-ins': respondents with expertise regarding both the Triad-model and the target group. Against expectations, it turned out that stand-ins were able to give a reliable estimation –in imaginary scenarios- of M-, C- and O toward shoplifting of the target group. Further research to determine the criteria that stand-ins should meet and measurement of inter-rater reliability are recommended.

On operational level, the aim for simplicity was continued by measuring the variables of the Triad-model by single-item scales. The results of a retest and a parallel test proved that the unconventional single-item operationalization is not necessarily less reliable than –for abstract variables more conventional- multi-item scales. Point of attention is an unambiguous definition of M, C and O.

The unconventional approach was also expressed by the use of non-parametric tests. Results of non-parametric tests are less accurate than results of parametric tests, but improve practicality: they enable statistical analysis of data that lack a normal distribution. Therefore, non-parametric tests fit the approach of this dissertation.

The application of scientific knowledge to support decisions concerning the fight against shoplifting is not very common in retail industry. A change in attitude and behavior of the involved persons is essential. An analysis of the motivation, capacity and opportunity of retailers, policymakers and other stakeholders toward the application of scientific knowledge could improve the acceptance and use of the Triad-model as an instrument to fight shoplifting.

CURRICULUM VITAE

Jeske Nederstigt werd op 1 januari 1964 geboren in Tilburg. Daar studeerde zij in 1988 af in Economische Psychologie aan de toenmalige Katholieke Universiteit Brabant. Na haar studie deed zij, in het kader van het 'Waste Management Programma' van de Katholieke Universiteit Brabant, twee jaar onderzoek naar de bereidheid van huishoudens om afval gescheiden aan te bieden.

Van september 1990 tot september 2009 was zij als docent Consumentengedrag verbonden aan het Fontys Instituut Marketing Management. In die periode was zij onder meer nauw betrokken bij de ontwikkeling van de minor 'Academische Oriëntatie', en de bijbehorende doorstroomtrajecten van Fontysstudenten naar diverse economische masters aan de Universiteit van Tilburg en de Universiteit van Maastricht.

In 2006 was zij betrokken bij de ontwikkeling van de opleiding Toegepaste Psychologie; een project waarin Fontys, Hanzehogeschool Groningen en Hogeschool Leiden samenwerkten. Sinds september 2009 is ze bij deze opleiding werkzaam als docent.

Samen met Prof. Dr. Th.B.C. Poiesz is zij auteur van het boek 'Consumentengedrag' (Noordhoff Uitgevers), waarvan in 2010 de 5^e druk verscheen.

Jeske Nederstigt is getrouwd en heeft vier kinderen.